

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»  
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ  
ТА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ  
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО  
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

**І.В. Братко**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ  
МІЖНАРОДНОЇ  
ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ:  
стан, тенденції та перспективи розвитку**

Монографія

*За науковою редакцією доктора юридичних наук,  
професора А.І.Дмитрієва*

Одеса  
Фенікс  
2011

УДК 341.1/8:341.215.2

ББК

Б 53

**Рекомендовано до друку Спеціалізованою вченою радою  
Інституту міжнародних відносин  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
(рішення від 14 березня 2011 р., протокол № 15).**

**Рецензенти:**

**В.І. Муравйов** – завідувач кафедри порівняльного і європейського права; Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор.

**О.В. Кійвець** – завідувач відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України, кандидат юридичних наук, доцент.

Братко І.В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку : монографія / І.В. Братко. – Одеса : Фенікс, 2011. – 244 с. – (Серія «Бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія». Міжнародне право»).

ISBN 978-966-438-

Монографія присвячена дослідженню актуальних теоретичних та практичних питань правового регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги на основі аналізу широкого кола міжнародно-правових документів, показано розвиток міжнародних правовідносин між країнами-донорами, країнами-реципієнтами та міжнародними організаціями. Розглянуто теоретико-методологічні особливості норм міжнародного права у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги. Досліджено теоретичні та практичні питання, пов'язані з імплементацією міжнародних угод у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги у законодавство України.

Книга розрахована на науковців, викладачів, аспірантів, студентів спеціальностей міжнародне право та міжнародні відносини.

ISBN 978-966-438-

© ПП «Фенікс», оформлення, 2011

© Братко І.В., 2011

## **Зміст**

<b>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ .....</b>	<b>6</b>
<b>ВСТУП .....</b>	<b>9</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ</b>	
1.1. Розвиток правового регулювання міжнародної технічної допомоги у рамках діяльності міжнародних організацій та співробітництва між країнами.....	11
1.2. Міжнародна технічна допомога як інструмент впровадження Концепції сталого розвитку міжнародної спільноти.....	43
1.3. Міжнародна технічна допомога як інститут міжнародного права розвитку галузі міжнародного економічного права.....	61
<b>РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ</b>	
2.1. Міжнародно-правове регулювання міжнародної технічної допомоги в рамках діяльності міжнародних організацій.....	70
2.2. Міжнародна технічна допомога Європейського Союзу та її правове регулювання.....	87
2.3. Теоретико-правові засади регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги Україні .....	109
<b>РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ УГОД УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ</b>	
3.1. Особливості імплементації міжнародних угод у сфері міжнародної технічної допомоги .....	124
3.2. Правове регулювання координації міжнародної технічної допомоги.....	146
<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>174</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>181</b>
<b>ДОДАТКИ .....</b>	<b>199</b>
<b>АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК.....</b>	<b>238</b>
<b>ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК .....</b>	<b>240</b>

## Содержание

<b>ПЕРЕЧЕНЬ УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ</b> .....	6
<b>ВСТУПЛЕНИЕ</b> .....	9
<b>РАЗДЕЛ 1. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ</b>	
1.1. Развитие правового регулирования международной технической помощи в рамках деятельности международных организаций и сотрудничества между странами .....	11
1.2. Международная техническая помощь как инструмент внедрения Концепции устойчивого развития международного сообщества .....	43
1.3. Международная техническая помощь как институт международного права развития международного экономического права .....	61
<b>РАЗДЕЛ 2. МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ</b>	
2.1. Международно-правовое регулирование международной технической помощи в рамках деятельности международных организаций .....	70
2.2. Международная техническая помощь Европейского Союза и её правовое регулирование .....	87
2.3. Теоретико-правовые основы регулирования предоставления и использования международной технической помощи Украине	109
<b>РАЗДЕЛ 3. ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СОГЛАШЕНИЙ УКРАИНЫ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ</b>	
3.1. Особенности имплементации международных соглашений в сфере международной технической помощи .....	124
3.2. Правовое регулирование координации международной технической помощи .....	146
<b>ВЫВОДЫ</b> .....	174
<b>СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ</b> .....	181
<b>ПРИЛОЖЕНИЯ</b> .....	199
<b>АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ</b> .....	238
<b>ПРЕДМЕТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ</b> .....	240

# Content

<b>TABLE OF ABBREVIATIONS.....</b>	<b>6</b>
<b>THE INTRODUCTION .....</b>	<b>9</b>
<b>SECTION 1. LEGAL BASES OF REGULATION OF THE INTERNATIONAL RELATIONS IN SPHERE OF THE INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANTS</b>	
1.1. Development of legal regulation of the international technical assistants in activity of the international organizations and cooperation between the countries .....	11
1.2. The international technical assistants as the introduction tool Concepts of a sustainable development of the international community .....	43
1.3. The international technical assistants as institute of the international the rights of development of the international economic right.....	61
<b>SECTION 2. INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF GRANTING AND USES OF THE INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANTS</b>	
2.1. International legal regulation of the international technical assistants in activity of the international organizations .....	70
2.2. The international technical assistants of the European Union and its legal regulation.....	87
2.3. Theoretical-legal bases of regulation of granting and use the international technical help to Ukraine.....	109
<b>SECTION 3. FEATURES OF REALIZATION OF THE INTERNATIONAL AGREEMENTS OF UKRAINE IN SPHERE OF THE INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANTS</b>	
3.1. Features implementation the international agreements in sphere of the international technical assistants .....	124
3.2. Legal regulation of coordination international the international technical assistants.....	146
<b>CONCLUSIONS .....</b>	<b>174</b>
<b>THE LIST OF THE USED SOURCES.....</b>	<b>181</b>
<b>APPLICATION .....</b>	<b>199</b>
<b>ALPHABET INDEX .....</b>	<b>238</b>
<b>SBJECT INDEX.....</b>	<b>240</b>

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ**

АЕС	—	Адміністрація з економічного співробітництва;
АКМТД	—	Агентство координації міжнародної технічної допомоги;
АМР США	—	Агентство міжнародного розвитку США;
ВНП	—	валовий національний продукт;
ГДР	—	Група допомоги розвитку;
ДКМТД	—	Департамент координації міжнародної технічної допомоги;
ДУРГ	—	донорсько-урядові робочі групи;
ЄБРР	—	Європейський банк реконструкції та розвитку;
ЄПС	—	Європейська політика сусідства;
ЄК	—	Європейська Комісія (Комісія Європейського Союзу);
ЄС	—	Європейський Союз;
ІЄСП	—	Інструмент європейського сусідства та партнерства;
КДР	—	Комітет допомоги розвитку ОЕСР;
КЦЄ	—	країни Центральної Європи;
МАР	—	Міжнародна асоціація розвитку;
МБРР	—	Міжнародний банк реконструкції та розвитку;
МВФ	—	Міжнародний валютний фонд;
МЕП	—	міжнародне економічне право;
МПР	—	міжнародне право розвитку;
МФК	—	міжнародна фінансова корпорація;
МФО	—	міжнародні фінансові організації;
МФУ	—	міжнародні фінансові установи;
МТД	—	міжнародна технічна допомога;
НАУРЕІ	—	Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції;
НВП	—	національне виконання проєктів;

• ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

---

НІП	— національна індикативна програма;
НУО	— неурядові організації;
ОБСЕ	— Організація з безпеки та співробітництва в Європі
ОДР	— офіційна допомога у розвитку;
ОЕСР	— Організація економічного співробітництва та розвитку;
ОЄЕС	— Організація європейського економічного співробітництва;
ООН	— Організація Об'єднаних Націй;
ПРООН	— Програма розвитку ООН;
ПСП	— позика для структурної перебудови;
СДУ	— Стратегія допомоги Світового банку Україні;
СНД	— Співдружність Незалежних Держав;
СОТ	— Світова організація торгівлі;
СРСР	— Союз радянських соціалістичних республік;
СФООНЕР	— Спеціальний фонд ООН для економічного розвитку;
ТАСІС	— Програма технічної допомоги ЄС для країн СНД;
УПС	— Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС;
ЦРТ	— Цілі розвитку тисячоліття;
ФЗЕС	— Фонд закордонного економічного співробітництва Японії;
ЮНІДО	— Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку;
ЮНКТАД	— Конференція ООН з торгівлі та розвитку;
ЕРТА	— Розширена програма технічної допомоги Спеціального фонду ООН;
CCF	— Рамкова угода про співробітництво з ООН;
CIDA	— Канадське агентство з міжнародного розвитку;
DFID	— Департамент міжнародного розвитку Великобританії;
ІВРР	— Партнерська програма інституціональної розбудови ЄС;
ІНОGATE	— програма міждержавної співпраці ЄС в галузі енергетики;

---

ISPA	— Програма допомоги ЄС «Інструмент політики підготовки до вступу в ЄС»;
PHARE	— Програма допомоги Європейського Союзу в реструктуризації економіки;
PUMA	— Програма ОЕСР з державного менеджменту та управління;
SAPARD	— Програма підтримки інвестицій в галузі сільського господарства ЄС;
SIDA	— Агентство з міжнародного розвитку Швеції;
SIGMA	— Програма підтримки покращення управління в центральних та східних європейських країнах;
TAIEX	— Програма обміну інформацією в рамках технічної допомоги ЄС;
TEMPUS	— Європейська програма співробітництва вищих навчальних закладів;
TRACESA	— Програма міждержавної співпраці ЄС в галузі транспорту;
UNDP	— Програма розвитку ООН.



---

## ВСТУП

Розвиток міжнародних економічних відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку відбувається під впливом глобалізації економіки та світових інтеграційних процесів. Частиною цих міжнародних відносин є відносини між донорами (міжнародними організаціями та індустріально розвиненими країнами) та країнами-реципієнтами, що реалізуються у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги. Основним завданням такої допомоги стало забезпечення гармонійного розвитку міжнародної спільноти та сприяння позитивним економічним та соціальним перетворенням у країнах-реципієнтах.

Міжнародна технічна допомога відіграє важливу роль у впровадженні сталого розвитку міжнародної спільноти. Як інструмент міжнародного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного розвитку, міжнародна технічна допомога застосовується у вирішенні таких глобальних проблем людства як ліквідація крайньої бідності та голоду, скорочення дитячої смертності та покращення охорони материнства, боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями, забезпечення екологічної сталості тощо.

Україна як країна-реципієнт завдяки міжнародній технічній допомозі має можливість отримувати передовий досвід індустріально розвинених країн та впроваджувати його при реформуванні своєї економіки та реалізації загальнодержавної програми європейської інтеграції.

Між Україною та донорами укладено більше ніж 50 міжнародних угод у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги. Практика багаторічного співробітництва України у цій сфері свідчить про необхідність формування нового підходу до розуміння ролі та суті міжнародної технічної допо-

моги при реалізації державної політики міжнародної інтеграції України, сталого економічного розвитку, забезпечення інтересів держави на зовнішньому ринку. Такий підхід узгоджується з положеннями Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року, до якої Україна приєдналася згідно з Указом Президента України від 19 квітня 2007 р. № 325. Прийняття цього першого універсального міжнародного документу у сфері надання та використання міжнародної допомоги засвідчило прагнення держав та міжнародних організацій встановити єдині правила взаємодії між країнами з різним рівнем економічного розвитку та визначити права та обов'язки між ними у цій сфері міжнародних відносин задля забезпечення сталого розвитку міжнародної спільноти.

Мета та наукова спрямованість даної роботи полягають у дослідженні правовідносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку та визначення особливостей правового регулювання міжнародних відносин, пов'язаних з наданням та використанням міжнародної технічної допомоги. Практичне значення цього дослідження полягає у можливості розв'язання теоретичних та практичних проблем залучення та раціонального використання ресурсів міжнародної допомоги, що надається донорами для забезпечення сталого розвитку України.

---

## РОЗДІЛ 1

# ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

### 1.1. Розвиток правового регулювання міжнародної технічної допомоги у рамках діяльності міжнародних організацій та співробітництва між країнами

Після закінчення Другої світової війни у світі склалися складні політичні, економічні та соціальні умови, наслідком яких стали значні людські втрати та економічний занепад, та незважаючи на це, відчувався емоційний підйом та надія на відбудову зруйнованої економіки й відновлення прогресивного суспільства. Незважаючи на несприятливі умови, міжнародна спільнота зосередила зусилля на втіленні у життя прогресивних ініціатив, спрямованих на формування нового універсального правопорядку.

Конференція Об'єднаних Націй, що відбулась у Сан-Франциско 25 квітня – 26 червня 1945 року, стала справжнім місцем «народження» універсальної міжнародної організації. На зустрічі 50 країн<sup>1</sup>, у тому числі й України, було укладено головний правовий документ, що регламентує діяльність Організації Об'єднаних Націй — Статут ООН. Статут був одноставно прийнятий на останньому засіданні і набрав чинності 24 жовтня 1945 року, коли п'ять постійних членів Ради Безпеки (Сполучені Штати Америки, Великобританія, Радянський Союз, Франція, Китай) та біль-

---

<sup>1</sup> Польща, представники якої не брали участі у Конференції, зробила це дещо пізніше (15 жовтня 1945 року) та стала 51-ою країною-фундатором ООН.

шість інших членів організації подали на розгляд свої ратифікаційні грамоти [1, С. 7]. У преамбулі до Статуту ООН члени організації проголосили: «Ми, народи об'єднаних націй, сповнені рішучості позбавити наступні покоління від страждань війни ... та використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному та соціальному прогресу всіх народів, вирішили об'єднати наші зусилля для досягнення цих цілей» [2].

Ідея сприяння економічному та соціальному розвитку, що записана у Статуті ООН, впроваджувалась у життя через установи ООН з перших днів її існування. Однією з перших таких установ — і загалом однією з перших організацій допомоги будь-якого роду — стала Адміністрація допомоги та реабілітації, ідею заснування якої підтримали представники 44 країн наприкінці 1944 року на зустрічі у Вашингтоні. Адміністрація ефективно реагувала на потреби, спричинені повоєнним технічним спустошенням у Європі, зокрема, допомогла повернути на батьківщину близько 6 мільйонів осіб [3, С. 16].

У цей історичний період різні установи та органи ООН, в тому числі Генеральна Асамблея ООН і Економічна та Соціальна Рада ООН, неодноразово обговорювали загальні питання розвитку країн, що розвиваються, та питання діяльності міжнародних організацій з надання міжнародної технічної допомоги (МТД). Свого часу радянська дослідниця В. Чолганська, вивчаючи та аналізуючи діяльність міжнародно-правових інститутів ООН з позиції участі Радянського Союзу у їх діяльності, відзначала, що радянська делегація у Економічній та Соціальній Раді ООН брала активну участь у формуванні керівних принципів, що покладені в основу програм МТД. У той же час, радянська делегація підкреслювала необхідність спрямувати МТД на підйом виробництва, в тому числі промисловості, на розвиток сільського господарства, культури та поступове досягнення країнами економічної незалежності [4, С. 79].

Перша спеціальна конференція ООН з питань міжнародної технічної допомоги відбулась у червні 1949 року у Нью-Йорку. На підставі прийнятих на ній документів було створено Бюро

технічної допомоги (Technical assistance board — ТАВ) — одне з перших інституцій ООН, що здійснювало координацію МТД та організувало впровадження перших програм та проектів МТД [4, С. 79].

Не залишили поза увагою процес формування та становлення МТД й польські науковці. Зокрема, дослідник В. Моравецький детально вивчав структурну еволюцію міжнародних організацій системи ООН з 1945 по 1970 роки і дійшов висновку, що оперативна діяльність ООН та інших міжнародних організацій у сфері надання МТД після Другої світової війни не мали статутної юридичної основи та відповідних інституцій, пристосованих до здійснення необхідних оперативних функцій. На його думку, надання МТД входить у сферу моральних зобов'язань ООН та її спеціалізованих установ [5, С. 297].

Більш детально питання міжнародно-правового регулювання відносин між суб'єктами міжнародного права розглянуто Об'єднаною інспекційною групою ООН (далі — ОІГ) у 2005 році. Об'єднана інспекційна група ООН проаналізувала оперативну діяльність ООН у сфері надання та використання МТД. У доповіді ОІГ за назвою «Деякі заходи з підвищення загальної результативності системи організації Об'єднаних Націй на рівні країн» [6] представлена еволюція діяльності ООН у сфері надання міжнародної технічної допомоги з моменту заснування цієї міжнародної організації, особливості встановлення правового регулювання міжнародних відносин у рамках співробітництва установ ООН з країнами-реципієнтами, проаналізовані основні аспекти міжнародних відносин між донорами та країнами-реципієнтами, а також питання координації надання МТД.

Виходячи з вищенаведеної доповіді, одним з найважливіших документів з питань надання МТД є Резолюція Генеральної Асамблеї №200 (III) «Технічна допомога для економічного розвитку», прийнята 4 грудня 1948 року, яка визначала перспективи розширення діяльності ООН у сфері надання міжнародної технічної допомоги. Цим документом вперше було визначено наступні міжнародно-правові норми-принципи надання МТД:

1. Фінансові питання обслуговування та умов надання МТД визначаються Генеральним секретарем та узгоджуються на сесіях ЕКОСОС;
2. Країни-реципієнти, що звертаються з проханням надати МТД, повинні заздалегідь провести роботу з визначення характеру та обсягу допомоги, необхідної для вирішення їхніх проблеми;
3. МТД не повинна бути засобом іноземного економічного та політичного втручання у внутрішні справи відповідної країни і не має бути пов'язаною з пред'явленням умов політичного характеру;
4. МТД має надаватися виключно через уряд країни-реципієнта;
5. МТД повинна відповідати задоволенню потреб розвитку країни-реципієнта;
6. МТД повинна надаватися у формі, що найбільш прийнятна для країни-реципієнта;
7. МТД повинна відповідати високим вимогам у якісному та технічному відношенні [7, С. 23 ].

Довгий час, фактично до 2005 року<sup>2</sup>, ці норми-принципи були основою правового регулювання міжнародних відносин між країнами-партнерами у сфері надання та використання МТД.

Разом з тим, з перших днів діяльності ООН ідеї програмного підходу до сприяння економічному та соціальному прогресу втілювались у життя, незважаючи на те, що проекти МТД на початку розвитку міжнародних відносин у цій сфері розроблялися на прохання та за заявками урядів країн, що розвиваються, але здійснювалися лише у тих напрямках співробітництва, які отримували схвалення ООН.

Радянський дослідник міжнародних відносин Е. Хилтухін зазначав, що з моменту функціонування ООН було створено низку програм міжнародної технічної допомоги, і на той

---

<sup>2</sup> У 2005 році було прийнято Паризьку декларацію з підвищення ефективності зовнішньої допомоги, яка значно вплинула на сучасні принципи надання та використання міжнародної технічної допомоги.

час найбільш результативними були наступні програми: «Регулярна програма технічної допомоги» (1948 р.), «Розширена програма технічної допомоги» (1950 р.) та «Спеціальний фонд ООН» (1958 р.) [8, С. 12].

Розширена програма технічної допомоги РПТД (Expanded Programme of Technical Assistance — ЕРТА) створена Резолюцією ГА 222А (ІХ) від 15 серпня 1949 року за пропозицією Секретаріату ООН та за ініціативою Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОС) [9].

Створення програми такого роду визначило перші кроки у сфері програмування МТД. Резолюція ЕКОСОС Е/RES/222 (ІХ) наголошує, що міжнародна програма РПТД повинна об'єднати та застосовувати досвід багатьох народів, незважаючи на відмінність їх соціальних структур, культурних традицій та рівня економічного розвитку, задля того, щоб покращити розвиток менш розвинених країн і допомогти їм у вирішенні їхніх технічних та економічних проблем [9].

РПТД спрямовувала свої зусилля на підготовку висококваліфікованого персоналу, якого потребували країни, що розвиваються. Уже на цих етапах розвитку міжнародних відносин між донорами та країнами-реципієнтами сформувався важливий принцип надання МТД, за яким уряд країни-реципієнта визнавався власником допомоги та керівником програм МТД. Відповідно до цього принципу та вищенаведеної Резолюції ГА №200 (ІІІ) МТД надавалася на прохання уряду країни-реципієнта, що визначало функціональний підхід при регулюванні відносин у сфері МТД.

У діяльності РПТД брали участь спеціалізовані установи ООН, але особливу роль у оперативній діяльності у сфері МТД відігравало Бюро технічної допомоги ООН, яке безпосередньо здійснювало загальну координацію виконання РПТД. Вже в 1964 році у роботі РПТД були задіяні наступні організації: ООН, МОТ, ФАО, ЮНЕСКО, ВОЗ, ІКАО, МАГАТЕ, МБРР [3, С. 17].

У цей історичний період МТД надавалася переважно спеціалізованими установами системи ООН, а фінансування програм здійснювалося за рахунок добровільних внесків країн-членів

ООН. При цьому особливу роль у системі координування діяльності спеціалізованих установ відігравав Спеціальний фонд ООН (Special Fund of the United Nations), що був створений на підставі Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1240 (XIII) від 14 грудня 1958 року для надання МТД країнам, які мали низький рівень розвитку економіки [10].

Спеціальний фонд ООН здійснював свою діяльність у таких напрямках:

- вивчення наявних засобів та економічного потенціалу з метою розвитку країн;
- посилення діяльності діючих програм та створення прикладних дослідницьких установ для визначення промислового та сільськогосподарського потенціалу, заохочення кращого використання місцевої сировини та покращення технології виробництва;
- створення вищих навчальних закладів для підготовки інженерів, технічних спеціалістів тощо;
- створення органів економічного планування для спрямування та координації національних та регіональних зусиль у сфері розвитку [3, С. 16].

Вищезгаданий В. Моравецький, розглядаючи особливості регулювання відносин з країнами-реципієнтам, зазначав, що Спеціальний фонд у своїй діяльності застосовував принципи, що відрізнялися від принципів, задіяних у рамках виконання РПТД. Допомога Спеціального фонду мала довгостроковий характер і стосувалася ключових проблем економічного розвитку, а його діяльність поширювалася на розробку планів МТД та на виявлення найбільш ефективних заходів, необхідних для ефективного використання ресурсів МТД в інтересах економічного розвитку. Проекти МТД попередньо вивчалися директором Спеціального фонду за участі секретаріату. За пропозицією директора проекти затверджувалися Радою керівників, яка складалася з представників 24 держав, після чого пропозиції передавалися для реалізації відповідним установам, що входили до Спеціального фонду. Фактично Спеціальний фонд діяв як окреме агентство ООН, і при-



йняття рішень про надання МТД залежало лише від його керівництва [5, С. 299].

Статистичні дані цього історичного періоду вказують, що витрати на реалізацію проектів МТД несли органи-виконавці (40 %) та уряди, що отримують допомогу, (60 %). Починаючи з травня 1959 р. по червень 1965 р., у рамках 522 проектів Спеціальний фонд надав допомогу у 130 країнах та територіях на загальну суму 1 млрд дол. США. З цих 522 проектів 166 реалізовувалися у країнах Африки, 142 — у країнах Латинської Америки, 137 — у країнах Азії та Далекого Сходу, 43 — у країнах Середнього Сходу, 33 — у країнах Європи, також виконувався один міжрегіональний проект. Радянські спеціалісти брали участь у здійсненні 13 проектів у 7 країнах (Афганістані, Бірмі, Індії, Цейлоні, Югославії, Малі та Сомалі). Щорічні внески до Спеціального фонду на той час робили СРСР, БРСР та УРСР [3, С. 16].

Розглядаючи еволюцію розвитку міжнародних відносин між країнами-донорами та країнами, що розвиваються, Е. Хилтухін, наприклад, вказує, що велике значення для розвитку міжнародних відносин у сфері надання МТД мало «Десятиліття розвитку», проголошене ООН у 60-х роках ХХ століття.

Дійсно, у 1961 році ООН проголосила шістдесяті роки «Десятиліттям розвитку», що поставило перед міжнародною спільнотою нові завдання гармонійного розвитку людства та запровадило систему кількісних показників, серед яких найважливішим було заплановане зростання фінансових надходжень до країн, що розвиваються. Американський дослідник С. Браун також виділяє «Десятиліття розвитку» 60-х років як важливий етап розвитку міжнародних відносин у сфері надання та використання МТД. На думку С. Брауна, «Десятиліття розвитку» було по своїй суті політичною ініціативою, яка наділяла країни, що розвиваються, прерогативою висловлювати свої побажання щодо міжнародної спільноти, і це допомогло розпочати дискусію про взаємовідносини між розвиненими країнами і тими країнами, що розвиваються [11, С. 32].

Цілеспрямовані систематизація та координація діяльності ООН у сфері надання та використання МТД відобразилися у рішенні про об'єднання Спеціального фонду та Розширеної програми технічної допомоги, що було прийнято на 37-й сесії Економічної та Соціальної Ради ООН у серпні 1964 р. та затверджено Резолюцією 20-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у листопаді 1965 р. Результатом прийнятого рішення було створення Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) як спеціального органу ООН, що здійснював координацію та планування всіх програм технічного співробітництва в рамках діяльності ООН.

Заснована у 1965 році, на сьогодні ПРООН є однією з найбільших програм технічної допомоги у світі, багатогранним джерелом додаткових ресурсів для країн-реципієнтів, а також центральною координуючою організацією ООН з питань сталого розвитку країн.

У подальшому в 1967 році Генеральною Асамблеєю ООН було створено ще одну міжнародну організацію, діяльність якої тісно пов'язана з наданням міжнародної технічної допомоги країнам, що розвиваються, — Організацію системи ООН з питань промислового розвитку (ЮНІДО) [12].

У сфері надання та використання МТД діяльність ЮНІДО носить спеціалізований характер та включає такі головні напрями:

- заохочення збільшення допомоги, спрямованої на сталий розвиток країн, що розвиваються, модернізація їхньої промисловості;

- забезпечення механізму, спрямованого на налагодження контактів між розвиненими країнами й тими, що розвиваються, сприяння контактам, консультаціям та переговорам між ними;

- розвиток спеціальних заходів, спрямованих на співробітництво між країнами та координування діяльності системи ООН, пов'язаної з економічним розвитком [13, С. 108].

Разом з утворенням інституцій, що надавали країнам-реципієнтам МТД, ГА ООН приділяла значну увагу формуванню

системи забезпечення програмної діяльності для країн, що розвиваються. Так, у 1970 році було прийнято Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН №2626 (XXV) від 24 жовтня 1970 року «Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття розвитку Організації Об'єднаних Націй». Міжнародна технічна допомога відповідно до пункту 40 цієї Резолюції ГА ООН визнана інструментом регіонального співробітництва. Водночас вказана резолюція зазначає, що країни з розвинутою ринковою економікою мають спеціально займатись визначенням, яка допомога може бути надана у відповідь на конкретні пропозиції країн-реципієнтів [14]. Встановлення цього правила фактично закріпило домінуюче становище країн-донорів у їх відносинах з країнами-реципієнтами. На нашу думку, у подальшому це значно впливало на ефективність надання МТД та мало негативні наслідки.

Саме у цей історичний період відбувалося формування міжнародно-правового регулювання фінансування МТД у рамках діяльності ООН та її спеціалізованих установ. Пункт 43 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2626 (XXV) встановив, що «кожна економічно розвинена країна буде поступово збільшувати свою офіційну допомогу на цілі розвитку країнам, що розвиваються, та докладе зусилля для досягнення мінімуму нетто в розмірі 0,7 % від їх валового національного продукту за ринковими цінами до середини Десятиліття» [14].

Американський науковець П. Бюрнел, досліджуючи особливості фінансування програм та проектів МТД, у своїй монографічній роботі підкреслює, що прийняття 1970 р. Генеральною Асамблеєю ООН рішення про відрахування країнами-донорами коштів має вирішальне значення для врегулювання питання фінансування розвитку країн-реципієнтів та встановлення загальних правил виконання зобов'язань донорів [15, С. 2].

Відтак, П. Бюрнел зазначає, що в рамках реалізації у 1960-х роках «Десятиліття розвитку» вперше було запроваджено систему фінансових надходжень від індустріально розвинених країн до країн, що розвиваються, у формі ресурсів МТД. У цей період надходження досягали 1 % від сукупного ВВП індустріальних

країн. З утворенням Комітету допомоги у розвитку (КДР) кожна країна-член КДР виділяє частину коштів з державного бюджету (відсоток від ВВП) на допомогу країнам-реципієнтам [15, С. 4]. За даними П. Брюнела, країни-донори виділяють понад 1,5 % ВВП на цілі міжнародної технічної допомоги [15, С. 17].

Отже, Двадцять п'ята сесія Генеральної Асамблеї ООН мала вирішальне значення для встановлення основних положень правового регулювання МТД, оскільки відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2626 (XXV) уряди країн-членів ООН зобов'язалися здійснювати наступні дії:

- проводити політику, спрямовану на встановлення більш справедливого та раціонального світового економічного та соціального порядку;
- поступово збільшити обсяг офіційної допомоги на цілі розвитку до мінімального рівня у 0,7 % від валового національного продукту країн з розвинутою ринковою економікою;
- спрямовувати МТД виключно на цілі сприяння економічному та соціальному прогресу країн, що розвиваються;
- не використовувати МТД проти національного суверенітету країн, які отримують цю допомогу [14].

У дослідженні оперативної діяльності ООН у сфері надання та використання МТД, яке проведено Об'єднаною інспекційною групою ООН «Деякі заходи з підвищення загальної результативності системи Організації Об'єднаних Націй на рівні країн» зазначено, що сімдесяті-дев'яності роки ХХ століття є важливим етапом встановлення основ міжнародно-правового регулювання надання та використання МТД. Цей період в історії ООН характеризується значною кількістю спроб реформувати систему координації та залучення МТД з метою підвищення ефективності співробітництва у сфері розвитку в цілому [16].

Так, з 1975 по 1977 рік відбулося кілька Конференцій з питань міжнародного економічного співробітництва. За результатами обговорень планувалося здійснити реформування відносин між донорами та країнами-реципієнтами, але реальних кроків

фактично зроблено не було, що, на нашу думку, пов'язано з відсутністю загальної правової концепції надання МТД.

Слід зазначити, що протягом 70-х років ХХ століття міжнародною спільнотою переосмислювалась сама суть допомоги у розвитку, причому цей процес стосувався як форми і характеру допомоги, так і правового регулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами. Фактично відбувався процес розвитку правової основи надання та використання МТД. Утім реформування у цій сфері залежало від кількох важливих факторів.

По-перше, пріоритетними стали показники прогресу розвитку країни, що були пов'язані з добробутом людини (такі як дитяча смертність, тривалість життя, захворюваність, грамотність, рівень зайнятості тощо). При цьому змінилися пріоритети міжнародних організацій у стратегіях розвитку міжнародної спільноти — на другий план відійшли макроекономічні показники, найбільш пріоритетним стало подолання крайньої бідності, а не стимулювання інвестицій.

По-друге, діяльність ООН все більше стосувалася життєздатності розвитку, і з цієї позиції визначення подальшого розвитку людства підлягало переосмисленню. Розвиток міжнародної спільноти на цьому етапі розглядався як еволюційний процес, який базувався на зваженому ставленні людини до ресурсів, а не як функціонування сучасних політичних та адміністративних систем. Ці об'єктивні обставини у свою чергу обумовили активну діяльність міжнародних організацій у 70-х та 80-х роках ХХ століття у сфері надання та використання МТД, коли було розроблено значну кількість міжнародно-правових документів у сфері правового регулювання МТД.

По-третє, міжнародно-правове регулювання міжнародних відносин у сфері надання МТД базувалось на принципі міжнародного співробітництва. Принцип співробітництва міжнародного права, зафіксований пунктом 3 статті 1 Статуту ООН встановив необхідність здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру та належного захисту прав

людини й основних свобод для всіх, незважаючи на расові, статеві та релігійні відмінності [2].

У подальшому принцип міжнародного співробітництва було викладено у Декларації ООН про принципи міжнародного права 1970 року (далі — Декларація): «Держави зобов'язані, незалежно від відмінностей в їх політичних, економічних та соціальних системах, співпрацювати між собою у різних сферах міжнародних відносин з метою підтримки міжнародного миру і безпеки та сприяння міжнародної економічної стабільності та прогресу, загальному добробуту народів і міжнародному співробітництву, вільному від дискримінації, основаній на таких відмінностях» [16].

Це було підтверджено досягненнями регіонального характеру, коли 1 серпня 1975 року в Хельсінкі завершилась епохальна Нарада з безпеки та співробітництва у Європі (далі — НБСЄ). У ході роботи НБСЄ було прийнято Хельсінкський Заключний акт, що включав три основні групи рекомендацій, які, зокрема, стосувалися: військово-політичних аспектів безпеки; співробітництва в окремих сферах, включаючи економіку, науку, техніку, навколишнє середовище, що у подальшому отримало назву «секторальне співробітництво» або «галузеве співробітництво» [17, С. 12].

Завдяки Хельсінкському процесу у держав-учасників з'явився постійний канал спілкування, своєрідний кодекс норм поведінки у міжнародних та внутрішніх відносинах, а також довгострокова програма співробітництва між державами з метою посилення стабільності та сприяння мирному співіснуванню у Європі. Вже на початку своєї діяльності новоутворена на базі НБСЄ організація — ОБСЄ — суттєво розширила сфери міжнародних відносин, включивши до неї нові форми співробітництва, найважливішими з яких були права людини та охорона навколишнього середовища, а співробітництво між країнами було визнано елементом загальної світової безпеки. При цьому міжнародна допомога стала дієвим інструментом реалізації цілей та завдань для досягнення мирного співіснування різних за ідеологією та рівнем розвитку країн.

У цей історичний період у рамках міжнародного співробітництва поступово встановлюється певна система зв'язків між наступними елементами міжнародного співробітництва, що закріплюється у міжнародно-правовому регулюванні та складає основу міжнародного права розвитку:

- спільні цілі, що встановлюються об'єктивно і створюють можливість вибору однакового підходу до вирішення проблем та застосування методів їх вирішення;

- сукупність загальновизнаних державних зобов'язань, що відповідають установчим та правотворчим документам ООН;

- правове оформлення напрямків співробітництва за для досягнення спільних цілей між країнами та застосування міжнародно-правового механізму регламентації відносин.

Українська дослідниця О. Гаєвська з цього приводу підкреслює, що «висока ефективність системи відносин у рамках співробітництва між державами забезпечує однозначність тлумачення таких понять, як міжнародне співробітництво та зобов'язує учасників враховувати зв'язки у міжнародному спілкуванні між країнами, а також комплексно підходити до вирішення цілей співробітництва» [18, С. 7–8].

Іншим важливим фактором розвитку міжнародних відносин у сфері МТД став розпад колоніальної системи, коли у кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ століття сформувалася група нових незалежних держав постколоніального світу, які почали активно працювати в міжнародних організаціях як повноправні члени. Утім ці країни усвідомили своє реальне становище щодо розвинених країн і те, що деякі принципи міжнародного права стали сприяти поглибленню нерівностей, які існували між країнами з різним рівнем економічного та соціального розвитку. Звісно, така проблема не могла залишитись без концептуального вирішення.

Необхідність розроблення концепції та започаткування ряду заходів, покликаних скасувати нерівність між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, спричинила появу нового погляду на обв'язки та права держав, що виникають між ними у процесі їх взаємодії та співробітництва. Розробку концепції спів-

робітництва між державами як реалізацію «права на розвиток» пов'язують з американським дослідником В. Фрідменом, який стверджував, що кожна держава разом з правом на існування має право на розвиток. Пізніше ідеї В. Фрідмена були активно розвинуті французькими правознавцями-міжнародниками [72, С. 8]. Термін «право розвитку» згодом закріпився у міжнародно-правовій доктрині та отримав свій подальший розвиток у документах та виданнях ООН [20, С. 264–274].

Натомість французький науковець професор Ж. Тускоз зауважує, що право на розвиток як таке виникло досить давно, насамперед у доктрині, потім у міжнародно-правових документах. Але, на його думку, перш ніж право на розвиток було проголошено, у цьому понятті вбачали лише підтримку країнам, що розвиваються [19, С. 272].

Водночас, на думку багатьох західних дослідників, ця правова концепція включає два основних елементи:

- по-перше, право та обов'язок усіх держав співпрацювати при досягненні цілей прогресивного розвитку міжнародної спільноти;

- по-друге, право країн, що розвиваються, на отримання пільгових режимів у таких сферах міжнародного економічного співробітництва, як торгівля, фінанси, науково-технічне співробітництво, охорона здоров'я тощо [19, С. 272; 15, С. 5; 11, С. 90].

Основні положення цієї концепції згодом були зафіксовані у таких документах ООН, як:

- Декларація про встановлення нового економічного порядку від 1 травня 1974 року [20];

- Програма впровадження НМЕП, прийнята на 4-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН А/RES/3201 (S-VI) (9 квітня – 2 травня 1974 року) [21];

- Хартія економічних прав та обов'язків держав, що була прийнята 12 грудня 1974 року на 29-й сесії Генеральної Асамблеї ООН [22];



– Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16.вересня 1975 року № А3362 (S-VII) «Розвиток та міжнародне економічне співробітництво» [23];

– Декларація про право на розвиток [24].

Особливе значення мала Програма впровадження НМЕП, що відображала концептуальні підходи функціонування міжнародного права на розвиток та містила три основні напрями правового регулювання відносин у постколоніальному світі, а саме:

Перший напрямок — забезпечення суверенного права держав розпоряджатися природними ресурсами та брати участь у міжнародно-правовому регулюванні економічної діяльності, включаючи право на націоналізацію іноземної власності; суверенне право постколоніальних держав на компенсацію збитків, заподіяних у результаті експлуатації їх природних ресурсів; право брати участь у регулюванні та нагляді за діяльністю транснаціональних корпорацій шляхом прийняття «кодексу поведінки» ТНК; надання преференціального режиму для країн, що розвиваються, у сферах міжнародного співробітництва, у яких особливо зацікавлені ці країни, у тому числі у сфері високих технологій.

Другий напрямок НМЕП включав вимоги у сфері торгівлі, в основу яких було покладено інтегровану програму використання сировини, прийнятне співвідношення між цінами на сировинні товари і готову продукцію, забезпечення широкого доступу до товарів країн, що розвиваються, збільшення фінансової допомоги, а також скасування боргів найменш розвинених країн тощо.

Третій напрямок програми базувався на розширенні взаємного економічного, торговельного, фінансового та технічного співробітництва між розвиненими країнами, які мають об'єднати свої зусилля з метою подолання економічної відсталості та досягнення реальної політичної незалежності новоутворених країн [21].

Міжнародно-правові документи з питань розвитку 70–80-х років ХХ століття відштовхуються від НМЕП та визначають запровадження системного підходу до надання МТД країнам, що розвиваються, підкреслюючи необхідність забезпечення цим кра-

їнам можливості участі у вирішенні проблемних питань міжнародного розвитку.

Російський фахівець Т. Нешатаєва вказує на те, що багато норм НМЕП увійшли до угод локального або регіонального характеру й таким чином значно вплинули на механізми реалізації принципу міжнародного співробітництва, а рекомендації, що містяться у Програмі та Хартії про новий економічний порядок, стали основою для діяльності й структурної перебудови деяких міжнародних організацій системи ООН, хоча НМЕП все ж не став реальністю, оскільки багато з проголошених принципів так і не набули сили юридично зобов'язальної норми [25, С. 210–211].

Реалізація спеціального механізму НМЕП у системі ООН закріпилася за такими міжнародними організаціями як ПРООН, ЮНІДО, ЮНКТАД [26].

У цей період оперативної діяльності ООН було запроваджено спеціальний механізм, спрямований на реалізацію основних положень НМЕП. Координація діяльності спеціалізованих організацій системи ООН активізувала роботу над реалізацією програми НМЕП, що знайшло своє відображення у диференційованому підході до країн, що розвиваються. У таких міжнародних організаціях, як МБРР, МВФ, ГАТТ/СОТ вперше було введено розподіл держав-членів на три категорії: 1) розвинені країни; 2) країни, що розвиваються; 3) найменш розвинені країни. Цей розподіл визначає обсяг їх прав, пільг та обов'язків щодо отримання МТД.

Слід зауважити, що відмінності в економічному розвитку держав існували завжди. Ряд вчених, зокрема О. Ковальов, К. Бекяшев, В. Шумилов, вказують на особливості такої диференціації [27, С. 436].

Більш детально це питання розглядає російський дослідник В. Шумилов, відзначаючи, що в результаті введення у дію міжнародної (глобальної) системи преференцій для країн, що розвиваються, держав поділяють за рівнем економічного розвитку на:

- економічно розвинені країни, що надають преференції;
- країни, що розвиваються (держави-користувачі преференцій), які у свою чергу поділяються на:

а) нові індустріальні країни (Катар, Кувейт, ОАЕ);

б) найменш розвинені з країн, що розвиваються (найбідніші: Танзанія, Непал, Ефіопія — всього 50 держав Африки та Азії) [28, С. 45].

Інший російський дослідник О. Ковальов застосовує класифікацію країн за рівнем економічного розвитку, в основу якої покладено критерії відповідності національної економіки країни принципам ринкового господарювання. Він виділяє такі групи держав:

- держави з розвинутою ринковою економікою (промислово розвинені держави);
- нові індустріальні держави та держави з перехідною економікою;
- держави з нерозвинутою ринковою економікою (найменш розвинені держави) [27].

У рамках оперативної діяльності міжнародних організацій системи ООН існує загальновизнана диференціація країн: залежно від рівня економічного розвитку країни поділяються на країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою та індустріально розвинені країни.

У свою чергу, країни, що розвиваються, поділяються на:

- найменш розвинені країни;
- малі острівні країни, що розвиваються;
- країни, що розвиваються та не мають виходу до моря.

На сьогоднішній день до переліку найменш розвинених країн ООН відносить 49 країн світу. Кожні три роки перелік цих країн переглядається ЕКОСОП з метою визначення нових найменш розвинених країн та виключення із переліку тих країн, які покращили своє економічне становище.

Визначення найменш розвинених країн відбувається за допомогою спеціальної процедури, започаткованої ООН у 70-х роках ХХ століття. Відповідно до цієї процедури у визначенні країни як найменш розвинутої застосовується загальний підхід — визнання структурних проблем у країні, але цей підхід не застосову-

ється до великих країн, чисельність населення яких перевищує 75 млн чоловік.

Наступним кроком у визнанні країни найменш розвинутою є аналіз економічного стану країни за трьома критеріями, що запропоновані Комітетом з політики у сфері розвитку (КПР):

– низький рівень прибутку, що розраховується як приблизне середнє значення валового внутрішнього продукту на душу населення за три роки (менше 750 дол. США для включення у перелік і більше 900 дол. США для виключення з переліку);

– слабкість людських ресурсів, що розраховується з використанням складного розширеного індексу реальної якості життя на основі показників:

а) харчування;

б) здоров'я;

в) освіти;

г) грамотності дорослого населення;

– економічна вразливість, що розраховується з використанням складного індексу економічної вразливості на основі показників:

а) нестабільності сільськогосподарського виробництва;

б) нестабільності експорту товарів і послуг;

в) економічної значимості нетрадиційних видів діяльності (доля оброблюваної промисловості та сучасних послуг у ВВП);

г) концентрації товарного експорту;

г) негативного впливу вузькості економічної бази (виміряється шляхом логарифмів чисельності населення);

д) долі населення, переселеного у результаті стихійних лих [29, С. 21–22].

Для включення у перелік найменш розвинутих країна повинна відповідати всім трьом вищезазначеним критеріям. Окремо встановлено процедуру виключення країни з цього переліку, зокрема, країна повинна відповідати граничному значенню за двома із трьох вказаних критеріїв протягом двох трирічних оглядів КПР поспіль [29, С. 22–24].

Особливого правового статусу при цьому у міжнародних економічних відносинах набувають суб'єкти міжнародного права, а саме:

- країни-реципієнти — країни, що розвиваються, та потребують міжнародної допомоги задля економічного сталого розвитку;
- країни з перехідною економікою, що потребують допомоги в період побудови ринкової економіки;
- країни-донори — економічно розвинені країни, що надають допомогу відповідно до рішень своїх парламентів;
- міжнародні організації-донори — міждержавні організації з питань розвитку, що надають допомогу в рамках своєї статутної та програмної діяльності.

На сьогодні доктринальне визначення поняття «міжнародна технічна допомога» рядом авторів нерозривно пов'язується з поняттям «офіційна допомога у розвитку» (далі — ОДР). Поняття «офіційна допомога у розвитку» (Official Development Assistance) виникло у середині 60-х років ХХ століття, коли Комітет допомоги у розвитку ОЕСР відокремив від фінансових ресурсів, які надавались у формі пільгових кредитів та позик, компонент безвідплатної технічної допомоги.

Термін ОДР спочатку використовувався у міжнародних відносинах між країнами-членами ОЕСР, але закріпився і в інших міжнародно-правових документах. Застосування цього терміну в Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН дозволило з одного боку визначити надання МТД через офіційні канали («від донора до країни-реципієнта»), а з іншого — поєднати фінансову допомогу (пільгові кредити та позики) із загальною міжнародною допомогою для країн, що розвиваються.

Аналізуючи праці зарубіжних та вітчизняних авторів з цього питання більш детально, на нашу думку, можна сформулювати визначення, що офіційна допомога у розвитку — це матеріальні та інтелектуальні ресурси, які надаються міжнародними організаціями та країнами з розвинутою ринковою економікою країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою на дво- та

багатосторонній основі та на пільгових умовах з метою прискорення економічного та соціального розвитку країни-реципієнта.

Однак до цього часу в науковій літературі не існує поки що єдиного підходу до визначення такого поняття як «міжнародна технічна допомога». Міжнародну технічну допомогу окремі автори розглядають у різних ракурсах, зокрема в економічному, політичному та правовому. Тому, проводячи аналіз нормативно-правової бази та наукових праць вітчизняних і західних авторів, можна натрапити на різні формулювання поняття «міжнародна технічна допомога».

Зарубіжні вчені, визначаючи поняття «міжнародна технічна допомога», виділяють соціальний аспект відносин між донором та країною-реципієнтом. Американський вчений П. Бюрнел, приміром, розкриваючи сутність МТД, визначає МТД як передачу ресурсів для задоволення у першу чергу інтересів та побажань реципієнта [15, С. 3].

Інший, також американський вчений, С. Браун у своїй роботі зазначає, що міжнародна технічна допомога — це надання ресурсів, призначених для передачі знань та кваліфікації технічного й адміністративного характеру для підтримки зусиль у розвитку [11, С. 92].

На думку англійського вченого О. Стоука, міжнародна технічна допомога — це передача матеріальних ресурсів, що спрямована на створення довгострокового сталого розвитку країни-реципієнта [30, С. 56].

Деякі українські вчені, надаючи визначення МТД, спираються на поняття МТД, яке зафіксовано у проекті Закону України «Про міжнародну технічну допомогу» [31] та у Постанові Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02.2002 р. № 153 [32] (далі — Постанові № 153).

У Постанові № 153 надано наступне визначення, що є застосовним до вказаної Постанови: «міжнародна технічна допомога — ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних догово-

рів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [32].

Український дослідник Т. Липова запропонувала вдосконалити трактування цього терміна, акцентуючи саме на міжнародних економічних відносинах, визначивши міжнародну технічну допомогу, як «цільову передачу країною-донором ресурсів і послуг у втіленій формі на безоплатній і неповоротній основі для підтримання соціально-економічного розвитку країни-реципієнта» [33, С. 4].

На думку іншої української дослідниці М. Михайлів, «міжнародна технічна допомога — це обладнання, матеріали, права інтелектуальної власності, інформація, грошові кошти, роботи (послуги) та інше майно, що надається на підставі договору між донором та реципієнтом (виконавцем) на безоплатній, безповоротній основі з метою забезпечення виконання соціально-економічних проектів (програм)» [34, С. 13].

У законодавстві Російської Федерації міжнародна технічна допомога визначається як сукупність двох понять — «технічна допомога» та «технічне сприяння». Технічна допомога відповідно до законодавства Російської Федерації — це «безповоротний вид допомоги (сприяння), який надається з метою підтримки здійснення економічних та соціальних реформ, а також проведення роззброєння шляхом конверсії, утилізації озброєння і військової техніки, проведення радіаційно-екологічних заходів щодо поводження з радіоактивними відходами, відпрацьованим ядерним паливом та іншими ядерними матеріалами, накопиченими раніше та (або) які з'явилися при експлуатації, і виведення з неї об'єктів мирного та військового використання атомної енергії, а також шляхом проведення досліджень, навчання, обміну спеціалістами, аспірантами та студентами, передачі досвіду, постачання обладнання й інших матеріально-технічних засобів»<sup>3</sup>[35].

Російське законодавство трактує поняття «технічне сприяння» як різновид міжнародної технічної допомоги, зазначаючи, що

---

<sup>3</sup> Російська Федерація отримує вагому міжнародну технічну допомогу від Європейського Союзу в рамках політики партнерства.

«технічне сприяння — це особливий вид міжнародної допомоги індустріально розвинених країн та міжнародних організацій країнам, що розвиваються, та іншим третім країнам» [36].

Під міжнародною технічною допомогою дослідники часто розуміють також передачу матеріальних або інтелектуальних ресурсів на безоплатній основі, що відображає і вищезгадана Постанова № 153. Такий погляд значно звужує зміст цього поняття та не відображає всієї суті міжнародної технічної допомоги.

Слід зазначити, що фінансовими джерелами МТД виступають кошти державних бюджетів країн-донорів та фінансові ресурси міжнародних організацій. При цьому МТД відрізняється від приватних надходжень та від довго- або короткотермінових позик, від приватних торгових кредитів, прямих інвестицій та інвестицій у цінних паперах.

З іншого боку, міжнародну технічну допомогу можна розглядати як особливий дієвий механізм або інструмент, який реалізує напрями співробітництва між донором та країнами-реципієнтами. При цьому ефективність надання і використання МТД значною мірою залежить від правового регулювання відносин між донором та реципієнтом як на міжнародному рівні, так і у національному законодавстві.

МТД завжди носить програмний характер, тому, на нашу думку, до МТД слід відносити:

- програми та проекти МТД;
- гранти (цільову безвідплатну фінансову допомогу).

Встановлюючи критерії визначення приналежності програм та проектів до МТД слід підкреслити, що МТД має наступні характерні риси:

- міжнародний (зовнішній) характер допомоги, який закріплюється міжнародною угодою між донором та країною-реципієнтом;
- пільгові умови надання та використання МТД;
- здійснення МТД від імені міжнародної організації за рішенням її виконавчого органу або надання МТД від імені країни-донора за рішенням парламенту цієї країни;



- програмний характер МТД;
- узгодження між донором та країною-реципієнтом напрямів надання МТД;
- безоплатний та безповоротний характер допомоги;
- наявність спільної діяльності уряду країни-реципієнта та установи донора при реалізації програм та проектів МТД;
- стратегічне планування залучення МТД до економіки країни-реципієнта;
- моніторинг здійснення програм та проектів МТД донора та уряду країни-реципієнта.

Таким чином, надання та використання міжнародної технічної допомоги здійснюються, як правило, в рамках міжнародного співробітництва між різними за рівнем розвитку країнами та міжнародними організаціями. Особливою формою співробітництва слід вважати технічно-економічне співробітництво, предметом якого є МТД. Технічно-економічне співробітництво як ефективна форма співробітництва дозволяє на основі загальних критеріїв та базуючись на однаковому розумінні проблем та цілей цього співробітництва реалізовувати узгоджені програми та проекти МТД, що відповідають загальним цілям міжнародного співробітництва.

Виходячи з вищенаведених аспектів, пропонуємо таке визначення поняття МТД: міжнародна технічна допомога — безповоротна та безоплатна офіційна допомога у розвитку, що надається міжнародними організаціями і країнами-донорами країні-реципієнту для забезпечення сталого розвитку країни-реципієнта та здійснення позитивних перетворень у міжнародному співтоваристві.

На нашу думку, таке визначення охоплює всі можливі сфери МТД, що втілюється у наступних формах:

- у сфері навчання: розвиток людських ресурсів, передача досвіду та знань у вигляді семінарів, виробничого навчання та ін., а також надання можливості підвищення кваліфікації управлінських кадрів країни;
- у підтримці здійснення державної політики у певних галузях господарства та консультативних послуг: надання ресурсів,

які направлені на розробку рекомендацій та втілення стратегії компанії або підприємства, надання консультацій в будь-якій конкретній сфері та ін.;

- при постачанні обладнання: приладів, устаткування, механізмів, що необхідні для реалізації цілей та завдань проектів МТД або доповнюють проект;

- у спільній діяльності (партнерство), направленої на зміцнення співробітництва між країнами: програми з обміну досвідом та знаннями у певній галузі, в яких організації-партнери працюють разом задля досягнення спільних цілей на взаємовигідній основі та вносячи кожен свій вклад;

- у сфері наукових досліджень: проведення досліджень, що мають на меті сприяти передачі ноу-хау;

- при наданні інформаційних технологій: заходи щодо створення баз даних тощо.

Відповідно до міжнародної практики МТД може надаватися також у вигляді:

- майна, перелік якого визначається у проектах, програмах міжнародної технічної допомоги;

- прав інтелектуальної власності, включаючи авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ноу-хау, технології тощо;

- фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті;

- стипендій на навчання та наукові дослідження.

Таким чином, процес формування міжнародно-правового регулювання у сфері МТД активно розпочався після Другої світової війни в рамках міжнародного техніко-економічного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного, соціального, культурного та політичного розвитку.

Міжнародна технічна допомога застосовується у оперативній діяльності міжнародних організацій системи ООН для врегулювання проблем, які потребують залучення додаткових фінансових та людських висококваліфікованих ресурсів та вирішуються шляхом виконання спільних наднаціональних програм та проектів.

Іншим шляхом йшло формування правового регулювання міжнародних відносин у сфері МТД безпосередньо між країнами з різним рівнем економічного та соціального розвитку. Слушним, на нашу думку, є твердження американського вченого С. Брауна, про те, що сучасний погляд на міжнародну допомогу почав формуватися у зв'язку з трьома паралельними процесами, що тривали впродовж 40–60-х років ХХ століття: закінченням Другої світової війни та відбудовою післявоєнної Європи, боротьбою за вплив між двома основними економічними системами — капіталізмом і соціалізмом — та звільненням багатьох країн від колоніальної залежності [37, С. 10]. Фактично ці складові сучасного розуміння МТД витікають із двосторонніх та багатосторонніх міжнародних відносин між країнами-донорами та країнами-реципієнтами.

Найбільш вдалий приклад надання та використання міжнародної технічної допомоги після Другої світової війни — «план Маршалла», що отримав свою назву від імені державного секретаря Д. Л. Маршалла, який у загальних рисах сформулював ідею цього плану під час свого виступу 5 червня 1947 р. у Гарвардському університеті [38].

Складна економічна ситуація, що склалася наприкінці 40-х років ХХ століття у Західній Європі, дефіцит продовольчих товарів, інфляція, нестача основних виробничих ресурсів заважали позитивному розвитку європейського виробництва. У США в цей період, навпаки, спостерігався стрімкий економічний підйом. Економіка США не постраждала в результаті Другої світової війни і вимагала нових ринків збуту, що заклало основи зовнішньої політики стосовно Західної Європи та визначило шляхи надання американської допомоги для післявоєнної Європи. Розробкою програми займалася спеціально створена Група політичного планування під керівництвом Джорджа Кеннана. Зазначена Група політичного планування на основі економічних та політичних умов, що склалися на світовій арені, визначила та обґрунтувала необхідність надання такої допомоги країнам Західної Європи з метою протистояння загрози комунізму. Вказана концепція, офіцій-

но запропонована президентом США Г. Труменом, втілювалася спільними зусиллями урядів західноєвропейських країн.

Отже, 19 червня 1947 року міністри зарубіжних справ Великобританії та Франції паралельно з американською ініціативою проголосили комюніке, в якому запросили 22 країни Європи направити своїх представників до Парижа з метою створення спільного плану для відродження Європи. Конференція Європейського економічного співробітництва відбулась 12 липня 1947 р., де було засновано Комітет європейського економічного співробітництва.

Конгрес Сполучених Штатів у 1948 році ухвалив вищенаведену пропозицію Д. Л. Маршалла і прийняв Акт про економічне співробітництво (Economic Cooperation Act) — законодавчу основу «плану Маршалла». На виконання «плану Маршалла» було спрямовано близько 13 млрд дол. США у вигляді економічної та технічної допомоги [39].

Офіційна назва програми, яка залишилася в історії міжнародних відносин як «план Маршалла» — «Програма відбудови Європи» [40, С. 180–181]. Ця програма економічної допомоги США європейським країнам була спрямована на відбудову і розвиток європейських капіталістичних країн, а також на зміцнення американського впливу на європейському континенті. На думку професора Л. Кістерського, «план Маршалла» заклав фундамент розвитку трансатлантичного співробітництва в економічній та політичній сферах, що діє і поширюється й нині. На його думку, «план Маршалла» довів дієвість значних надходжень капіталу від сильніших до слабших економічних структур заради спільної вигоди обох [41].

Польський дослідник З. Клепацький детально проаналізував процес надання європейським державам МТД у рамках виконання «плану Маршалла» та особливості правового механізму його реалізації. Досліджуючи історію запровадження МТД для післявоєнної Європи, З. Клепацький відзначав, що «одночасно почалися переговори зі створення міжнародної організації, що мала відіграти роль колективного партнера США при виконанні програми МТД. У процесі переговорів обговорювалися дві основні

концепції — французька та британська. Перша передбачала створення наднаціональної організації, якій надавалися деякі функції суверенних держав, а друга концепція передбачала створення міжнародної організації координаційного характеру на основі консенсусу. Перемогла британська концепція організації управління допомогою» [42, С. 26–27].

Внаслідок таких ініціатив 16 квітня 1948 року у Парижі було підписано Угоду про створення Організації європейського економічного співробітництва (далі — ОЄЕС), що вступила у силу 28 червня 1948 року. На підставі пропозиції Комітету європейського економічного співробітництва та переговорів між американськими та західними експертами, конгрес США прийняв на початку 1948 року Закон «Про допомогу іноземним державам» (Foreign Assistance Act of 1948), що передбачав надання Західній Європі безповоротної економічної допомоги на чотири роки загальним обсягом 13 млрд доларів. Принципи надання МТД встановлювалися цим законом і також двосторонніми угодами між країнами-реципієнтами та США. США не вступали до ОЄЕС, і ця організація виконувала по відношенню до них роль колективного партнера. Закон передбачав створення спеціальної установи — Адміністрації економічного співробітництва (далі — АЕС), що забезпечувала виконання програми МТД з боку уряду США. Керівник АЕС мав повноваження визначати потреби країн-реципієнтів, затверджувати програму надання МТД або відмінити її у випадку, коли МТД надходила до країн, що не були членами ОЄЕС. Повноваження щодо припинення надання допомоги мав також і особисто президент США, якщо, на його розсуд, така допомога не відповідала національним інтересам США або країна-реципієнт не виконувала положень Закону «Про допомогу іноземним державам». Паралельно, за ініціативою США, країни-реципієнти укладали двосторонні угоди, які містили низку обмежень у економічній, політичній та адміністративній сферах державного управління. Згаданий вище З. Клепацький правомірно звертає увагу на те, що ці угоди закріплювали нерівноправність партнерів, при цьому зобов'язання США по відношенню до країн-реципієнтів

залежали від законів США та рішень адміністративних установ американського уряду, що певною мірою порушувало суверенітет країн-реципієнтів [42, С. 28].

Крім того, на початку своєї діяльності ОЄЕС мало дві головні мети:

1) здійснення координації надання МТД в рамках виконання «плану Маршалла»;

2) створення механізму економічного співробітництва між країнами-партнерами [42, С. 28].

У червні 1951 року США припинили надання допомоги в рамках «плану Маршалла», але Рада ОЄЕС у березні 1952 року прийняла рішення продовжити діяльність цієї організації та розширити напрямки її діяльності. Фактично результатом діяльності ОЄЕС було створення Організації економічного співробітництва та розвитку. Представники 18-ти країн-членів ОЄЕС, а також США та Канади 14 грудня 1960 року підписали у Парижі Угоду про створення Організації економічного співробітництва та розвитку (далі — ОЕСР). ОЕСР почала планомірну діяльність у сфері надання МТД країнам, що розвиваються. Вищезгаданий З. Клепацький, приміром, вказує, що це було новою сферою оперативної діяльності для цієї міжнародної організації. Функції координатора у сфері надання МТД здійснював Комітет допомоги розвитку (Development Assistant Committee — DAC). Кожна країна-член КДР виділяє також частину коштів з державного бюджету (відсоток від ВВП) для надання допомоги країнам, що розвиваються, який формував загальний об'єм офіційної допомоги у розвитку ОЕСР. Ця практика існує й нині, а діяльність КДР значно розширилася. Так, лише у 2005 році офіційна допомога у розвитку склала 106,8 млрд дол. США [43, С. 2].

Одночасно з розвитком міжнародно-правових відносин у сфері надання та використання МТД в Європі, в інших регіонах світу відбувалося формування умов надання МТД на двосторонній основі у постколоніальний період, а саме після Другої світової війни, коли у світі почався процес розгортання боротьби колоній за незалежність. Вже до 1955 року у світі існувало

близько 10 нових держав. З активізацією руху за незалежність народжувалося почуття упевненості у своїх силах у всіх країнах колоніального світу. Того ж року представники рухів за незалежність зустрілися на Афро-азіатській конференції у Бандунзі (Індонезія) і проголосили політичну «доктрину неприєднання». «Неприєднання» надавало альтернативу: повна незалежність від допомоги ззовні або прийняття її від двох супердержав — СРСР та США. Згаданий вище американський дослідник С. Браун висловив думку, що Афро-азіатська конференція створила умови для суперництва за вплив на нові незалежні держави, що потребували допомоги [11, С. 23].

У другій половині 50-х років американська та радянська допомога надавалася майже всім країнам, що розвиваються. Радянський Союз, з одного боку, та США і капіталістичні країни Європи, з іншого боку, фактично змагалися між собою у наданні МТД новим незалежним країнам, що розвивались. МТД у відносинах між СРСР та США перетворилася на елемент суперництва за вплив на нові незалежні держави, що визнають американські дослідники — С. Браун [11, С. 23], П. Бюрнел, [15, С. 6–7 ], М. Робінсон [44, С. 75].

США, Франція та Великобританія впродовж 50-х років ХХ століття розробили досить широкі програми допомоги, пов'язані з їх постколоніальними зобов'язаннями. Поступово інші західні країни, особливо ФРН, протягом цього десятиріччя також включались у процес міжнародного співробітництва з країнами, що розвиваються, та ставали активними донорами.

На двосторонній основі надавали допомогу своїм колишнім колоніям такі країни, як Франція та Великобританія. Утім програми офіційної допомоги урядів Франції та Великобританії, які здійснювалися в 50-х роках, мали різну правову основу. Ці програми базувалися на правових підходах, що випливали з різних фінансових відносин цих країн зі своїми колишніми колоніями. Французька державна допомога включала субсидії, кредити та МТД. До МТД відносили такі форми, як направлення до колоній французьких вчителів та радників. Уряд Великобританії, на від-

міну від Уряду Франції, дотримувався іншої ідеологічної концепції, згідно з якою колонії повинні досягати такого економічного та соціального рівня, який давав би їм змогу бути незалежними від зовнішньої допомоги. Офіційні заяви урядів країн — колишніх колонізаторів — проголошували допомогу новим незалежним державам, але мотивації цих програм не завжди були спрямовані на розвиток цих країн. Основна частина економічної допомоги втілювалась у формі пільгових кредитів та призводила безпосередньо до нарощування фінансових зобов'язань країн, що розвиваються.

Значна кількість завдань, що постала перед країнами, які отримали незалежність, та неможливість їх вирішити в рамках двосторонніх відносин спричинили необхідність консолідувати зусилля донорів. З огляду на це, Великобританія в 1950 році проявила ініціативу щодо започаткування регіональної програми технічного співробітництва в Азії, названу пізніше «планом Коломбо», до якої згодом приєдналися США та Японія.

Рішення про створення «плану Коломбо» було прийнято на Конференції міністрів закордонних справ країн Співдружності націй, що проходила у січні 1950 року у місті Коломбо (Цейлон). Офіційні цілі «плану Коломбо» полягали у тому, щоб «дослідити потреби, оцінити наявні та необхідні умови, залучити увагу всього світу до проблем розвитку всього району Південної та Південно-Східної Азії та визначити структуру, у рамках якої можливо б було заохочувати спільні зусилля для надання допомоги країнам цього району з метою підвищення їх життєвого рівня» [3, С. 215].

У провідних країнах-донорах протягом 60-х років ХХ століття з'явилися установи, на які було покладено функції координації МТД, що надавалася на двосторонній основі. З цього часу надання МТД для цих країн стало частиною їхньої зовнішньої політики. Створювались державні установи, функції яких полягали у впровадженні проектів МТД та координації діяльності у сфері державної зовнішньої політики. У США було засновано Агентство міжнародного розвитку (USAID), у Франції — Мініс-



терство співробітництва Франції, у ФРН — Міністерство співробітництва ФРН, в Японії — Фонд закордонного економічного співробітництва Японії (ФЗЕС), у Канаді — Бюро зовнішньої допомоги, попередника Канадського агентства міжнародної допомоги (SIDA) тощо.

Здійснюючи аналіз взаємодії між державами щодо надання та використання МТД, що сформувалася в результаті історичного перебігу подій, можна виділити двосторонню міжнародну допомогу (допомогу, що надавалася країною-донором країні-реципієнту) та багатосторонню міжнародну допомогу (допомогу, що надавалася групою донорів країні-реципієнту).

Двостороння міжнародна допомога має деякі особливості, зокрема передбачає взаємовідносини тільки між двома сторонами — країною-донором та країною-реципієнтом, — одна з яких надає допомогу (донор), а інша її приймає (країна-реципієнт). При двосторонній допомозі окремі уряди є і джерелами, і каналами допомоги, а надання МТД відбувається через установи держав-донорів, які беруть участь у реалізації програм та проектів МТД. Про особливості використання двосторонньої міжнародної допомоги сторони детально домовляються на переговорах та закріплюють міжнародними угодами між донором (або донорами) та країною-реципієнтом (і лише у окремих випадках групою країн-реципієнтів).

Двостороння міжнародна допомога досить часто супроводжується певними умовами її надання та реалізації, які визначають сторони. Умови надання та використання МТД фіксуються не тільки у міжнародних угодах щодо надання та використання міжнародної допомоги, а й у стратегіях розвитку, що розробляються донором для країни-реципієнта. При цьому існує потреба застосувати комплексний підхід до узгодження всіх організаційно-правових питань і погодження напрямів такої допомоги та встановити вимоги до ефективного її використання.

Розглядаючи надання МТД на багатосторонній основі, слід виділити деякі наступні особливості такої допомоги.

По-перше, багатостороння МТД надається для гнучкого реагування на потреби розвитку країни-реципієнта та спирається на спільні інтереси певного кола донорів.

По-друге, багатостороння МТД є основою для консолідації зусиль задля досягнення цілей розвитку, що визначені міжнародної спільнотою, а це дозволяє об'єднати фінансові ресурси учасників міжнародного співробітництва для спрямування їх на міжнародний розвиток.

По-третє, особливість багатосторонньої МТД стосується безпосередньо міжнародних угод, в рамках яких надається МТД. Міжнародні угоди на багатосторонній основі дозволяють залучити до виконання програм ресурси декількох донорів. Консолідує роль при цьому відводиться міжнародним організаціям. Так, країни-донори звертаються до Світового банку, ПРООН, ЮНІДО з метою бути посередниками при визначенні потреб надання МТД на цілі розвитку для досягнення найбільшої ефективності у цій сфері діяльності. Світовий банк вже протягом багатьох років регулярно скликає засідання консультативних груп з цих питань, а ПРООН спільно з урядом країни-реципієнта проводить засідання у форматі круглого столу для обговорення проблем розвитку та вироблення спільної позиції щодо їх вирішення. Застосовується також практика організації робочих груп за участю представників донорів та представників органів влади країни-реципієнта з метою визначення потреби МТД, і така консультативна допомога покликана посилити ефективність проектів МТД.

Таким чином, МТД, що надається в рамках співробітництва між різними за рівнем розвитку країнами на двосторонній та багатосторонній основі, має наступні особливості: при двосторонній допомозі окремі уряди є і джерелами, і каналами допомоги, а надання МТД відбувається через компетентні установи країнодонорів, які беруть участь у реалізації та координації програм та проектів МТД. Сторони двосторонніх відносин на переговорах узгоджують напрями МТД та умови її надання відповідно до своїх інтересів та закріплюють домовленості міжнародними угодами

між донором (або донорами) та країною-реципієнтом (іноді групою країн-реципієнтів).

Багатостороння МТД надається для оперативного реагування на потреби розвитку країни-реципієнта та спирається на спільні інтереси певного кола донорів. При цьому багатостороння МТД базується на поєднанні зусиль для досягнення цілей міжнародного розвитку, а це дозволяє об'єднати фінансові ресурси донорів і міжнародних організацій. Міжнародні угоди на багатосторонній основі дозволяють залучити до виконання програм МТД ресурси декількох донорів.

Таким чином, слід підкреслити, що процес формування правового регулювання надання та використання МТД активно розпочався після Другої світової війни в рамках міжнародного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного, соціального, культурного та політичного розвитку у наступних напрямках:

- як правове регулювання оперативної діяльності міжнародних організацій у сфері співробітництва з країнами, що розвиваються;

- як правове регулювання співробітництва в рамках відбудови нової Європи та двостороннього і багатостороннього співробітництва з країнами, що отримали незалежність у постколоніальному світі. При цьому консолідуюча та координуюча роль у правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері МТД, закріпилась за міжнародними організаціями системи ООН.

## **1.2. Міжнародна технічна допомога як інструмент впровадження Концепції сталого розвитку міжнародної спільноти**

У 80-х роках ХХ століття було відмічено збільшення розриву між індустріально розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. На початку 80-х років розвинені країни пережили спад економіки, хоча з 1983 року підйом економіки у цих країнах поновився. Проте для країн, що розвиваються, загальний приріст ВВП

складав 3 %, а темпи приросту ВВП на душу населення — 1 %. Для порівняння, протягом 60-х та 70-х років загальні темпи росту у цих країнах склали 5,5 %, а темпи росту на душу населення — 3 % ВВП [45].

Цілі та задачі Міжнародної стратегії розвитку на третє Десятиліття розвитку ООН не були реалізовані, оскільки несприятливі та непередбачувані зміни у світовій економіці звели нанівець усі зусилля міжнародних організацій системи ООН [45]. Ці об'єктивні обставини наприкінці 80-х років ХХ століття обумовили необхідність оновити фундаментальні підходи до перспективного розвитку міжнародної спільноти.

У цей історичний період ООН активно працювала над створенням ідеологічної та правової основи гармонійного розвитку міжнародної спільноти. Це було відображено у Декларації про право на розвиток, прийнятій на сорок першій сесії Генеральної Асамблеї ООН 4 грудня 1986 року. Таким чином, ідея про необхідність правового регулювання міжнародного співробітництва задля досягнення прогресивного міжнародного розвитку отримала підтримку не тільки на теоретичному рівні, а також у практичній діяльності країн-донорів та міжнародних організацій.

Під поняттям «розвиток» у зазначеній Декларації розуміється «всебічний економічний, соціальний, культурний та політичний процес, спрямований на постійне підвищення рівня життя всього населення та всіх осіб на основі їх активної, вільної, конструктивної участі у цьому процесі та справедливому розподілі благ». Відповідно до цього документа ООН «право на розвиток — невід'ємне право кожної людини повною мірою реалізовувати всі права і свободи та користуватися всіма благами» (п. 1 ст. 1 Декларації про право на розвиток 1986 року) [24].

Утім, визначення підходів до сучасного та перспективного міжнародного розвитку вимагало фундаментальних наукових досліджень. За ініціатииви ООН у 1983 році було створено Міжнародну комісію з довкілля та розвитку, яку очолила Гро Харлем Брутланд, колишній прем'єр-міністр Норвегії. Комісія отримала завдання вивчити основні екологічні, економічні та соціальні

проблеми людства та запропонувати довгострокову стратегію їх вирішення. Результатом роботи цієї Комісії ООН стала епохальна доповідь «Наше спільне майбутнє» у 1987 році. У доповіді Г. Х. Брундтланд, зокрема, сказано: «Сталим є такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління, не перешкоджаючи можливостям прийдешніх поколінь задовольняти свої власні потреби»<sup>4</sup>.

Наприкінці 80-х років ООН неодноразово привертала увагу міжнародної спільноти до дисбалансу в економічному розвитку, що виник протягом 80-х років між індустріально розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Обговоренню цього питання була присвячена Вісімнадцята спеціальна сесія ООН 1990 року. На цій сесії було надано оцінку прогресу розвитку країн, що розвиваються, та поставлено цілі й задачі розвитку на наступне десятиліття. Вісімнадцята спеціальна сесія ООН прийняла «Декларацію про міжнародне співробітництво, зокрема поживлення економічного росту у країнах, що розвиваються» та визначила шляхи досягнення економічного росту країн, що розвиваються [46]. Питання забезпечення постійного та стабільного росту світової економіки розглядались у зазначеній Декларації з позиції необхідності консолідувати зусилля міжнародної спільноти на вирішенні макроекономічних проблем, враховуючи несприятливі умови розвитку країн, що розвиваються. При цьому, надання офіційної допомоги у розвитку розглядалось у Декларації як зобов'язання країн-донорів виділяти 0,7% ВВП на офіційну допомогу у розвитку і 0,15% на надання допомоги найменш розвиненим країнам [46, С. 6, пункт 27].

Спираючись на «Декларацію про міжнародне співробітництво, зокрема поживлення економічного росту у країнах, що розвиваються», сорок п'ята сесія ГА ООН прийняла Міжнародну стратегію розвитку на четверте Десятиліття розвитку ООН (1990–

---

<sup>4</sup> Доповідь Міжнародної комісії з довілля та розвитку на Генеральній Асамблеї ООН 4 серпня 1987 року № А/42/427 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N87/184/67/IMG/N8718467.pdf>. — Назва з екрана. — С. 14

2000 рр.). Для досягнення поставлених перед цією міжнародною організацією цілей зазначена Декларація передбачала вирішення шість наступних взаємопов'язаних завдань, що були спрямовані на зниження диспропорції розвитку між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, та відображали ідею сталого розвитку міжнародної спільноти:

- різке підвищення темпів економічного росту у країнах, що розвиваються;

- забезпечення такого процесу розвитку, який би враховував соціальні потреби, мав би на меті суттєве зниження рівня крайньої бідності, сприяв би розвитку та використанню людських ресурсів та професійних навичок і був би екологічно безпечним та сталим;

- удосконалення міжнародної валютно-фінансової та торговельної систем у цілях підтримки процесу розвитку;

- забезпечення сталості та стабільності світової економіки та ефективне макроекономічне регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях;

- значне укріплення міжнародного співробітництва у сфері розвитку;

- мобілізація зусиль для вирішення проблем найменш розвинених країн, та найслабкіших країн, що розвиваються [46, С. 166]. Основним інструментом для вирішення поставлених задач ООН визначила міжнародну технічну допомогу.

У рамках роботи Конференції ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку, що мала місце в Ріо-де-Жанейро 3–4 червня 1992 року, та на основі документів Комісії Брундтланд було розроблено та схвалено довгострокову стратегію дій «Порядок денний на XXI століття» та Декларацію з охорони навколишнього середовища та розвитку [47].

«Порядок денний на XXI століття» передбачає створення справедливого глобального партнерства між країнами світу з метою досягнення постійного й безперервного розвитку суспільства. Фактично Програма дій «Порядок денний на XXI століття» започаткувала програмну діяльність організацій системи ООН,

спрямовану на реалізацію Концепції сталого розвитку, у якій визначено права та обов'язки країн в рамках виконання зазначеного документа.

Декларація з охорони навколишнього середовища та розвитку теж належить до основних документів, прийнятих на Конференції в Ріо-де-Жанейро. Ця Декларація складається з 27 галузевих принципів, що визначають основні права та обов'язки країн в рамках впровадження концепції сталого розвитку [48].

Можна констатувати, що ідеї, сформульовані у Концепції сталого розвитку, лягли в основу стратегії розвитку міжнародної спільноти «Порядок денний на XXI століття», а Декларація з охорони навколишнього середовища та розвитку закріпила принципи розвитку міжнародної спільноти на основі позитивної взаємодії між людством та природою. Ці два документи поєднали наступні базові складові Концепції сталого розвитку:

– економічний, пов'язаний зі стабільним ростом економіки та виробництва;

– соціальний, що передбачає справедливий розподіл ресурсів та можливостей, що враховує потреби майбутніх поколінь та взаємодію між людиною та природою.

– екологічний, спрямований на захист навколишнього середовища та розподіл використання ресурсів у часі, що забезпечує їх відновлення та самовідновлення.

Ключовим поняттям Концепції сталого розвитку власне є поняття «сталий розвиток». Класичним вважається вищенаведене визначення Комісії ООН з довкілля та розвитку. Іншим поширеним визначенням сталого розвитку є визначення Світового банку, наведене у Доповіді з розвитку 1992 року, а саме: «сталий розвиток — це управління сукупним капіталом суспільства задля збереження і примноження можливостей людини» [47].

Багато дослідників цього питання звертають увагу на ідеї В. Вернадського про ноосферу Землі, висловлені ще на початку XX століття, що стали передвісником сучасних уявлень про сталий розвиток та усвідомлення того, що будь-яка людська діяль-

ність повинна спиратись на гармонію між навколишнім середовищем, суспільством і економікою [49; 50; 51, 52].

Незважаючи на розбіжності в підходах до визначення сталого розвитку, які сьогодні мають місце в широких державних і громадських колах різних країн, у суспільстві існує певне загальне усвідомлення обов'язковості принаймні трьох його принципових вимірів: економічного росту, соціального прогресу і захисту навколишнього середовища [52].

Виходячи з вищенаведеного, на нашу думку, сталий розвиток — це гармонізований процес взаємодії між суспільними системами та екологічною системою Землі, що забезпечує збалансований політичний, економічний та соціальний розвиток кожної країни і міжнародної спільноти в цілому за умови раціонального використання природних ресурсів та забезпечення відновлення й самовідновлення екосистем планети.

Загалом, Концепція сталого розвитку виникла на основі удосконалення двох традиційно існуючих ідей про розвиток, причому обидві ідеї вплинули на правове регулювання міжнародних відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку. Зміст першої ідеї полягає в існуванні «основних потреб», які забезпечує держава, надаючи кожному все необхідне для належного існування: харчування освіти, охорону здоров'я, житло, роботу тощо. Така ідея була популярною двадцять п'ять років тому і передбачала відповідальність держави за забезпечення людей всім необхідним для життя через функціонування державного сектора чи в інший спосіб на основі державного управління суспільством. Друга ідея впливає з доктрини економічного розвитку, яка визначає економічний розвиток як спосіб розширення можливостей для збільшення доходів. У цій концепції основна увага переноситься на постійне економічне зростання — економічний сталий розвиток. І оскільки люди є кінцевими споживачами результатів своєї економічної діяльності, то їх роль у процесі розвитку держави набуває нового змісту: людський розвиток стає невід'ємною частиною економічного розвитку кожної незалежної держави, а



діяльність держави має бути спрямована на створення умов для достойного та повноцінного життя кожної людини.

Так, російський дослідник І. Лукашук пов'язував Концепцію сталого розвитку саме з гармонійним людським розвитком. З посиланням на резолюції Генеральної Асамблеї ООН про право на розвиток, він зауважував, що «право на розвиток базується на принципі, відповідно до якого людина являється головним суб'єктом розвитку, а право на життя включає життя, яке відповідає гідності людини та забезпечує мінімальні життєві потреби» [53, С. 9].

Визначення правового змісту терміна «людський розвиток», на нашу думку, найбільш вдало сформульовано у Звіті про людський розвиток Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй у 1990 році: «Людський розвиток — це процес збільшення можливості вибору. Загалом це нескінченний процес з точки зору як кількості, так і якості вибору. Але на всіх стадіях розвитку є три головні характеристики, а саме: можливість тривалий час вести здоровий спосіб життя; можливість здобути освіту; доступ до ресурсів, необхідних для забезпечення нормального життєвого рівня. Якщо таких характеристик немає, то немає й інших характеристик вибору. Але людський розвиток не вичерпується вказаними трьома аспектами. Є ще й інші можливості, які високо цінуються людством: від політичної економічної та соціальної свобод до права на творчість, самовираження, самоповагу та інші гарантовані права людини»<sup>5</sup>.

Концепція сталого розвитку динамічно поєднує економічний розвиток кожної окремої держави та міжнародної спільноти з наданням рівних можливостей кожному члену суспільства за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів та ліквідації залежності країн з низьким економічним розвитком від високорозвинених країн. Усвідомлення загальної Концепції сталого розвитку як ідеологічної основи надання міжнародної допомоги

---

<sup>5</sup> Звіт про людський розвиток Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй у 1990 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/>. — Назва з екрана.

від більш розвинених країн менш розвиненим безумовно вплинуло на ефективність правового регулювання співробітництва між країнами та визначення цілей та завдань міжнародної технічної допомоги в останні роки ХХ століття.

У зв'язку з прийняттям Концепції сталого розвитку як ідеологічної основи розвитку міжнародної спільноти перед міжнародними організаціями та країнами постали нові складні цілі і завдання, які потребували певної їх трансформації та застосування нових міжнародно-правових механізмів співробітництва. Так, на думку К. Дергачової, сталий розвиток ставить на порядок денний проблеми, що пов'язані із досягненням балансу між необхідністю глобального управління і збереженням державного суверенітету, пошуком ефективних методів розв'язання глобальних і локальних проблем, знаходженням нових форм міжнародного співробітництва, з'ясуванням відповідності тих чи інших моделей політичних трансформацій ідеалам та цілям сталого розвитку, пошуком оптимальної системи прийняття рішень тощо [54].

Таким чином, можна надати наступне понятійне визначення Концепції сталого розвитку: концепція сталого розвитку — це теоретична розробка проблем перспективного розвитку людства, що встановлює правила взаємодії між економічною, політичною і соціальною системами суспільства та екологічною системою Землі задля досягнення збалансованого розвитку міжнародної спільноти на основі існуючого правопорядку та засобами міжнародного права. Такий підхід ООН до вирішення проблеми гармонійного всебічного розвитку міжнародної спільноти та спрямування державних інтересів до вдоволення проблем всебічного міжнародного розвитку поставив важливі питання перед державами-членами ООН щодо їх участі у розбудові сучасного міжнародного суспільства на основі Концепції сталого розвитку та відповідальності держав у забезпеченні умов гармонійного розвитку кожного члена суспільства.

На нашу думку, міжнародно-правове регулювання у сфері МТД спирається на Концепцію сталого розвитку, яка поєднала теоретичні проблеми глобального розвитку, такі як право людини

на розвиток, сталий розвиток та питання екологічної безпеки, з практичною діяльністю міжнародних організацій у сфері забезпечення розвитку міжнародної спільноти та спирається на міжнародне право.

Концепція сталого розвитку, як теоретична розробка проблем перспективного розвитку людства, встановлює правила взаємодії між економічною, політичною і соціальною системами суспільства та екологічною системою Землі задля досягнення збалансованого розвитку міжнародної спільноти на основі існуючого правопорядку та засобами міжнародного права.

На рубежі віків у складних умовах поглиблення негативних наслідків глобалізації розпочався наступний — сучасний — етап правового регулювання надання та використання МТД, спрямований на підвищення ефективності надання та використання МТД. При цьому процес вдосконалення міжнародно-правового регулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами безпосередньо пов'язаний з процесами реформування ООН. Про це йшлося у доповіді Генерального секретаря ООН «Оновлення Організації Об'єднаних Націй: програма реформи», яку було представлено 16 червня 1997 року на п'ятдесят першій Генеральній Асамблеї ООН [55]. Ця доповідь містить положення про впровадження комплексного плану реформ та запровадження всебічного процесу оновлення та активізації діяльності ООН, що має на меті створення нової структури керівництва та управління ООН, в тому числі координації та управління процесами надання та використання МТД [55].

Так, за ініціативою та під керівництвом Генерального секретаря ООН в рамках реформування ООН було створено Групу розвитку ООН (ГРООН) у якості виконавчого комітету, який очолює процес реформування діяльності ООН у сфері надання та координації МТД та об'єднує програми, фонди та установи ООН, що займаються проблемами міжнародного розвитку. Основні напрями діяльності ГРООН — координація оперативної донорської діяльності міжнародних організацій системи ООН на рівні програм; уніфікація процедур залучення МТД; закріплення системи

резидентів-координаторів МТД та надання консультативних послуг країнам-реципієнтам.

На сьогодні при формуванні системи міжнародно-правового регулювання у сфері міжнародного розвитку ООН прагне встановити норми поведінки між країнами з різним рівнем економічного розвитку і створити правову основу для взаємодії та співробітництва між ними. Приміром, таким глобальним міжнародним актом, що регулює відносини у сфері міжнародного розвитку, є Декларація тисячоліття, що була прийнята на Саміті тисячоліття у вересні 2000 року та яка передбачає виконання широкомасштабної комплексної програми — Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ). Де-факто ЦРТ являється узгодженим планом розвитку міжнародної спільноти, що координується та фінансуються ООН. При цьому виконання низки локальних програм для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою підпорядковується чітко визначеним ЦРТ та індикативним показникам досягнення результатів. Зокрема, ЦРТ передбачає 8 загальних цілей розвитку міжнародної спільноти, зокрема:

- ліквідацію крайньої бідності та голоду (Ціль 1);
- забезпечення загальної початкової освіти (Ціль 2);
- сприяння рівності чоловіків та жінок та розширення прав та можливостей жінок (Ціль 3);
- скорочення дитячої смертності (Ціль 4);
- покращення охорони материнства (Ціль 5);
- боротьбу з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями (Ціль 6);
- забезпечення екологічної сталості (Ціль 7);
- формування глобального партнерства у цілях розвитку (Ціль 8) [56].

За визначенням Генерального секретаря ООН, Цілі розвитку тисячоліття, сформульовані у Декларації тисячоліття, стали загальноприйнятними для міжнародної спільноти нормативами, що забезпечують дієвість прогресу надання міжнародної допомоги, та яких дотримуються і активно застосовують країни-партнери,

а також громадське суспільство та міжнародні організації у сфері розвитку [56].

Глобальним показником всієї міжнародної допомоги, що надається на цілі розвитку міжнародної спільноти вважається офіційна допомога у розвитку (ОДР), що виражається як частина валового національного доходу, який виділяється розвиненими країнами зі своїх державних бюджетів. Слід при цьому зазначити, що ООН неодноразово закликала розвинені країни виділяти як міжнародну допомогу 0,7% валового національного продукту [14]. Проте у 2005 році цей цільовий показник склав 0,25 % валового національного доходу країн-донорів і був суттєво нижче показника ОДР, що склав 0,33 % наприкінці 80-х років. Міжнародна конференція з фінансування розвитку у 2002 році (Монтеррей, Мексика) ще раз закликала розвинені країни виділяти 0,7% валового національного продукту на цілі розвитку як міжнародну допомогу для країн-реципієнтів.

ЦРТ також являються важливим елементом міжнародних відносин між країнами, що розвиваються, оскільки надання міжнародної технічної допомоги не обмежується лише допомогою економічно розвинених країн та міжнародних організацій. До країн-донорів приєднуються і деякі найбільш багаті країни, що розвиваються, такі як Бразилія, Індія, Китай. Вони активно надають МТД іншим країнам, що розвиваються, спираючись на програмні документи ООН та нормативи ЦРТ.

Утім країни-донори та міжнародні організації системи ООН на рубежі ХХ–ХХІ століть усвідомили обсяг ресурсів, який необхідно витратити на цілі сталого розвитку при наявній низькій ефективності МТД. Проблемні питання, пов'язані з процесами надання, реалізації та фінансування програм МТД, розглядалися практично на всіх конференціях та самітах з питань сталого розвитку, які проходили на початку 2000-х років. Зокрема, ці питання були у центрі уваги наступних зустрічей на високому рівні:

– Міжнародної конференції з фінансування розвитку 18–22 березня 2002 року (м. Монтеррей, Мексика), що прийняла Мон-

террейський консенсус Міжнародної конференції з фінансування розвитку [57];

– Всесвітньої зустрічі на високому рівні зі сталого розвитку в Йоганесбурзі (Південна Африка) 26 серпня – 4 вересня 2002 року, на якій було прийнято Йоганнесбурзьку декларацію зі сталого розвитку [58];

– Форуму високого рівня з питань гармонізації, що відбувся у Римі 24–25 лютого 2003 року, учасники якого прийняли Римську декларацію з питань гармонізації [59].

Завдяки роботі цих міжнародних конференцій питання врегулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами було винесено на загальне обговорення і в результаті чого донори активізували співпрацю між собою та країнами-реципієнтами під егідою ООН задля гармонізації підходів та вимог у сфері правового регулювання міжнародної допомоги на всіх етапах її надання та використання. На цих зустрічах учасники обговорювали не тільки напрями міжнародної допомоги, а також принципи взаємодії між ними та проблемні питання у сфері МТД.

Так, на Зустрічі у Монтерреї учасники дійшли згоди, що збільшення міжнародної допомоги не вирішує всіх проблемних питань, і протягом тривалого часу допомога використовувалась неефективно, оскільки напрями її надання визначались донорами відповідно до їх інтересів. Усвідомлення основних причин неефективності наданої МТД та визнання недосконалості основних підходів до вирішення проблем сприяння розвитку країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, став першим кроком у напрямку змін у сфері правового регулювання надання та використання МТД у подальшому. Монтеррейський консенсус Міжнародної конференції з фінансування розвитку визначив можливість вдосконалення взаємодії між країнами-реципієнтами та донорами за рахунок гармонізації процедур залучення та надання МТД; застосування нових механізмів надання міжнародної допомоги; використання програм розвитку ООН як основних шляхів надання МТД; покращення координації у цій сфері міжнародних відносин. Монтеррейський консенсус встановив пріоритетними

питання гармонізації процедур надання МТД та координацію діяльності у цій сфері міжнародних відносин [57, С.13–14].

Учасники наступної Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоханесбурзі обговорювали можливості застосування МТД у вирішенні проблем сталого розвитку країн, що розвиваються. За результатами роботи було прийнято Декларацію з питань сталого розвитку [59] та План виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку [60].

Головне досягнення саміту в Йоганнесбурзі — це визначення основних складових сталого розвитку, на які міжнародна спільнота має спрямувати міжнародну технічну допомогу, а саме: подолання крайньої бідності, охорона та раціональне використання природних ресурсів, створення у країнах-партнерах потенціалу з управління програмами розвитку та вдосконалення координації процесів надання та використання МТД. Водночас міжнародні організації взяли на себе зобов'язання започаткувати конкретні дії для покращення управління МТД та проаналізувати досягнутий прогрес.

На Форумі високого рівня з питань гармонізації 24–25 лютого 2003 року у Римі більш детально розглядалися питання стандартів та принципів надання міжнародної допомоги, в тому числі МТД. Так, у Римській декларації з питань гармонізації визначено шляхи підвищення ефективності розвитку міжнародної спільноти в рамках виконання Декларації тисячоліття та узагальнено підходи до врегулювання відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку у сфері МТД. Водночас Римська декларація з питань гармонізації окреслила необхідність проведення певних заходів відповідно до усталеної практики впровадження МТД, які значною мірою вплинули на формування підходів до надання міжнародної технічної допомоги, а саме:

- надавати МТД на цілі розвитку країни-реципієнту відповідно до національних пріоритетів розвитку цієї країни або національної стратегії розвитку;
- здійснювати огляди поточної діяльності у країнах-реципієнтах й визначати шляхи удосконалення процедур та прак-

тики надання міжнародної технічної допомоги з метою їх гармонізації;

– впроваджувати стандарти та принципи передової практики надання допомоги у цілях розвитку з врахуванням особливостей національних умов;

– забезпечувати децентралізацію співробітництва на рівні країн та підвищувати участь національних координаторів в управлінні програмами та проектами МТД;

– застосовувати різні форми підтримки урядів країн-реципієнтів, в тому числі бюджетну та секторальну допомогу [58, С. 4–5].

Зустрічі на високому рівні, що проходили за підтримки таких міжнародних організацій, як МБРР, МВФ, ОЕСР та ВТО, постійно звертали увагу на провідну роль Комітету допомоги розвитку ОЕСР (КДР). У рамках роботи цих конференцій розглядалися питання кількості та якості офіційної допомоги у розвитку, питання ефективності такої допомоги, а також гармонізація і координація діяльності учасників відносин у цій сфері [61, С. 15].

Отже, протягом 2000–2004 років питання врегулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами постійно знаходились у центрі уваги міжнародних організацій системи ООН та КДР ОЕСР, що визначило необхідність прийняття міжнародно-правового акту, який має регулювати відносини у цій сфері.

Результатом цієї діяльності стало проведення за ініціативою КСР ОЕСР Засідання з питань гармонізації та підвищення міжнародної допомоги, що проходило 28 лютого – 3 березня 2005 року у Парижі (далі — Засідання). За результатами роботи учасники Засідання прийняли Декларацію щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги (далі — Паризька декларація) [62]. У Засіданні взяли участь 91 країна, 26 міжнародних організацій, 14 громадських організацій. Така значна кількість учасників Засідання, присвяченого проблемам міжнародної допомоги, вказує на нагальну потребу врегулювати питання, пов'язані з процесами надання та ефективного використання міжнародної допомоги засобами міжнародного права.



Загалом, цим документом визначено наступні цілі, які стоять перед країнами-партнерами та розраховані на середньостроковий період:

- вироблення більш чітких національних стратегій розвитку країн-партнерів та забезпечення їх реалізації;

- узгодження зовнішньої допомоги з пріоритетами, системами та процедурами країни партнера й стимулювання зміцнення їх потенціалу;

- підвищення рівня відповідної підзвітності країн-донорів і країн-партнерів перед своїми громадянами й парламентами для розробки політичних курсів, стратегій та забезпечення їхнього виконання;

- уникнення дублювання заходів і забезпечення більш раціональної донорської діяльності для максимального підвищення її економічної ефективності;

- реформування та спрощення стратегій і процедур країн-донорів при залученні міжнародної допомоги для заохочення спільної роботи й прогресивного узгодження з пріоритетами, системами й процедурами країн-партнерів;

- визначення критеріїв, стандартів виконання та підзвітності для національних систем країн-партнерів у сфері державного фінансового управління, системі закупівель, фідучіарних гарантій і природоохоронних оцінок відповідно до широко визнаних успішних практик, а також забезпечення їхнього швидкого й широкого застосування [62].

У Паризькій декларації розглядалися також актуальні проблемні питання надання та використання міжнародної технічної допомоги. Зокрема, підвищення рівня відповідальності та підзвітності країн-донорів і країн-партнерів перед своїми громадянами й парламентами щодо підготовки та виконання стратегій національного розвитку [63, С. 35].

Особливу увагу, відповідно до Паризької декларації, необхідно приділяти реформуванню та спрощенню стратегій і процедур країн-донорів, спрямовану на узгодження МТД з пріоритетами розвитку країни-реципієнта, системами й процедурами країн-

партнерів, а також координацію спільної роботи країн-партнерів задля досягнення загального прогресу.

На основі аналізу актів міжнародних організацій з питань сталого розвитку, зокрема Декларації про право на розвиток, принципів Декларації з охорони навколишнього середовища та розвитку, Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, та практики надання і використання МТД, на нашу думку, можна виділити наступні п'ять принципів, які визначають міжнародно-правове регулювання надання та використання МТД.

Перший — принцип причетності, під яким розуміється загальна спрямованість МТД на підтримку сталого розвитку країни-реципієнта. Цей принцип означає, що стратегія донора повинна базуватись на стратегічних планах країни-реципієнта, а не виходити лише з аналізу експертів в рамках аналітичної діяльності компетентних установ донора. При цьому головна роль відводиться уряду країни-реципієнта. У цьому контексті покращення системи планування у країнах-реципієнтах, складання бюджету країни та надання МТД через державні бюджети країни-реципієнта має спонукати обов'язкове планування МТД та врахування ресурсів цієї допомоги у державному бюджеті країни-реципієнта.

Другий принцип правового регулювання міжнародних відносин між донорами та країнами-реципієнтами — принцип гармонізації правил надання та використання МТД. Країни-реципієнти потребують необумовленої, довгострокової та передбачуваної МТД, оскільки ця допомога має стати елементом стратегії національного розвитку та частиною бюджету країни. Умовою ефективного використання МТД при цьому повинна бути надійна система адміністрування і координації МТД та відповідні фінансові процедури її надходження. При дотриманні цього принципу уряди можуть забажати надання МТД у формі цільової програмної допомоги, загальної бюджетної або секторальної підтримки. Такий підхід дозволяє уряду країни-реципієнта звертатись до донорів з проханням надати ноу-хау або приймати на себе ризики при реалізації пілотних проєктів. Крім того, країни-реципієнти можуть

визначити оптимальні шляхи збільшення допомоги для бідних верств населення та проводити реформування державного управління за підтримки донора. Це також обумовлює необхідність надавати різноманітну за формами МТД, яка включає підтримку громадського суспільства. При цьому саме країни-реципієнти встановлюють адміністративні, фінансові та фіскальні правила залучення та надання МТД, що мають бути гармонізовані з процедурами донорів.

Третій принцип — це принцип попереднього узгодження залучення МТД між донором та урядом країни-реципієнта, що забезпечує дієву взаємодію між партнерами. Узгодження змісту програм та проектів МТД та координаційна діяльність у цьому напрямі являється необхідною умовою для досягнення позитивного результату та впливає на ефективність МТД. Водночас, взаємодія донорів з урядами країни-реципієнта при залученні МТД не повинна обмежуватись спілкуванням на двосторонній основі, оскільки існує необхідність активної взаємодії між донорами та країнами-реципієнтами протягом терміну виконання національної стратегії розвитку країни-реципієнта. Це у свою чергу дозволить уникнути дублювання проектів допомоги та спрямувати ресурси МТД на інші пріоритетні напрями розвитку країни-реципієнта. Таким чином, узгодження, як елемент координації МТД, безумовно покращує зв'язки не тільки між країнами-донорами та країнами-реципієнтами, а також посилює партнерські відносини заради досягнення спільної мети.

Принцип передбачуваності МТД — четвертий принцип. Досвід міжнародних відносин показує, що підтримка уряду країни-реципієнта ефективна лише тоді, коли вона довгострокова і не залежить від політичних та економічних обставин, а стабільна та передбачувана допомога дозволяє планувати діяльність у межах державного бюджету з врахуванням програм та проектів МТД. З іншого боку обізнаність країни-реципієнта про державну політику країни-донора щодо надання МТД дозволяє зробити відносини між партнерами більш прозорими та передбачуваними, оскільки слід враховувати, що уряди країн-донорів підзвітні сво-

їм парламенту та платникам податків та мають захищати інтереси своєї держави.

П'ятий принцип — принцип відповідальності урядів країн-донорів перед своїми країнами та країнами-реципієнтами. Зміст цього принципу полягає у тому, що система звітності за результатами використання МТД має передбачати звітування донорів не лише перед своїми країнами, а також перед країнами-реципієнтами та міжнародною спільнотою. Для реалізації цього принципу виникає необхідність розробки спеціальних механізмів його додержання. Це у першу чергу стосується зобов'язань донорів проводити моніторинг МТД спільно з країнами-реципієнтами, визначаючи при цьому основними критеріями спрямованість МТД на цілі сталого розвитку, координацію надання та використання допомоги та досягнення конкретних результатів.

Таким чином можемо виділити наступні принципи міжнародно-правового регулювання надання та використання МТД, а саме:

1. Принцип причетності, що означає спрямування МТД на підтримку сталого розвитку країни-реципієнта на основі національної стратегії її розвитку.

2. Принцип гармонізації правил надання та використання МТД між донорами та країною-реципієнтом.

3. Принцип попереднього узгодження між донором та країною-реципієнтом питань залучення МТД.

4. Принцип передбачуваності МТД, що визначає незалежність надання МТД від політичних і економічних обставин її надання та довгостроковий характер такої допомоги.

5. Принцип відповідальності урядів країн-донорів перед своїми країнами та країнами-реципієнтами.

Визначення спеціальних принципів міжнародно-правового регулювання надання та використання МТД у сучасних умовах міжнародних відносин дозволяє встановити основні правила міжнародно-правового регулювання цих міжнародних відносин, визначити шляхи підвищення ефективності використання МТД

у подальшому та закріплює взаємну відповідальність країн-партнерів у сфері надання та використання МТД.

Проблемні питання, пов'язані з наданням та використанням міжнародної допомоги, виникають й в інших сферах спільної діяльності донорів та уряду країни-реципієнта. Це стосується створення спеціалізованих інституцій, діяльність яких забезпечує розробку і виконання стратегій розвитку, орієнтованих на досягнення конкретних результатів у країнах-партнерах. Довгострокові зобов'язання донорів по відношенню до країн-реципієнтів дозволяють включати ресурси МТД у бюджети цих країн та мають забезпечити відповідний моніторинг використання ресурсів МТД, що, у свою чергу, запобігає корупції у цій сфері.

### **1.3. Міжнародна технічна допомога як інститут міжнародного права розвитку галузі міжнародного економічного права**

Складність функціонування міжнародного економічного права у сучасних умовах глобалізації, на нашу думку, пов'язана з появою нових комплексних правовідносин, що виникають між суб'єктами міжнародного економічного права. З іншого боку, поява нових комплексів міжнародних відносин в економічній сфері вносить зміни у систему міжнародного економічного права.

Утім, різні сфери економічного співробітництва мають свій специфічний предметний зміст, що зумовлює необхідність застосування спеціального правового регулювання, у результаті чого в рамках галузі міжнародного економічного права сформувались такі підгалузі, як міжнародне торгове право, міжнародне фінансове право, міжнародне інвестиційне право тощо<sup>6</sup>. Разом з тим правове регулювання економічних відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку у сфері сталого розвитку міжнародної спільноти охоплює широкий спектр різноманітних

---

<sup>6</sup> Международное право: учебник для студентов вузов [Текст] / К. К. Гасанов, Ю. А. Кузнецов, Д. А. Никонов, Р.А. Каламкарян, Д. Д. Шалягин ; под ред. К. К. Гасанова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. — С. 384.

питань, вирішення яких сприяє реалізації Концепції сталого розвитку, виконанню Цілей розвитку тисячоліття ООН та спирається на норми міжнародного права.

Розглянемо конкретніше критерії та ознаки, що визначають формування міжнародного права розвитку як нової підгалузі міжнародного економічного права, спираючись на дослідження українських та російських фахівців міжнародного права та зважаючи на те, що ознаки галузі міжнародного права притаманні підгалузі.

Так, розглядаючи загальну теорію права, Д. Фельдман зазначав, що галуззю міжнародного права є сукупність погоджених юридичних норм, які більш-менш автономно регулюють міжнародні відносини певного виду, сукупність, що характеризується відповідним предметом правового регулювання, якісною своєрідністю, існування якого викликане інтересами міжнародного спілкування [64, С. 59]. М. Лазарев, погоджуючись із критеріями виділення окремої галузі міжнародного права, які запропонував Д. Фельдман, додавав деякі нові критерії. Він вважав, що галузь міжнародного права має:

- предмет правового регулювання (специфічне коло суспільних відносин);
- специфічні норми регулювання цих відносин;
- досить велику суспільну значимість певного кола міжнародних відносин;
- досить великий обсяг нормативного матеріалу;
- зацікавленість суспільства у виділенні нової галузі права;
- спеціальні принципи нової галузі права [65, С. 21].

З цими критеріями також погоджувався І. Арцибасов [66, С. 17]. Український вчений В. Василенко виділяв такі головні критерії галузі міжнародного права:

- специфічність об'єктивно-предметної сфери дії норм, що складають галузь;
- подільність нормативного комплексу галузі на інститути та підгалузі;
- наявність у нормативному комплексі норм *ergo omnes* багатократної дії;
- наявність спеціальних галузевих норм — принципів.

А як додаткові критерії:

- наявність одного або кількох кодифікуючих актів;
- значний масив нормативного матеріалу [67, С. 222–223].

Розглянувши запропоновані у науці критерії галузі права, відомий вчений Є. Усенко дійшов висновку, що існують наступні критерії виділення галузі:

- наявність у галузі предметних інститутів;
- специфіка об'єкта регулювання;
- великий обсяг нормативного матеріалу;
- зацікавленість міжнародного співтовариства в розвитку галузі [68, С. 264–266].

За визначенням українського вченого А. Дмитрієва, загальноновизначеними у доктрині міжнародного права є наступні головні критерії:

- специфіка об'єкта правового регулювання — особливості міжнародних відносин;
- наявність спеціальних принципів галузі та інститутів як підрозділів галузі.

Допоміжним критерієм галузі міжнародного права, на його думку, виступає чималий обсяг нормативного матеріалу і зацікавленість міжнародного співтовариства у виділенні галузі [69, С. 22].

Специфіка об'єкта правового регулювання підгалузі полягає у тому, що він водночас є складовою об'єкта правового регулювання галузі. Російський фахівець К. Бекашев наголошує на тому, що кожна підгалузь МЕРП представляє систему міжнародно-правових норм, регулюючих міждержавне співробітництво у конкретній сфері економічних відносин [70, С. 410–411]. У цьому контексті, на нашу думку, об'єктом правового регулювання міжнародного права розвитку виступають специфічні міжнародні економічні відносини між країнами з різним рівнем економічного розвитку та різноманітні форми співробітництва між ними, як було зазначено вище.

На думку К. Гасанова, кожна підгалузь міжнародного економічного права являє собою комплекс міжнародно-правових норм,

що регулюють міжнародне співробітництво у певній сфері економічних відносин<sup>7</sup>.

Окремою ознакою підгалузі права, у тому числі й міжнародного права розвитку, є система певних принципів і норм (джерел права), які дозволяють встановити зв'язок між інститутами права та формують підгалузь міжнародного права, у цьому випадку — підгалузь міжнародного економічного права. Британський вчений В. Фрідмен підкреслював виняткову роль принципів для визначення суті міжнародного права розвитку. Він вважав що «міжнародне право розвитку — це сукупність принципів, які визначають правові взаємовідносини країн, що розвиваються, з іноземними інвесторами та з національними і міждержавними установами щодо надання допомоги для розвитку» [71, С. 289].

Загалом принципи міжнародного економічного права встановлюють правила поведінки між суб'єктами у сфері економічних відносин та визначають механізми регулювання міжнародного економічного співробітництва, розповсюджуючи свою юридичну силу на всі міжнародні економічні відносини. При цьому у регулюванні міжнародних економічних відносин особливу роль відіграють спеціальні принципи, про що зазначає значна кількість теоретиків міжнародного права [27; 72; 73].

Український вчений А. Дмитрієв, спираючись на дослідження М. Богуславського, Г. Бувайлика та В. Опришка, виділяє такі галузеві принципи МЕР: принцип взаємної вигоди; принцип недискримінації; принцип (режим) найбільшого сприяння; національний режим; преференційний режим; принцип невід'ємного суверенітету над природними ресурсами; принцип свободи вибору форми організації зовнішньоекономічних зв'язків; принцип розвитку міжнародних економічних відносин; принцип імунітету держави [74, С. 564–565]. Саме ці спеціальні принципи МЕР відіграють вирішальну роль у правовому регулюванні відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку та відобража-

<sup>7</sup> Международное право: учебник для студентов вузов [Текст] / К. К. Гасанов, Ю. А. Кузнецов, Д. А. Никонов, Р.А. Каламкарян, Д. Д. Шалягин ; под ред. К. К. Гасанова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. — С. 384.



ються у правотворчій діяльності міжнародних організацій і міжнародних угодах.

Вирішальне значення у співробітництві між країнами з різним рівнем економічного розвитку має принцип преференцій для деяких країн. Так, вищезгаданий російський дослідник В. Шумилов виділяє особливу роль принципу преференцій для країн, що розвиваються, та визначає юридичний зміст цього принципу, а саме:

- право країн, що розвиваються, на спеціальні ставки мита;
- право країн, що розвиваються, не надавати розвиненим країнам ті ж преференції, які вони мають між собою;
- право країн, що розвиваються, на застосування субсидій, в тому числі експортних, у цілях соціально-економічного розвитку;
- зобов'язання розвинених країн не застосовувати дискримінацію по відношенню до країн, що розвиваються;
- зобов'язання розвинених країн зменшувати або відмінити мито на товари для країн, що розвиваються, без застосування зустрічного відшкодування, а також їх право поступово відмінити преференції відповідно до рівня досягнутого розвитку тієї чи іншої країни, що розвивається;
- зобов'язання країн, що розвиваються, відповідно до рівня досягнутого розвитку брати на себе зобов'язання, які характерні для розвинених держав у міжнародних відносинах [28, С. 118].

Застосування цього принципу у міжнародних відносинах дозволяє забезпечити гармонійний розвиток торговельних відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку.

У той же час сучасному міжнародному праву притаманні й інші спеціальні принципи, зокрема принципи захисту навколишнього середовища, викладені у Декларації з навколишнього середовища та розвитку й узгоджені з Концепцією сталого розвитку.

Важливою складовою системи міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин є метод правового регулювання. Як підгалузь міжнародного економічного права міжнародне право розвитку використовує ті ж методи, що й міжнародне економічне право. Так, у правовому регулюванні міжнародних

відносин у сфері міжнародного розвитку характерне застосування диспозитивного методу, який проявляється у договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин при укладанні міжнародних угод про економічне та техніко-економічне співробітництво між країнами з різним рівнем економічного розвитку. Враховуючи важливе значення принципу преференцій у міжнародних відносинах між країнами з різним рівнем економічного розвитку, слід підкреслити також значення преференційного методу, що спрямований на забезпечення інтересів менш економічно розвинених країн.

Російський дослідник В. Шумилов, досліджуючи метод регулювання міжнародних відносин як функціональний компонент міжнародної економічної системи, звертає увагу на те, що в окремих інститутах та підгалузях міжнародного економічного права можуть бути свої спеціальні методи правового регулювання [75, С. 255]. Так, у регулюванні міжнародних відносин у сфері міжнародного розвитку спостерігається застосування програмного методу нормативного регулювання міжнародних економічних відносин, що активно застосовують міжнародні організації при реалізації своїх статутних завдань. На значення програмного методу нормативного регулювання, який отримав розповсюдження в останні роки, звертав увагу російський дослідник І. Лукашук, який відзначив появу нових міжнародно-правових актів — «програм», що визначають напрями та форми співробітництва у конкретній сфері, містять програмні та рекомендаційні норми, які застосовуються у договірно-правовому регулюванні відносин між країнами та у подальшій правотворчій діяльності міжнародних організацій у сфері забезпечення сталого розвитку [76, С. 151].

Практична діяльність міжнародних організацій повною мірою підтверджує ефективність застосування програмного методу нормативного регулювання міжнародних відносин у сфері міжнародного розвитку. Завдяки застосуванню цього методу міжнародні організації не тільки займають консолідовану позицію країн-членів щодо подальшого розвитку міжнародної спільноти, а також впливають на формування норм міжнародного права у сфері

сталого розвитку міжнародної спільноти. Водночас міжнародно-правові акти пов'язані між собою єдиною метою і являються правовою основою взаємодії між суб'єктами міжнародного права при досягненні цілей розвитку. Приміром, такими комплексними міжнародними актами можуть слугувати міжнародні стратегії розвитку ООН на друге, третє, четверте десятиліття ХХ століття, що приймалися резолюціями Генеральної Асамблеї ООН та використовувались як правова основа при запровадженні програм та проектів міжнародної допомоги. Так, «Міжнародна стратегія розвитку на Друге десятиліття розвитку Організації Об'єднаних Націй», затверджена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №2626 (XXV) від 24 жовтня 1970 року, закріпила основні положення правового регулювання міжнародних відносин у сфері міжнародної допомоги [14].

Програмним документом є також Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, якою визначено Цілі розвитку тисячоліття ООН, що містять вісім конкретних цілей розвитку міжнародної спільноти до 2015 року, виконання яких побудовано на основі низки взаємопов'язаних між собою програм [77]. Важливе значення для міжнародного права розвитку мають і інші міжнародно-правові документи, що визначають різноманітні правові аспекти регулювання співробітництва між країнами з різним рівнем економічного розвитку задля сталого розвитку міжнародної спільноти, — Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку [78], Декларація про право на розвиток [79], Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги [80] тощо.

На нашу думку, суспільна значимість міжнародного права розвитку, найтісніше пов'язана з необхідністю консолідації зусиль при вирішенні глобальних проблем людства. Насамперед це стосується проблем подолання бідності, сприяння розвитку менш розвинених (у економічному сенсі) країн та розв'язання загальних проблем сталого розвитку міжнародної спільноти. Практична діяльність суб'єктів міжнародного права у сфері правового регулювання відносин, що виникає у сфері надання та використання

всіх видів міжнародної допомоги, це підтверджує повною мірою. Отже, суспільна необхідність правового регулювання процесами сталого розвитку у складних умовах глобалізації, обтяжених глобальними проблемами та кризовими явищами, стає очевидною.

Тому ми вважаємо, що міжнародне право розвитку як підгалузь МЄП володіє всіма необхідними, з огляду доктрини, системоутворюючими чинниками, а саме:

1) окремо визначений об'єкт правового регулювання — міжнародне економічне співробітництво між різними за рівнем розвитку країнами та міжнародними організаціями в рамках забезпечення сталого, гармонійного розвитку кожної окремої країни та міжнародної спільноти загалом;

2) правове регулювання міжнародних відносин у сфері міжнародного розвитку базується на застосуванні диспозитивного методу, який спирається на міжнародні угоди про економічне та техніко-економічне співробітництво між країнами з різним рівнем економічного розвитку, та методу наднаціонального регулювання МЄП в рамках правотворчої діяльності міжнародних організацій. Важливе значення має застосування спеціальних методів МЄП — преференційного методу та програмного методу, що відображається у правих актах міжнародних організацій;

3) у правовому регулюванні міжнародних економічних відносин у сфері міжнародного розвитку активно застосовуються спеціальні принципи МЄП: преференційний режим; принцип невід'ємного суверенітету над природними ресурсами; принцип розвитку міжнародних економічних відносин; принцип недискримінації. Спираючись на принципи МЄП, у МПР також активно застосовуються спеціальні принципи, закріплені у міжнародно-правових документах ООН: Декларації про право на розвиток, Декларації з охорони навколишнього середовища та розвитку, Паризькій декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги тощо;

4) міжнародне право розвитку складається з окремих інститутів, що охоплюють правове регулювання відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку за різноманітними на-

прямами міжнародного співробітництва задля гармонійного розвитку міжнародної спільноти, що знаходить своє відображення у документах міжнародних організацій та міжнародних угодах;

5) міжнародне право розвитку базується на застосуванні та виконанні низки міжнародно-правових актів, які пов'язані між собою та складають комплекс норм, об'єднаних єдиною ціллю — забезпечення сталого розвитку кожної країни та міжнародної спільноти загалом;

6) міжнародне право розвитку має значну суспільну значимість, оскільки не обмежується забезпеченням розвитку окремих країн, а об'єднує міжнародну спільноту задля вирішення глобальних проблем людства.

Таким чином, міжнародному праву розвитку притаманні наступні структурні елементи підгалузі міжнародного економічного права: зміст, окремий предмет правового регулювання, методи, принципи та норми (джерела), суспільна значимість. Загалом, можна вважати, що МПР знаходиться в стадії завершення формування як підгалузь МЕНП та відповідає всім необхідним критеріям для відокремлення у якості підгалузі міжнародного економічного права.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що у системі міжнародного права відбувається формування нової підгалузі — міжнародного права розвитку. Міжнародне право розвитку являє собою систему міжнародно-правових норм та принципів, яка динамічно розвивається в умовах глобалізації та спрямована на регулювання міждержавних економічних відносин між різними за рівнем розвитку країнами задля забезпечення сталого розвитку кожної окремої країни та міжнародної спільноти загалом. При цьому інститут надання та використання міжнародної технічної допомоги входить до структури міжнародного права розвитку і являє собою сукупність міжнародно-правових норм та принципів, що регулюють відносини техніко-економічного співробітництва між донорами та країнами-реципієнтами, предметом яких є надання та використання міжнародної технічної допомоги.

## РОЗДІЛ 2

# МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

### 2.1. Міжнародно-правове регулювання міжнародної технічної допомоги в рамках діяльності міжнародних організацій

Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері МТД тісно пов'язане з формуванням міжнародного консенсусу у вирішенні питань гармонійного розвитку міжнародної спільноти. Загалом 70 відсотків діяльності системи ООН спрямовано на виконання цього завдання<sup>8</sup>. Протягом всієї історії існування саме Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи впроваджували систему управління міжнародним розвитком, застосовуючи міжнародне право як правову основу регулювання відносин між різними за рівнем економічного розвитку країнами.

У системі міжнародно-правового регулювання міжнародною допомогою можна виділити дві взаємозалежні системи: систему міжнародних відносин між різними за рівнем економічного та соціального розвитку країнами та систему засобів міжнародно-правового впливу на ці відносини. При цьому саме завдяки міжнародним організаціям ця система міжнародно-правового регулювання стає цілісною правовою системою регулювання міжнародних відносин, що забезпечує подвійну функцію: вирішення

<sup>8</sup> Офіційний веб-сайт ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/development/other/overview.shtml>. — Назва з екрана.

глобальних проблем людства та досягнення балансу інтересів між країнами-донорами та країнами-реципієнтами.

Розглядаючи міжнародно-правове регулювання міжнародною допомогою як комплекс взаємопов'язаних елементів в рамках діяльності спеціалізованих установ ООН, можна виділити наступні елементи міжнародно-правового регулювання процесами надання та використання МТД:

- планування, програмування та фінансування надання МТД;
- координація взаємодії між донорами (міжнародними організаціями та країнами-донорами) та країнами-реципієнтами;
- підвищення ефективності надання та використання ресурсів МТД;
- врегулювання процедурних питань фінансування програм та проектів МТД.

Управління міжнародною допомогою здійснюється шляхом прийняття, виконання і застосування актів міжнародних організацій та міжнародних конференцій. Саме у резолюціях та рішеннях цих міжнародних організацій містяться норми, які створюють правову основу взаємовідносин між донорами та країнами-реципієнтами у сфері МТД.

Слід зазначити, що виконання будь-якого міжнародно-правового документа ефективно лише тоді, коли воно забезпечується відповідними ресурсами та механізмом міжнародно-правового регулювання. Особливо важливим з цієї точки зору являється саме наявність ефективного механізму міжнародно-правового регулювання. За визначенням І. Лукашука, механізм міжнародно-правового регулювання — це сукупність міжнародно-правових засобів та методів впливу на міждержавні відносини [76, С. 203]. Міжнародні організації, спираючись на принципи співробітництва, використовують усі наявні у їх розпорядженні засоби впливу на міжнародні відносини — політичні, економічні, юридичні, ідеологічні тощо. Проте регулююча функція міжнародного права виходить на перше місце, що забезпечується ак-

тивною правотворчою діяльністю таких міжнародних організацій як ООН, ОЕСР та ОБСЄ.

Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи займають провідну роль у становленні системи правового регулювання розвитком міжнародної спільноти та створенні умов для гармонійного розвитку всіх країн ООН. При цьому ООН застосовує комплексний підхід для забезпечення ефективного співробітництва між державами задля сталого розвитку міжнародної спільноти, спираючись на значний досвід оперативної діяльності у сфері надання допомоги. За допомогою міжнародно-правових документів ООН встановлює правила регулювання відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку. Міжнародна технічна допомога у цих процесах являється основним інструментом впровадження цілей та завдань ООН та її спеціалізованих установ.

З цієї позиції особливо важливими міжнародно-правовими документами є декларації розвитку ООН, які приймались кожне десятиліття, починаючи з 50-х років ХХ століття, та забезпечували правову основу міжнародних відносин у сфері надання міжнародної допомоги країнам з низьким рівнем економічного розвитку. Фактично з 50-х років ХХ століття, міжнародно-правове регулювання у сфері міжнародного розвитку базується на десятилітніх міжнародних стратегіях розвитку, які приймались Генеральною Асамблеєю ООН у формі резолюцій, що забезпечувало створення динамічної системи міжнародно-правового регулювання надання міжнародної технічної допомоги країнам-реципієнтам. Зокрема, у цих деклараціях поступово, починаючи з 70-х років, впроваджувались положення про необхідність безпосередньої участі уряду країни-реципієнта у плануванні програм та проектів МТД, які повинні відповідати їх стратегічним планам розвитку, а також положення про обов'язкову участь установ країни-реципієнта у впровадженні програм та проектів МТД.

Започаткування спеціального механізму взаємодії між країною-реципієнтом та донором забезпечує ефективне використання ресурсів МТД, що знайшло відображення у вищенаве-



деній Декларації тисячоліття ООН. Ця Декларація враховувала положення міжнародно-правових актів ООН, прийнятих раніше в рамках роботи конференцій та міжнародних організації системи ООН, таких як ЕКОСОС та Конференції ООН з питань навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Водночас Декларація тисячоліття ООН стала основою для оперативної діяльності ООН та визначило прийняття низки системних резолюцій, спрямованих на виконання Цілей розвитку тисячоліття та проведення конференцій і зустрічей між країнам на вищому рівні.

Слід зазначити, що ООН регулярно проводить дослідження, пов'язані з наданням МТД, та огляди оперативної діяльності спеціалізованих установ ООН у цій сфері. За результатами роботи цих зустрічей та досліджень здійснюється відпрацювання правових механізмів реалізації програм міжнародної технічної допомоги. Наприклад, у Трьохрічному огляді політики у сфері оперативної діяльності у цілях розвитку в рамках системи ООН від 11 травня 1993 року ООН розглянула питання запровадження нового механізму виконання проектів та програм МТД — механізм національного виконання проектів та програм міжнародної допомоги [81].

На додаток, з метою вдосконалення своєї оперативної діяльності та формування системи моніторингу ООН у 1976 році утворила Об'єднану інспекційну групу ООН (ОІГ), яка регулярно проводить дослідження з питань підвищення ефективності роботи системи ООН та раціонального використання її ресурсів [82]. ОІГ присвятила цим питанням низку доповідей, зокрема оприлюднені, відповідно, у 1996, 1997 та 2002 роках доповіді: «Координація основ політики та програмування задля підвищення ефективності співробітництва у цілях розвитку» [83], «Укріплення представництва системи ООН на місцях» [84] та «Орієнтований на результати підхід в ООН: здійснення Декларації тисячоліття ООН» [85].

Дослідження ООН у сфері МТД мають практичне значення, оскільки їх результати застосовуються у правотворчій діяльності

ООН. Так, у доповіді Генерального секретаря ООН від 28 травня 2004 року «Трьохрічний всеосяжний огляд політики у сфері оперативної діяльності в цілях розвитку в рамках системи ООН» розглядалися питання започаткування комплексного підходу до розвитку міжнародної спільноти, у центрі якого стоїть людина; забезпечення таких загальносуспільних цінностей, як всебічність, багатосторонність, об'єктивність, гнучкість та можливість використовувати ресурси безповоротної допомоги гнучким чином в інтересах країн-партнерів [86, пункти 11, 17]. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН, прийнятій за результатами цієї доповіді, зазначається, що «основними рисами оперативної діяльності у цілях розвитку повинні бути її універсальність, добровільний та безповоротний характер, нейтральність та багатосторонність, а також властивість гнучко реагувати на потреби країн-реципієнтів у сфері розвитку в інтересах країн-реципієнтів, на їх прохання та згідно з їх національною політикою та пріоритетами у сфері розвитку» [87, пункт 2].

Спираючись на комплекс резолюцій та рішень Генеральної Асамблеї ООН, ця міжнародна організація забезпечує узгодження міжнародних програм розвитку з національними інтересами країн-партнерів та проводить роботу, спрямовану на залучення інших донорів до втілення міжнародних програм МТД на правовій основі. Так, Резолюція ГА ООН 2188 (XXI) від 13 грудня 1966 «Загальний огляд програми та діяльності ООН, спеціалізованих установ, МАГАТЄ, ЮНІСЕФ та інших пов'язаних з системою ООН установ та органів у економічній та соціальній сфері, у сфері технічного співробітництва та суміжних сферах» проголосила наступні правила, які належить прийняти всім країнами-партнерами у сфері надання та використання МТД:

- максимальна концентрація ресурсів на програмах, що безпосередньо актуальні для країн-членів;
- гнучке оперативне реагування на потреби окремих країн та регіонів у межах існуючих ресурсів допомоги;
- мінімальне обтяження програм та проектів адміністративними ресурсами;

- еволюція комплексної системи довгострокового планування на програмній основі;
- відпрацювання систематичної процедури оцінки оперативної та дослідницької діяльності [88].

Характерною особливістю міжнародного права розвитку є те, що стимулювання соціально-економічного прогресу стало однією з головних цілей міжнародної спільноти, і це повністю відповідає положенням Статуту ООН [2]. При цьому у практичній діяльності ООН застосовується значна кількість міжнародно-правових документів програмно-цільового характеру, які органічно вписуються у систему міжнародного права. Практика прийняття програмних документів на певний проміжок часу започаткована ООН із самого початку її існування. ООН прийняла та виконала низку міжнародних стратегій, розрахованих на десятиліття, зокрема Міжнародну стратегію розвитку на друге Десятиліття розвитку Організації Об'єднаних Націй [14], Десятиліття розвитку 80-х років [89], Десятиліття розвитку 90-х років [90]. При цьому міжнародно-правові цілі програмних документів у системі міжнародного права поступово отримують нормативний характер для країн-членів цих міжнародних організацій. Діючи як елемент системи міжнародно-правового регулювання процесу надання та використання міжнародної допомоги, цілі міжнародної організації передбачають наявність принципів та норм, дотримання яких веде до досягнення запланованого результату.

За визначенням І. Лукашука, міжнародно-правова ціль — це модель бажаного стану у майбутньому, яку суб'єкти погодились реалізовувати спільними зусиллями та надали їй юридичну силу. На його думку, цілі займають важливе місце у системі міжнародного права та є системоутворюючим та системоорганізуючим факторами [76, С. 152].

Формуючи систему міжнародно-правового регулювання у сфері міжнародного розвитку, ООН прагне встановити загальні норми поведінки між країнами з різним рівнем економічного розвитку за допомогою прийняття консолідуючих цілей та створити правову основу співробітництва між ними. Так, Декларація ти-

сячоліття ООН передбачає виконання комплексної програми — Цілі розвитку тисячоліття, що фактично є узгодженим планом заходів, які координуються та фінансуються ООН. Виконання низки локальних програм для країн-реципієнтів підпорядковується чітко визначеним Цілям розвитку тисячоліття. Загалом, ЦРТ передбачає 8 загальних цілей та 18 завдань. При цьому важливим аспектом є і те, що встановлено показники досягнення результатів — більш ніж 40 показників-індикаторів.

Міжнародно-правові документи програмно-цільового характеру можна поділити на:

– установчі документи міжнародних організацій у частині визначення цілей цих організацій (наприклад, у Статуті ООН зафіксовано головні цілі цієї міждержавної організації: дотримуватися миру та безпеки; розвивати дружні відносини; здійснювати співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного соціального, культурного та гуманітарного характеру та сприяти розвитку поваги до прав та основним свободам людини; створювати умови, за яких можуть забезпечуватись справедливість та повага до зобов'язань, що витікають із договорів та інших джерел міжнародного права);

– програмно-цільові документи, що забезпечують оперативну діяльність міжнародної організації (наприклад, Програма реформування ООН, Програми діяльності ЮНІДО, ЮНІСЕФ тощо);

– міжнародно-правові документи стратегічного характеру, до яких у свою чергу відносяться:

– стратегії розвитку міжнародної спільноти (наприклад, Цілі розвитку тисячоліття ООН);

– стратегії розвитку країни, розроблені міжнародною організацією для окремої країни (наприклад, Стратегія розвитку допомоги Україні на 2004–2007 роки Світового банку);

– спільні стратегічні документи та програми співробітництва між суб'єктами міжнародного права (наприклад, Стратегічний документ Європейського Союзу на 2007 — 2013 роки та Національна індикативна програма України в рамках співробітництва з ЄС).

Особливістю цілей як елементів системи міжнародного права є їх спроможність встановлювати зв'язки, що забезпечують функціонування всього механізму політико-правової взаємодії між державами. Спільні, узгоджені цілі консолідують держави, а також створюють умови для координації діяльності суб'єктів міжнародного права у процесі їх досягнення.

У сучасному міжнародному праві застосування системи узгоджених між державами цілей розширило можливості правового регулювання процесами надання міжнародної допомоги для гармонійного розвитку міжнародної спільноти. Діючи як елемент системи, цілі передбачають наявність принципів та норм, дотримання яких веде до досягнення результату, а також визначають систему моніторингу при реалізації запланованих заходів.

Динамічний розвиток міжнародних відносин зумовив стан, за якого відбувається посилення регулюючої дії міжнародних організацій за рахунок визначення цілей та сфер відповідальності суб'єктів міжнародного права за прогресивний розвиток міжнародної спільноти. При цьому визначення цілей та сфер відповідальності суб'єктів міжнародного права у впровадженні прогресивного розвитку міжнародної спільноти обумовлює необхідність закріпити функцію виконання поставлених цілей за цими міжнародними організаціями.

Цілі розвитку тисячоліття ООН, сформульовані у Декларації тисячоліття ООН, стали загальноприйнятими на глобальному рівні нормативами більш дієвого прогресу, які взяли на озброєння як донори, так і країни, що розвиваються, громадянське суспільство та основні установи у сфері розвитку, про що зазначається у Доповіді Генерального секретаря ООН на 59-й сесії «При більшій свободі: до розвитку, безпеки та права людини для всіх» [56].

На сьогодні у результаті практики впровадження глобальних програм ООН у рамках виконання Декларацій розвитку поступово формується загальний механізм міжнародно-правового регулювання, який застосовується як до здійснення оперативної діяльності спеціалізованих установ ООН, так і до врегулювання відносин між країнами-донорами та країнами-реципієнтами.

Основним елементом будь-якого механізму міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин є міжнародно-правова норма. Правове регулювання у сфері надання та використання МТД спирається на міжнародно-правові норми, що містяться у міжнародних угодах між донорами та країнами-реципієнтами та актах міждержавних організацій, які забезпечують взаємодію між учасниками відносин та загальне управління міжнародною допомогою.

Формою існування міжнародно-правових норм і водночас методом їх створення у міжнародному праві є джерела міжнародного права. Як відомо, стаття 38 Статуту Міжнародного суду ООН, що є складовою Статуту ООН, містить перелік джерел, якими користується суд. Зокрема, це:

– міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, беззаперечно визнані державами, які сперечаються;

– міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаний правовою нормою;

– загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;

– судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм.

Ряд вчених, досліджуючи джерела міжнародного права, пропонують переосмислити перелік джерел міжнародного права на підставі того, що за умов створення Статуту ООН нормативний матеріал був незначний, і це зумовило визнання джерелами міжнародного права саме договори, звичаї, загальні принципи права, а також судові рішення та праці фахівців [76, С. 23; 72, С. 140]. Питання визначення актів міжнародних організацій джерелами міжнародного права та їх ролі у міжнародно-правовому регулюванні міжнародних відносин є одним з актуальних питань сучасної доктрини міжнародного права.

На думку Г. Ігнатенка, дипломатична практика держав, діяльність, що проводять міжнародні організації, та загалом функціонування міжнародних міждержавних організацій вказують на

появу нових форм втілення міжнародно-правових норм у вигляді актів міжнародних конференцій та актів міжнародних організацій [72, С. 138]. Він пропонує наступні критерії визначення актів міжнародних організацій та актів конференцій у якості нової форми міжнародно-правових норм:

– акти повинні відповідати загальним началам процесу нормотворення або, іншими словами, виражати узгоджені рішення відносно як змісту, так і юридичного значення фіксованих положень саме у формі правових норм;

– акти повинні відповідати також визнаним умовам їх дійсності: не повинні суперечити основним принципам міжнародного права та імперативним нормам *jus cogens*;

– акти мають розповсюджуватися лише на ті держави і міжнародні організації, що їх прийняли [72, С. 138].

Інший російський дослідник О. Капустін серед джерел міжнародного права виділяє наступні:

– основні джерела міжнародного права (міжнародний договір та міжнародний звичай);

– додаткові та похідні джерела міжнародного права (юридично зобов'язальні акти міжнародних міждержавних організацій) [73, С. 69].

Рекомендаційні акти міжнародних організацій О. Капустін, зокрема, відносить до допоміжних засобів, що використовуються для з'ясування та уточнення змісту міжнародно-правових норм [73, С. 69].

Російський фахівець К. Бекашев виділяє такі джерела міжнародного права як:

– основні джерела міжнародного права (міжнародний договір, міжнародний звичай та загальні принципи права);

– похідні джерела (резолуції міжнародних організацій);

– допоміжні джерела міжнародного права (судові рішення, доктрина найбільш кваліфікованих спеціалістів та односторонні акти держав) [70, С. 17–24].

Дещо інший підхід до визначення джерел міжнародного права пропонує у колективній праці С. Черніченко. Він від-

носить до переліку джерел міжнародного права «нормативні міжнародно-правові акти та міжнародні (міжнародно-правові) звичаї», визначаючи, що нормативно-правові акти — це головним чином міжнародні договори та деякі рішення міжнародних організацій та конференцій, що мають юридично зобов'язальний характер [27, С. 27].

Український дослідник І. Тодоров розділяє джерела міжнародного права на основні та допоміжні. За його класифікацією, до основних джерел міжнародного права відносяться міжнародні договори та міжнародно-правові звичаї. До допоміжних джерел він відносить резолюції міжнародних організацій, рішення міжнародних суддів та арбітражів, внутрішньодержавні закони, рішення національних суддів, Доктрину міжнародного права [91, С. 22]. Такої ж думки дотримується й інший український дослідник — М. Баймуратов [92, С. 54–61]

Разом з договором та звичаєм російський вчений І. Лукашук відносив до джерел міжнародного права також і правотворчі рішення міжнародних організацій у якості спеціальних джерел міжнародного права, юридична сила яких визначається засновницькими актами відповідної міжнародної організації [76, С. 23]. Він також вказував на зв'язок між актами міжнародної організаціями та звичаєвими нормами міжнародного права, розглядаючи акти міжнародних організацій як елемент еволюції звичаєвих норм у сучасному міжнародному праві. За його визначенням, у міжнародному праві звичаєві норми існують у двох видах:

- традиційне неписане правило, за яким визнається юридична сила;
- норма, що міститься у декількох або навіть в одному акті та визнається у якості правила [76, С. 74].

Норми другого виду, на думку І. Лукашука, спочатку формулюються або у договорах, або у неправових актах, а у подальшому за ними визнається статус норм загального міжнародного права. Він звертав увагу також на те, що акти міжнародних організацій забезпечують не тільки їх функціонування, а також розвиток міжнародного права за рахунок сучасних звичаєвих норм, які форму-



ються, фіксуються, тлумачаться та отримують загальне визнання саме за допомогою актів міжнародних організацій [76, С. 74].

На сьогодні акти міжнародних організацій стали одним з головних аргументів доведення звичаєвого права у практичній діяльності Міжнародного Суду ООН, про що вказано у Консультативному висновку Міжнародного Суду відносно законності загрози ядерної зброї та її застосування від 19 липня 1996 року [93].

У цьому документі Міжнародний Суд ООН відмітив, «що резолюції ГА ООН, навіть коли вони не носять зобов'язального характеру, іноді можуть мати нормативне значення. За певних обставин вони можуть забезпечити доведення, важливе для встановлення факту наявності будь-якої норми або появи *opinio juris*. Для того, щоб встановити, чи правильно це по відношенню до певної резолюції ГА ООН, необхідно дослідити її зміст та умови прийняття; необхідно встановити, чи існує *opinio juris* відносно до її нормативного характеру. Цілий же ряд резолюцій може свідчити про поступову еволюцію *opinio juris*, що і вимагається для встановлення нової форми.» [93].

Більш детально питання юридичної сили актів міжнародних організацій, їх ролі у міжнародному правотворчому процесі, а також місця актів міжнародних організацій у системі міжнародного права, розглянуто у роботі російської дослідниці Т. Нешатаєвої [25]. У своїх роботах Т. Нешатаєва приділяє увагу визначенню видів актів міжнародних організацій і, спираючись на це, виділяє три різновиди актів міжнародних організацій:

- декларації, що встановлюють нові правила;
- програми розвитку певної сфери співробітництва між суб'єктами міжнародного права;
- кодекси поведінки держав у сфері спеціального міжнародно-правового регулювання [25, С. 100].

Розглядаючи роль резолюцій у правовому регулюванні міжнародних відносин з точки зору нормотворчого процесу, Т. Нешатаєва виділяє застосування наступних видів резолюцій:

- резолюції-рекомендації можуть виступати у якості проміжної стадії створення норми міжнародного публічного права;

- резолюція є способом констатації діючих міжнародно-правових норм звичаєвого характеру;
- резолюція може слугувати цілям тлумачення міжнародно-правової норми [25, С. 99].

На нашу думку, саме резолюції-рекомендації можуть забезпечувати системний підхід до міжнародно-правового регулювання процесів глобального розвитку міжнародної спільноти та, зокрема, процесами надання та використання МТД. Так, Резолюція ГА ООН №2688 (XXV) «Можливості системи ООН у сфері розвитку» від 17 грудня 1970 року встановлює загальні правила та принципи планування співробітництва ООН з країнами у сфері надання міжнародної допомоги, в тому числі і МТД, шляхом застосування «циклу співробітництва», який складається з таких етапів:

- складання ПРООН програм для кожної країни окремо, що означає програмування її допомоги на рівні країни на підставі національних програм розвитку;
- складання програм за групами країн;
- загальний розподіл ресурсів ПРООН та управління ними;
- реалізація програм допомоги ПРООН, що включає відбір виконавців, поточну координацію виконання програм, оперативний контроль та оцінку одержаних результатів.

Вищенаведена резолюція фактично встановила правила взаємодії між країною-реципієнтом та ПРООН при програмуванні, розробці, реалізації та оцінці проектів МТД, що дозволяє враховувати оперативну діяльність усіх донорів.

Діяльність міжнародних організацій у сфері міжнародного розвитку зумовило також положення, при якому відбувається посилення їх регулюючої дії при визначенні цілей та сфер відповідальності суб'єктів міжнародного права за прогресивний розвиток міжнародної спільноти. Проте застосування системи узгоджених між державами цілей розширило можливості правового регулювання процесів надання міжнародної технічної допомоги для гармонійного розвитку міжнародної спільноти. Діючи як елемент

системи міжнародно-правового регулювання, цілі, визначені міжнародними організаціями, передбачають наявність принципів та норм, дотримання яких веде до досягнення результату, а також встановлюють систему показників для оцінки виконання заходів. Насамперед це стосується Цілей розвитку тисячоліття ООН, які завдяки регулюючій ролі ООН стали загальноприйнятними на глобальному рівні нормативами більш дієвого прогресу та правовою основою діяльності суб'єктів міжнародних відносин у сфері забезпечення міжнародного розвитку.

На нашу думку, особливо важливим елементом правового регулювання у сфері МТД є використання актів міжнародних організацій у випадках, коли держави вже розуміють необхідність правового регулювання цих міжнародних відносин і погоджуються з таким регулюванням, але не приймають остаточного, безповоротного рішення щодо вирішення питання саме правовими засобами. Власне з цим пов'язане поступове і навіть повільне приєднання країн-донорів та країн-реципієнтів до процесу виконання Паризької декларації про ефективність зовнішньої допомоги, якою встановлено права та обов'язки країн-партнерів та критерії визначення ефективності отриманих результатів у сфері надання та використання міжнародної допомоги.

З позиції міжнародного права, акти міжнародних організацій, що приймаються в результаті їх оперативної діяльності, можна розглядати як показник динамічного розвитку міжнародної правової системи. З цієї точки зору вони набувають характерних ознак, що притаманні правовим нормами.

По-перше, акти міжнародних організацій містять правила поведінки, створені шляхом узгодження позицій держав та/або міжнародних організацій, що відображають їх волю та інтереси.

По-друге, сам факт публічного прийняття актів визначає явно виражену згоду з правилами, які вони встановлюють.

По-третє, акти міжнародних організацій спрямовані на регулювання міжнародних відносин, що означає виконання за їх допомогою регулюючої функції міжнародної організації.

По-четверте, їх застосування відповідає національним інтересам кожної окремої країни та міжнародній спільноті в цілому.

Практично всі дослідники, обговорюючи місце актів міжнародних організацій у системі джерел міжнародного права, звертають свою увагу на концепцію «м'якого права» (soft law) або у тій чи іншій мірі аналізують це поняття у зв'язку з визначенням юридичної природи резолюцій та рішень міжнародних організацій [70; 76; 72; 73; 25].

Розглядаючи це питання в історичному аспекті варто зауважити, що справжній пік діяльності Генеральної Асамблеї ООН зі створення нормативних міжнародно-правових актів, що мали рекомендаційний характер, розпочався у 70-х роках минулого сторіччя. Приблизно в той час у західній доктрині почала формуватись концепція «м'якого права» (soft law). Російська дослідниця Т. Матвєєва вважає, що концепція «м'якого права» виникла ще раніше та пов'язана з дослідженнями А. Макнейра, а розробку самої концепції «м'якого права» пов'язують із іменами Р. Дюмона, Дж. Голда, Д. Шелтона та ін. [94].

У радянській доктрині міжнародного права паралельно розвивалася теорія про рекомендаційні норми міжнародного права. Прихильником теорії рекомендаційних норм є російський дослідник Г. Вельямінов. Він вживає для характеристики рекомендаційних норм умовний термін «факультативно-зобов'язальні», підкреслюючи цим, що ці норми пов'язані або витікають з певних обов'язкових умов, але не мають зобов'язальної сили. На думку Г. Вельямінова, рекомендаційні норми юридично не імперативні, але важливим є те, що «вони «не просто рекомендують», а визнають правомірність ... таких дій (бездіяльності), які були б неправомірні при відсутності рекомендаційної норми.» [95, С. 83]. Дійсно, міжнародно-правові акти міжнародних організацій у сфері МТД не носять імперативного характеру, оскільки спираються на принцип співробітництва, однак як джерела міжнародно-правового регулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами є частиною міжнародного права.

При визначення резолюцій та рекомендацій міжнародних організацій у якості джерел міжнародного права ключовим питанням багато дослідників вбачають питання їх юридичної сили (*opinio juris*) [76; 70; 72; 73]. Так, Г. Дмитрієва розглядає питання *opinio juris* резолюцій та рішень міжнародних організацій з точки зору практики їх застосування та підкреслює, що «їх юридична обов'язковість витікає з міжнародної практики, що мала місце і до прийняття міжнародних актів і після їх прийняття (закріплення відповідних положень у двосторонніх угодах, у національному законодавстві держав та застосуванні їх в арбітражній та судовій практиці)» [72, С. 418].

На думку згаданої вище Т. Нешатасвої, «міжнародні організації своїми рішеннями, що прийняті за згодою держав-членів, фіксують правила поведінки, які застосовуються у практиці міжнародних відносин між державами або, зафіксовані у рекомендаційній формі, визнаються цими організаціями і державами-членами юридично обов'язковими та діють для них у якості міжнародно-правової норми обов'язкового характеру». При цьому вона звертає увагу на те, що «колективне рішення держав-членів міждержавних організацій про додержання правил поведінки, в тому числі зафіксованих у резолюції Генеральної Асамблеї ООН, можна розцінювати як їх згоду на юридичну обов'язковість цього правила» [25, С. 99].

Таким чином, при віднесенні актів міжнародних організацій до формальних джерел міжнародного права головним критерієм можна вважати *opinio juris* цих документів, оскільки правило поведінки стає міжнародно-правовою нормою лише у тому випадку, якщо держави нададуть згоду на їх юридичну обов'язковість чи підтвердять їх обов'язковість своєю практичною діяльністю або застосують ці правила поведінки у своїх міжнародних угодах.

Підтвердження обов'язковості норм, що містяться у актах міжнародних організацій, відбувається наступними шляхами:

– при довготривалому застосуванні на практиці такі норми набувають звичасвого характеру;

– при визнанні таких норм обов'язковими у застосуванні, держави-члени підтверджують обов'язковість при прийнятті такого акту міжнародної організації своїм голосуванням;

– при застосуванні положень, зафіксованих в актах міжнародних організацій, у міжнародних угодах з посиланням на ці акти.

Незважаючи на особливості набуття актами міжнародних організацій юридичної обов'язковості, таке визнання юридично зобов'язальної сили зазвичай відбувається поступово, але це можна розглядати як позитивну рису, оскільки в рамках виконання цих документів норми вдосконалюються, відпрацьовуються їх зміст та механізм реалізації, проявляються особливості впливу на міжнародні відносини та встановлюються загальноприйнятні процедури виконання цих актів.

Слід зауважити, що акти міжнародних організацій є джерелами міжнародного права у тому випадку, коли вони відповідно до засновницьких документів цих організацій мають зобов'язальний характер та містять правила, розраховані на багаторазове використання, а отже, відносяться до нормативних міжнародно-правових актів. На застосування таких актів міжнародних організацій у якості джерел міжнародного права в рамках міждержавного співробітництва вказує В. Альошин [96, С. 46].

Отже, на формування правового регулювання процесів надання та використання міжнародної технічної допомоги вплинуло «м'яке» право, що доволі часто є ознакою *opinion juris* при визначенні появи у правовідносинах міжнародного звичаю. У сфері надання та використання МТД акти міжнародних організацій встановлюють принципи правового регулювання, загальні правила поведінки та визначають дієві механізми реалізації глобальних та регіональних програм міжнародної технічної допомоги. Відносини між країнами-реципієнтами і донорами формально конкретизуються через договірну форму та знаходять своє відображення у міжнародно-правових документах міжнародних організацій.

Перевагою застосування актів міжнародних організацій у сфері надання та використання МТД є те, що вони не вимагають

складної процедури прийняття й внесення змін у документи, що встановлюють правила поведінки, і тому стають оперативним засобом реагування на швидко мінливу ситуацію у відносинах між суб'єктами міжнародного права, що характерно для відносин у сфері МТД. Саме з цим пов'язане їх розповсюдження у правовому регулюванні відносин між країнами-донорами та країнами реципієнтами.

Практика показує, що визнання юридично зобов'язальної сили актів міжнародних організацій відбувається поступово, але при цьому в рамках виконання цих документів норми вдосконалюються, відпрацьовується їх зміст та механізм реалізації, проявляються особливості впливу на міжнародні відносини та встановлюються загальноприйнятні процедури їх виконання. У цьому контексті особливо важливим являється застосування актів міжнародних організацій у випадках, коли держави вже розуміють необхідність застосування положень цих актів і формально погоджуються з таким регулюванням, але не приймають остаточного, безповоротного рішення щодо вирішення питання саме правовими засобами. Власне з цим пов'язане поступове і навіть повільне приєднання країн-донорів та країн-реципієнтів до процесу виконання Паризької декларації про ефективність зовнішньої допомоги, якою встановлено права та обов'язки країн-партнерів, а також критерії визначення ефективності результатів, отриманих після виконання програм та проектів міжнародної технічної допомоги.

## **2.2. Міжнародна технічна допомога Європейського Союзу та її правове регулювання**

Європейський союз — один з найбільших донорів не лише для України, а також для держав-членів ЄС та держав, що активно співпрацюють з цим об'єднанням. Міжнародна технічна допомога ЄС надається за різними типами програм — широкомасштабними проектами і спеціалізованими програмами, у яких задіяні кошти міждержавних фондів ЄС. При цьому система надання МТД для країн-кандидатів на вступ до ЄС і для країн СНД має

суттєві відмінності, які полягають у підходах, принципах, методах та стратегії надання МТД [97, С. 30–35]. Основними програмами ЄС є Програми технічної допомоги ЄС; Програми сусідства; Структурні фонди, Ініціативи співтовариства та Фонди єднання тощо [97, С. 30].

У країнах Центральної Європи (КЦЄ) єдину стратегію МТД, починаючи з 1994 року, визначали програми підготовки країн до вступу в ЄС, які відносились до Програм технічної допомоги ЄС. Відтак, основна МТД ЄС спрямовувалася на розбудову інституцій та залучення інвестицій шляхом розвитку інфраструктури та надання країнам-кандидатам консультативної допомоги, що продемонстровано поетапно у Табл. 2.2.1.

Таблиця 2.2.1.

### Еволюція програм МТД у країнах Центральної Європи

Етапи	Роки	Діяльність
1-й етап	1989–1993	Гуманітарна допомога, МТД у формі консультацій та проведення навчальних програм
2-й етап	1994–1997	МТД орієнтована на потреби підготовки КЦЄ до вступу в ЄС
3-й етап	1998–2003	Планування і впровадження програм PHARE, ISPA, SAPARD, спрямованих виключно на потреби європейської інтеграції
4-й етап	2004–2006	Вступ до ЄС, допомога із структурних фондів ЄС та завершення проектів за впровадженими програмами.

Джерело: Вишневецький А., Нанівська В. Проблеми координації міжнародної технічної допомоги в Україні та Польщі. — К., 2002. — С. 44.



Перший етап розвитку відносин у сфері МТД ЄС — 1989–1993 роки — відзначався наданням МТД для країн Центральної Європи, яка надходила від різних країн-донорів без конкретного плану її використання. Впродовж цього періоду йшла робота над створенням єдиних принципів координації МТД, які відпрацьовувались урядами КЦЄ. При цьому було застосовано заходи, що в подальшому мали значний вплив на ефективність МТД ЄС для країн Центральної Європи, а саме:

- створювались стабілізаційні фонди, які займалися проблемами інфляції та стабілізації національної валюти, а також спеціалізовані фонди, що налагоджували співробітництво у різних сферах економіки;

- проводилась підготовка до впровадження в дію програми PHARE;

- утворювались спеціалізовані агентства з надання МТД — Агентство індустріального розвитку, Агентство з реструктуризації та модернізації сільського господарства, Агентство з перепідготовки військовослужбовців [98].

Усі ці установи вживали окремих заходів щодо надання МТД, але не мали відповідної координації між собою та стратегію спільних дій, що позначилось на незначному впливі їхньої діяльності на розвиток економік КЦЄ.

Другий етап 1994–1997 років характеризується активною роботою ЄС над розповсюдженням програм МТД на регіони Європи, в тому числі і на країни СНД. Саме в цей період покращується координація співпраці країн ЄС, що надають МТД, більше уваги приділяється слаборозвиненим регіонам Європи, формуються нові підходи до надання МТД для КЦЄ. При цьому ЄС дотримувався таких підходів до надання МТД:

- МТД ЄС стала доповненням до коштів державного бюджету країн-кандидатів до вступу в ЄС, які виділялись на підготовку до членства в Європейському Союзі;

- отримуючи МТД ЄС, країни-реципієнти брали на себе зобов'язання підпорядковуватись фінансовому контролю з боку ЄС у реалізації програм та проектів МТД [99].

МТД ЄС на цьому етапі полягала насамперед у здійсненні навчальних програм, спрямованих на встановлення загальних стандартів ЄС у країнах-кандидатах, передачі їм технологій та у підготовці країн-кандидатів до використання структурних фондів у рамках членства в ЄС. У цей же час починають діяти спеціалізовані програми ЄС, спрямовані на розвиток слаборозвинених регіонів, зокрема програма PHARE, що складається з двох частин — PHARE I та PHARE II.

Програма PHARE була заснована для підтримки процесів економічної та політичної трансформації у Польщі та Угорщині. Після того, як зміни охопили інші країни Центральної та Східної Європи, програма була поширена на Чехію, Словаччину, Словенію, Болгарію, Румунію, Литву, Латвію, Естонію та Македонію. Започаткована з метою підтримки економічних та політичних змін у країнах перехідного періоду, програма PHARE на початок 1996 року включала 13 країн регіону. Запланований на 1990–1994 рр. бюджет (4,2 млрд євро) підвищився у 1995–1999 рр. до 6,693 млрд євро, серед яких, приміром, для Польщі було виділено більше 2 млрд євро [100].

Крім програми PHARE I, в КЦЄ також були розпочаті й інші програми МТД, що фінансувались багатосторонніми донорами, наприклад, такими як ОЕСР. Саме за ініціативи ОЕСР в КЦЄ здійснювалась програма сприяння вдосконаленню державного управління SIGMA, головною ціллю якої було визначено допомогу країнам-реципієнтам у побудові досконалої системи державного управління та реформуванні адміністративної системи, а також розбудові власної спроможності уряду у досягненні європейської інтеграції [101].

Третій етап історичного розвитку надання МТД припадає на 1998–2003 роки, коли діяльність ЄС та країн-кандидатів була зосереджена на забезпеченні вступу КЦЄ до Європейського Союзу. Для цього етапу характерна активізація роботи у напрямку зміцнення координації надання МТД, значне збільшення ресурсів з боку різних країн-донорів, таких як США (наприклад, програми USAID, спрямовані на європейську інтеграцію); одночасно від-

кривалась нові програми ЄС, такі як «Леонардо да Вінчі» та «Сократ». У цей же час починає діяти оновлена програма PHARE II, до якої приєднуються програми ISPA та SAPARD, які за обсягами надання МТД стали найбільшими ресурсами підтримки країн Центральної Європи на шляху до членства в ЄС.

Програма PHARE II стала продовженням і доповненням програми PHARE I. Саме з 1998 року програми допомоги спрямовувались безпосередньо на підготовку країн-кандидатів до вступу в ЄС. Як наслідок, допомогу в рамках програми PHARE II було сфокусовано на двох пріоритетах:

- зміцнення інституційної спроможності (30% коштів): створення та підтримка інституцій; розвиток людського капіталу та управлінських навичок, потрібних для впровадження та виконання «*acquis communautaire*»; побудова демократичного суспільства;

- стимулювання інвестицій через створення інфраструктури (70% коштів): інвестування, зокрема у розвиток транспортного сектора та охорону довкілля для досягнення стандартів ЄС; скорочення розриву між регіонами з різними рівнями економічного та соціального розвитку [102].

Інституційна підтримка з боку PHARE передбачала використання з 1998 року механізму програми Twinning. Цей механізм було започатковано як інструмент адміністративного співробітництва з метою сприяння країнам-кандидатам у зміцненні їх адміністративної та юридичної спроможності в адаптації законодавства ЄС. На відміну від інших програм, програма Twinning спрямована на організацію співпраці державних органів країни-члена ЄС з відповідним центральним органом виконавчої влади країни-реципієнта.

Як вже зазначалось, окрім PHARE I, з 2000 року програмна допомога ЄС для КЦЄ включала в себе також дві спеціалізовані програми: ISPA та SAPARD. Програма ISPA передбачала заходи для впровадження структурної політики у передвступному періоді і спрямована на фінансування крупних інвестиційних проєктів розвитку транспортної інфраструктури та охорони довкілля

в країнах-кандидата. Програма підтримки преадакесаційних заходів у сільському господарстві та розвитку сільських районів — Програма SAPARD — спрямована на надання підтримки сільськогосподарським фірмам та розвиток сільськогосподарських регіонів. Ця програма здійснювалась через регіональні наглядові ради, які стежать за належним виконанням проектів та їх координацією. Основними пріоритетними сферами діяльності за програмою стали покращення діяльності харчової та переробної галузі, інвестування в розвиток фермерських господарств та розвиток інфраструктури в сільських регіонах [100].

Четвертий етап надання МТД ЄС охоплює 2004–2006 рр. У цей період відбувалось розширення ЄС за рахунок вступу КЦЄ та набуття повноправного членства цих країн в ЄС. Цей етап характерний відкриттям можливості використовувати структурні фонди ЄС для розвитку країн-членів ЄС. На момент вступу до ЄС нові країни-члени втратили право на ресурси фондів програм PHARE, ISPA і SAPARD, натомість стали потенційними отримувачами допомоги зі структурних і аграрних фондів ЄС. Водночас характерною ознакою цього періоду є продовження фінансування проектів, передбачених у рамках програм PHARE, ISPA і SAPARD до 2006 року, з паралельним поступовим підключенням КЦЄ до використання структурних та інших фондів ЄС як повноправних учасників цієї організації. Цей етап відзначається і зміною у правовому положенні нових членів ЄС — з країн-реципієнтів вони перетворюються у країни-донори. Наприклад, міжнародну технічну допомогу Україні активно почала надавати Польща, як в рамках співробітництва з ЄС, так і на двосторонній основі.

Співробітництво ЄС з Україною у сфері надання та використання МТД розвивалось іншими шляхами.

Концепцію технічного сприяння Європейським Співтовариством пострадянським країнам у рамках програми TACIS (далі — TACIS) було розроблено в грудні 1991 року з метою створення базової економічної та соціальної основи для ринкової економіки у поєднанні з розвитком правового суспільства у нових незалежних державах. Програма TACIS — це програма для 12 нових не-

залежних держав (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна), сферою дії якої визначено експертну оцінку потреб держав з перехідною економікою, надання консалтингових послуг щодо актуальних питань реформування економічних секторів, розробку галузевих стратегій реструктуризації, організацію навчання та перекваліфікації робітників, проведення семінарів, пошук західноєвропейських партнерів у запропонованих до реалізації довгострокових проєктів тощо.

Аналіз ресурсів, що виділялися в рамках програми TACIS протягом 1991–2005 років, показує значне зростання обсягів допомоги Україні від Європейського Союзу (табл. 2.2.2) [103].

Незважаючи на широке охоплення секторів української економіки МТД ЄС, обсяги, принципи її надання, а також використання МТД кардинально відрізняються від тих, що застосовувалися для КЦЄ, наприклад, під час реалізації програми PHARE. Порівняння основних характеристик програм PHARE і TACIS наведено у розробленій нами табл. 2.2.3.

У рамках співробітництва за програмою PHARE країна-реципієнт мала власноруч вносити 30–50% загальної вартості інвестиційних проєктів, що виконуються в рамках програми. На противагу концепції впровадження програми TACIS, бюджет України не передбачав спільної фінансової відповідальності за проєктами МТД TACIS.

У період впровадження широкомасштабної програми TACIS Україна одержувала допомогу через:

- Національну програму ЄС для України;
- Регіональну програму ЄС;
- Програму прикордонного співробітництва ЄС;
- Програму з ядерної безпеки ЄС.

У цей період Україна отримувала МТД відповідно до Національної програми ЄС для України та була залучена до виконання міждержавних (регіональних) програм Європейського Союзу.

Серед цих регіональних програм ЄС, у яких Україна брала участь як реципієнт, слід виділити такі програми:

Таблиця 2.2.2

## Допомога ЄС Україні у 1991–2005 рр. (млн євро)

Джерела ресурсів МТД	1991-1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Загалом
Національна програма ТАСІС	407*	38,6	48	43	47	50	70	88	791,6
Програма ТАСІС з ядерної безпеки	304,3	50,3	3,5	69,4	44	46,6	34,3	28,4	580,8
Програма прикордонного співробітництва		5,2	1	5,5	0,5	3	3	18	36,2
Регіональна програма ТАСІС		3,7	6	9,1	10,5	6	6	8,7	50
Компенсація паливного дефіциту			25	20	20				65
Гуманітарна допомога	12	6,3	1,3	0,9	0				20,5
Макрофінансова допомога (кредити)	565				110				675
Координація діяльності		3	4,5	4	4	4	4	5,5	29
Загалом	1288,3	107,1	89,3	151,9	236	109,6	117,3	148,6	2248,1

Джерело: Official site of the European Commission. Externat Relations: Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://europa.eu.int/comm/external\\_relations/ukraine/csp](http://europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/csp). — [Цитовано за версією сайту 02.03.2007 р.].  
— Назва з екрана.

Таблиця 2.2.3.

Порівняння основних характеристик програм PHARE і TACIS

PHARE	TACIS
Мета програми	
Підготовка країн-кандидатів до майбутнього членства в ЄС. Фінансування пріоритетних завдань з точки зору запозичення та імплементації законодавчого доробку ЄС. Підготовка центральних та місцевих адміністрацій до використання структурних фондів ЄС.	Підтримка процесу переходу до ринкової економіки та розвитку демократичного суспільства в ННД. Пом'якшення процесів суспільної трансформації в ННД. Підготовка держав-партнерів до майбутнього розширення ЄС до їх кордонів.
Ресурси, що надаються країнам	
МТД та інвестиції	Виключно МТД
Пріоритетні напрямки	
– інституційний розвиток (30% фондів PHARE). Основний інструмент інституційного розвитку — механізм «споріднення» (Twinning); – інвестиційна підтримка (70% фондів PHARE) спрямовується на додаткове інвестування у транспорт й охорону навколишнього середовища з метою досягнення стандартів ЄС.	– інституційна реформа та розвиток; – розвиток приватного сектора; – енергетика та навколишнє середовище; – ядерна безпека.
Загальна характеристика проєктів за програмами	
Проєкти передбачають довгострокову роботу експертів з ЄС в країнах-кандидатах з метою досягнення реальних змін. Більшість проєктів у рамках програми PHARE координуються через групи управління програмою, що діють у міністерствах або паралельно з ними.	Проєкти спрямовані на надання короткотермінових експертних порад щодо вирішення конкретних проблем розвитку країни.

Джерело: дослідження автора.

- TACIS — Програма технічної допомоги Європейського Союзу;
- Програма TACIS у галузі ядерної безпеки (TACIS Nuclear Safety Programme);
- Європейська програма «Демократія та права людини» (EIDHR — European Initiative for Democracy and Human Rights);
- Програма прикордонного співробітництва ЄС (Cross-Border Co-operation Programme);
- Міждержавна програма постачання нафти та газу до Європи (INOGATE — Interstate Oil and Gas Transport to Europe);
- Програма компенсації паливного дефіциту (Fuel Gap Programme);
- Партнерська програма інституціональної розбудови (IBPP — Institution Building Partnership Programme);
- Міжєвропейська програма співробітництва вищих навчальних закладів (TEMPUS/TACIS);
- Навчальна програма ЄС для України, Молдови та Білорусі (Erasmus Mundus).

Починаючи з 2003 року, Європейський Союз запропонував Україні особливий статус «сусідства», основа якого полягає в лібералізації торгівлі з країнами ЄС та тісному співробітництві між ними у прикордонній сфері, у сфері юстиції, внутрішніх справ, безпеки та оборони. Документом, в якому вперше було зафіксовано основні засади «нового сусідства» стало оприлюднене в Брюсселі 11 березня 2003 року Комюніке Комісії Ради та Європейського парламенту «Розширена Європа — нові сусіди: нова система стосунків з нашими східними та південними сусідами» [104]. Європейська політика сусідства розповсюджується на країни, що межують з ЄС: Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Молдова, окуповані палестинські території, Сирія, Туніс та Україна. Хоча Росія також є сусідом ЄС, її відносини з ЄС обмежуються рамками Стратегічного партнерства.

Європейським Союзом встановлено правовий формат взаємовідносин між країнами-сусідами, що мають спільні кордони



з країнами-членами ЄС, та визначено, що головною метою Європейської політики сусідства (European Neighbourhood Policy) (далі — ЄПС) є зменшення різниці між рівнями розвитку ЄС та країн-сусідів [105]. ЄПС фактично замінила процес приєднання України до ЄС у якості повноправного члена Європейського Союзу. Утім відносини між ЄС і більшістю країн, що беруть участь у ЄПС, мають достатньо високий рівень розвитку. У Східній Європі та на Південному Кавказі Угоди про партнерство і співробітництво є основою співробітництва та передбачають розвиток співробітництва і економічної інтеграції у різноманітних сферах. При здійсненні співробітництва між країнами в рамках ЄПС Європейський Союз поступово встановлює єдиний політично-правовий формат з кожним з одинадцяти партнерів Європейської політики сусідства.

Значні зміни у сфері правового регулювання процесами надання МТД Європейського Союзу відбулися саме з проголошенням цієї зовнішньої політики. Так, у січні 2007 р. на період 2007–2013 рр. було запроваджено новий Інструмент європейського сусідства і партнерства (далі — ІЄСП), прийнятий відповідно до положень Європейської політики сусідства. Цей інструмент замінив механізм програми ТАСІС, що формально завершилась у 2006 році, але фактично подовжена до завершення останнього проекту цієї програми.

Запровадження Інструменту європейського сусідства і партнерства базується на двох ключових документах ЄС — Регламенті №1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року «Про загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства» (далі — Регламент №1638/2006) [106] та Регламенті ЄС №951/2007 Європейської Комісії від 9 серпня 2007 року «Про правила імплементації програм транскордонного співробітництва, що фінансуються відповідно до Регламенту ЄС №1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року «Про загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства» [107], що доповнює попере-

дній регламент у частині регулювання відносин у сфері транскордонного співробітництва між країнами-партнерами та ЄС.

Основною ціллю запровадження ІЄСП є більш ефективне використання допомоги ЄС та спрощення стратегічного планування ресурсів міжнародної допомоги. Цей інструмент також впроваджує єдиний уніфікований механізм управління при реалізації програм та проектів допомоги. Регламентом ЄС №1638/2006 встановлено, що допомога в рамках Європейської політики сусідства має надаватись на підставі міжнародних угод, сторонами яких є Європейський Союз, держави-члени та партнерські країни, базуватись на загальних принципах міжнародного права, а також відповідати цілям і принципам зовнішньої політики ЄС, що визначені у Спільній заяві «Європейський консенсус щодо розвитку», прийнятій 20 грудня 2005 року Радою ЄС та представниками урядів держав-членів [103].

Цим документом також передбачено, що допомога ЄС надається як підтримка національних, регіональних або місцевих стратегій розвитку чи заходів, спрямованих на реалізацію цих стратегій. Найбільш важливою умовою надання допомоги ЄС відповідно до ІЄПС являється фінансовий внесок країни-реципієнта у програми та проекти МТД ЄС. При цьому вимога стосовно співфінансування програм та проектів може не застосовуватись, якщо допомога надається на підтримку громадянського суспільства та демократизації або для проведення заходів на утвердження прав та основних свобод людини (стаття 4 Регламенту ЄС №1638/2006).

Інструмент європейського сусідства та партнерства передбачає врегулювання процедурних питань, пов'язаних з реалізацією та імплементацією Європейської політики сусідства. Зокрема, передбачено процедури програмування та розподілу ресурсів допомоги ЄС в рамках ЄПС (стаття 7 Регламенту ЄС №1638/2006). При програмуванні та розподілі коштів Європейською Комісією опрацьовуються та приймаються наступні стратегічні документи, на підставі яких ЄС надає міжнародну технічну допомогу: стратегічні документи щодо розвитку відносин з країнами-партнерами

(наприклад, таким документом для України є Стратегічний документ для України на 2007–2013 роки [109], а в рамках регіонального співробітництва — Стратегічний документ для Східного регіону на 2007–2013 роки [110] тощо); середньострокові документи (наприклад, Національна індикативна програма України на 2007–2010 роки, Індикативна програма для Східного регіону на 2007–2010 роки тощо); операційні документи (щорічні програми та плани дій з кожною країною-партнером).

Підставою для безпосереднього надання міжнародної технічної допомоги є національна програма країни-реципієнта, яка визначає пріоритети та загальне фінансування цієї програми та має уніфіковану назву для всіх країн-партнерів — Національна індикативна програма (далі — НІП) [111]. НІП визначає також головні цілі та рекомендації щодо сприяння ЄС країнам-партнерам у визначених секторах співробітництва, а її дія розрахована на три- або чотирирічний період. Так, наприклад, у Національній індикативній програмі на 2007–2010 роки визначено три пріоритетні сфери:

1. Підтримка демократичного розвитку та якісного управління, що включає: реформування державного управління та управління державними фінансами; забезпечення верховенства права та проведення судової реформи; дотримання прав людини, розвиток громадянського суспільства та підтримку органів місцевого самоврядування; підтримку освіти, науки, міжлюдських контактів та обмінів.

2. Підтримка регуляторної реформи і розширення адміністративних можливостей, що включає сприяння взаємній торгівлі, покращення інвестиційного клімату і зміцнення соціальних реформ та регуляторні аспекти окремих галузей господарства.

3. Підтримка розвитку інфраструктури, що включає підтримку енергетики, транспорту, охорони навколишнього середовища та управління кордонами.

Згідно з Національною індикативною програмою на 2007–2010 роки, індикативне фінансування для України складало 494 млн євро. Ці кошти розподілялись таким чином:

- пріоритетна сфера діяльності 1 — 148,2 млн євро (30%);
  - пріоритетна сфера діяльності 2 — 148,2 млн євро (30%);
  - пріоритетна сфера діяльності 3 — 197,6 млн євро (40%)
- [111].

Для кожного з пріоритетів Національна індикативна програма визначає довгостроковий вплив, особливі цілі, очікувані результати, показники виконання (на рівні довгострокового впливу та рівні спеціальних цілей).

Європейський Союз вважає співпрацю між партнерами по регіону важливою політичною ціллю. Регіональний підхід сприяє підвищенню довіри між країнами-партнерами, що в свою чергу сприяє підвищенню безпеки, стабільності і процвітання. Україна задіяна у виконанні Регіональної індикативної програми ЄС, що прийнята Європейською Комісією в рамках Регіональної програми ЄС [97] Регіональна індикативна програма ЄС спрямована на розвиток міжрегіонального співробітництва і підтримує заходи, розраховані на кілька країн. Так, Регіональною індикативною програмою на 2004–2006 роки було визначено такі сфери співпраці, як:

- стале управління природними ресурсами, а також вирішення питань, пов'язаних із змінами клімату;
- сприяння торгівлі та інвестиційним потокам у рамках міждержавної співпраці у сфері постачання нафти та газу до Європи (INOGATE), транспорту (TRACECA) та сприяння розвитку інформаційного суспільства;
- співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ, спрямоване на підтримку заходів боротьби з організованою злочинністю, міжнародним тероризмом, посилення управління кордонами, вирішення питань міграції населення [97].

На сьогодні пріоритетні сфери регіонального співробітництва визначені у Стратегічному документі для Східного регіону на 2007–2013 рр., прийнятому Європейською Комісією у березні 2007 року. Регіональний стратегічний документ для Східного регіону охоплює 7 країн Східної Європи та Південного Кавказу, а саме: Україну, Білорусь, Молдову, Вірменію, Азербайджан, Грузію та Росію. Головними регіональними стратегічними цілями

ЄС є впровадження ЄПС та спеціальні галузеві цілі, визначені для цього регіону, а саме: сталий розвиток і охорона навколишнього середовища, забезпечення диверсифікації та безпеки постачання енергії до ЄС, розвиток транспортних зв'язків між розширеним ЄС і сусідніми країнами. Відповідно цього документу допомога буде надаватися для 5 стратегічних категорій:

- мережі, зокрема транспортні та енергетичні;
- навколишнє середовище і лісове господарство;
- управління кордонами та міграційна політика, боротьба з міжнародною злочинністю, митниця;
- міжлюдські контакти, інформування й підтримка;
- протипіхотні міни, вибухові залишки війни, стрілецька зброя та легка зброя [112].

Транскордонне співробітництво ЄС є невід'ємною частиною Європейської політики сусідства — так званого транскордонного компонента Інструменту європейського сусідства та партнерства [113]. Головними цілями транскордонного співробітництва відповідно до Стратегічного документа для транскордонного співробітництва на 2007–2013 роки є підтримка сталого розвитку по обидва боки від кордону Європейського Союзу та надання допомоги з метою зменшення відмінностей у стандартах життя вздовж кордонів. Транскордонне співробітництво здійснюється шляхом реалізації спільних операційних програм, що включають комплекс заходів та впроваджуються за частковим фінансуванням ЄС. Спільні операційні програми транскордонного співробітництва ґрунтуються на стратегічних документах, таких як Стратегічний документ для транскордонного співробітництва на 2007–2013 роки. Відповідно до Стратегічного документа для транскордонного співробітництва на 2007–2013 роки транскордонне співробітництво має на меті:

- сприяти економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів;
- вирішити спільні проблеми у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, запобігання та боротьба з організованою злочинністю;

- збільшити ефективність та безпеку кордонів;
- сприяти транскордонним міжлюдським контактам та співробітництву на місцевому рівні [113].

Дві основні категорії програм будуть запроваджені відповідно до транскордонного співробітництва ІЕСП, а саме: програми, що охоплюють спільні сухопутні кордони чи короткі морські перетини, та програми, які охоплюють морські басейни.

Регулювання відносин у рамках транскордонного співробітництва здійснюється відповідно до Регламенту ЄС №951/2007 Європейської Комісії від 9 серпня 2007 року «Про правила імплементації програм транскордонного співробітництва, які фінансуються відповідно до Регламенту ЄС №1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року про загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства та партнерства» [106]. Спільні операційні програми розробляються безпосередньо державами-членами і відповідними партнерськими країнами та фінансується цими державами. Після ухвалення спільних операційних програм Європейська Комісія укладає фінансову угоду з країнами-партнерами та надає технічну допомогу, але у межах 10% від фінансування спільної операційної програми.

На рівні співробітництва між ЄС та урядом країни-реципієнта стратегічно важливим документом є План дій. У Плані дій визначаються цілі, що мають бути досягнуті, сфери впливу, очікувані результати, процедури управління і загальна сума запланованого фінансування. Зазвичай План дій розраховується на 3–5 років, але термін його дії може переглядатись залежно від рівня виконання та домовленостей між сторонами.

План дій Україна–ЄС був підписаний 21 лютого 2005 року на спеціальному засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС. На момент підписання Плану дій Україна–ЄС було досягнуте компромісне рішення щодо його укладення на трирічний період, на відміну від решти Планів дій між ЄС та державами-сусідами, які зазвичай розраховані на п'ять років. Але його виконання не було успішним, і дія цього документа була подовжена до 2009 року. У період виконання цього Плану дій, а саме у бе-

резні 2007 року, було розпочато переговори щодо укладання нової угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво і, після вступу України до Світової організації торгівлі у травні 2008 року, у проєкті нової угоди між Україною та ЄС були закладені перспективи створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Ці обставини виявили необхідність застосування більш ефективного інструменту співробітництва на оперативному рівні. Під час Саміту Україна–ЄС у Парижі лідери країн-учасників дійшли згоди про необхідність розроблення нового практичного інструменту взаємодії на заміну Плану дій Україна–ЄС, що буде спрямований на підготовку до прийняття Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На підставі політичних рішень 6 червня 2009 р. під час засідання Ради з питань співробітництва Україна–ЄС було схвалено Порядок денний асоціації Україна–ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію (далі — Порядок денний асоціації), який є новим практичним інструментом на заміну Плану дій Україна–ЄС для підготовки Сторін до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що має діяти до моменту набуття нею чинності. Порядок денний асоціації принципово відрізняється від Плану дій Україна–ЄС, що втратив чинність у березні 2009 р. На відміну від нього, реалізація цього документа здійснюватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, спільної участі та відповідальності сторін за кінцевий результат<sup>9</sup>.

Договірно-правове регулювання відносин між Україною та ЄС на двосторонній основі, що визначає особливості оперативного виконання програм та проєктів МТД, у свої чергу, базується на наступних угодах:

– Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами від 14 червня 1994 року (Угоду ратифіковано Законом України № 237/94 від 10.11.94) [114];

---

<sup>9</sup> Коментар МЗС України про затвердження Порядку денного асоціації Україна – ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/37082.htm>

– Загальні правила, що застосовуються до меморандумів про фінансування, підписані між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств 28 грудня 1994 року, що діяли до 2008 року [115];

– Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств від 12 грудня 2006 року (Рамкову угоду ратифіковано із заявою, зробленою під час її підписання, що є її невід’ємною частиною) [108].

Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами від 14 червня 1994 року (УПС) набула чинності у 1998 році — на її узгодження пішло майже чотири роки. УПС містить взаємні зобов’язання, які покликані забезпечити динамічний розвиток двосторонньої торгівлі та інвестицій і закладають основу для широкого економічного, фінансового, соціального та культурного співробітництва.

Основні правові, технічні та адміністративні аспекти реалізації програм та проектів МТД ЄС в Україні до 2008 року були регламентовані міжнародною угодою «Загальні правила, що застосовуються до меморандумів про фінансування», яка укладена 28 грудня 1994 року між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств (далі — Загальні правила). Ця угода діяла до укладання Рамкової угоди ЄС та встановлювала єдиний уніфікований механізм надання МТД для країн СНД. Відповідно до абз. 2 ст. 6 Загальних правил вони застосовувались до укладання всіх проектів, що здійснюються в рамках Програми технічної допомоги з боку Європейського Співтовариства згідно з Регламентом Ради Співтовариства №2157/97 від 15 липня 1991 р. та Регламентом Ради Співтовариства №2053/93 від 19 липня 1993 року [115].

Загальні правила встановили керівні положення між Урядом України та Комісією ЄС стосовно одержання допомоги у вигляді проектів та програм МТД та визначали особливості укладання Меморандумів про фінансування. За своїм характером Загальні правила фактично є рамковою угодою, предметом якої є умови та особливості реалізації програм та проектів МТД. У цій угоді особ-



ливе місце займає правове регулювання питань, пов'язаних з фінансуванням проектів та програм МТД. Зокрема, Загальні правила регламентують, що у кожному окремому Меморандумі про фінансування визначається сума допомоги як субсидія ЄС, строки її надання та здійснення платежів за контрактами або робочими програмами в рамках виконання проектів МТД. Відповідно до положень Загальних правил виплати при виконанні проектів МТД здійснюються безпосередньо від імені Комісії ЄС. Важливим принциповим положенням Загальних правил є проведення Комісією ЄС тендера на укладання контрактів при виконанні проектів МТД. При цьому основною тендерною процедурою є процедура з обмеженої участю учасників. Оскільки тендер проводиться Комісією ЄС, то вона бере на себе зобов'язання, пов'язані з його проведенням. Зокрема, інформує одержувачів Проекту про компанії, запрошені до участі у тендері, та Уряд країни, де створена компанія, з якою укладено відповідний контракт (п. 3 ст. 8 Загальних правил), визначає загальні та спеціальні умови проведення тендера. Так, встановлено положення, що матеріали, товари та послуги, необхідні для виконання проекту, повинні надходити з країн ЄС або країн-реципієнтів (ст. 4 Загальних правил) [115].

Розділ III Загальних правил закріплює окремі положення про надання пільг, що надаються експертам та юридичним особам, які працюють за проектами МТД. При цьому персоналу, який бере участь у здійсненні проектів технічної допомоги, надається режим найбільшого сприяння, що визначається ст. 9 Загальних правил.

Окремими положеннями Загальних правил регламентовано надання пільг при виконанні проектів МТД, що фінансуються ЄС. Так, стаття 13 «Оподаткування та митні збори» Загальних правил визначає пільгові умови надходження предметів імпорту в рамках виконання контрактів за проектами МТД на митну територію України та пільговий режим їх розмитнення. Цією ж статтею передбачено звільнення іноземних юридичних та фізичних осіб, що працюють на території України за контрактами на виконання

проектів МТД, від усіх податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

На сьогодні одним із найважливіших міжнародно-правових документів, який визначає подальший розвиток відносин між Україною та ЄС, є Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств від 12 грудня 2006 року (далі — Рамкова угода ЄС). Предметом цієї угоди між Україною та ЄС є правові, адміністративні та технічні засади впровадження в Україні проектів допомоги ЄС. Крім того, ця Рамкова угода ЄС замінює Загальні правила, що застосовуються до Меморандумів про фінансування.

Положення Рамкової угоди ЄС регламентують умови діяльності іноземних експертів (фізичних та юридичних осіб), що приймають участь у виконанні проектів МТД. Зокрема, ця угода регулює питання обміну валют, сплати митних зборів та податків іноземними фізичними та юридичними особами при здійсненні діяльності, пов'язаної з виконанням програм та проектів МТД. Цією Рамковою угодою також збережено механізм узгодження проектів МТД, започаткований попередніми Загальними правилами, та передбачено положення про можливість укладання угоди про фінансування (Меморандуму про фінансування), як раніше передбачалося Загальними правилами.

Рамкова угода ЄС фактично є угодою, що забезпечує системні зв'язки між Комісією ЄС та Урядом України у сфері надання та використання МТД. Вона передбачає основні правові положення співробітництва у цій сфері. Зокрема, встановлює умови оподаткування заходів, що фінансуються коштом Європейського Співтовариства (ст. 3 Рамкової угоди з ЄС), особливості здійснення проектів МТД ЄС та правове положення експертів ЄС на території України.

З метою запобігання невідповідного тлумачення положень Рамкової угоди ЄС українська сторона при її підписанні зробила офіційну заяву, що уточнює низку термінів, які використовуються в цій угоді, та фактично гармонізує законодавство України з положеннями цієї міжнародної угоди. Так, принципово важливим

для застосування Рамкової угоди ЄС є чітка інтерпретація таких термінів, як «заходи», «іноземний експерт», «контракт», «іноземний підрядник». Заява української сторони щодо Рамкової угоди між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств містить визначення зазначених вище термінів, що має важливе значення для подальшого виконання Рамкової угоди ЄС відповідно до чинного законодавства України.

Використання спеціальних правових інструментів реалізації політичних рішень в рамках ЄС пов'язано насамперед з необхідністю впровадження програм, розроблених у рамках зовнішньої політики ЄС та відповідно до його прагматичних інтересів. При цьому у взаємовідносинах між ЄС та Україною відбувається поступовий перехід до застосування нових інструментів надання та використання МТД, що обумовлений Європейською політикою сусідства. Дія цих інструментів поширюється й на співробітництво з іншими країнами, що задіяні у ЄПС. Європейський Союз застосовує секторальний підхід до виконання програм міжнародного співробітництва, який встановлюється за спільною згодою між ЄС та країною-реципієнтом. Метою секторального підходу є підвищення ефективності використання країною-реципієнтом внутрішніх і зовнішніх ресурсів, що базується на пріоритетах, визначених національними стратегіями розвитку і ЄПС. На сьогодні МТД — це допомога, що надається Урядом України для реалізації її політики розвитку у пріоритетних секторах економіки. При визначенні цих пріоритетів головна роль має належати Уряду України та відповідати її державній стратегії розвитку. При цьому слід враховувати, що однією з особливостей секторального підходу є поступове перенесення центру ваги від класичної МТД до макроекономічної допомоги, зокрема до прямої підтримки державного бюджету країни-реципієнта.

Незважаючи на широке охоплення секторів економіки України МТД з боку ЄС, обсяги та принципи її надання та використання кардинально відрізняються від тих, що застосовувалися для країн Центральної Європи в рамках реалізації програми PHARE. На сьогодні виникає об'єктивна необхідність здійснити перехід

від проектів суто технічної допомоги до спільних інвестиційних проектів, як це було у випадку з країнами Центральної Європи при підготовці їх до вступу в ЄС, тобто застосовувати програму, аналогічну програмі PHARE.

Важливим аспектом є сприйняття Європейським Союзом Паризької декларації як нормативного акту, що визначає внутрішні реформи у галузі надання та використання МТД. Зокрема, Європейська Комісія відзначає, що ЄС бере на себе провідну роль у виконанні зобов'язань Паризької декларації та, окрім цього, такі зобов'язання:

- надавати всю міжнародну допомогу на зміцнення потенціалу в рамках скоординованих програм та на основі багатосторонніх угод;

- надавати 50% ресурсів допомоги ЄС від «уряду-до-уряду» в рамках національних систем, в тому числі шляхом збільшення бюджетної підтримки та застосування секторальних підходів до надання МТД;

- уникати створення нових установ для здійснення проектів МТД;

- скоротити на 50% кількість представництв ЄС, що не беруть участі у координації діяльності донорів.

Таким чином, можна виділити певну систему взаємодії між ЄС та країнами-реципієнтами в рамках Європейської політики сусідства, що складається з визначення на основі консолідованого політичного рішення між ЄС та урядом країни-реципієнта пріоритетних сфер суспільних відносин та прийняття стратегічних документів ЄС (НІП та/або Спільної стратегії), що визначає напрями співробітництва, на які спрямовуються ресурси міжнародної технічної допомоги. На підставі цих документів укладаються рамкові угоди та меморандуми про фінансування або безпосередньо здійснюється фінансування проектів МТД ЄС на умовах рамкової угоди між урядом країни-реципієнта і Європейською Комісією. Стратегічні документи ЄС, що визначають зовнішню політику ЄС, у свою чергу, є правовою підставою для участі країни-реципієнта у регіональних та секторальних програмах і проектах

ЄС, як це визначено Європейською політикою сусідства та Угодою про партнерство та співробітництво.

На сьогодні Європейський Союз здійснює реформування у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги, враховуючи при цьому положення Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Відбувається поступовий перехід до застосування Інструмента європейського сусідства і партнерства, що діє в рамках Європейської політики сусідства. Надання міжнародної технічної допомоги ЄС для країни-реципієнта базується на пріоритетах, визначених Стратегічним документом, розробленим для країни-реципієнта, та її Національною індикативною програмою, і є допомогою, що надається уряду країни-реципієнта у пріоритетних сферах суспільних відносин, що мають взаємний інтерес для країни-реципієнта та Європейського Союзу.

### **2.3. Теоретико-правові засади регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги Україні**

Міжнародний договір — один із центральних інститутів міжнародного права та основа правового регулювання міжнародних відносин між суб'єктами міжнародного права. Як наголошував ще у XIX столітті російський юрист-міжнародник Ф. Мартенс, міжнародний договір «завжди був одним з найкращих засобів з'ясування та визначення правових відносин, навіть принципів права, які повинні панувати в галузі міжнародних відносин» [117].

Протягом століття зазначений підхід до розуміння міжнародного договору майже не змінився. Так, міжнародний договір — угода між суб'єктами міжнародного публічного права, у якому закріплені договірні правовідносини сторін [73, С. 242]. Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами у письмовій формі, незалежно від того, чи міститься така угода в одному документі, у двох або декількох зв'язаних між собою документах [118].

На думку російського вченого А. Гидирима, міжнародні договори, що вступили у силу, встановлюють зв'язки між суб'єктами міжнародного права у формі прав та обов'язків, що регулюються міжнародним правом і ці зобов'язання (*vinculum juris*) виникають незалежно від волі одного учасника цього договору [27, С. 248].

У наукових публікаціях досить широко розглянуто проблеми договірно-правового регулювання окремих галузей та інститутів міжнародного права, але висвітленню договірно-правового регулювання міжнародних відносин у сфері МТД присвячено дуже мало наукових праць, незважаючи на те, що на сьогодні Україною укладено більш ніж 50 міжнародних угод у цій сфері. В Україні цим питанням почали цікавитись зовсім нещодавно окремі науковці, зокрема Шумило О. [119, С. 3], Ігнащенко В. [120], Кучеренко О. [121].

Договірно-правова база залучення та використання МТД України почала формуватися вже з перших років незалежності. Першою такою угодою стала Угода між Україною і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, укладена 7 травня 1992 року [122].

На початку 90-х років ХХ століття незначна кількість міжнародних угод, що регулювали відносини між Україною та донорами у сфері міжнародної допомоги, створювала значні проблеми при реалізації програм та проектів МТД, а більшість проектів МТД впроваджувались міжнародними організаціями та окремими країнами без відповідних міжнародних угод, що суперечило нормам міжнародного права, не дозволяло органам виконавчої влади активно залучати ресурси МТД в економіку України і здійснювати ефективний контроль за їх використанням.

Міжнародні угоди щодо надання та використання МТД мають різні форми втілення, зокрема:

1) меморандум (наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії стосовно технічної допомоги);

2) угода про технічне співробітництво (Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво);

3) рамкова угода щодо надання міжнародної технічної допомоги (Рамкова угода між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 року або Рамкова угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво від 29 травня 1996 року).

Таке розмаїття форм у встановленні договірних відносин у сфері МТД значною мірою пов'язане з міжнародною практикою, яка склалась у державах-донорах та у міжнародних організаціях з їх країнами-партнерами. При цьому, з набуттям практичного досвіду та з розвитком міжнародних відносин між донорами та Україною, проявляється тенденція уніфікації основних положень міжнародних угод у сфері надання та використання МТД. Так, двосторонні угоди — Угода між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про технічне та фінансове співробітництво від 13 жовтня 1997 року [123, С. 2.] та Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво від 11 травня 1998 року [124] практично не відрізняються одна від одної та мають уніфікований характер.

Загалом угоди про надання та використання міжнародної технічної допомоги регулюють особливі міжнародні відносини між суб'єктами міжнародного права: одна сторона угоди — донор має право або намір (але не зобов'язання) надати міжнародну технічну допомогу, а інша — країна-реципієнт зобов'язується прийняти допомогу на умовах, визначених угодою. При цьому уряд країни-реципієнта має право узгоджувати напрями надання МТД та зобов'язується створювати сприятливі умови для реалізації програм та проектів МТД.

Серед цих двосторонніх угод, предметом яких є надання Україні міжнародної технічної допомоги, слід виділити нижче вказані.

По-перше, рамкові угоди про техніко-економічне співробітництво між донором та країною-реципієнтом, які визначають загальні умови співробітництва між сторонами, а також процедурні

питання узгодження надання МТД. Дія цих рамкових угод розповсюджується на всі програми та проекти МТД, і вони є правовою основою для погодження напрямів співробітництва та програм/проектів МТД.

Залежно від органу, який представляє державу при укладанні угоди у сфері МТД, ці рамкові договори можна поділити на міждержавні та міжурядові. Так, Рамкова угода щодо грантів технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 року [125], ратифікована Законом України «Про ратифікацію Рамкової угоди щодо грантів технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку» від 13 травня 1999 року, укладена від імені України, що відповідає загальній практиці Світового банку у врегулюванні міжнародних відносин.

Утім, практика показує, що найчастіше при регулюванні відносин між донором та Україною у сфері МТД застосовуються міжурядові рамкові угоди. Так, міжурядові рамкові угоди у сфері МТД укладено між Урядом України та Урядом Королівства Нідерландів, Урядом Королівства Швеції, Комісією Європейських Співтовариств, Урядом Німеччини тощо.

По-друге, міжнародні міжвідомчі угоди, предметом яких є надання МТД у певній сфері суспільних відносин. Наприклад, Меморандум про взаєморозуміння щодо технічного співробітництва у 2008–2009 роках між Державною податковою адміністрацією України та Податковим директором Франції регулює відносини між державними органами двох країн щодо надання та використання МТД у сфері співробітництва між податковими органами двох держав [126].

По-третє, індивідуальні міжнародні угоди, предметом яких є виконання окремих проектів або програм МТД, приміром пілотних проектів, орієнтованих на співробітництво у визначеній сфері суспільних відносин. Наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі щодо проекту ОБСЄ-Україна стосовно утилізації запасів меланжу (компонента рідкого ракет-



ного палива) від 5 березня 2009 року [129] або Угода між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про надання безповоротної фінансової допомоги на проект «Охорона здоров'я матерів і дітей (неонтологія)» від 24.07.1998 р. [128].

Слід зазначити, що не завжди є необхідність укладання міжнародної угоди щодо надання та використання МТД. Така необхідність виникає лише у тому випадку, коли використання МТД здійснюється на території приймаючої країни. Наприклад, Програма допомоги держави Ізраїль — МАШАВ — розповсюджується на всі країни, що потребують міжнародної допомоги, в тому числі і на країни СНД. Зокрема, значна увага приділяється навчальним курсам у сфері сільського господарства, міжнародних відносин тощо.<sup>10</sup>

МАШАВ — консультаційно-навчальна програма, що виконується винятково на території держави Ізраїль, хоча бенефіціарами цієї програми є фізичні особи країни-реципієнта. Підготовчу діяльність зі впровадження проектів МТД Уряд Ізраїлю здійснює в рамках роботи Посольства Ізраїлю на території приймаючої країни-реципієнта. Зокрема, саме посольство Ізраїлю визначає учасників програми від країни-реципієнта. Україна не уклала з цією країною-донором міжнародної угоди про надання МТД, і така практика надання МТД в рамках реалізації програми МАШАВ склалась і з іншими країнами-реципієнтами. При цьому Уряд Ізраїлю визначає потреби країни-реципієнта, виходячи з власного розуміння проблем країни-реципієнтів та враховуючи інтереси своєї країни.

Враховуючи значну кількість рамкових угод, що застосовуються у договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері МТД, доцільно детально розглянути особливості та значення рамкової угоди як форми міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин у сфері МТД.

---

<sup>10</sup> Резолюція ГА № А/64/301. Письмо Постоянного представителя Израиля при Организации Объединенных Наций от 7 августа 2009 года на имя Генерального секретаря ГА ООН. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/ga/64/docs/64res.shtml>. — Назва з екрана.

Преамбула майже всіх рамкових угод про техніко-економічне співробітництво проголошує головною метою розвиток плідного технічного і фінансового співробітництва між двома країнами, що має сприяти покращанню соціальних та економічних умов в Україні для подальшого розвитку ринкової економіки і демократії [132, 124, 138].

В основній частині рамкової угоди визначаються умови реалізації програм і проектів МТД, процедурні питання узгодження допомоги та установи донора та України, яким надаються владні повноваження та які відповідальні за виконання цієї угоди.

Важливим аспектом рамкових угод про техніко-економічне співробітництва є регламентація процесу узгодження напрямів співробітництва та проектів і програм МТД. Рішення про впровадження програм та проектів МТД фіксуються строковою угодою в рамках виконання рамкової угоди між донором та Україною. Такий міжнародно-правовий механізм узгодження напрямів співробітництва у сфері МТД дозволяє підвищити її ефективність та враховувати динаміку національного розвитку. Крім того, угоди, укладені в рамках виконання рамкових угод, не потребують ратифікації. Періодичність укладання таких угод та особливості напрямів програм допомоги регламентуються рамковою угодою. Наприклад, це Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2003 році від 08.09.2003 року [129], що виконується в рамках Угоди між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, від 07.05.1992 року; Програма спільних дій на 2004–2006 рр. між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів [130] та Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Міністерством економічних справ Королівства Нідерландів щодо програми економічного співробітництва на 2007–2009 рр. від 02.10.2006 р. [131], що узгоджує діяльність сторін в рамках Угоди між Кабінетом Міні-

стрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво від 17.03.1999 року.

Ефективність впровадження проектів та програм технічної допомоги безпосередньо пов'язана з досягненням консенсусу при узгодженні змісту програм та проектів МТД та спрямування ресурсів МТД у ті галузі господарства, які найбільш потребують такої допомоги. Важливим аспектом з цієї точки зору є визначення процедури планування та узгодження МТД між сторонами міжнародної угоди та відповідність програм/проектів національним стратегіями розвитку України. Такий підхід до планування МТД має закладатись вже на етапі залучення МТД та відобразитись у домовленостях між сторонами угоди про техніко-економічне співробітництво, що не завжди відбувається на практиці.

З метою врегулювання цих проблемних питань рамковими угодами про технічне співробітництво передбачено проведення узгодження напрямів надання МТД та визначено уповноважені установи сторін, що мають брати участь у проведенні такої процедури. Але, незважаючи на це, питання узгодження МТД залишається проблемним, що пов'язано з деякими об'єктивними обставинами. В основному ініціатива щодо надання МТД належить донорам, а залучення ресурсів МТД, що пропонується країною-донором, залежить від її інтересів і не завжди збігається з інтересами країни-реципієнта. Саме тому принципово важливим є положення рамкових угод про узгодження змісту програм та проектів МТД між країнами-партнерами.

Узгодження напрямів залучення та надання МТД між донором та Урядом України дозволяє спрямовувати МТД на вирішення конкретних проблемних питань економічного та соціального розвитку України та займає окреме положення у договірно-правовому регулюванні. Узгодження напрямів МТД також забезпечує ефективне співробітництво між донором та країною-реципієнтом, оскільки дозволяє проводити спільну діяльність вже на етапі планування МТД — при визначенні конкретних проблем політичного, економічного або соціального характеру, які потребують додаткових фінансових та матеріальних ресурсів.

Угоди про надання та використання МТД, укладені між Україною та міжнародними організаціями, теж мають свої особливості. Насамперед це стосується посилання у тексті угоди на внутрішнє право міжнародної організації, що значно ускладнює механізм реалізації цих угод. Наприклад, Рамкова угода щодо грантів технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 р. (Рамкову угоду ратифіковано Законом № 650-XIV від 13.05.99) безпосередньо вказує на застосування документів Світового банку. Так, при визначенні поняття «консультант» та здійсненні відбору консультантів у Рамковій угоді вказується на застосування «Керівних положень: відбір та наймання консультантів Позичальниками Світового банку», виданими Світовим банком у січні 1997 р. та переглянутими у вересні 1997 р. [133].

У договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері МТД Рамкова угода щодо грантів технічної допомоги між Україною та МБРР [134] займає особливе місце. Ця Рамкова угода була укладена від імені України з метою правового регулювання відносин між Міжнародним банком реконструкції та розвитку та Україною щодо надання передінвестиційної допомоги та грантів (безвідплатної фінансової допомоги цільового призначення). Необхідність прийняття такої угоди була зумовлена значною кількістю інвестиційних проектів, які були започатковані в рамках надання кредитів МБРР та активною діяльністю цієї міжнародної організації у сприянні країнам з перехідною економікою у вирішенні проблем їх розвитку. Розробка технічного завдання та інформаційне забезпечення інвестиційних проектів пов'язана зі значними матеріальними затратами. Зазвичай для розробки такого технічного завдання не передбачено відповідних коштів у самому інвестиційному проекті. Натомість практика Світового банку передбачає надання безвідплатної фінансової допомоги на підготовчий етап інвестиційного проекту, спрямований на розробку та/або уточнення інвестиційного проекту відповідно до реальних потреб країни, та складає у подальшому правову основу кредитної угоди між МБРР та Україною. Крім того, в рамках виконання

програм Світового банку у сфері соціального та культурного розвитку Україна мала можливість отримувати гранти на вирішення найбільш актуальних питань держави. За цих політичних умов Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції спільно з фахівцями Представництва Світового банку в Україні розробили Рамкову угоду щодо грантів МБРР, яка стала правовою основою співробітництва між Україною та Світовим банком у сфері МТД.

Враховуючи широкий спектр діяльності Світового банку, Рамковою угодою з МБРР передбачено, що МБРР має право діяти за власними повноваженнями та представляти інтереси інших донорів як розпорядник їх грантових коштів [134]. На підставі цього положення МБРР проводить активну роботу щодо залучення грантових коштів в інтересах України. Наприклад, Грант № TF 054610 Уряду Японії на підготовку Пілотного проекту (Пілотний проект лісовідновлення, що фінансується Фондом «Біокарбон» від 17 березня 2005 року) фінансувався за рахунок коштів Уряду Японії, але розпорядником коштів виступав МБРР [135].

З метою виконання Рамкової угоди з МБРР запроваджено правовий механізм взаємодії між компетентними органами виконавчої влади України та МБРР — обмін листами, що включає запити компетентного органу виконавчої влади щодо отримання гранту<sup>11</sup> та Лист-угоду щодо Гранту (далі — Лист-угода) у відповідь, що має встановлену форму та може містити додаткові умови надання МТД й інші нормативні положення. Запровадження такого механізму правового регулювання відносин у сфері надання МТД дозволяє одночасно узгоджувати основні параметри проекту МТД та особливості його впровадження. З цією метою Рамковою угодою з МБРР передбачено застосування Додатка до Листа-угоди, що являється невід'ємною частиною Листа-угоди і має визначену форму.

---

<sup>11</sup> На момент укладання Рамкової угоди з МБРР цими питаннями займалось Національне агентство України з питань реконструкції та розвитку. На сьогодні відповідно до Указу Президента «Про положення про Міністерство економіки України» ці функції входять до компетенції Мінекономіки України.

Про міжнародну практику винесення складних питань технічного та економічного характеру до додатків міжнародних договорів зауважує О. Мережко [136, С. 156]. Дійсно, додаток до Листа-угоди містить важливу інформацію: загальний опис проекту МТД, розподіл коштів за категоріями витрат та визначає інші особливості фінансування проекту МТД, в тому числі положення щодо проведення незалежного аудиту за результатами виконання проекту.

Зазвичай Додаток до Листа-угоди має наступну структуру: опис гранту (містить цілі, строки та умови гранту), загальні принципи впровадження; зняття коштів (містить процедурні питання зняття коштів гранту з визначенням розподілу коштів гранту за статтями); рахунки та аудит (містить положення про взаємодію між сторонами Листа-угоди щодо проведення незалежного аудиту) та умови призупинення та анулювання права одержувача на зняття коштів гранту.

Така деталізація міжнародних відносин та багатокомпонентний характер угод між Україною та МБРР у сфері МТД враховує низку ключових питань виконання грантів, дозволяє встановлювати чіткі правила взаємодії між одержувачами допомоги та донором, а також реалізовувати гранти одночасно в межах внутрішнього права цієї міжнародної організації та законодавства України.

Умови надання та реалізації проектів та програм міжнародної технічної допомоги, які містяться в угодах про надання МТД, встановлюють пільговий режим здійснення програм та проектів міжнародної технічної допомоги. Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» у редакції 1993 року [137], яка діяла на момент укладання більшості угод про техніко-економічне співробітництво, самі положення про пільгові умови впровадження програм та проектів МТД були підставою для проведення процедури ратифікації Верховною Радою України міжнародних угод про технічне та техніко-економічне співробітництво.

Максимальний обсяг податкових пільг містить україно-американська Угода про гуманітарне та техніко-економічне співро-

бітництво. При її укладанні у 1992 році в Україні не існувало правових підстав для її ратифікації Верховною Радою або надання їй обов'язкового характеру іншим шляхом, оскільки Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року [137] ще не був прийнятий. У самій Угоді міститься положення про набрання її чинності з моменту укладання. У подальшому питання щодо її ратифікації зустрічали рішучий спротив з боку американської сторони як безпідставні.

Стаття 1 зазначеної Угоди «Податки та збори» визначає, що товари, обладнання та інше майно, що надаються або використовуються у зв'язку з програмами допомоги Сполучених Штатів, можуть імпортуватися, експортуватися або використовуватися в Україні зі звільненням від будь-яких тарифів, зборів, мит, податків на імпорт та інших аналогічних податків або зборів, що накладаються Україною або будь-якою її організацією. Особливістю україно-американської угоди є і те, що, незважаючи на значний обсяг пільг, які надаються в рамках виконання програм та проєктів МТД, зазначена угода не була ратифікована Верховною Радою України, оскільки її укладання відбулось до прийняття Конституції України 1996 року і до прийняття Закону України «Про міжнародні договори України» у редакції 1993 року [137].

Слід зазначити, що всі без винятку донори займають однакову позицію щодо звільнення від оподаткування матеріальних та фінансових ресурсів міжнародної технічної допомоги, що відображається у двосторонніх угодах. Аналіз цього питання показує, що надання МТД донорами тлумачиться як надання допомоги безпосередньо отримувачам країни-реципієнта і не передбачає стягнення обов'язкових платежів з виконавців програми або проєкту. Найбільш чітко таке положення зафіксоване у Рамковій угоді щодо грантів міжнародної технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 р. Відповідно до підпункту (і) пункту (б) Розділу 2.03 «Виплати коштів Гранту» з окремого рахунку гранту не може бути здійснено «жодних виплат... на рахунок сплати будь-яких податків, зборів чи інших обов'язкових платежів, які стягуються Отримувачем або на території Отримувача» [134].

Така умова щодо заборони використання коштів допомоги обумовлює створення відповідного механізму звільнення матеріальних та фінансових ресурсів міжнародної технічної допомоги, що надаються Україні, від податків та інших обов'язкових платежів в рамках імплементації положень угод щодо надання МТД.

Іншою важливою умовою міжнародних угод у сфері МТД є надання українською стороною дозволів на безкоштовний тимчасовий ввіз обладнання, яке необхідне для реалізації проектів та програм МТД, на територію України.

У випадку, коли проектом передбачено ввезення майна (обладнання, приладів тощо) виконавці проекту мають право оформити ввіз цього майна у режимі тимчасового ввезення на термін, що не перевищує строк виконання проекту. Після виконання проекту питання щодо відчуження майна вирішуються відповідно до умов міжнародних угод про техніко-економічне співробітництво.

Рамкові угоди щодо надання та використання МТД закріплюють особливий статус іноземних експертів та фахівців, які беруть участь у впровадженні проектів. Іноземні експерти мають право на отримання безкоштовних віз на термін виконання проекту, а у деяких випадках і особливі імунітети та привілеї. Ці привілеї та імунітети передбачають звільнення від відповідальності за шкоду, що може бути заподіяна під час виконання проектів МТД, крім випадків, коли таку шкоду заподіяно внаслідок грубої необережності або умисних дій фахівців [138]. В окремих випадках, обумовлених у двосторонній угоді, іноземним фахівцям надається право не сплачувати податки, пов'язані з їх діяльністю. Наприклад, відповідно до Рамкової угоди між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво, відряджені фахівці та виконавці звільняються від сплати податків та будь-яких інших зборів з доходів, включаючи заробітну плату та надбавки, що виплачуються Урядом Федеративної Республіки Німеччина. Крім того, іноземні фахівці відряджені для виконання проектів МТД на території України, та члени їхніх сімей можуть мати й інші привілеї. Відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво відряджені німець-



кі фахівці та члени їхніх сімей звільняються від сплати мита, митних зборів щодо їхнього особистого багажу та особистого майна, предметів першої необхідності, що ввозяться в Україну для особистого споживання. Звільнення від сплати мита та митних зборів стосується і ввезення одного автомобіля для особистих потреб на одного відрядженого фахівця [138].

Договірні відносини у сфері надання МТД між країнами-донорами та Україною отримують подальший розвиток. Показовою з цієї точки зору є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Швеція про загальні умови технічного та фінансового співробітництва, укладена 29.08.2007 року, що має рамковий характер, ратифікована Законом України 04.06.2008 року [132].

У цій Угоді викладено загальні умови технічного та фінансового співробітництва між Україною та Королівством Швеція. Дія цієї Угоди поширюється на консалтингові компанії, інституції, неурядові організації, на юридичних та фізичних осіб інших держав за умови, що їх діяльність фінансується за рахунок коштів Уряду Швеції, спрямованих на розвиток співробітництва та їх робота є частиною проекту/програми співробітництва між країнами. Угодою передбачені інституції, на які покладається відповідальність за її виконання, — Міністерство економіки України та Агентство з міжнародного розвитку Швеції (SIDA). Важливим аспектом договірно-правового регулювання відносин між сторонами є прагнення забезпечити ефективне використання МТД та недопущення корупції у цій сфері шляхом введення договірних норм, які встановлюють взаємні зобов'язання щодо запобігання проявам нецільового використання ресурсів допомоги (ст.3 зазначеної Угоди).

Особливі умови встановлено вищезазначеною Угодою для іноземного персоналу, що виконує роботи за проектами/програмами МТД. Зокрема, українська сторона забезпечує іноземному персоналу вільне пересування в межах України та право в'їжджати та виїжджати з території України протягом виконання програм МТД. Суттєвою відмінністю цієї Угоди є також положення про відповідальність сторін при реалізації проектів та програм МТД. Угода

регламентує відповідальність перед третьою стороною, зокрема: «Українська сторона несе відповідальність за всі ризики, що виникають у результаті реалізації проектів або зумовлюються проектами, які виконуються на підставі цієї угоди. Українська сторона відповідає, зокрема, за розгляд усіх претензій, які зумовлені операціями, що здійснюються відповідно до цієї угоди [132].

Українська сторона відповідно до цієї Угоди несе всі витрати щодо претензій і відшкодовує всі збитки третій стороні, яка має право на їхню компенсацію. Якщо Українська та Швецька сторони погоджуються, що така окрема претензія чи відповідальність виникли в результаті необережності чи умисного діяння, Швецька сторона, на вимогу Української сторони, вживає заходів щодо компенсації Українській стороні» [132].

Розглядаючи особливості укладання міжнародних угод, предметом яких є надання та використання МТД, на нашу думку, необхідно виділити основні принципи відносин між донором та країною-реципієнтом, які відображаються у договірно-правовому регулюванні у сфері надання та використання МТД, а саме:

1. Принцип державності. Надання МТД здійснюється на міждержавному рівні — від країни-донора або міжнародної організації до країни-реципієнта.

2. Принцип координації взаємодії сторін договору. Залучення та надання міжнародної технічної допомоги ефективно при чіткій організації та взаєморозумінні всіх учасників процесу міждержавних відносин у сфері МТД. Реалізація цього принципу можлива при функціонуванні інституцій, що мають повноваження приймати рішення, спрямовані на ефективне використання ресурсів МТД та за наявності чітких правил взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин.

3. Принцип альтернативності. Донори спираються на свої можливості щодо надання та реалізації міжнародної технічної допомоги і на підставі цього пропонують країнам-реципієнтам напрями надання МТД. Зі свого боку тільки країна-реципієнт має право прийняти рішення про необхідність та доцільність тієї чи іншої МТД. Реалізація цього принципу забезпечуються процедурами узгодження надання МТД. Правові механізми узгодження

напрямків надання МТД між країнами-донорами та Україною досягати різноманітні і залежать від домовленостей між Урядом України та донором.

4. Принцип концепції. Техніко-економічне співробітництво між суб'єктами міжнародного права, в рамках якого надходить МТД, спрямовується на перетворення, які необхідно здійснити для ефективного розвитку у соціальній, економічній або культурній сфері та відповідають Концепції сталого розвитку України.

У договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері МТД проявляється стійка тенденція укладання рамкових угод, які визначають основні умови техніко-економічного співробітництва та регламентують процедуру узгодження та надання МТД, а також особливості її використання. Рамкові угоди у сфері правового регулювання МТД мають характер системоутворюючих договорів, які складають правову основу спільної діяльності суб'єктів міжнародних відносин у сфері МТД. Рамкові угоди також визначають положення процедурного характеру, що забезпечує прийняття окремих нормативних документів, в яких фіксуються результати домовленостей між сторонами щодо напрямів співробітництва та перелік програм/проектів МТД, які передбачається здійснити у певний проміжок часу.

Застосування такої форми міжнародної угоди у сфері МТД, як рамкова угода, обумовлено складністю об'єкта правового регулювання та необхідністю комплексного підходу до правового регулювання спільної діяльності між донором (у даному випадку урядом країни-донора та правлінням міжнародної організації) та урядом країни-реципієнта, що дозволяє досягти оптимального балансу інтересів між сторонами такої угоди та забезпечує ефективність співробітництва між ними. У даному випадку ефективність співробітництва також значної мірою залежить від цілісності договірних норм рамкової угоди, оскільки всі нормативні документи, що приймаються відповідно до рамкової угоди, нерозривно пов'язані з положеннями рамкової угоди та підпорядковуються цілям, визначеним у ній.

### РОЗДІЛ 3

## ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ УГОД УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

### 3.1. Особливості імплементації міжнародних угод у сфері міжнародної технічної допомоги

Міжнародна технічна допомога є важливим елементом реалізації державної внутрішньої та зовнішньої політики України, що спрямована на економічний і соціальний розвиток суспільства та вирішення проблем, які Україна не в змозі вирішити самостійно. На сьогодні вже впроваджено та знаходяться в стадії впровадження приблизно 200 проектів, на фінансування яких з 1992 року донорами виділено понад 6 мільярдів доларів США [139]. МТД надходить практично у всі галузі народного господарства та суспільного життя України більш ніж від 20 країн світу та міжнародних організацій. Експерти Світового банку відзначають, що офіційна допомога у розвитку складає приблизно 3% від загальних державних витрат України. За їх оцінкою сукупний обсяг загальної донорської допомоги на сьогодні складає десь 1–1,5 млрд дол. США на рік, або приблизно 1% ВВП, чи 2,5 % прибуткової частини державного бюджету України [139]. Таблиця 3.1.1. наочно демонструє обсяги МТД, що надходили до України від донорів протягом 1999–2006 років. Найбільшими донорами для України на сьогодні є ЄС та США. Утім, важливе значення має також міжнародна технічна допомога таких донорів, як Канада, Великобританія, ФРН, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, Корея, ПРООН, Світовий банк, ЄБРР тощо.

Табл. 3.1.1.  
Обсяги міжнародної технічної допомоги Україні в 1999–2006 рр. (млн дол. США)

Донори	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
США (загальний обсяг)	284,44	272,98	232,26	253,1	227,5	143,47	172,2*	165*
США (в тому числі в рамках закону США про Підтримку свободи)	203,5	175,05	172,9	156,5	139,7	94	139,2	138,9
Канада	13,5	13,5	13	12,7	14,3	14	14	14
ЄС (ТАСІС)	126,8	125,9	146,4	120,0	113,6	120	189,4	166
Нідерланди	8,3	7,1	9,75	5,8	7,0	7	6,15	6,15
Швеція	3,45	2,18	2,7	5,3	6,4	6,4		
Великобританія	15,1	14,1	13	10,6	15,1		12,95	12,95
ФРН	10,1	8,71	8,7	6,1	9,5		1,9	
Швейцарія	2	5	5,35	2,9	3,43			
ПРООН та спеціалізовані установи ООН	3,5	3,5	5,13	2,28	14,0	10	15	30
Японія	5,8	6,81	0,38	0,38	0,8	0,8	0,8	6,7
Данія				2,1	1,5			
Китай		1,2	1,2	1,2	1,2	1,27	1,2	1,2
МБРР	6,6	7,3	3,49	10,24	5,76	4,0	4,5	5
ЄБРР	54,0	60,0	53,0	61,0	70,0	100	100	100

Джерело: Дані Офіційного сайту Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>. — [Цитовано за версією сайту 02.03.2008 р.]. Назва з екрана.

Міжнародні угоди України у сфері МТД містять норми, що передбачають надання спеціальних умов для реалізації проектів МТД на території України та виконання інших зобов'язань, що потребує проведення імплементації цих угод відповідно до чинного законодавства України.

Як вже зазначалося, Україна уклала більш ніж 50 міжнародних угод у сфері міжнародної технічної допомоги, тому питання належного їх виконання має теоретичне та практичне значення. Загальні проблеми реалізації норм міжнародного права розглядалися радянськими правниками у теорії співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права (Є. Усенко, В. Звєковим, Д. Левіним, С. Черниченко та ін.) [140; 141; 142; 143]. Українські радянські дослідники також приділяли увагу вивченню процесу реалізації міжнародного-договірних зобов'язань, зокрема В. Буткевич, О. Гавердовський, А. Дмитрієв [144, С. 46; 145, С. 73; 146, С. 135].

У теорії співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права, розвинутої у доктрині радянського міжнародного публічного права, реалізація міжнародних договорів визначається як здійснення міжнародного права шляхом прийняття державою внутрішніх нормативних актів з метою забезпечення виконання нею свого міжнародного зобов'язання чи в інтересах використання нею своєї міжнародної правомочності [140, С. 69].

У сучасній науковій літературі реалізація норм міжнародного права визначається як процес, при якому суб'єкти, яким адресована міжнародно-правова норма, діють згідно з її положеннями. При цьому дії суб'єктів міжнародного права можуть бути двоякими. По-перше, це безпосереднє впровадження міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм у виконання норм міжнародно-правових. По-друге, це створення як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях умов для ефективного впровадження норм міжнародного права [146, С. 135].

Практика показує, що більшість договірних норм у сфері МТД реалізується в межах національного законодавства. Утім, при цьому виникає необхідність дотримання інших міжнарод-

них зобов'язань, що у свої чергу пов'язані з гармонізацією двох правових систем — міжнародної і національної. Це обумовлює необхідність проведення правотворчих і правореалізуючих заходів при виконанні міжнародних угод у сфері МТД відповідно до дієвого механізму імплементації міжнародно-правових норм на національному рівні, враховуючи нормативні акти міжнародних організацій, зокрема Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року, та стратегії донорів щодо розвитку України. У зв'язку з цим механізм реалізації міжнародної угоди у сфері МТД є складнішим, ніж загальний механізм реалізації норм міжнародного права та визначається такими нормативними джерелами:

- міжнародною угодою між Україною та донором;
- актами міжнародних організацій у сфері МТД;
- національною стратегією розвитку та стратегією залучення МТД;
- стратегією розвитку України, що розроблена донором в рамках надання міжнародної допомоги.

Процес імплементації норм міжнародного права на національному рівні умовно поділяють за його внутрішнім змістом на дві складові, а саме:

- організаційно-правовий механізм, що визначає діяльність державно-владних інститутів та координацію їх діяльності в рамках виконання міжнародних зобов'язань;
- нормативний механізм як сукупність нормативних засобів, що забезпечують виконання міжнародних зобов'язань. При цьому організаційно-правовий механізм імплементації міжнародних угод у сфері МТД нерозривно пов'язаний з нормативним механізмом реалізації норм міжнародного права [146, С. 135].

Розглянемо більш детально ці дві складові імплементації міжнародних угод у сфері МТД — нормативний механізм та організаційно-правовий механізм імплементації.

До нормативного механізму імплементації міжнародних угод, предметом яких є МТД, слід віднести:

а) конституційні положення та норми загального характеру, що забезпечують виконання міжнародних угод у сфері МТД, зокрема це 9 стаття Конституції України [147], норми Закону України «Про міжнародні договори України» [148] тощо;

б) норми про функції і повноваження, що забезпечують функціонування організаційно-правового механізму імплементації міжнародних угод у сфері МТД;

в) норми про форми і способи реалізації міжнародно-правових норм у сфері МТД.

Принципово важливим елементом нормативного механізму імплементації міжнародних угод у сфері МТД, що поширюється на сферу внутрішньодержавних відносин, є узгодження національного законодавства і практики міжнародних відносин із зобов'язаннями міжнародного права. Стаття 19 «Про дію міжнародних договорів України на території України» Закону України «Про міжнародні договори України» зазначає, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовується у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. При цьому, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» у редакції 2004 р.) [148].

У доктрині міжнародного права виділяють наступні форми імплементації норм міжнародного права: 1) дотримання норм права; 2) виконання норм права; 3) використання норм права; 4) застосування норм права.

На нашу думку, основною формою імплементації положень міжнародних угод у сфері МТД є їх виконання, оскільки спільна діяльність суб'єктів міжнародних відносин у сфері МТД потребує прийняття низки нормативних актів, які забезпечують умови реалізації проектів та програм МТД та взаємодію сторін міжнародної угоди на рівні центральних органів виконавчої влади України.



Закон України «Про міжнародні договори України» у редакції 2004 року регламентує дві основні форми реалізації міжнародних договорів на території України — дотримання (Стаття 15. Дотримання міжнародних договорів України) та виконання міжнародних договорів (Стаття 16. Виконання міжнародних договорів України) [148].

Згідно зі статтею 16 Закону України «Про міжнародні договори України» функції щодо забезпечення виконання міжнародних договорів України покладено на центральні органи виконавчої влади та інші органи державної влади відповідно до їх компетенції [148]. Це означає, що центральні органи виконавчої влади забезпечують проведення наступних взаємопов'язаних правоформуючих та правостворюючих заходів у рамках виконання міжнародних угод України у сфері МТД, а саме:

- нормативне забезпечення стратегічного планування та узгодження залучення МТД;
- нормативне забезпечення реалізації програм та проектів МТД відповідно до міжнародних угод;
- нормативне забезпечення координації діяльності всіх учасників відносин у сфері залучення та використання МТД;
- нормативне забезпечення моніторингу реалізації проектів і програм МТД тощо.

Під час здійснення цих заходів виникає необхідність застосування системного підходу до правового регулювання процесами, пов'язаними із залученням, використанням та моніторингом МТД на території України.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15 лютого 2002 року № 153 (далі — Постанова №153) визначено процедури, що забезпечують виконання проектів та програм МТД на території України [32]. Так, відповідно до Постанови № 153 Міністерство економічного розвитку та торгівлі України проводить реєстрацію програм та проектів міжнародної технічної допомоги у Державному реєстрі проектів (програм) міжнародної технічної допомоги. Незважаючи на

те, що реєстрація проектів та програм МТД є обов'язковою процедурою, деякі проекти зовсім не реєструються або реєструються в процесі їх виконання, коли виникає потреба отримати підтвердження про податкові пільги. Така ситуація пов'язана з відсутністю правових механізмів, що забезпечують виконання цієї норми та слабкою взаємодією між установами донора та Мінекономіки.

Мінекономіки також здійснює акредитацію юридичних осіб-виконавців програм та проектів МТД, що не є резидентами України. Необхідною умовою проведення акредитації є державна реєстрація проекту (програми) МТД, за яким працює виконавець. Процедура акредитації виконавців програм та проектів МТД легалізує діяльність юридичних осіб нерезидентів України на території України. За цією процедурою Міністерство економічного розвитку та торгівлі України надає іноземним юридичним особам-нерезидентам України, що задіяні у виконання програм та проектів МТД, Свідоцтво про акредитацію виконавця програм (проектів) міжнародної технічної допомоги (Свідоцтво про акредитацію), яке є підтвердженням статусу виконавця проекту або програми МТД відповідно до положень міжнародного договору України. Водночас Свідоцтво про акредитацію є підставою для отримання дозволу на виготовлення спеціальних печаток і штампів та відкриття спеціальних рахунків у банках України виконавцями проектів (програм) МТД [32].

Слід зауважити, що офіційними одержувачами міжнародної технічної допомоги — бенефіціарами МТД — являються державні органи виконавчої влади України. Постанова № 153 визначає коло осіб, що можуть бути такими бенефіціарами. Зокрема, це центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна, Київська, Севастопольська міська держадміністрація, до компетенції якої належить реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні, де передбачається впровадження проекту (програми). Утім, бенефіціар не є особою, що безпосередньо отримує міжнародну технічну допомогу. Безпосереднім одержувачем МТД відповідно до Постанови № 153 є реципієнт — резидент України (юридична та фізична особа),

що одержує МТД згідно з проектною документацією. Фактично мова йде про отримання реципієнтом від виконавця проекту МТД результату виконання проекту (програми) у певній формі, визначеній проектною документацією, а у деяких випадках здійснення спільної діяльності в ході виконання проекту (програми).

На бенефіціара покладаються певні функціональні обов'язки, що впливають із міжнародних договорів. Зокрема, бенефіціари беруть участь в узгодженні змісту програм та проектів МТД при обговоренні щорічних програми МТД. Виконання угод про техніко-економічне співробітництво у частині дотримання спеціальних умов впровадження програм та проектів МТД також покладається на бенефіціарів.

Постанова № 153 містить перелік, у вигляді чого може надаватись МТД, а саме: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій [32].

Проте перелік об'єктів, у вигляді яких може надаватись МТД, передбачається і міжнародними угодами, що вказує на неузгодженість національного законодавства та положень міжнародних угод. Приміром, у Меморандумі про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії стосовно технічної допомоги від 10 лютого 1993 року передбачено, що МТД може залучатись шляхом підготовки кадрів, направлення кваліфікованих осіб для виконання обов'язків спеціального, технічного або професійного характеру у будь-якому цивільному секторі, а також надання обладнання для підтримки діяльності, що фінансується фондом Ноу-хау [149]. Інший приклад переліку об'єктів міститься в Угоді між Урядом України і Урядом Королівства Данії щодо допомоги в енергетичній програмі, яка враховує аспекти захисту довкілля від 2 квітня 1997 року (ратифікований Законом України від 05.03.1998 року №195). Зазначеною Угодою передбачено, що

МТД Україні від Уряду Данії надаватиметься у вигляді грантів, а також шляхом залучення спеціалістів, зокрема консультантів, викладачів, експертів, наукового та технічного персоналу; навчання та підвищення кваліфікації українських фахівців і керівних працівників в Україні, Данії, інших країнах; постачання матеріалів та обладнання, необхідного для впровадження проекту та в інший можливий спосіб [150].

Надання міжнародної технічної допомоги у формі гранту в останні роки поступово збільшується, проте термін «грант», незважаючи на усталеність та активне застосування у нормативно-правових актах та міжнародних угодах, залишається невизначеним у законодавстві України.

Загалом, поняття грант застосовується як термін, що визначає цільову безповоротну фінансову допомогу, та як вид проекту МТД. У будь-якому випадку грант здійснюється відповідно до проектних документів, узгоджених з донором, але реципієнт отримує винятково фінансові ресурси — певну суму у національній або іноземній валюті на безповоротній основі. Враховуючи особливості цієї форми МТД, можна дати таке визначення поняттю «грант»: грант — цільова безповоротна фінансова допомога, що надається для реалізації проекту (програми) МТД.

Слід зазначити, що фінансові та матеріальні ресурси міжнародної технічної допомоги, що надходять до України у повній мірі не відображаються у бюджеті країни. Бюджетний кодекс України зазначає лише, що спеціальний фонд державного бюджету включає «гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету» (підп. 2, п. 3, ст. 13 Бюджетного кодексу України) [151]. Зважаючи на те, що гранти — це тільки одна з форм надання міжнародної технічної допомоги, питання включення всього обсягу міжнародної технічної допомоги до бюджету України залишається не вирішеним.

Міжнародними угодами України у сфері МТД передбачено надання податкових та митних пільг. Законодавче врегулювання процедурних питань надання пільг при оподаткуванні та мит-

ному оформленні майна, що надходить на територію України в рамках виконання програм та проектів МТД, здійснює Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, Державна податкова адміністрація України (ДПА України), а також Державна митна служба України. Так, з цією метою Мінекономіки та ДПА України розробляє та затверджує спільний наказ, що регламентує процедуру підтвердження пільг щодо звільнення від сплати податку на додану вартість з поставки товарів та послуг у рамках виконання певної міжнародної угоди. Приміром, спільний Наказ Мінекономіки та ДПА України від 14.05.2007 № 129/289 «Про затвердження Порядку підтвердження пільг щодо звільнення від сплати податку на додану вартість операцій платників податку з поставки товарів і послуг, місце поставки яких знаходиться на митній території України, які здійснюються в рамках реалізації проектів (програм) зовнішньої допомоги Європейського Союзу» визначає процедуру отримання Довідки-підтвердження, яка подається разом з податковою накладною при відвантаженні товарів без сплати податку на додану вартість та без митного оформлення товарів, що надходять від ЄС [152].

Такий механізм використовується також при виконанні інших міжнародних угод у сфері МТД та закріплюється низкою наказів органів виконавчої влади України а саме:

– Наказ Мінекономіки України та ДПА України від 06.02.2006 № 46/55 «Про затвердження Положення про порядок звільнення від сплати податку на додану вартість операцій платників податку з поставки товарів, що здійснюються на митній території України за кошти Уряду Японії відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу від 10.06.2004» [153];

– Наказ НАУРСІ від 29.12.1998 № 41/654 «Про затвердження Положення про порядок звільнення від податку на додану вартість товарів (робіт, послуг), що закуповуються на митній території України організаціями, які виконують в Україні програми та проекти міжнародної технічної допомоги відповідно до угод між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Амери-

ки щодо техніко-економічного співробітництва» у редакції від 28.08.2004 [154].

– Наказ Міністерства економіки та європейської інтеграції України, ДПА України від 07.10.2003 № 276/477 «Про затвердження Положення про порядок застосування законодавства з питань пільгового оподаткування виконавців робіт, послуг на митній території України, які виконуються за рахунок міжнародної технічної допомоги, що надається на безоплатній та безповоротній основі на період підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, або за рахунок коштів, які передбачаються в державному бюджеті як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття» [155] тощо.

Зазначені накази встановлюють фактично однаковий механізм правового регулювання процесу безмитного переміщення матеріальних ресурсів у рамках виконання проектів та програм МТД та звільнення їх від оподаткування. Надання пільг насамперед стосується товарів, які ввозяться або пересилаються на митну територію України в рамках реалізації проекту (програми) МТД та призначені для реципієнтів проекту (програми) МТД. Процедура оформлення та видача Довідки про підтвердження пільг з оподаткування товарів (далі — Довідка), що надходять у виконання міжнародних договорів у сфері МТД, здійснюється Міністерством економічного розвитку та торгівлі України і має встановлену відповідним наказом форму. Так, звільнення від оподаткування товарів, які надходять до України в рамках проектів (програм) МТД, здійснюється на підставі Довідки про підтвердження пільг з оподаткування товарів, що надходять у рамках міжнародних договорів з надання Україні МТД. Зазначена довідка є правовою підставою для отримання пільг з оподаткування, визначених відповідними міжнародними договорами з надання Україні МТД, під час митного оформлення товарів у режим «імпорт», «тимчасове ввезення», а також при оформленні тимчасово ввезених товарів за митним режимом «імпорт» як ресурсів МТД. Разом з Довідкою надається Перелік товарів, які ввозяться або

пересилаються на митну територію України для реалізації проекту (програми) МТД.

Окремо, а саме відповідно до положень міжнародної угоди між донором та Україною, розглядається питання сплати митних зборів при розмитненні товарів, що надходять у рамках виконання проекту або програми МТД. За загальним правилом митні збори, що нараховуються при митному оформленні, не являються предметом міжнародних угод [156, С. 266]. Інша ситуація склалась відносно ресурсів МТД, що надходять у рамках виконання Угоди між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво. Угодою передбачено, що «товари, поставки та інше майно, що надаються або використовуються у зв'язку з програмами допомоги Сполучених Штатів Америки, можуть імпортуватися, експортуватися або використовуватися в Україні зі звільненням від будь-яких тарифів, зборів, мит, податків на імпорт та інших аналогічних податків або зборів, що накладаються Україною або будь-якою її організацією» [129]. Відповідно до цього положення зазначеної Угоди надається звільнення від сплати митних зборів при оформленні МТД, що надходить від Уряду США.

Проте деякі міжнародні угоди України у сфері МТД містять окреме положення про вилучення митних зборів з переліку пільг. Приміром, Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво від 11 травня 1998 року діє норма про те, що звільнення від податків та зборів не стосуються митних зборів, які мають сплачуватись українськими безпосередніми одержувачами МТД [157].

Державний моніторинг впровадження проектів та програм МТД здійснюється також відповідно до Постанови № 153 [32]. Постанова № 153 визначає моніторинг проектів та програм як систему спостереження за станом реалізації проектів. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України проводить два види моніторингу: поточний моніторинг та заключний моніторинг реалізації проекту або програми МТД. Поточний моніторинг полягає у тому, що реципієнт разом із виконавцем проекту

або програми один раз на півроку подає до Мінекономіки картку піврічного моніторингу проекту (програми) та щорічний звіт про стан реалізації проекту (програми) у кінці поточного року виконання проекту (програми). Для проведення заключного моніторингу реципієнт подає до Мінекономіки підсумковий звіт про досягнуті результати відповідно до визначених на початку проекту (програми) критеріїв.

На практиці це означає, що Мінекономіки регулярно отримує звіти від реципієнта про стан виконання проекту, але оцінка ефективності, контроль за дотриманням умов виконання проектів МТД та оцінка досягнутих результатів не здійснюється або здійснюється на основі даних реципієнтів МТД та виконавців проектів (програм) МТД, і тому, на нашу думку, не являється об'єктивною.

Важливим питанням виконання проектів та програм МТД на території України є питання власності майна, що надходить в рамках виконання проектів. Власником майна, що забезпечує реалізацію проекту або програми МТД, протягом періоду реалізації проекту може бути донор, виконавець або інша особа, визначена міжнародною угодою. Але лише деякі міжнародні угоди про техніко-економічне співробітництво містять положення, які визначають право власності майнових та інтелектуальних цінностей, що надходять в рамках реалізації проектів та програм МТД.

Організаційно-правовий та інституційний механізми залучення та використання МТД в Україні почав формуватись у 1991–1992 роках після отримання країною незалежності. Україна стала розглядатись донорами як партнер, що потребує міжнародної технічної допомоги. На той час в Україні не було представництва Європейського Союзу, були відсутні контакти з міжнародними організаціями-донорами та країнами-донорами щодо надання МТД. Так, перші контакти стосовно надання Україні МТД з ЄС були здійснені у 1992 році через представництво України в Російській Федерації [119, С. 28].

Перші спроби щодо налагодження співпраці з донорами у сфері надання та використання МТД в Україні були започатковані Комітетом науково-технічного прогресу при Кабінеті Міністрів



України у 1992 році. Активну роль у цьому також відіграло Міністерство закордонних справ України, Міністерство економіки України та Кабінет міністрів України, зокрема, Віце-прем'єр України з економічних питань. Цей процес був абсолютно новим для України і в травні 1992 року за ініціативи заступника Міністра економіки України було створено «Національний центр з реалізації міжнародної технічної допомоги Україні» (Національний центр), який очолив Голова Національного центру. Структурно Національний Центр, окрім управлінь та відділів, складався з трьох основних функціональних управлінь. Перше управління займалося координацією та залученням міжнародної технічної допомоги з боку ЄС. Друге управління проводило роботу з від міжнародними організаціями (ООН, Світовий банк, ЄБРР). Третє управління займалося двосторонньою МТД, тобто допомогою з боку окремих країн, серед яких найбільш активними були США, Великобританія, Німеччина та Нідерланди. У той же час Європейський Союз направив до Національного центру Групу підтримки програми ТАСІС, яка організувала роботу, спрямовану на залучення та впровадження МТД від ЄС.

Згідно з Указом Президента України «Про Положення про Агентство координації міжнародної технічної допомоги» у 1995 році Центр було ліквідовано та створено Агентство координації міжнародної технічної допомоги (АКМТД) [158]. На цей орган покладалося здійснення державної політики у сфері залучення МТД, розроблення та впровадження механізму координації МТД, проведення експертизи проектів МТД, здійснення їх державної реєстрації, а також проведення контролю за виконанням цих проектів тощо [158].

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 1995 року № 424 було затверджено перший стратегічний документ — Стратегічні напрями міжнародної технічної допомоги Україні на 1995–1997 роки, згідно з якими пріоритетними сферами міжнародного співробітництва було визначено розвиток людських ресурсів, управління природними ресурсами, охорона навколишнього середовища, розвиток енергетики, а також реформування

окремих секторів економіки [159]. Кожен з названих напрямів включав низку конкретних завдань, які потребували якнайшвидшого виконання. Цією ж Постановою №424 визначалось, що розгляд звернень міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, місцевих органів влади та самоврядування, підприємств, установ та організацій щодо надання їм міжнародної технічної допомоги здійснюється Агентством координації міжнародної технічної допомоги відповідно до Стратегічних напрямів міжнародної технічної допомоги Україні на 1995–1997 роки. Агентством координації міжнародної технічної допомоги було розроблено Порядок подання запитів потенційними реципієнтами для одержання МТД, проведення експертизи та обліку цих запитів. Утім, вже у 1996 році Указом Президента України від 2 липня 1996 року № 493/96 Агентство координації міжнародної технічної допомоги було ліквідовано, а на його базі створено Національне агентство України з реконструкції та розвитку, яке згодом було перейменовано в Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції (далі — НАУРЕІ) [160].

До компетенції НАУРЕІ належало, зокрема, забезпечення проведення єдиної державної політики у сфері фінансово-економічного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, відповідними міждержавними і регіональними організаціями, установами іноземних держав, їх угруповань щодо залучення кредитів, грантів, міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, іноземних інвестицій [160].

Слід відзначити, що коло питань, які входили до компетенції НАУРЕІ, було значно розширено порівняно з Агентством координації міжнародної технічної допомоги. Так, НАУРЕІ, крім функцій аналізу ефективності використання залучених іноземних кредитів, грантів, міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, розроблення і реалізації програм та проєктів МТД, здійснення їх державної реєстрації, забезпечувало міжвідомчу координацію з питань міжгалузевого економічного та соціального співробітництва України з Європейським Союзом та міжнародними організаціями, мало право брати участь у забезпеченні проведення єдиної

державної політики з питань інтеграції з Європейським Союзом та розробляти механізми координації співробітництва центральних органів виконавчої влади з Європейським Союзом.

У цей же час було зроблено також спробу визначити відповідальну особу на державному рівні — національного координатора. Так, у 1999 році Координатором співробітництва КМУ з міжнародними фінансовими організаціями було призначено Віце-прем'єр-міністра України. У 1998 році було запроваджено посаду Уповноваженого України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (Віце-прем'єр-міністр за посадою), однією з функцій якого було забезпечення загальної координації роботи із залучення і використання МТД, спрямованої на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції держави.

У 2000 році Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції було реорганізоване, а його функції було передано Міністерству економіки України, у складі якого було утворено два департаменти, що опікувались проблемами надання та використання МТД на території України — Департамент співробітництва з ЄС та Департамент міжнародної технічної допомоги та співробітництва з МФО. Їх діяльність у рамках роботи Мінекономіки координувалась на рівні Заступника міністра економіки.

Ліквідація НАУРСІ 2000 року та передача його функцій і повноважень Міністерству економіки України мала на меті посилення ролі координатора допомоги, що надходить від донорів. Відповідно до Указу Президента України від 1 листопада 2003 року № 1238/2003 Міністра економіки України було призначено Національним координатором технічної допомоги ЄС (за посадою) [161].

У грудні 2007 року до складу Кабінету Міністрів України було повернуто посаду Віце-прем'єр-міністра України у справах європейської та міжнародної інтеграції, до функціональних обов'язків якого увійшли питання координації надання МТД [119, С. 28]. Відповідно до Указу Президента України від 26 травня 2007 року № 777 «Про Міністерство економіки України» на Мінекономіки було покладено завдання реалізації державної політики

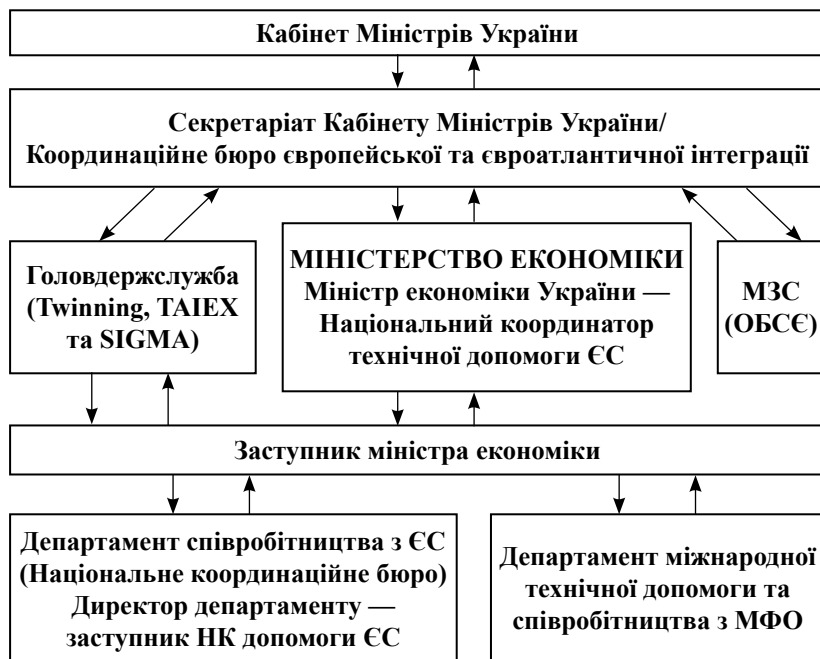
у сфері залучення та використання ресурсів міжнародної технічної допомоги у рамках міжнародного співробітництва України з країнами-донорами та міжнародними організаціями [162]. Мінекономіки здійснює координацію заходів з розроблення та реалізації програм і проектів МТД, проводить державну реєстрацію проектів і програм МТД та здійснює моніторинг і контроль за дотриманням умов реалізації таких програм та проектів.

Існуюча інституційна структура впровадження угод у сфері МТД на рівні центральних органів виконавчої влади України поєднує дві складові — політичний та адміністративний та представлена схемою 3.1.1.

Відповідно до Указу Президента України від 1 листопада 2003 р. № 1238 Міністр економіки України виконує функцію Національного координатора МТД ЄС (Національний координатор) [161]. З самого початку встановлення цієї посади Національний координатор здійснює нагляд за залученням і використанням коштів програми ТАСІС, а також, починаючи з 2007 року, відповідає за координацію МТД ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП). До основних функцій Національного координатора у сфері МТД належать такі функції:

- участь у забезпеченні реалізації стратегічного курсу євроінтеграції України;
- організація підготовки та подання пропозицій щодо вдосконалення механізму взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування України з інституціями ЄС у сфері надання та використання МТД;
- запровадження нових форм допомоги і програм допомоги ЄС Україні;
- забезпечення послідовного залучення і спрямування ресурсів МТД ЄС на цілі, визначені згідно з домовленостями між Україною та ЄС;
- сприяння органам виконавчої влади, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у встановленні та розвитку відносин з відповідними інституціями ЄС з питань залучення МТД;

- організація підготовки національної індикативної програми МТД;
- забезпечення підготовки пропозицій України до щорічних програм дій, меморандумів з питань фінансування та інших документів з питань залучення МТД, а також опрацювання цих документів із відповідними інституціями ЄС;
- координація заходів з виконання програм МТД та їх окремих складників, у тому числі національної, регіональної програм, програм прикордонного співробітництва, забезпечення ядерної безпеки, малих проектів [162].



**Схема. 3.1.1. Інституційна структура виконання міжнародних угод у сфері МТД**

Джерело: Ольга Шумило та Вікторія Гуменюк. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції. — К. : Вид-во МЦПД, 2009. — С. 30.

Діяльність Національного координатора підтримує Координаційне бюро європейської та євроатлантичної координації (Координаційне бюро) та Департамент співробітництва з ЄС Мінекономіки. Координаційне бюро підпорядковується Міністру Кабінету Міністрів і є структурним підрозділом Секретаріату Кабінету Міністрів України. Зв'язок з політичним рівнем (Віцепрем'єр-міністром у справах європейської та міжнародної інтеграції) забезпечується через Заступника Міністра Кабінету Міністрів України і Міністра Кабінету Міністрів України.

Координаційне бюро має широкі повноваження, що стосуються всіх правових аспектів здійснення європейської інтеграції України, і серед цих повноважень окреме місце займають такі повноваження у сфері МТД:

- підготовка до участі України у програмах та агентствах ЄС;
- залучення та використання допомоги ЄС та НАТО, а також держав-членів ЄС і НАТО на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції [163].

До компетенції Координаційного бюро також входять питання моніторингу і аналізу ефективності державної політики у сфері європейської і євроатлантичної інтеграції України та координація діяльності органів виконавчої влади з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Два відділи (з п'яти) Департаменту співробітництва з Європейським Союзом Мінекономіки опікуються питаннями координації допомоги ЄС, а саме Відділ інструментів співробітництва з ЄС і Відділ секторального співробітництва в рамках Європейської політики сусідства. Перший відділ відповідає за координацію Програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) і окремих інструментів надання допомоги, таких як Twinning, TAIEХ і Tempus, а другий — за координацію діяльності в рамках Національної програми ЄІСП і Регіональних програм ЄІСП. Після поширен-

ня на Україну інструментів Twinning, TAIEX і SIGMA функції їх координатора було покладено на Головне управління державної служби України (Головдержслужба). Так, Головдержслужба через Адміністративний офіс програми Twinning спрямовує та координує діяльність з підготовки та реалізації програми Twinning, забезпечує координацію з підготовки проектів Twinning, здійснює аналіз поданих проектних пропозицій і готує перелік проектних пропозицій на розгляд і схвалення Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, надає державним органам консультативно-методологічну допомогу у підготовці та реалізації проектів Twinning і здійснює моніторинг стану реалізації цих проектів.

Використання інструменту TAIEX в Україні здійснюється відповідно до Порядку підготовки та виконання плану залучення зовнішньої допомоги Європейської Комісії у рамках програми TAIEX, що координується також Головдержслужбою. На основі пропозицій органів виконавчої влади Головдержслужба готує проект плану залучення допомоги в рамках TAIEX і подає на розгляд Українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, надає державним органам консультативно-методологічну допомогу у підготовці та реалізації інструменту TAIEX і здійснює моніторинг його використання.

Отже, правовою основою реформування міжнародних відносин між донорами та Україною повинна стати Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, яка встановлює систему взаємодії між учасниками надання та використання МТД на всіх етапах впровадження програм та проектів МТД, починаючи з формування загальної стратегії залучення МТД для країни-реципієнта та закінчуючи оцінкою отриманих результатів співробітництва між країною-реципієнтом та донорами. Реалізація вимог Паризької декларації про підвищення ефективності зовнішньої допомоги та міжнародних угод України у сфері МТД передбачає формування такої моделі координації МТД, яка відповідає принципам стратегії розвитку держави в цілому, визначає чіткі стратегічні пріоритети залучення МТД та узгоджує їх

із національними інтересами та інтересами міжнародної спільноти, спираючись на національну систему державного фінансового управління і забезпечуючи системний підхід до виконання програм і проектів МТД.

Нормативний механізм виконання міжнародних угод України у сфері МТД відповідно до положень Паризької декларації має складатись із:

- стратегічного планування надходження МТД, що базується на національній стратегії розвитку України та стратегії розвитку донорів для України, які відповідають національній стратегії;
- створення спеціальних умов реалізації проектів та програм МТД на території України відповідно до положень міжнародних угод;
- нормативного забезпечення координації діяльності у цій сфері.

Організаційний механізм імплементації міжнародних угод у сфері МТД забезпечується центральними органами виконавчої влади, зокрема Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, Головдержслужбою України, Державною митною службою України, Державною податковою службою України, діяльність яких координується Кабінетом Міністрів України.

Центральні органи виконавчої влади країни-реципієнта при імплементації міжнародних угод у сфері МТД виконують ряд функцій, а саме:

- проведення систематизованої координації діяльності донорів та органів виконавчої влади у сфері залучення та використання МТД;
- планування діяльності партнерів при узгодженні програм та проектів МТД, що забезпечується взаємодією компетентних органів сторін міжнародної угоди;
- розробку та прийняття національних нормативно-правових актів, що забезпечують реалізації міжнародних угод відповідно до їх положень;



- впровадження спільного з донорами моніторингу та оцінки проєктів і програм МТД;
- організаційне забезпечення взаємодії всіх органів виконавчої влади країни-реципієнта відповідно до їх компетенції та установ донора, що забезпечує координацію надання міжнародної допомоги відповідно до стратегії національного розвитку України.

Нормативно-правові документи, що закріплюють стратегію залучення МТД донорів являються частиною правового механізму впровадження міжнародних угод у сфері надання та використання МТД. При цьому напрями залучення МТД, що закріплюються міжнародними угодами та стратегічними документами України та донорів, являються правовою підставою для розробки та впровадження програм та проєктів МТД.

Організаційно-правовий механізм імплементації міжнародних угод являє собою регламентацію діяльності органів влади країни-реципієнта, що беруть участь у реалізації міжнародних угод у сфері МТД, здійснення заходів, спрямованих на виконання міжнародних зобов'язань держави, а також розробку та впровадження нормативних механізмів виконання цих міжнародних зобов'язань у рамках чинного національного законодавства. Цей механізм імплементації органічно пов'язаний з нормативним механізмом, фактична реалізація якого здійснюється шляхом реалізації діяльності передбачених для цього різних за статусом, повноваженнями і характером органів держави. Важливим аспектом у цьому сенсі є проведення ефективної поточної діяльності державних установ, які здійснюють діяльність у сфері залучення та використання МТД та створюють умови впровадження проєктів та програм МТД на території України відповідно до норм національного законодавства.

З цієї позиції, на нашу думку, особливо необхідним є прийняття закону України, що регулює питання впровадження програм та проєктів міжнародної технічної допомоги та реалізує державну політику у цій сфері суспільних відносин.

### **3.2. Правове регулювання координації міжнародної технічної допомоги**

Складність загальної координації у сфері МТД Україні полягає у тому, що співробітництво у сфері МТД здійснюється в рамках взаємодії значної кількості учасників — з одного боку, Україною як країною-реципієнтом, а з іншого боку — донорами: Європейським Союзом, міжнародними організаціями та окремими країнами-донорами, що надають МТД відповідно до міжнародних угод та своїх стратегій допомоги для України. Але при цьому, ефективне управління процесами залучення та використання міжнародної МТД в Україні не можливе без побудови сучасної, гнучкої та прозорої системи її координації, здатної оперативно впливати на впровадження програм та проектів МТД та об'єктивно оцінювати ефективність використання залучених інтелектуальних і матеріальних ресурсів, що відповідає основним напрямам розвитку суспільства.

Якісно нові завдання в системі координації міжнародної технічної допомоги пов'язані з підписанням 19 квітня 2007 р. Президентом України Указу № 325/2007 «Про приєднання до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги» та включенням України до переліку країн, що приєдналися до Паризької декларації. Відповідно до Паризької декларації країни-донори та країни-реципієнти мають дотримуватися визначених цим документом зобов'язань та здійснювати такі види спільної діяльності:

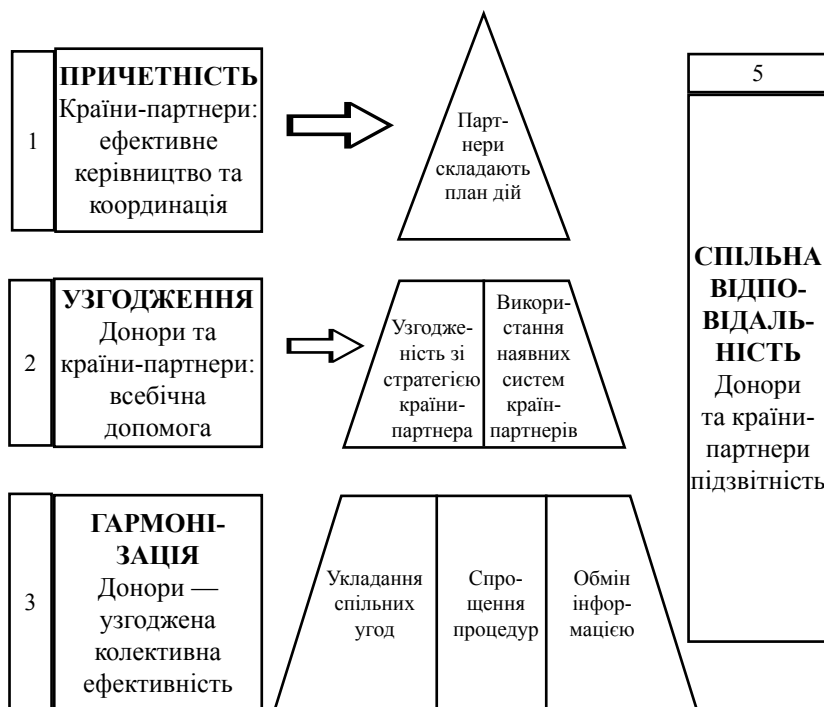
- 1) координація залучення та використання МТД;
- 2) узгодження між донором та урядом країни-реципієнта основних напрямів діяльності;
- 3) моніторинг показників позитивних змін на основі обміну інформацією між донорами та урядом країни-реципієнта.

На Рис. 3.2.1 у графічній формі представлено виконання зобов'язань за Паризькою декларацією щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги.

**ПАРИЗЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ  
ЕФЕКТИВНОСТІ  
ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ**  
Дорожня карта для змін

**УПРАВЛІННЯ, ОРІЄНТОВАНЕ НА РЕЗУЛЬТАТИ**  
управління ресурсами й удосконалення прийняття рішень

4



**Рис. 3.2.1. Схема виконання зобов'язань за Паризькою декларацією щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги.**

Джерело: Harmonisation, Alignment, Results «PROGRESS REPORT ON AID EFFECTIVENESS», High level forum, 28.02–2.03 2005. — Paris, — P.19.

Питання координації міжнародної технічної допомоги, що надходить в Україну в рамках діяльності міжнародних організацій розглядаються у кожному стратегічному документі міжнародної організації. Більшість позицій щодо координації надання та використання допомоги у міжнародних організацій співпадають, але існують і відмінності, що вказує на неузгодженість у стратегії надання допомоги Україні, яка має місце між учасниками відносин — міжнародними організаціями, Європейським союзом та Україною. Створення єдиної урядової стратегії залучення міжнародної допомоги на сьогодні — одне з провідних питань координації залучення та надання МТД.

Незважаючи на бажання донорів гармонізувати процедури з надання і використання МТД, брати участь у координації МТД та уникати дублювання проектів, рівень взаємодії між донорами в Україні залишається невисоким, на що вказують експерти Світового банку та інші донори. При цьому слід відзначити, що всі донори одноставно визнають, що управління МТД може бути поліпшено, якщо його очолюватиме Уряд України.

Нормативне забезпечення координації у сфері МТД Україні вимагає від органів виконавчої влади України та донорів проведення координації на всіх етапах надходження в Україну міжнародної технічної допомоги. Зокрема, це стосується стратегічного планування МТД, узгодження змісту програм та проектів МТД міжнародних угод, проведення моніторингу та оцінки проектів і програм МТД. При виконанні всіх цих завдань виникає необхідність застосування комплексного підходу при встановленні нормативного забезпечення процесами, пов'язаними з координацією у сфері МТД.

Як вже зазначалось, стратегічне планування міжнародної допомоги, що надходить в Україну від міжнародних організацій та країн-донорів, є ключовим питанням. Значною мірою вирішення цього питання залежить від взаємодії органів виконавчої влади України з донорами та їх представництвами на території України. Ефективність управління процесами залучення та використання МТД має спиратись на сучасну, гнучку та прозору систему

її координації, здатну спрямовувати ресурси МТД за основними напрямками розвитку суспільства та відповідати програмним документам України та міжнародно-правовим документам.

Стратегічне планування залучення МТД, що відповідає програмам розвитку України, є частиною процесу загальної координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері. Утім, стратегічне планування залучення МТД має входити до загальної стратегії сталого розвитку держави, яка на сьогодні відсутня, незважаючи на те, що існує багато державних програм, стратегій розвитку та програм діяльності уряду.

Національна Стратегія залучення міжнародної допомоги на 2004–2007 роки, що була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. №15 [164], передбачала значну кількість напрямів діяльності практично у всіх галузях економіки України. Це вказувало на те, що Уряд України не визначив основні пріоритети і до вирішення питання залучення міжнародної технічної допомоги було застосовано загальний підхід. У 2005 році, незважаючи на те, що положення попереднього документа не були виконані, була прийнята інша Постанова КМУ «Про затвердження Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги на 2005–2007 роки» від 30 серпня 2005 року №829 [165], яка більш детально визначила основні напрями та заходи залучення МТД.

Протягом 2007–2009 років Міністерство економіки України робило декілька спроб розробити нову стратегію залучення МТД. Так, було розроблено проект Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги на 2007–2010 роки, який не було прийнято. Пізніше у 2009 році Урядом України було прийняте Розпорядження КМУ від 3 вересня 2009 р. № 1156-р. «Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009–2012 роки» (Стратегія МТД) [166].

Зазначена Стратегія МТД визначає наступні п'ять напрямів залучення міжнародної технічної допомоги у 2009–2012 роках:

- підвищення конкурентоспроможності національної економіки на інвестиційно-інноваційній основі;
- підвищення соціальних стандартів життя та здоров'я громадян, гуманітарний розвиток, розвиток громадянського суспільства і забезпечення верховенства права;

- усунення інфраструктурних обмежень;
- сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України;

- підвищення рівня екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, спрямованої на захист держави і громадян [166].

Проте стратегічне планування МТД для України все ще багаторівневе та багатовекторне і залежить у першу чергу від наявності загальної стратегії національного розвитку України, стратегічного планування МТД Уряду України та стратегічного планування МТД донорів для України. Особливо це важливо, зважаючи на те, що на сьогодні органи виконавчої влади України не беруть участі у процесі планування залучення МТД, яке здійснюють донори. У деяких випадках донори проводять робочі консультації на рівні Кабінету Міністрів України або міністерств, які мають формальний характер.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні спостерігається наявність негативних факторів, що впливають на стратегічне планування у сфері МТД, а саме:

- відсутність єдиної стратегії сталого розвитку країни за наявності національної стратегії залучення МТД;
- формування та прийняття окремо кожним донором стратегії залучення допомоги Україні без офіційної участі Уряду України у цьому процесі;
- широкий перелік напрямів МТД, що не дає чіткої картини спрямування міжнародної технічної допомоги до конкретної, чітко визначеної цілі;
- неузгодженість у часі стратегічного планування між Урядом України та донорами, що існує при розробці та прийнятті стратегічних документів.

Стратегічні документи кожної міжнародної організації по відношенню до України розробляються та приймаються відповідно до її положень та процедур узгодження програм та проєктів МТД і складають окремий напрямок у правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері надання та використання МТД. Так, Рада виконавчих директорів Світового банку 6 грудня 2007 року затвердила п'яту за часи незалежності Стратегію партнерства з Україною (далі — СПУ), розраховану на період 2008–2011 років [167]. Ця СПУ визначає пріоритети діяльності Групи Світового банку в Україні, що включає кредитування, надання інвестиції та МТД. Цим документом проаналізовано головні здобутки України за часи незалежності та оприлюднені результати впровадження попередньої стратегії допомоги — Стратегії допомоги Україні на 2003–2007 роки (далі — СДУ) відповідно до бачення експертів Світового банку.

На сьогодні МТД є невід'ємним компонентом загальної допомоги Світового банку, а її обсяг залежить від обсягу надання позик та кредитів, що отримує Україна. Так, у рамках реалізації СПУ передбачається надання позик протягом чотирьох років (2008–2011 рр.) на загальну суму від 2 до 6 мільярдів доларів США. Обсяги щорічного кредитування визначаються низкою показників, зокрема таких, як ефективність проведення структурних реформ, макроекономічна стабільність у країні та ефективність впровадження вже наданих позик Світового банку.

Утім, на думку експертів Світового банку, українські установи використовують МТД неефективно, а координування роботи донорів потребує покращення. Причинами існування такої ситуації експерти Світового банку вважають роздрібненість державних установ, які займаються діяльністю у сфері розвитку, та нерівномірне координування роботи у донорській спільноті, що у свою чергу створює дублювання та часткове повторення програм та проєктів міжнародної технічної допомоги [167].

Суттєвою особливістю надання МТД Світового банку також є тенденція до розширення сфери застосування МТД у формі аналітично-дорадчої діяльності. З цією метою протягом попере-

днього періоду виконання СДУ (СДУ 2003–2007 років) було запроваджено поступовий перехід від фрагментарних консультацій на прохання Уряду України та неформальних аналітичних звітів про стан і перебіг реформування економіки й державного управління до аналітично-дорадчої діяльності у дослідженні найбільш актуальних проблем розвитку України та проведення оперативних досліджень. Оперативні дослідження спрямовані на аналіз окремих питань, що потребують швидкого реагування, і як це було, приміром, при дослідженні проведення пенсійної реформи в Україні.

Отже, на думку експертів Світового банку, запровадження системного підходу у роботі Світового банку має спиратись саме на аналітично-дорадчу діяльність, що вимагає відпрацювання механізмів взаємодії з органами виконавчої влади України та регламентації цієї діяльності у правовому полі [167]. На нашу думку, це насамперед стосується розробки та запровадження механізму подання технічного завдання від органів виконавчої влади України, на підставі якого має бути здійснено дослідження в рамках здійснення аналітично-дорадчої діяльності.

Організацією Об'єднаних Націй також застосовується системний підхід при визначенні потреб у наданні міжнародної технічної допомоги. З цією метою для кожної країни-реципієнта визначено Цілі розвитку тисячоліття відповідно до її особливостей та проблем сталого розвитку. Так, ЦРТ для України є довгостроковим програмним документом, що містить основні індикатори людського розвитку та сталого розвитку до 2015 року, які узгоджені з макроекономічними показниками країни. Іншими словами, ЦРТ для України — це орієнтири розвитку, адаптовані з урахуванням особливостей національного розвитку нашої країни, а саме:

- подолання бідності (Ціль 1);
- забезпечення якісної освіти впродовж життя (Ціль 2);
- сталий розвиток довкілля (Ціль 3);
- поліпшення здоров'я матерів та зменшення рівня дитячої смертності (Ціль 4);



– обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (Ціль 5);

– забезпечення гендерної рівності (Ціль 6) [168, С. 2].

Рамкова угода про спрямування допомоги ПРООН Україні (Стандартна базова угода про допомогу СБУД), що укладена 18 червня 1993 року та на підставі якої здійснюється діяльність Представництва ПРООН у сфері МТД, передбачає укладання рамкових угод, що мають стратегічний характер. Рамкова програма допомоги ООН Україні (United National Development Assistance Framework — UNDAF) 2006–2010 рр., підписана Урядом України та спеціалізованими установами ООН 23 серпня 2005 року [169]. У цьому стратегічному документі викладено план співпраці між Представництвом Організації Об'єднаних Націй в Україні та Урядом України протягом 2006–2010 років — План дій програми ПРООН в Україні на 2006–2010 роки (далі — План дій ПРООН). Цей документ було розроблено з метою надання МТД на шляху до зміцнення демократії, створення системи захисту прав людини та розвитку економіки. Водночас UNDAF є стратегічним планом роботи Представництва ПРООН в Україні, спрямованим на досягнення національних цілей та пріоритетів, узгоджених з Урядом України.

Особливою рисою Плану дій ПРООН є створення правової основи міждонорської координації надання МТД в рамках реалізації Цілей тисячоліття ООН, що спирається на застосування комплексу взаємопов'язаних правил та інструментів ООН. Так, в рамках виконання зазначеного Плану дій ПРООН застосовуються такі програмні інструменти:

– оціночні критерії у формі матриці результатів рамкової програми допомоги ООН в Україні;

– плановий моніторинг та оцінювання програм та проектів МТД ООН;

– показники результатів і ресурсів Плану дій ПРООН в Україні;

– річні робочі програми МТД.

Річні робочі програми ПРООН є стратегічними документами ПРООН на короткостроковий період, і їх зміст узгоджується як зі стратегічними документами ООН, так і з програмами Уряду України. Водночас розробка стратегічних документів ПРООН підпорядковується також керівним правилам ПРООН. Зокрема, це стосується планування-програмування міжнародної технічної допомоги, фінансування проектів МТД та звітування за досягнутими результатами.

Що стосується механізмів виконання програм та проектів ПРООН, то ця міжнародна організація в останні роки активно застосовує метод національного виконання проектів (НВП), який дозволяє поступово відходити від положень про реалізацію програм та проектів лише силами ПРООН. Національне виконання проектів ООН — це метод здійснення програм та проектів МТД, при якому за державними установами країни-реципієнта зберігається головна відповідальність за планування, розробку програми/проекту та керування програмою та/або проектом, що реалізуються за підтримки і фінансування організацій системи ООН [170].

Метод НВП націлений на рішення завдань, що формуються і приймаються на національному рівні, та має такі суттєві переваги:

- забезпечує більшу самодостатність уряду країни-реципієнта шляхом ефективного використання та зміцнення керівного потенціалу;
- підвищує сталість програм та проектів МТД за рахунок підсилення їх підконтрольності на національному та місцевому рівнях та відповідність цілям міжнародного розвитку;
- забезпечує інтеграцію програм та проектів ООН з національними програмами шляхом використання при виконанні проектів відповідних національних державних систем та процедур [171, С. 1].

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН №47/199 від 22 грудня 1992 року ООН підтвердила, що метод національного виконання проектів має стати нормою для всіх програм та проектів,

які здійснюються за підтримки міжнародних організацій системи ООН [172]. На нашу думку, цей метод найбільш відповідає положенням Паризької декларації та може забезпечити ефективне виконання програм та проектів у рамках реалізації Цілей тисячоліття ООН.

Політичне рішення про курс на європейську інтеграцію України було відображено у Стратегії інтеграції України до ЄС — програмному документі, ухваленому Указом Президента України 11 червня 1998 року [173]. Остання Стратегія Європейського Союзу щодо України, що розрахована до 2013 року (далі — Стратегія ЄС), була розроблена з урахуванням результатів тісних консультацій з українськими органами виконавчої влади, урядами країн-членів ЄС, іншими донорами та громадськими організаціями [174].

Як вже зазначалось, на сьогодні Європейська Комісія поступово запроваджує новий механізм реалізації Європейської політики сусідства — Інструмент європейського сусідства та партнерства як основний інструмент надання МТД. ІЄСП включає в себе не лише МТД у рамках Національної індикативної програми, а також МТД у сфері прикордонного, регіонального та секторального співробітництва.

На сьогодні Національна індикативна програма на 2007–2010 роки, яка є стратегічним документом ЄС у цій сфері, детально визначає напрями співробітництва в рамках національного пакета нового ІЄСП. Міжнародна технічна допомога відповідно до НПП на 2007–2010 роки концентрується на суміжних питаннях, що потребують системного підходу, і це принципове положення насамперед стосується таких питань, як права людини, гендерні питання та захист навколишнього середовища. Формування заходів, спрямованих на демократичний розвиток та ефективне державне управління, тісно пов'язане з проведенням відповідних регуляторних реформ та сприянням адміністративної спроможності держави.

Так, НПП на 2007–2010 роки спирається на пріоритети, що визначені у Спільній стратегії Європейського Союзу щодо Укра-

їни, і відповідно до цього документа загальними пріоритетами співробітництва є визначені нижче:

- підтримка демократичного розвитку та реформа державного управління;
- підтримка регуляторних реформ та розвиток адміністративної спроможності;
- підтримка розвитку інфраструктури (енергетика, транспорт, навколишнє середовище, прикордонний менеджмент та міграція) [174].

Загалом фінансування НІП на 2007–2010 роки складає 494 млн євро. З них 148,2 млн євро виділяється на підтримку демократичного розвитку та належного державного управління, ще 148,2 млн євро — на підтримку регуляторних реформ та розвиток адміністративної спроможності. Європейський Союз виділяє також 197,6 млн євро на підтримку розвитку інфраструктури [111].

Спрямування ресурсів МТД детально розкривається у пріоритетах НІП, що дозволяє виявити тенденції надання МТД.

Приміром, пріоритетами сфери співробітництва «Підтримка демократичного розвитку та належного державного управління» є:

- адміністративна реформа та управління державним бюджетом;
- верховенство права та судова реформа;
- права людини, розвиток громадського суспільства та місцевого самоврядування;
- освіта, наука та розвиток людських контактів/проведення обмінів [111].

Значний об'єм МТД, що надходить саме від Європейського Союзу, обумовив створення спеціального механізму координації її надання між Урядом України та Європейським Союзом у сфері МТД. Так, з 2007 року два документи — «Європейський консенсус щодо розвитку» («The European Consensus on Development») і Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги — значною мірою впливають на процес надання МТД від ЄС та від його держав-членів. «Європейський консенсус щодо

розвитку» спрямовує держави-члени ЄС ефективніше координувати діяльність із надання МТД між країнам-донорами. При цьому Європейська Комісія бере на себе координуючу та спрямовуючу роль від імені ЄС і його держав-членів.

Особливістю впровадження МТД ЄС в останні роки стало застосування нового механізму правового регулювання надання МТД у формі загальної/секторальної бюджетної підтримки. У перспективі ЄС поступово збільшуватиме відсоток бюджетної підтримки країнам-реципієнтам (до 50% МТД до 2010 року).

Бюджетна підтримка може бути загальною та секторальною:

- загальна бюджетна підтримка передбачає передачу коштів на реалізацію програм загальнонаціонального розвитку;
- секторальна бюджетна підтримка передбачає передачу коштів на реалізацію програм, спрямованих на розвиток певного сектора економіки [176].

Фактично бюджетна підтримка є інструментом фінансування всіх програм допомоги (інвестиційних, кредитних, в тому числі програм та проектів МТД) шляхом перерахування коштів програми або проекту від організації-донора до Державного бюджету України відповідно до міжнародної угоди між Україною та донором.

Експерти Світового банку також вважають, що у фінансуванні проектів та програм МТД повинні бути задіяні державні фінансові установи, зокрема Державне казначейство України. Це дозволить встановити прозорі механізми спільного контролю за використанням коштів МТД та забезпечить координацію діяльності між Урядом України та керівництвом Світового банку.

Таким чином, можна дати наступне визначення бюджетної підтримки: бюджетна підтримка — механізм надання міжнародної технічної допомоги, що передбачає врахування ресурсів міжнародної технічної допомоги у Державному бюджеті України та забезпечує проведення операцій з фінансування проектів та програм МТД через уповноважені органи держави, зокрема через Державне казначейство України.

У середньостроковій перспективі Світовий банк також планує розробити єдиний механізм надання допомоги відповідно до секторальних програм як секторальну підтримку державного бюджету України. Дійсно, проведення процедур, пов'язаних з фінансування проектів МТД, та контроль за використанням коштів за проектами є ключовою проблемою у здійсненні витрат за проектами і має покращитись за рахунок застосування державних процедур фінансового контролю. На сьогодні фінансові та матеріальні ресурси, що надходять в Україну, у повній мірі не відображаються у бюджеті країни. Бюджетний кодекс України зазначає, що до спеціального фонду державного бюджету України включаються лише «гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету» (підп. 2, п. 3, ст. 13 Бюджетного кодексу України). З цією проблемою також пов'язані питання правового регулювання закупівель товарів, робіт та послуг в рамках виконання проектів та програм МТД, оскільки, приміром, проекти Світового банку здійснюються із застосуванням внутрішніх процедур Світового банку (від закупівель товарів та послуг до управління фінансовими потоками за проектом), що не відповідають законодавству України у цій сфері.

На нашу думку, застосування механізму фінансування програм та проектів МТД через державний бюджет вирішує питання гармонізації процедур реалізації проектів та програм МТД, оскільки використання коштів МТД буде здійснюватись згідно з правилами та фінансовими процедурами України, а це, на додаток, відповідає вимогам Паризької декларації. Водночас, при здійсненні моніторингу та оцінки виконання програм (проектів) донори мають змогу проводити перевірку разом із органами виконавчої влади України та контролювати перекази коштів з рахунку Державного казначейства України до безпосереднього реципієнта. Але, слід враховувати, що після здійснення переказу фінансових ресурсів до Державного казначейства України, вся відповідальність за управління коштами покладається на Уряд України. Контроль за використанням коштів при цьому провадить уповно-

важений орган країни-реципієнта, що ще збільшує відповідальність Уряду України. Але запровадження загального механізму фінансування проектів та програм МТД через Державне казначейство України може забезпечити додаткові можливості для координації діяльності донорів між собою.

Щодо більш ефективної координації між донорами на рівні Уряду України, слід зазначити, що така координація діяльності протягом 2006–2008 років здійснювалась в рамках діяльності Урядово-донорських робочих груп. Міністерство економіки України у 2006 році розпочало централізовану співпрацю з донорами через створення та роботу п'яти спільних Урядово-донорських робочих груп з питань: 1) підтримки економічних реформ; 2) поліпшення соціальних стандартів життя; 3) підтримки інституційних реформ та управління; 4) мереж; 5) енергетичного сектору. Кожна Урядово-донорська робоча група розподілялася на тематичні підгрупи (загалом — 22). Ці тематичні групи і підгрупи очолював один представник донорів та один представник центрального органу виконавчої влади України. У рамках підгруп почалася робота з визначення спільних інтересів, однак цю діяльність було зупинено після реорганізації Міністерства економіки України 2008 року, коли було ліквідовано Департамент координації міжнародної технічної допомоги. Функції ліквідованого департаменту було передано до Департаменту співробітництва з МФО Мінекономіки. На думку провідного фахівця Міжнародного центру перспективних досліджень О. Шумило, це означає, що систему координації МТД — і в середині уряду, і назовні — було відчутно ослаблено, а країна повернулася до практики розрізнених консультацій з окремими донорами, що суттєво знизило якість та ефективність залучення, а також використання допомоги.

Відповідно до Указу Президента України від 26 травня 2007 року №777 «Про Міністерство економіки України» залучення та узгодження програм та проектів МТД відноситься до компетенції Міністерства економіки України [162]<sup>12</sup>. Узгодження змісту про-

---

<sup>12</sup> Згідно з Указом Президента України «Про оптимізацію центральних органів виконавчої влади» №1085/2010 від 9 грудня 2010 року Міністерство

грам та проектів МТД, що надходить в Україну, є важливою складовою загального механізму координації МТД. Основний критерій при проведенні узгодження змісту програм та проектів МТД — це відповідність цілей проектів та програм МТД напрямкам, які визначені Стратегічними напрямами та завданнями щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009–2012 роки [166].

Враховуючи значні розбіжності процедур залучення МТД за напрямами та узгодження змісту програм та проектів МТД, які присутні у відносинах з донорами, доцільно розглянути особливості процедур, що виникають у міжнародних відносинах з Урядом США, Урядом Канади, Урядом Японії та МБРР.

Як вже зазначалось, урядова допомога США в Україні надається на підставі низки базових Угод між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів. Про можливість укладання додаткових домовленостей між сторонами вказано у статті 5 Угоди між Україною та США про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво від 7 травня 1992 року<sup>13</sup>, і це положення є підставою для укладання щорічних Меморандумів про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги. При цьому Меморандуми мають переважну юридичну силу по відношенню до попередніх Меморандумів з цього приводу.

Процедури залучення МТД погоджені між Урядами Сполучених Штатів Америки та України Меморандумом про взаєморозуміння з АМР США щодо процедур співпраці з питань технічної

---

економіки України реорганізовано у Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. Міністерство діє на підставі Положення про Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, затвердженого Указом Президента України №634/2011 від 31 травня 2011 року. При цьому функції новоствореного міністерства щодо управління міжнародною технічною допомогою не змінились.

<sup>13</sup> Стаття 5 «Інших угод» передбачає, що «Уряд України і Уряд Сполучених Штатів Америки визнають, що стосовно конкретних видів діяльності Сполучених Штатів по наданню допомоги може виявитися необхідним або бажаним укласти додаткові домовленості або угоди.»



допомоги від 8 грудня 1999 року. Відповідно до зазначеного Меморандуму погодження цілей допомоги відбувається шляхом укладання щорічних Меморандумів про взаєморозуміння між Урядами щодо основних напрямів та цілей допомоги від АМР США.

Регулярно, двічі на рік (або частіше — в разі виникнення такої потреби), Мінекономіки передає американській стороні, з урахуванням Стратегічного плану допомоги АМР США, пропозиції щодо започаткування нових напрямів допомоги або пропозиції про впровадження конкретних проєктів.

Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння основною метою узгодження напрямів надання міжнародної технічної допомоги являється планування проєктів та програм МТД, що відповідають стратегіям розвитку України та стратегії Уряду США щодо допомоги Україні.

На сьогодні Уряд США надає МТД через 10 урядових донорських установ: Агентство США з міжнародного розвитку; Департамент енергетики США; Державний Департамент США; Агентство з торгівлі та розвитку; Міністерство фінансів США; Міністерство оборони США; Корпус Миру США; Комісія США з ядерного регулювання; Міністерство праці США; Національний фонд підтримки демократії.

Серед цих 10 донорських установ Уряду США перше місце за загальними обсягами допомоги посідає Агентство з міжнародного розвитку США (АМР США). АМР США впроваджує різні за обсягами фінансування та масштабами виконаних робіт проєкти — від надання консультацій, експертних оцінок, обмінів та навчань в різних секторах економіки до широкомасштабної підтримки заходів Уряду в реалізації масштабних проєктів з технічними компонентами. Приміром, Меморандумом про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2009-2010 роках визначено 2 основних напрями допомоги, а саме:

- економічне зростання;
- торгівля та інвестиції [177].

У разі визначення доцільності виконання нових проектів Мінекономіки та АМР США проводять додаткові консультації й обговорення змісту нових проектів із залученням потенційних бенефіціарів та реципієнтів допомоги, що передбачено зазначеним Меморандумом.

Після прийняття американською стороною рішення про прийнятність пропозицій від української сторони та за наявності можливості виділення фінансування на проекти вирішується питання спільного планування проектів (безпосередньо з бенефіціарами або реципієнтами), що завершується укладанням контрактів переважно з американськими виконавцями. У рамках цього етапу укладається документ про погодження діяльності в рамках проекту (або проектів) між донором/виконавцем та бенефіціаром/реципієнтом. Такий документ обов'язково подається в подальшому до Мінекономіки України разом з іншим необхідними документами при здійсненні державної реєстрації проекту.

Демонструючи необхідність зважати на процедурні особливості залучення міжнародної допомоги від Уряду США, слід зазначити, що на сьогодні з АМР США домовлено, що з органами виконавчої влади або держаними установами, які є реципієнтами за проектом або програмою МТД проводиться наступна узгоджувальна діяльність:

- узгоджуються цілі, завдання, дії, зобов'язання сторін шляхом укладання додаткового Меморандуму про взаєморозуміння між АМР США та реципієнтами або бенефіціарами цих проектів;
- за згодою сторін готуються робочі плани, протоколи та плани спільної діяльності між виконавцями та реципієнтами проектів.

У випадку, коли одержувачами МТД є громадські організації, узгодження діяльності відбувається безпосередньо між виконавцями проектів та реципієнтами у довільній формі.

За процедурою АМР США відбір виконавців проектів здійснюється на тендерній основі та відповідно до нормативів та процедур, що встановлюються АМР США. Підписання контрактів з

виконавцями здійснюється до 30 вересня поточного року, оскільки фінансовий рік в США починається 1 жовтня поточного року.

У рамках надання допомоги з боку Уряду США Україні в галузі ядерної енергетики Департамент енергетики США та Комісія ядерного регулювання США реалізують Міжнародну програму ядерної безпеки, впровадження якої дозволяє підтримувати параметри міжнародно-прийнятої системи регулювання ядерної та радіаційної безпеки, сприяти зусиллям України щодо виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері та спрямовувати їх на подолання наслідків Чорнобильської аварії.

Для реалізації міжнародної програми ядерної безпеки 25 жовтня 1993 року було укладено Угоду між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки щодо підвищення експлуатаційної безпеки, зниження ступеня ризику експлуатації та зміцнення системи регулювання цивільних атомних об'єктів в Україні [178].

Існують особливості залучення МТД, що надходить від Департаменту енергетики США. Так, погодження проектів в рамках Міжнародної програми ядерної безпеки на кожний фінансовий рік здійснюється відповідно до такої процедури:

- щорічно підписується відповідний Протокол про виконання зазначеної вище Угоди, яким узгоджуються загальні цілі та завдання проектів, а також визначаються українські підрядні організації, які беруть участь у виконанні проектів МТД;

- по кожному визначеному в Протоколі проекту МТД узгоджується технічне завдання. Усі технічні завдання підписуються з американського боку керівниками Міжнародної програми ядерної безпеки, а з українського боку — керівниками НАЕК «Енергоатом» і, як правило, особою, відповідальною за реалізацію проекту, — відповідним представником «Енергоатому» або АЕС України.

Інші відносини між органами виконавчої влади у сфері МТД встановлено між Урядом Канади та Урядом України. Урядова допомога з боку Уряду Канади надається в рамках Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва від 24 жовтня 1994 року через Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA) [179].

Відповідно до цього Меморандуму Україна щорічно отримує від Канади МТД обсягом приблизно 20 млн кан. дол.

Програма співробітництва Канади з Україною реалізується відповідно до 5 основних видів ОДР за прийнятою в Канаді класифікацією, серед яких: проекти МТД, проекти підтримки регіональних ініціатив, гуманітарна допомога, комерційні кредити, багатостороння допомога в рамках участі Уряду Канади у міжнародних програмах. При цьому у відносинах між Урядом України та Урядом Канади щодо залучення МТД діють два механізми узгодження та впровадження проектів МТД.

Перший механізм, що визначає запровадження проектів канадської МТД на основі так званого реагуючого підходу, який полягає в тому, що розгляд проектних пропозицій, які попередньо обговорюються з українською організацією (на рівні партнерів, виконавців), подається канадським партнером до КАМР, яке приймає рішення щодо фінансового внеску канадського виконавця проекту, при цьому підписується Угода про сприяння (Contribution agreement). Після отримання підтвердження наміру КАМР здійснити фінансування проекту український одержувач МТД та канадський виконавець погоджують спільні дії за проектом та укладають відповідний Меморандум.

Інший механізм — так званий «Керівний план» (Direct planning), визначає проведення спільного планування проектів з боку КАМР та Уряду України. Його започатковано в травні 2005 року, і він полягає в узгодженні проектних документів між безпосереднім одержувачем МТД та Міністерством економіки України в рамках реалізації цього «Керівного плану».

У міжнародних відносинах між МБРР та Україною щодо надання МТД переважно застосовується така форма МТД, як грант. Грантова допомога МБРР надається як передінвестиційна допомога, спрямована на підготовку впровадження інвестиційних та кредитних проектів МБРР для України, та безпосередньо у вигляді проектів МТД, що спрямовується на подолання проблем розвитку країни та запровадження реформ Уряду України.

Як вже зазначалось, правовою основою для надання МТД з боку МБРР є Рамкова угода щодо грантів міжнародної технічної допомоги від 14 січня 1998 року [134]. Відповідно до положень Рамкової угоди гранти надаються на підставі окремих Листів-угод, якими має обмінятися Україна та МБРР відповідно до процедури, прописаної у Рамковій угоді.

Відповідно до положень Рамкової угоди уповноваженим представником України для цілей підписання та впровадження грантів є Міністр економіки України або призначена ним особа. Україна як реципієнт має можливість залучати МТД та узгоджувати її надходження, застосовуючи механізм офіційного звернення про отримання МТД у формі гранту. Для направлення звернення до МБРР про надання гранту Міністерство економіки України отримує від потенційного одержувача запит, який складається із супровідного листа, проектної пропозиції та листа-підтримки від бенефіціара (органу виконавчої влади України).

Після опрацювання зазначених документів Мінекономіки направляє звернення до МБРР з проханням виділити грантові кошти. МБРР опрацьовує проектну пропозицію з урядом країни-донора, та надає відповідь щодо схвалення або відхилення проектної пропозиції. У випадку позитивної відповіді проектна пропозиція доопрацьовується потенційним одержувачем МТД і Мінекономіки та, як результат цієї роботи, Мінекономіки готує до МБРР Лист-угоду про надання гранту. Отже, МБРР може бути як донором, так і посередником між країною-донором та країною-реципієнтом, і у цьому випадку МБРР бере на себе зобов'язання розпорядника коштів гранту. Після підписання Листа-угоди про надання гранту розпочинаються заходи щодо реалізації грантового проекту: реєстрація проекту, відбір виконавців та консультантів, створення групи управління грантом тощо. Утім, заходи в рамках виконання гранту здійснюються відповідно до внутрішнього права МБРР. Зокрема, відбір виконавців та консультантів здійснюється відповідно до правил та процедур, встановлених Загальними правилами та процедурами про відбір консультантів.

Впровадження МТД з боку Уряду Японія здійснюється в рамках Угоди між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу від 10 червня 2004 року [180] та має деякі процесуальні особливості. Так, Україна щорічно, починаючи з 1997 року, отримує МТД від Уряду Японії в рамках програми «Офіційна допомога у розвитку». Відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу пріоритетами японської сторони є підтримка економічних реформ, розвиток банківсько-фінансового сектора, реструктуризація промисловості, розвиток культури і мистецтва, охорона навколишнього природного середовища та охорона здоров'я.

Міжнародна технічна допомога Уряду Японії може надаватись у таких формах:

- грантова допомога, яка надається у вигляді грантів для реалізації проектів, відповідним чином погоджених між українською та японською сторонами.<sup>14</sup>;
- технічне сприяння, що передбачає навчання українських фахівців в Японії, відрядження японських експертів, місій та волонтерів до України та діяльність «Японського центру в Україні»;
- невеликі проекти МТД, залучення яких відбувається шляхом безпосереднього подання Посольству Японії в Україні відповідних заявок від реципієнтів.

Отже, взаємодія між донорами та органами виконавчої влади України щодо залучення МТД має спільні риси та визначається наступними етапами.

Перший етап полягає у визначенні пріоритетів надання допомоги, для чого Мінекономіки України:

- отримує від центральних та місцевих органів виконавчої влади пропозиції щодо визначення регіональних і галузевих пріоритетів для залучення міжнародної технічної допомоги (щороку до 1 лютого);

---

<sup>14</sup> До грантової допомоги відносяться і культурні гранти, які надаються щорічно з метою підтримки закладів культури на суму до 700 тис. дол. США.

– аналізує подані пропозиції на відповідність пріоритетним напрямам Державної програми економічного і соціального розвитку України і програмам розвитку відповідних галузей та сфер діяльності та узгоджує з донорами стратегічні програми на основі цих пропозицій;

– виходячи з узгоджених з донорами стратегічних програм Мінекономіки формує щорічні програми з урахуванням діючих проектів (програм) і на підставі запитів, які подаються до Міністерства бенефіціарами або потенційними реципієнтами.

Другий етап охоплює підготовку та подання реципієнтом запиту до Мінекономіки, який відповідно до Постанови № 153 складається з:

1) супровідного листа (звернення щодо включення проектною пропозиції до щорічної програми);

2) проектною пропозиції українською мовою та мовою, прийнятною для донора, яка містить:

- аналіз проблеми, для розв’язання якої необхідне залучення міжнародної технічної допомоги;
- мету та завдання проекту (програми);
- перелік видів діяльності, що здійснюватимуться за рахунок міжнародної технічної допомоги;
- стислу інформацію про потенційного реципієнта;
- очікувану вартість проекту (програми) і термін його реалізації;
- очікувані результати від реалізації проекту (програми) та вплив проекту (програми) на розвиток відповідної галузі або регіону;

3) листа підтримки, що надається потенційному реципієнту бенефіціаром [32].

Третій етап залучення МТД починається з направлення офіційного звернення Мінекономіки до країни-донора або міжнародної організації з пропозицією розглянути можливість залучення міжнародної технічної допомоги. Цей етап закінчується прийняттям обґрунтованого позитивного або негативного рішення про можливість надання МТД у письмовій формі.

Таким чином, нормативний механізм виконання міжнародних угод України у сфері МТД вимагає координацію діяльності донорів та органів виконавчої влади у сфері залучення та використання МТД, стратегічного планування надходження МТД, створення спеціальних умов реалізації проектів та програм МТД на території країни-реципієнта відповідно до міжнародних угод та нормативного забезпечення реалізації програм та проектів МТД, а також впровадження моніторингу проектів і програм МТД та оцінку результатів отриманої МТД. При виконанні всіх цих завдань виникає необхідність застосування комплексного підходу при встановленні нормативного забезпечення процесами впровадження програм та проектів МТД. І саме тому, на нашу думку, є важливим прийняття закону України, що регулює питання впровадження програм та проектів міжнародної технічної допомоги та відображає державну політику у цій сфері міжнародних відносин.

На нашу думку, стратегічне планування у сфері МТД, що здійснюється Урядом України, ускладнюється значною кількістю донорських стратегій щодо надання міжнародної допомоги Україні за відсутності єдиної національної стратегії розвитку держави. При цьому стратегії донорів здійснюються паралельно, і це створює ситуацію, коли в рамках реалізації різних програмних проектів виконуються декілька схожих, але ефективність МТД не підвищується, а навпаки, ресурси міжнародної допомоги використовуються нераціонально. Таке становище визначає необхідність запровадження відповідного механізму координації між донорами та Урядом України при розробці національної стратегії розвитку держави. При цьому необхідно змінити загальні підходи до координації діяльності органів виконавчої влади та установ донорів у сфері МТД. З цієї точки зору, необхідно активно застосовувати положення Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, яка встановлює систему взаємодії між всіма учасниками надання та використання МТД на всіх етапах впровадження програм та проектів МТД, починаючи з формування загальної стратегії залучення МТД для країни-



реципієнта та закінчуючи оцінкою отриманих результатів співробітництва між країною-реципієнтом та донорами.

Визнання донорами та Україною необхідності дотримання Паризької декларації вказує на доцільність зосередити зусилля партнерів на вдосконаленні системи моніторингу процесу надання МТД. Причиною такої негативної ситуації, яка впливає на ефективність МТД, на нашу думку, є відсутність правового механізму спільного (донор-реципієнт) моніторингу надання МТД. Таким чином, виникає необхідність розробки механізму моніторингу використання МТД шляхом започаткування загальної системи координації та моніторингу надання МТД як спільної діяльності всіх зацікавлених осіб, в тому числі і неурядових організацій.

Моніторинг і оцінка, що встановлювали донори, спочатку використовувались як частина процесу управління різноманітними програмами, спрямованими на розвиток співробітництва з країнами-реципієнтами та спирались на аналіз інформації про виконання проектів і програм з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

На сьогодні моніторинг є не лише невід'ємним елементом процесу координації при реалізації програм та проектів МТД, а також стає дієвим механізмом взаємодії компетентних установ донора та уряду країни-реципієнта в рамках виконання проекту (програми) МТД, що забезпечує завчасний зворотний зв'язок від початку проекту (програми) до його завершення.

Важливим елементом моніторингу являється оцінка проектної діяльності при виконанні проекту та його завершенні. Загалом оцінка проекту (програми) — це дослідження ще незакінченого або вже завершеного проекту (програми), його структури, виконання та досягнутих результатів. Оцінка забезпечує дані про продуктивність, ефективність і сталість результату. Основні положення, на яких має спиратись оцінка проектів та програм МТД такі:

- неупередженість і незалежність оцінювання як на стадії планування, так і при виконанні програм та проектів МТД;
- достовірність, що досягається завдяки залученню кваліфікованих і незалежних експертів її проведення;

- прозорість, відкритість процесу оцінки, зокрема поширення інформації про отримані результати;
- участь зацікавлених сторін у проведенні оцінки для врахування різних думок і поглядів на отриманий результат;
- можливість використати висновки і рекомендації оцінки при реалізації програм та проектів МТД [181].

Існує багато прикладів діючих систем моніторингу у різних країнах світу. Зокрема, до них відносяться:

1) практика міжнародних агенцій розвитку, приміром Агентства з міжнародного розвитку США, оцінити результативність своїх програм на основі певного переліку стратегічних цілей у таких сферах, як економічне зростання, підтримка управління і демократизації суспільства, розвиток сільського господарства і надання зовнішньої допомоги [182];

2) запровадження системи моніторингу ООН щодо досягнення Цілей розвитку тисячоліття, заснованої на контролі над реалізацією міжнародних програм з допомоги розвитку країн, що розвиваються, відповідно до 8 Цілей розвитку тисячоліття [183];

3) заснування національної системи результативності впровадження економічних політик/програм Уряду Ірландії, дієвим компонентом яких є система моніторингу МТД, так звана Шотландська система [184].

Таким чином, протягом останнього десятиліття підходи до досягнення ефективного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного розвитку були запроваджені в різних сферах міжнародного співробітництва, охоплюючи низку стратегічних цілей та включаючи широке коло суб'єктів, відповідальних за впровадження цих цілей. На нашу думку, об'єднують всі ці підходи такі характерні риси:

- 1) узгодження цілей співробітництва і стратегії їх досягнення;
- 2) розподіл наявних матеріальних та інтелектуальних ресурсів в рамках проектів та програм МТД;
- 3) моніторинг реалізації програм та проектів МТД та оцінка досягнення запланованих результатів;

4) звітування перед громадськістю щодо результативності виконання програм та проектів МТД;

5) передача поточної інформації моніторингу та оцінки для застосування у процесі виконання проектів та програм МТД.

Досвід показує, що найбільш ефективним є моніторинг з використанням державної системи контролю. Така система має бути запроваджена і діяти, забезпечуючи ефективне державне управління із самого початку впровадження будь-якої програми на основі механізму бюджетної підтримки. Цілі програми або проекту при цьому визначаються відповідно до стратегій сталого розвитку держави, а вимірюються відповідно до показників кінцевого результату. Звичайно, оцінка результативності залежить від якості узгоджених показників і від чіткості та якості даних, отриманих у процесі моніторингу [185].

Таким чином, реалізація вимог Паризької декларації про підвищення ефективності зовнішньої допомоги та міжнародних угод України у сфері МТД передбачає формування такої моделі координації МТД, яка відповідає принципам стратегії розвитку держави в цілому, визначає чіткі стратегічні пріоритети залучення МТД та узгоджує їх з національними інтересами та інтересами міжнародної спільноти, спираючись на національну систему державного фінансового управління і забезпечуючи системний підхід до виконання програм і проектів МТД, що включає їх моніторинг.

Аналіз практичної діяльності органів виконавчої влади у сфері МТД показує, що ця діяльність має відповідати наступним критеріям:

- базуватись на національній стратегії розвитку України, і при цьому стратегії розвитку донорів для України мають відповідати національній стратегії;
- забезпечувати дотримання умов реалізації програм та проектів МТД відповідно до положень міжнародних угод;
- визначати взаємодію між органами виконавчої влади України та компетентними установами донора.

Нормативно-правові документи, що закріплюють стратегію залучення МТД донорів — невід’ємна частина правового механізму впровадження міжнародних угод щодо надання та використання МТД. З точки зору правового регулювання напями залучення МТД, що закріплюються міжнародними угодами та стратегічними документами України та донорів, є правовими підставами для розробки та впровадження програм і проектів МТД.

Для врахування у державному бюджеті України ресурсів міжнародної технічної економіки необхідно внести зміни до Бюджетного кодексу України, які мають відображати всі форми технічної допомоги як додаткові джерела спеціального фонду державного бюджету.

До завдань, що мають вирішуватись при реалізації державної політики у сфері залучення, надання та використання МТД, необхідно віднести:

- прийняття законодавчого акту про основні засади залучення, надання та використання міжнародної технічної допомоги.
- прийняття загальнодержавної стратегії розвитку України, частиною якої має бути стратегія залучення міжнародної технічної допомоги на основі Паризької декларації та Цілей розвитку тисячоліття;
- вдосконалення системи координації міжнародної технічної допомоги та інституційного механізму управління міжнародною допомогою;
- вдосконалення моніторингу виконання програм та проектів МТД на території України, що передбачає оцінку ефективності результатів впровадження проектів та програм МТД та державний контроль за використанням матеріальних та фінансових ресурсів МТД.

Нормативний механізм виконання міжнародних угод України у сфері МТД вимагає координації діяльності донорів та органів виконавчої влади у сфері залучення та використання МТД, стратегічного планування надходження МТД, створення спеціальних умов реалізації проектів та програм МТД на території країни-реципієнта відповідно до міжнародних угод та норматив-

ного забезпечення реалізації програм та проектів МТД, а також впровадження моніторингу проектів і програм МТД та оцінку результатів отриманої МТД. При виконанні всіх цих завдань виникає необхідність застосування комплексного підходу при встановленні нормативного забезпечення процесами впровадження програм та проектів МТД.

З цієї точки зору особливо важливим, на нашу думку, є прийняття закону України, що регулює питання впровадження програм та проектів міжнародної технічної допомоги та відображає державну політику у цій сфері міжнародних відносин.

На нашу думку необхідно змінити загальні підходи до координації діяльності органів виконавчої влади України та установ донорів у сфері МТД. Правовою основою реформування цих міжнародних відносин повинна стати Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року, яка встановлює систему взаємодії між учасниками надання та використання МТД на всіх етапах впровадження програм та проектів МТД, починаючи з формування загальної стратегії залучення МТД для країни-реципієнта та закінчуючи моніторингом та оцінкою отриманих результатів співробітництва між країною-реципієнтом та донорами.

## Висновки

Підсумовуючи дослідження, необхідно звернути увагу на багатогранність міжнародної технічної допомоги як універсального інструменту співробітництва між країнами з різним рівнем економічного розвитку.

Процес формування правового регулювання надання та використання МТД активно розпочався після Другої світової війни в рамках міжнародного співробітництва між країнами з різним рівнем економічного, соціального, культурного та політичного розвитку у таких напрямках:

- як правове регулювання оперативної діяльності міжнародних організацій у сфері співробітництва з країнами, що розвиваються;

- як правове регулювання співробітництва в рамках відбудови нової Європи та двостороннього і багатостороннього співробітництва з країнами, що отримали незалежність у постколоніальному світі. При цьому провідна роль у правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері міжнародної технічної допомоги залишилась за міжнародними організаціями системи ООН та ОЕСР.

Міжнародна технічна допомога — це безповоротна та безоплатна офіційна допомога у розвитку, що надається країні-реципієнту міжнародними організаціями і країнами-донорами в рамках техніко-економічного співробітництва для забезпечення сталого розвитку країни-реципієнта та здійснення позитивних перетворень у міжнародному співтоваристві.

Важливою складовою розвитку міжнародної спільноти в умовах глобалізації та індустріалізації являється сталий розвиток. Сталий розвиток — це гармонізований процес взаємодії між світовими суспільними системами та екологічною системою Зем-

лі, що визначає збалансований політичний, економічний та соціальний розвиток кожної країни і міжнародної спільноти в цілому за умови раціонального використання природних ресурсів та забезпечення відновлення й самовідновлення екосистем планети.

Запроваджена у кінці 80-х років XX століття Концепція сталого розвитку є ідеологічною основою розвитку міжнародної спільноти, що поєднала теоретичні проблеми глобального розвитку людства, такі як право людини на розвиток, сталий розвиток та забезпечення екологічної безпеки, з практичною діяльністю міжнародних організацій у сфері гармонійного розвитку міжнародної спільноти на основі міжнародного права. Як теоретична розробка перспективного розвитку людства Концепція сталого розвитку встановлює правила взаємодії між економічною, політичною і соціальною системами суспільства задля досягнення збалансованого розвитку міжнародної спільноти засобами міжнародного права на основі існуючого правопорядку. При цьому міжнародна технічна допомога являється дієвим інструментом реалізації цієї Концепції.

Правовою основою регулювання міжнародних відносин у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги є багатосторонні та двосторонні міжнародні угоди між донорами та країнами-реципієнтами, а також акти міжнародних організацій, зокрема, Декларація про право на розвиток 1986 року, Декларація з охорони навколишнього середовища та розвитку 1992 року, Доповідь Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН «Наше спільне майбутнє» 1987 року, Декларація тисячоліття ООН 2000 року, Паризька декларація про підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року тощо.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та країнами-донорами. Україною укладено значну кількість міжнародних угод у цій сфері міжнародних відносин. Серед цих міжнародних угод, предметом яких є надання та використання міжнародної технічної допомоги, слід виділити наступні групи угод:

- рамкові угоди між донором та країною-реципієнтом, що мають загальний характер і дія яких розповсюджується на всі програми та проекти міжнародної технічної допомоги;
- угоди цільового програмного характеру, у яких визначаються галузі господарства країни-реципієнта, що потребують залучення міжнародної технічної допомоги;
- угоди, які передбачають виконання попередньо узгоджених індивідуальних проектів МТД або передінвестиційних проектів міжнародної організації;
- угоди, спрямовані на створення та діяльність окремих інституцій, фондів або неурядових організацій на території країни-реципієнта.

У договоро-правовому регулюванні відносин між Україною та донорами проявляється стійка тенденція укладання рамкових угод, які визначають базові умови техніко-економічного співробітництва, встановлюють механізм узгодження та надання МТД та особливості реалізації програм та проектів МТД на території України. Зазначені рамкові угоди мають характер системоутворюючих договорів, які складають правову основу спільної діяльності суб'єктів міжнародних відносин у сфері надання та використання МТД. Вони визначають процедури, що забезпечують прийняття окремих міжнародно-правових документів, в яких фіксується результат узгодження між сторонами напрямів співробітництва та перелік програм/проектів МТД, які передбачається здійснити у певний проміжок часу.

Застосування рамкових угод обумовлено складністю об'єкта правового регулювання та необхідністю комплексного підходу до правового регулювання спільної діяльності між донором та урядом країни-реципієнта, що дозволяє досягти оптимального балансу інтересів між сторонами такої угоди та забезпечує ефективне співробітництво між ними.

Процес формування правового регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги визначається деякими характерними рисами. Так, на цей процес значною мірою вплинуло «м'яке» право, що діє в рамках правотворчої діяльнос-



ті міжнародних організацій, фіксується їхніми актами та відображається у міжнародних договорах між донором та країною-реципієнтом. При цьому, слід зазначити, що наявність норм «м'якого» права доволі часто є ознакою *opinion juris* при визначенні появи у правовідносинах міжнародного звичаю і це стійко проявляється у правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері міжнародної технічної допомоги. У цій сфері міжнародних відносин акти міжнародних організацій встановлюють принципи правового регулювання, загальні правила поведінки та визначають дієві механізми реалізації глобальних та регіональних програм міжнародної технічної допомоги. У той же час відносини між країнами-реципієнтами і донорами формально конкретизуються через договірну форму та знаходять своє відображення у міжнародно-правових документах міжнародних організацій.

На основі аналізу актів міжнародних організацій з питань сталого розвитку, а також практики надання і використання МТД можна виділити наступні п'ять принципів, які визначають міжнародно-правове регулювання надання та використання МТД:

- принцип причетності, що означає спрямування МТД на підтримку сталого розвитку країни-реципієнта на основі національної стратегії її розвитку;
- принцип гармонізації правил надання та використання МТД між донорами та країною-реципієнтом;
- принцип попереднього узгодження залучення МТД між донором та країною-реципієнтом;
- принцип передбачуваності МТД, що означає довгостроковий характер допомоги, що не залежить від політичних та економічних обставин її надання;
- принцип відповідальності урядів країн-донорів як перед своїми країнами, так і перед країнами-реципієнтами за результати отриманої міжнародної технічної допомоги.

У системі міжнародного економічного права відбувається формування нової підгалузі — «міжнародне право розвитку», — інститутом якої є надання та використання міжнародної технічної допомоги. Міжнародне право розвитку являє собою систему

міжнародно-правових норм та принципів, яка динамічно розвивається в умовах глобалізації, та спрямована на регулювання міждержавних економічних відносин між різними за рівнем розвитку країнами задля забезпечення сталого розвитку кожної окремої країни та міжнародної спільноти загалом.

Інститут надання та використання міжнародної технічної допомоги міжнародного права розвитку являє собою сукупність міжнародно-правових норм та принципів, що регулюють відносини у сфері техніко-економічного співробітництва між донорами та країнами-реципієнтами, предметом яких є надання та використання міжнародної технічної допомоги.

Україна підтримує тісні міжнародні відносини з Європейським Союзом в рамках Європейської політики сусідства. На сьогодні в рамках реалізації цієї політики Європейський Союз здійснює реформування правовідносин у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги, враховуючи при цьому положення Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року. Відбувається поступовий перехід до застосування єдиного механізму надання міжнародної допомоги для країн Європейської політики сусідства — Інструменту європейського сусідства та партнерства, який поступово замінює механізм надання міжнародної технічної допомоги програми ТАСІС. Надання міжнародної технічної допомоги ЄС для країни-реципієнта базується на пріоритетах, визначених Стратегічним документом, розробленим для країни-реципієнта, та Національною індикативною програмою. Ця допомога надається урядом країни-реципієнта при здійсненні національної політики розвитку пріоритетних секторів економіки, що мають взаємний інтерес для країни-реципієнта і Європейського Союзу. Регулювання відносин між ЄС та Україною на двосторонній основі базується на Угоді про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною 1998 року та Рамковій угоді між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств 2006 року, яка визначає основні умови впровадження програм та проектів міжнародної технічної допомоги ЄС на території України.

Вагомий внесок у правове регулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами внесено ОБСЄ. Під егідою цієї організації прийнято Паризьку декларацію щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року. На сьогодні цей документ являється правовою основою реформування міжнародних відносин між донорами та країнами-реципієнтами, оскільки встановлює систему взаємодії між учасниками надання та використання МТД на всіх етапах впровадження програм та проєктів МТД, а також визначає їх основні права та обов'язки. Паризька декларація передбачає формування такої моделі координації МТД, яка відповідає принципам стратегії розвитку держави в цілому; визначає чіткі стратегічні пріоритети залучення міжнародної технічної допомоги та узгоджує їх з національними інтересами й інтересами міжнародної спільноти;. Одночасно така модель координації МТД спирається на національну систему державного фінансового управління, забезпечуючи системний підхід до виконання програм і проєктів МТД.

Добросовісне виконання міжнародних угод України одна з пріоритетних задач зовнішньої політики держави. Імплементация міжнародних угод України у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги має певні особливості та спирається на нормативно-правовий та організаційно-правовий механізм виконання міжнародних угод. При цьому правовий механізм виконання міжнародних угод України у сфері МТД, що відповідає положенням Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 року, має складатись із:

- стратегічного планування надходження МТД, що базується на національній стратегії розвитку України та враховує стратегії розвитку донорів для України;
- створення спеціальних умов реалізації проєктів та програм МТД на території України відповідно до положень міжнародних угод між донорами та Україною;
- нормативного забезпечення виконання міжнародних угод у сфері МТД та координації діяльності між компетентними установами донорів та органами виконавчої влади України.

Організаційно-правовий механізм імплементації міжнародних угод між донорами та Україною являє собою регламентацію діяльності установ у сфері надання та використання МТД та здійснення заходів, спрямованих на виконання міжнародних зобов'язань України відповідно до норм національного законодавства. Цей правовий механізм імплементації тісно пов'язаний із здійсненням ефективної поточної діяльності центральних органів виконавчої влади України, що забезпечують виконання міжнародних зобов'язань та координацію залучення та використання МТД, зокрема, діяльності Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Головного департаменту державної служби України, Державної митної служби України та Державної податкової служби України, діяльність яких, у свою чергу, координується Кабінетом Міністрів України.

Слід відзначити, що правове регулювання цієї сфери правовідносин на рівні національного законодавства України має ряд суттєвих недоліків. Незважаючи на створення системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, нагальною є потреба у прийнятті Закону України «Про міжнародну технічну допомогу». Водночас для врахування у державному бюджеті України ресурсів міжнародної технічної економіки необхідно внести зміни до Бюджетного кодексу України, зокрема, визначати всі форми МТД у якості джерел спеціального фонду Державного бюджету.

---

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голуб Н. В. Україна та міжнародні організації: інформаційно-довідкове видання: навч. посібник [Текст] / Н. В. Голуб, П. А. Клімкін. — К. : Кондор, 2003. — 212 с. — ISBN 966-351-000-5.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс] : [прийнятий 26 червня 1945 р.]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/charter/>. — Назва з екрана.
3. Международные политические, экономические и общественные организации [Текст] : словарь-справочник / [сост. А. Смирнова]. — М. : Политиздат, 1966. — 271 с.
4. Чолганская В. Л. Публикации ООН и её специализированных учреждений [Текст] : обзор за 1945–1965 года / В. Л. Чолганская ; [отв. ред. И. А. Ходош]. — М. : Наука, 1968. — 400 с.
5. Моравецький В. Функції міжнародної організації [Текст] / В. Моравецький. — М. : Прогресс, 1976. — 385 с.
6. Some measures to improve overall performance of the United Nations system at the country level: a short history of United Nations reform in development [Електронний ресурс] : note by the Secretary-General transmitting the report of the Joint Inspection Unit entitled [Part I] / A/60/125-E/2005/85 (JIU/REP/2005/2) 2005. — Режим доступу: <http://www.un.org/ga/60/second/summaries57.htm>. — Назва з екрана.
7. Техническая помощь для экономического развития [Електронний ресурс] : резолюции Генеральной Ассамблеи ООН принятые по докладам второго комитета A/RES/200 (III) 04.12.1948. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/ga/3/docs/res3.htm>. — Назва з екрана.
8. Хилтухин Э. И. ООН и «третий мир» (новое в жизни, науке и технике) [Текст] / Э. И. Хилтухин. — М. : Знание, 1972. — Вып. 9. — 32 с. — (Серия «Международная»).
9. Расширенная программа технической помощи для экономического развития малоразвитых стран [Електронний ресурс] : резолюции Экономического и социального совета [принятые на девятой сессии E/RES/222 (IX) от 15.08.1949]. — Режим доступу: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=bib&ri=&index=.AW&term=Economic+and+Social+Council&matchopt=0%7C0&oper=and&aspect=p>

- ower&index=.UD&term=E%2FRES%2F\*&matchopt=0%7C0&oper=and&index=.TM&term=b01&matchopt=0%7C0&oper=and&index=.SU&term=E+%2F9&matchopt=0%7C0&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&sort=&x=12&y=10#focus. — Назва з екрана.
10. Учреждение Специального фонда [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї А/RES/1240 (XIII) від 14 жовтня 1958 р. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/ga/13/docs/res13\\_1.htm](http://www.un.org/russian/ga/13/docs/res13_1.htm). — Назва з екрана.
  11. Браун С. Иноземна допомога на практиці [Текст] / С. Браун ; [пер. з англ. О. Матвієнко]. — К. : Основи, 1994. — 185 с.
  12. ООН по промисленому розвитку [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН А/RES/2152 (XXI) від 17 листопада 1966 р. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/ga/21/docs/res21\\_1.htm](http://www.un.org/russian/ga/21/docs/res21_1.htm). — Назва з екрана.
  13. Шреплер Х.-А. Международные экономические организации [Текст] : справочник / Х.-А. Шреплер ; [пер. С. А. Тюпаева, И. Н. Фомичева]. — М. : Международные отношения, 1999. — 456 с.
  14. Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття розвитку Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН А/RES/2626 (XXV) від 24 жовтня 1970 р. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.htm>. — Назва з екрана.
  15. Burnell P. Foreign aid in a changing world [Текст] / П. Бюрнел. — Букінгем : Друкарня відкритого ун-ту, 1997. — 268 с.
  16. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН А/RES/2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 року. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/ga/25/docs/res25\\_1.htm](http://www.un.org/russian/ga/25/docs/res25_1.htm). — Назва з екрана.
  17. Справочник ОБСЕ [Текст] : 3-е изд. — Вена [Австрия] : Секретариат ОБСЕ, 2000. — 243 с.
  18. Гаевская О. Б. Управление международным сотрудничеством [Текст] : монография / О. Б. Гаевская ; [отв. ред. И. В. Хронюк]. — К. : МАУП, 1999. — 168 с. — ISBN 966-7312-90-9.
  19. Тускоз Ж. Міжнародне право [Текст] : підр. / Ж. Тускоз [пер. з франц. Л. Бадешко]. — К. : АртЕк, 1998. — 416 с. — ISBN 966-505-175-X.
  20. Декларация про встановлення нового економічного порядку [Електронний ресурс] : резолюції 6-ї спеціальної сесії, присвяченої встановленню нового економічного порядку А/RES/3201 (S-VI) від 01.05.1974. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/6spec/>. — Назва з екрана.

## • СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

21. Програма дій з встановлення нового економічного порядку [Електронний ресурс] : резолюція 6-ї спеціальної сесії, присвяченої встановленню нового економічного порядку A/RES/3201 (S-VI) від 1 травня 1974 р. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/6spec/>. — Назва з екрана.
22. Хартія економічних прав та обов'язків держав [Електронний ресурс] : резолюція 29-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН A/RES/3281 (XXIX). — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/ga/29/docs/res29\\_2.htm](http://www.un.org/russian/ga/29/docs/res29_2.htm). — Назва з екрана.
23. Розвиток та міжнародне економічне співробітництво [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/3362 (S-VII) від 16.09.1975. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/7spec/>. — Назва з екрана.
24. Декларація о праве на развитие [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/41/128 від 4 грудня 1986 р. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/ga/41/docs/res41\\_3.htm](http://www.un.org/russian/ga/41/docs/res41_3.htm). — Назва з екрана.
25. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международном регулировании [Текст] / Т. Н. Нешатаева. — М. : Дело, 1996. — 272 с.
26. Нікітов А. В. Питання міжнародної торгівлі у поточній діяльності Організації Об'єднаних Націй [Текст] // Міжнародно-правове та економічне регулювання торгівлі: проблеми теорії і практики : збір. мат. VII міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 травня 2004 р. — К. : УАЗТ, 2004 р. — С. 47.
27. Международное право : учеб. [3-е изд., перераб. и доп.] / [Б. М. Ашавский, Б. М. Бірюков, В. Д. Бордунов и др.], [Текст] ; [отв. ред. А. А. Ковалева и С. В. Черниченко]. — М. : ТК Велби, изд-во Проспект, 2008. — 832 с.
28. Шумилов В. М. Международное экономическое право в эпоху глобализации [Текст]. — М. : Междунар. отношения, 2003. — 272 с.
29. Доклад Комитета по политике в области развития о работе его шестой сессии (29 марта – 2 апреля 2004 года) E/2004/33 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/2004/33>. — Назва з екрана.
30. Stokke O. Foreign Aid Towards the Year 2000: Experience and Challenges [Text]. — London: Frank Cass, 1996. — P. 187.
31. «Про прийняття за основу проекту Закону України «Про міжнародну технічну допомогу» [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України № 848 від 03.04.07 р. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=848-16&p=1231175275690750>. — [Цитовано за версією сайту 6.01.2009 р.]. — Назва з екрана.
32. Постанова Кабінету Міністрів України № 153 від 15.02.02 р. «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнарод-

- ної технічної допомоги» від 15.02.2002 р. № 153 [Текст] // Державний вісник України. — 2002. — № 5. — С. 40
33. Липова Т. В. Роль технічної допомоги в ринкових перетвореннях країн з перехідною економікою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» [Текст] / Т. В. Липова. — К., 2006. — 19 с.
34. Михайлів М. О. Цивільно-правові засади регулювання міжнародної технічної допомоги в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М. О. Михайлів. — Львів, 2004. — 19 с.
35. Постановление Правительства Российской Федерации № 1046 от 17.09.99 «Об утверждении порядка регистрации проектов и программ технической помощи (содействия), выдачи удостоверений, подтверждающих принадлежность средств, товаров, работ и услуг к технической помощи (содействию), а также осуществления контроля за ее целевым использованием» от 17.09.1999 г. № 1046 [Текст] // Собрание законодательства РФ. — 1999. — № 39. — С. 26.
36. Пашковская И. Деятельность Европейского Союза в России по программе ТАСИС [Текст] // Мировая экономика и международные отношения. — 2007. — №8. — С. 42–51.
37. Браун С. Іноземна допомога на практиці [Текст] : навч. посібник. / С. Браун — К. : КНЕУ, 2002. — 241 с.
38. The Marshall Plan, Investment in Peace [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.usia.gov/products/pubs/marshall/pam-toc.html>. — [Цитовано за версією сайту 19.09.2007 р.]. — Назва з екрана.
39. For European Recovery: The Fiftieth Anniversary of the Marshall Plan [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.loc.gov/exhibits/marshall>. — [Цитовано за версією сайту 22.05.97.]. — Назва з екрана.
40. Підкова І. Світова історія XIX-XX століття : словник [Текст] / О. Джержо-ра, І. Підкова. — Львів, 2000. — 369 с.
41. Кістерський Л. Л. План Маршалла для України [Текст] / Л. Л. Кістерський, А. Б. Бурлай, Т. В. Липова // Стратегічна панорама. — №3–4 — С. 90–97.
42. Клепацкий З. Западноевропейские международные организации [Текст] / З. Клепацкий. — М. : Издательство «Прогресс», 1973 р.
43. Дневник развития ОЭСР. Сотрудничество в области развития. Усилия и политика членов Комитета помощи развитию [Електронний ресурс] // Доклад 2006. [Т. 8, №1]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/bookshope> [Цитовано за версією сайту 17.02.2008 р.]. — Назва з екрана.



44. Robinson M. Strengthening civil society in Africa: the role of foreign political aid, *IDS Bulletin*, 26(2) 70-80 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ngocentre.org.vn/files/docs/CivilSocietyConcepts.pdf>. — Назва з екрана.
45. Международная стратегия развития на четвертое Десятилетие развития Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/45/199. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/document/convents/dev\\_strategy\\_ch1.html](http://www.un.org/russian/document/convents/dev_strategy_ch1.html). — Назва з екрана.
46. Декларация о международном экономическом сотрудничестве, в частности оживлении экономического роста и развития в развивающихся странах [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН № A/RES/S-18/3 від 1 травня 1990 року. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/document/declarat/int\\_economic\\_coop.html](http://www.un.org/russian/document/declarat/int_economic_coop.html). — Назва з екрана.
47. Доклад Конференции Организации Объединенных Наций по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–4 июня 1992 года [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scwpkaz.kepter.kz/rio.html>. — Назва з екрана.
48. Декларация о охорони навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tnpu.edu.ua/subjects/12/1/Files/dod1.htm>. — Назва з екрана.
49. Підлеснюк В. В. Основи сталого розвитку [Текст] : посібник. — Кременчук : Вид-во «ПП Щербатих О.В.», 2008 р. — 124 с.
50. Руткевич М. Н. Философское значение концепции устойчивого развития [Текст] // Вопросы философии. — М., 2002. — № 11. — С. 25.
51. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України [Текст] // Вісник НАН України. — К., 2002. — №2. — С. 6.
52. Білорус О., Мацейко Ю. Імперативи сталого розвитку в епоху глобалізації [Електронний ресурс] // Часопис-XXI. — №3'2002. — Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20020390&n=3&y=2002>. — Назва з екрана.
53. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учеб. для студент юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М. : Волтерс Кливвер, 2008 р. — 544 с. — (Серия «Библиотека студента»).
54. Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / К. О. Дергачова; НАН України. «Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин». — К., 2005. — 18 с.
55. Доповідь Генерального секретаря ООН «Оновлення Організації Об'єднаних Націй: програма реформи» [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/51/950 від 14 липня 1997 року. — Режим

- доступу: <http://www.un.org/russian/reform/chronology.html#1997>. — Назва з екрана.
56. Доклад Генерального секретаря ООН «При большей свободе: к развитию, безопасности и правам человека для всех» [Электронный ресурс] : Пятьдесят девятая сессия А/59/2005 від 21 березня 2005 року — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/sg/reports.shtml#ga>. — Назва з екрана.
  57. Доклад Международной конференции по финансированию развития [Электронный ресурс] : А/CONF.198/11, 18–22 березня 2002 року [пункт 43]. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/documen/declarat/monterrey.htm>. — Назва з екрана.
  58. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию. Всемирная встреча на высшем уровне по устойчивому развитию (Йоханнесбург, Южная Африка, 26 августа – 4 сентября 2002 года) [Электронный ресурс] // Библиотека «Устойчивое развитие». — Режим доступу: <http://www.ustoichivo.ru/biblio/view/140.html>. — Назва з екрана.
  59. Римская декларация по вопросам согласования, принятая на Форуме высокого уровня по вопросам согласования [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Асамблеї ООН А/57/763 від 19 березня 2003 року. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/documen/declarat/chrondec.htm>. — Назва з екрана.
  60. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ecoaccord.org/doc/rio/plan1.htm>. — Назва з екрана
  61. Harmonisation, Alignment, Results: Progress Report on Aid Effectiveness [Текст]. — Paris. : OECD PUBLICATIONS, 2006 — 198 p.
  62. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aidharmonization.org/ah-overview/secondary-pages/Paris2005> — Назва з екрана.
  63. The history of OECD's Development Assistance Committee, 2006 [Электронный ресурс]. — Режим доступу: [http://www.oecd.org/document/56/0,3343,en\\_2649\\_34447\\_35832055\\_1\\_1\\_1\\_1,00.html](http://www.oecd.org/document/56/0,3343,en_2649_34447_35832055_1_1_1_1,00.html). — Назва з екрана.
  64. Фельдман Д. И. Система международного права [Текст]. / Д. И. Фельдман. — Казань, 1983. — 346 с.
  65. Лазарев М. И. Теоретические вопросы современного международного права [Текст] / М. И. Лазарев. — М., 1983 г. — 301 с.
  66. Арцибасов И. Н. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. [Текст] / И. Н. Арцибасов, С.А. Егоров. — М., 1989. — 232с.
  67. Василенко В. А. Основы теории международного права [Текст] / В. А. Василенко. — К., 1988. — 496 с

## • СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

68. Усенко Е. Т. Система современного международного права [Текст] / Е. Т. Усенко // Курс международного права. В семи томах. — М., 1989. — Т. 1. — 432 с.
69. Дмитрієв А. І. Міжнародне гуманітарне право: основи концепції [Текст] / А. І. Дмитрієв. — К. : «Логос», «Факхівець», 1999. — 120 с.
70. Международное публичное право : учебник [Текст] / Л. П. Ануфриева, Д. К. Бякяшев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов и др.; отв. ред. К.А.Бекашев. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2007. — 784 с.
71. Freidmann O. W. The Changing Structure of International Law [Текст]. — London, 1964. — 410 p.
72. Международное право : учебник [Текст] / отв. ред Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунов. — [5-е изд., пераб. и допол.]. — М. : Норма, 2009. — 784 с.
73. Международное право : учебник [Текст] / под общей ред. А. Я. Капустина. — М. : Гардарики, 2008. — 617 с.
74. Дмитрієв А.І. Міжнародне право : навч. посібник [Текст] / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов /стер. вид./ відп. редактори Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губернський. — К. : Хрінком Інтер, 2001. — 604 с.
75. Шумилов В. М. Международное право : учеб. [Текст] / В. М. Шумилов. — М. : ТК Велби, 2008. — 488 с.
76. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учеб. [для студентов юрид.фак. и вузов] [Текст] / И. И. Лукашук. — [3-е изд, перераб. и доп.]. — М. : Волтерс Клувер, 2008. — 560 с. — (Серия «Библиотека студента»).
77. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Асамблеї ООН 55/2 від 8 серпня 2000 року. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.htm>. — Назва з екрана.
78. Декларация об установлении нового международного экономического порядка [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Асамблеї ООН A/RES/3201 (S-VI) від 1 травня 1974 року. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/documents/instruments/docs\\_ru.asp?year=1970](http://www.un.org/russian/documents/instruments/docs_ru.asp?year=1970). — Назва з екрана.
79. Декларация про право на розвиток [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Асамблеї ООН 41/128 від 4 грудня 1986 року. — Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995\\_301](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_301). — Назва з екрана.
80. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги від 2 березня 2005 року [Текст] // Офіційний вісник України від 07.05.2007. — 2007 — № 31. — С. 10. — (стаття 1247).

81. Трехгодовой обзор политики в области оперативной деятельности в целях развития в рамках системы Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Асамблеи ООН A/RES/47/199 від 11 травня 1993 року. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/ga/59/docs/docs59-1.htm>. — Назва з екрана.
82. Статут Об'єднаної інспекційної групи, затверджений Генеральною Асамблеєю ООН [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН 31/192 від 22 грудня 1976 року. — Режим доступу: <http://www.unsystem.org/jiu>. — Назва з екрана.
83. Coordination of policy and programming frameworks for more effective development cooperation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/905/23/PDF>. — Назва з екрана.
84. Strengthening field representation of the United Nations System / prepared by Khalil Issa Othman, Raúl Quijano [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1J8351098522B.146222&profile=bib&uri=full=3100001~!410912~!0&ri=3&aspect=subtab124&menu=search&source=~!horizon>. — Назва з екрана.
85. The results approach in the United Nations : implementing the United Nations Millennium Declaration / prepared by Doris Bertrand [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/906/31/PDF/GL990631.pdf?OpenElement>. — Назва з екрана.
86. Доповідь Генерального секретаря ООН від 28 травня 2004 року «Трьохрічний всеосяжний огляд політики у сфері оперативної діяльності в цілях розвитку в рамках системи ООН» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/ga/59/docs/sgrep.htm>. — Назва з екрана.
87. Трехгодовой всеобъемлющий обзор политики в области оперативной деятельности в целях развития в рамках системы Организации Объединенных Наций : резолюция Генеральной Асамблеи ООН A/RES/59/250 від 17 грудня 2004 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cbd.int/doc/external/ga/ga-2004-59-250-ru.pdf>. — Назва з екрана
88. Общий обзор программ и деятельности Организации Объединенных Наций, специализированных учреждений, международного агентства по атомной энергии, Детского фонда Организации Объединенных Наций и других связанных с системой Организации Объединенных Наций учреждений и органов в экономической и социальной областях, в области технического сотрудничества и смежных областях [Електронний ресурс] : резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2188 (XXI) від 13 грудня 1966 року. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/787/83/IMG/NR078783.pdf?OpenElement> — Назва з екрана.

89. Международная стратегия развития на третье Десятилетие развития ООН [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Ассамблеи ООН №A/RES/35/56 від 5 грудня 1980 року. — Режим доступу: [http://www.un.org/russian/documents/instruments/docs\\_ru.asp?year=1980](http://www.un.org/russian/documents/instruments/docs_ru.asp?year=1980). — Назва з екрана.
90. Международная стратегия развития на четвертое Десятилетие развития ООН [Электронный ресурс] : резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/45/199 від 21 грудня 1990 року. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/ga>. — Назва з екрана.
91. Тодоров И. Я. Международное публичное право : учеб. пособие [Текст] / И. Я. Тодоров, В. Н. Субботин, А. В. Филонов. — К. : Знання, 2005. — 414 с.
92. Баймуратов М. А. Международное публичное право [Текст] / М. А. Баймуратов. — Х. : «Одиссей», 2003. — 752 с.
93. Консультативное заключение Международного Суда относительно законности угрозы ядерным оружием или его применения (A/51/218 від 19 липня 1996 року) [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/html/review-content-270297>. — Назва з екрана.
94. Матвеева Т. В. К вопросу о мягком праве в регулировании частноправовых отношений [Текст] / Т. В. Матвеева // Государство и право. — 2005. — №3. — С. 64.
95. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс (Академический курс) : учеб [Текст] / Г. М. Вельяминов. — М. : Волтерс Клувер, 2004. — 496 с.
96. Международное право [Текст] / [Алешин В. В., Ганюшкин Б. В. Горбунов, Ю. С., Демин Ю. Г., Забарчук Е. Л. Клебанов Л. Р. Микульшин А. И., Насонов В. Я., Павлов Н. И., Ромашов Ю. С., Свиначев В. В., Черниченко С. В.]. — М. : Изд-во «Международные отношения», 2005. — С. 359.
97. Соскін О. І. ЄС та місцеве самоврядування: досвід вишеградських міст та українська перспектива : науково-методичний посібник [Текст] / О. І. Соскін, А. М. Матвійчук, Н. О. Матвійчук ; [за загальною ред. О. І. Соскіна]. — К. : Вид-во «Інститут суспільної трансформації», 2008. — 56 с.
98. Павловські Кш. Політичний аналіз технічної допомоги (техніка та досвід Польщі) [Текст] / Кш. Павловські // Доповідь на семінарі «Політичний аналіз технічної допомоги (техніка та досвід Польщі)» 19–20 вересня 2003 р. — Київ. — 2003.
99. Гуз-Веттер Маржена. Філософія використання допоміжних фондів в Польщі [Електронний ресурс] : Доповідь 2000 р. // Інститут Державних Відносин, Варшава. — Режим доступу: [http://www.icps.com.ua/doc/subsidiary\\_founds\\_ukr.ppt](http://www.icps.com.ua/doc/subsidiary_founds_ukr.ppt). — [Цитовано за версією сайту 13.04.2008 р.]. — Назва з екрана.

100. Pre-Accession Funds. Polish Experience [Електронний ресурс]. — Office of the Committee for European Integration, Poland. — Режим доступу: <http://www.ukie.gov.pl>. — [Цитовано за версією сайту 23.12.2008 р.]. — Назва з екрана.
101. Вишневський А. Проблема координації міжнародної технічної допомоги в Україні та Польщі [Текст] / А. Вишневський, В. Нанівська. — К. : 2002. — 44 с.
102. Завдяки програмам технічної допомоги Польща підготувалась до членства в ЄС [Електронний ресурс] // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. — 2001. — №107. — Режим доступу: [http://www.icps.kiev.ua/files/articles/30/25/nl\\_ukr\\_20010514\\_0107.pdf](http://www.icps.kiev.ua/files/articles/30/25/nl_ukr_20010514_0107.pdf). — Назва з екрана.
103. Official site of the European Commission. Externat Relations: Ukraine. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://europa.eu.int/comm/external\\_relations/ukraine/csp](http://europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/csp). — [Цитовано за версією сайту 02.03.2008 р.]. — Назва з екрана.
104. Комюніке Комісії Ради та Європейського Парламенту «Розширена Європа — нові сусіди: нова система стосунків з нашими східними та південними сусідами» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art\\_id=41476864&cat\\_id=41476406&ctime=1152633626178](http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=41476864&cat_id=41476406&ctime=1152633626178). — Назва з екрана.
105. Official site of the European Commission. Externat Relations: Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://eeas.europa.eu/ukraine/index\\_en.htm](http://eeas.europa.eu/ukraine/index_en.htm). — Назва з екрана.
106. Регламент ЄС №1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року «Про загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства». Official site of the European Commission. Externat Relations: Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm) — Назва з екрана.
107. Регламент ЄС №951/2007 Європейської Комісії від 9 серпня 2007 року «Про правила імплементації програм транскордонного співробітництва, що фінансуються відповідно до Регламенту ЄС №1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року «Про загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства»». Official site of the European Commission. Externat Relations: Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm) — Назва з екрана.

108. Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств від 12 грудня 2006 року [Текст] // Офіційний вісник України від 26.09.2008 р. — №70. — С. 120. — (стаття 2347).
109. Commission Decision of 19 October adopting ENPI Ukraine Strategy Paper for period 2007-2013: C(2007) 672 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi\\_csp\\_ukraine\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf).
110. Commission Decision of 19 October adopting ENP Regional Programme Strategy Paper for period 2007-2013: C(2007) 672 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi\\_csp\\_ukraine\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf)
111. National Indicative Programme (NIP) for 2007-2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/index\\_en.htm](http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/index_en.htm).
112. ENPI Eastern Region Programme Strategy Paper 2007-2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/index_en.htm). — Назва з екрана.
113. The ENPI CBC Strategy Paper 2007-2013 and Indicative Programme 2007-2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/documents/summary\\_of\\_staregry\\_paper\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/documents/summary_of_staregry_paper_en.pdf). — Назва з екрана.
114. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [Текст] // Офіційний вісник України від 29.06.2006. — К., 2006. — № 24. — С. 203. — (стаття 1794).
115. Загальні правила, що застосовуються до меморандумів про фінансування, підписані між урядом України та Комісією Європейських Співтовариств 28 грудня 1994 року [Текст] // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 2004. — № 4. — книга 2. — С. 735. — (стаття 1063).
116. Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств від 12 грудня 2006 року [Текст] // Офіційний вісник України від 26.10.2009 — К., 2006 р. — №80, / №70. — С. 101. — (стаття 2347).
117. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов [Текст]. — СПб., 1898. — Т. 1. 1. — С. 393.
118. Конвенции и соглашения [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/documen/convents/chroncon1960.htm>. — Назва з екрана.
119. Шумило О., Гуменюк В. Європейська інтеграція: новий контекст, нові інституції [Текст] / О. Шумило, В. Гуменюк. — К. : Вид-во «МЦПД», 2009. — 60 с.
120. Ігнащенко В.А. Формування системи договірно-правового регулювання залучення та використання міжнародної технічної допомоги в Україні

- [Текст] / В. А. Ігнащенко // Український часопис міжнародного права. — 2002. — №4. — С. 44–54.
121. Кучеренко О. В. Проблеми та перспективи міжнародного технічного та техніко-економічного співробітництва України [Текст] / О. В. Кучеренко // Міжнародно-правове та економічне регулювання торгівлі: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів VII міжнародної науково-практичної конференції, 27–28 травня 2004 року. — К. : УАЗТ, 2004. — С. 55–57.
  122. Угода між Україною і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, укладена 7 травня 1992 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.
  123. Угода між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про технічне та фінансове співробітництво» від 14.05.1999 р. // Офіційний вісник України від 07.06.2006. — К., 2006 р. — №21, / №37. — С. 165 (ДІ) / С.168. — (стаття 1586).
  124. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво» від 17.03.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=498-14>. — Назва з екрана.
  125. Рамкова угода щодо грантів технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — К., 1999 р. — № 26. — (стаття 217).
  126. Меморандум про взаєморозуміння щодо технічного співробітництва у 2008–2009 роках між Державною податковою адміністрацією України та Податковим директором Франції [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2008 р. — № 35. — С. 90. — (стаття 1194).
  127. Закон України «Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі щодо проекту ОБСЄ-Україна стосовно утилізації запасів меланжу (компоненту рідкого ракетного палива)» від 15 квітня 2009 року № 1264–VI [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Віктора Януковича. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/9248.html>. — Назва з екрана.
  128. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про надання безповоротної фінансової допомоги на проект «Охорона здоров'я матерів і дітей (неонтологія)» від 24.07.1998 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=756>. — Назва з екрана.
  129. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми до-



## • СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

- помоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2003 році від 08.09.2003 року [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2004 р. — №5. — С. 274. — (стаття 283).
130. Програма спільних дій на 2004–2006 рр. між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2004 р. — №5. — С. 254. — (стаття 1408).
131. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Міністерством економічних справ Королівства Нідерландів щодо програми економічного співробітництва на 2007–2009 рр. від 02.10.2006 р. [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2006 р. — №44. — С. 448. — (стаття 2986).
132. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Швеція про загальні умови технічного та фінансового співробітництва, укладений 29.08.2007 року, ратифікована Законом України 04.06.2008 року, що має рамковий характер [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2008 р. — №45. — С. 18. — (стаття 1455).
133. Керівні положення: відбір та наймання консультантів Позичальниками Світового банку, видані Світовим банком у січні 1997 р. та переглянуті у вересні 1997 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www.worldbank.org/procure](http://www.worldbank.org/procure)
134. Рамкова угода щодо грантів технічної допомоги між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 січня 1998 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — К., 1999 р. — №26. — (стаття 217).
135. Лист-угода про надання Гранту Уряду Японії на підготовку пілотного проєкту від 17 березня 2005 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996\\_059](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996_059). — Назва з екрана.
136. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики [Текст] : монографія / О. О. Мережко. — К. : Таксон, 2002. — 344 с.
137. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року / Відомості Верховної Ради України. — 1994. — №10. — С. 45.
138. Рамкова Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про консультування і технічне співробітництво від 29 травня 1996 року [Електронний ресурс] / Інформаційно-правовий портал «Закони України». — Режим доступу: [http://uazakon.com/documents/date\\_8z/pg\\_ianesc.htm](http://uazakon.com/documents/date_8z/pg_ianesc.htm). — Назва з екрана.
139. Стратегія партнерства з Україною на період 2008–2011 фінансових років МБРР та МФК [Електронний ресурс]: звіт №40716-UA / Департамент управління програмою в Україні, Білорусі та Молдові. Регіон Європи та

- Середньої Азії Міжнародна фінансова корпорація. Департамент Центральної та Східної Європи. — Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/0,,contentMDK:21481772~menuPK:4206468~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:455681,00.html>. — Назва з екрана.
140. Усенко У. Е. Теоретические проблемы соотношения международного и внутригосударственного права [Текст] / У. Е. Усенко // Советский ежегодник международного права. — М. : Наука, 1979. — С. 57–86.
  141. Звеков В. П. К вопросу о соотношении материально-правового и коллизионного способов регулирования в международном частном праве [Текст] / В. П. Звеков // Советский ежегодник международного права, 1973. — М., 1975. — С. 285.
  142. Левин Д. Б. Проблема соотношения международного и внутригосударственного права [Текст] / Д. Б. Левин // Сов. государство и право. — 1964. — №77. — С.92–93.
  143. Черниченко С. В. Теория международного права [в 2-х томах] [Текст] / С. В. Черниченко. — М. : Издательство «НИМП», 1999. — Том 1: Современные теоретические проблемы. — 336 с.
  144. Буткевич В. Г. Советское право и международный договор [Текст] / В. Г. Буткевич. — К., 1977. — С. 46.
  145. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права [Текст] / А. С. Гавердовский. — К.: Вища школа, 1980 – 424 с.
  146. Дмитрієв А. І. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України [Текст] / А. І. Дмитрієв ; за ред. В. Н. Денисова. — К. : Юстиніан, 2006.
  147. Конституція України зі змінами [Текст] / Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 — 1996 р. — № 30, стаття 141.
  148. Закон України «Про міжнародні договори України» [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2004 р. — №35. — С. 11. — (стаття 2317).
  149. Меморандуми про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії стосовно технічної допомоги від 10 лютого 1993 року // Офіційний вісник України від 06.05.2005 [Текст]. — К., 2005 р. — № 16. — С. 189. — (стаття. 899).
  150. Угода між Урядом України і Урядом Королівства Данії щодо допомоги в енергетичній програмі, яка враховує аспекти захисту довкілля від 2 квітня 1997 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [//zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=208\\_001](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=208_001). — Назва з екрана.
  151. Бюджетний кодекс України // Офіційний вісник України від 03.08.2001р. [Текст]. — К., 2001 р. — № 29. — С. 1 — (стаття 1291).
  152. Наказ Мініекономіки України та ДПА України від 25.02.2010 № 178/110 «Про затвердження Порядку підтвердження пільг щодо звільнення від

- сплати податку на додану вартість операцій платників податку з поставки товарів і послуг, місце надання яких знаходиться на митній території України, які здійснюються за кошти Європейського Союзу в рамках реалізації проєктів (програм) технічної допомоги» [Текст] // Офіційний вісник України від 21.05.2010. — К., 2010 р. — №35. — С. 29. — (стаття 1219).
153. Наказ Мінекономіки України та ДПА України від 06.02.2006 № 46/55 «Про затвердження Положення про порядок звільнення від сплати податку на додану вартість операцій платників податку з поставки товарів, що здійснюються на митній території України за кошти Уряду Японії відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу від 10.06.2004» [Текст] // Офіційний вісник України від 22.03.2006. — К., 2006 р. — №10. — С. 504. — (стаття 662).
154. Наказ НАУРСІ від 29.12.1998 № 41/654 «Про затвердження Положення про порядок звільнення від податку на додану вартість товарів (робіт, послуг), що закуповуються на митній території України організаціями, які виконують в Україні програми та проєкти міжнародної технічної допомоги відповідно до угод між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки щодо техніко-економічного співробітництва» у редакції від 28.08.2004 [Текст] // Офіційний вісник України від 03.09.2004. — К., 2004 р. — №33. — С. 131. — (стаття 2229).
155. Наказ Міністерства економіки та європейської інтеграції України, ДПА України від 07.10.2003 № 276/477 «Про затвердження Положення про порядок застосування законодавства з питань пільгового оподаткування виконавців робіт, послуг на митній території України, які виконуються за рахунок міжнародної технічної допомоги, що надається на безоплатній та безповоротній основі на період підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, або за рахунок коштів, які передбачаються в державному бюджеті як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття» // Офіційний вісник України від 14.11.2003. — К., 2003 р. — №44. — С. 193. — (стаття 2332).
156. Сандровский К. К. Международное таможенное право [Текст] : учебник / К. К. Сандровский. — К. : В-во «Знання», КОО, 2000. — 461 с.
157. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів про технічне та фінансове співробітництво від 11 травня 1998 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=528\\_002](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=528_002) — Назва з екрана.
158. Указ Президента України від 27 березня 1995 року № 488/9 «Про Положення про Агентство координації міжнародної технічної допомоги» 5

- [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. — Назва з екрана.
159. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 1995 року № 424 «Про затвердження Стратегічних напрямів міжнародної технічної допомоги Україні на 1995–1997 роки» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. — Назва з екрана.
160. Указ Президента України «Про внесення змін до деяких указів Президента України» від 10 серпня 1998 року № 866/98 [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 1998р. — №32. — С. 27.
161. Указ Президента України від 1 листопада 2003 року № 1238/2003 «Про Національного координатора з питань технічної допомоги Європейського Союзу» (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 246/2004 від 28.02.2004) [Текст] // Офіційний вісник України від 21.11.2003 р. — К., 2003 р. — №45. — С. 8.
162. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2007 № 777 «Про затвердження Положення про Міністерство економіки України» [Текст] // Офіційний вісник України від 08.06.2007 р. — К., 2007 р. — №39. — С. 69. — (стаття 1563).
163. Постанова КМУ від 16 липня 2008 року № 649 «Про утворення Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції» [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2008 р. — №54. — С. 17. — (стаття 1805).
164. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги на 2004–2007 роки» від 14 січня 2004 р. [Текст] // Офіційний вісник України. — К., 2004 р. — №2. — С. 36. — (стаття 45).
165. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги на 2005–2007 роки» від 30 серпня 2005 року №829 [Текст]. // Офіційний вісник України. — К., 2005 р. — №35. — С. 83. — (стаття 2121).
166. Розпорядження КМУ від 3 вересня 2009 р. № 1156-р. «Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009–2012 роки [Текст]. // Офіційний вісник України від 12.10. 1009 — К., 2009 р. — №76. — С. 8. — (стаття 2583).
167. Стратегія партнерства з Україною на період 2008–2011 фінансових років [Електронний ресурс] : документ Світового банку №40716-UA. — Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/0,,contentMDK:21481772~menuPK:4206468~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:455681,00.html>. — Назва з екрана.

168. Україна — Цілі розвитку тисячоліття 2000+5 [Текст] : мат. до ювілейної 60-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН / В. Піщейко, Н. Сітнікова, Р. Дорошківич, В. Попов, П. Онищенко, М. Китаєва, Н. Опаріна, О. Етокова, К. Іващенко, О. Пасічник, Є. Ярмолюк, Т. Боліла, Л. Кияшко, О. Савенко. — К. : Видавництво «Дія», 2005. — С. 99.
169. Рамкова програма допомоги ООН Україні (UNDAF) 2006–2010 рр. від 23 серпня 2005 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org.ua/files/UNDAF%20UKR.pdf>. — Назва з екрана.
170. Доклад Объединенной инспекционной группы о национальном исполнении проектов технического сотрудничества [Електронний ресурс] : записка Генерального секретаря Экономический и Социальный Совет ООН E/2009/103 от 23 июня 2009 года. — Режим доступу: [http://www.unjui.org/data/ru/ann\\_rep\\_wp/ruArA\\_63\\_34.pdf](http://www.unjui.org/data/ru/ann_rep_wp/ruArA_63_34.pdf). — Назва з екрана.
171. Доклад Объединенной инспекционной группы «Национальное исполнение проектов технического сотрудничества» JIR/REP/2008/4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.unjui.org/data/reports/2008/ru2008\\_04.pdf](http://www.unjui.org/data/reports/2008/ru2008_04.pdf). — Назва з екрана.
172. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №47/199 від 22 грудня 1992 року «Трьохгодинний обзор политики в области оперативной деятельности в целях развития в рамках системы Организации Объединенных Наций» [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/276/43/IMG/N9327643.pdf?OpenElement>
173. Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» [Текст] // Офіційний вісник України від від 02.07.1998. — К., 2007 р. — №24. — С. 3.
174. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=38113&cat\\_id=37169](http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=38113&cat_id=37169). — Назва з екрана.
175. Національна індикативна програма для України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економіки України — Режим доступу: [http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat\\_id=80873](http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=80873). — Назва з екрана.
176. Інструмент європейського сусідства і партнерства — нові можливості для України [Електронний ресурс] / під ред. Н. Андрусевича. — Львів, 2008. — Режим доступу: [http://www.iardi.org/uploads\\_en/ENPI\\_2008\\_ukr.pdf](http://www.iardi.org/uploads_en/ENPI_2008_ukr.pdf). — Назва з екрана
177. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2009-2010 роках

- від 25.05.09 [Текст]. // Офіційний вісник України від 01.02.2010. — К., 2010 р. — №4. — С. 78. — (стаття 178).
178. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки щодо підвищення експлуатаційної безпеки, зниження ступеня ризику експлуатації та зміцнення систем регулювання цивільних атомних об'єктів в Україні [Текст]. // Офіційний вісник України від 15.03.2006. — К., 2006 р. — №9. — С. 190. — (стаття 581).
179. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124\\_033&c=1#Card](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124_033&c=1#Card). — Назва з екрана.
180. Угода між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=392\\_024&c=1#Card](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=392_024&c=1#Card). — Назва з екрана.
181. Мурава М. Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво [Текст] / М. Мурава // Моніторинговий кур'єр. — К., 2009. — №2.
182. Strategic Plan: Fiscal Years 2007–2012 [Електронний ресурс] // Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). — Режим доступу: [http://www.usaid.gov/policy/coordination/stratplan\\_fy07-12.html](http://www.usaid.gov/policy/coordination/stratplan_fy07-12.html). — Назва з екрана.
183. Цілі Розвитку Тисячоліття ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/mdg/Default.aspx>. — Назва з екрана.
184. Strategic Objectives [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scotland.gov.uk/About/scotPerforms/objectives>. — Назва з екрана.
185. Мурава М. Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво [Текст] / М. Мурава // Моніторинговий кур'єр. — К., 2009. — №3.

---

## Додатки

**ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПРАВО НА РОЗВИТОК**

4 грудня 1986 р.

*(Резолюція 41/128 Генеральної Асамблеї ООН)*

Генеральна Асамблея, беручи до уваги мету та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та заохочуючи розвиток і повагу до прав й основних свобод всіх людей без відмінності за ознаками раси, статі, мови й релігії,

призиваючи, що розвиток являється всебічним економічним, соціальним, культурним і політичним процесом, спрямованим на постійне підвищення добробуту всього населення й усіх осіб на основі їх активної, вільної й конструктивної участі у розвитку та справедливому розподілі створюваних у ході розвитку благ,

враховуючи, що відповідно до положень Загальної декларації прав людини кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в Декларації, можуть бути повністю здійснені,

посилаючись на положення Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародного пакту про цивільні й політичні права,

посилаючись далі на відповідні угоди, конвенції, резолюції, рекомендації й інші документи Організації Об'єднаних Націй і її спеціалізованих установ, що стосуються всебічний розвитку людини, економічного й соціального прогресу і розвитку всіх народів, включаючи документи, що стосуються деколонізації, попередження дискримінації, поваги й дотримання прав і основних свобод людини, підтримки міжнародного миру і безпеки та подальшого сприяння розвитку дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту,

нагадуючи про право народів на самовизначення, відповідно до якого всі народи мають право на вільне визначення свого політичного статусу й здійснення свого економічного, соціального й культурного розвитку,



нагадуючи далі про право народів здійснювати згідно з відповідними положеннями обох Міжнародних пактів про права людини, свій повний і всецілий суверенітет над усіма своїми природними багатствами й ресурсами,

враховуючи зобов'язання держав відповідно до Статуту сприяти загальній повазі й дотриманню прав і основних свобод для всіх людей без яких б то ні було відмінностей за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, майнового положення, народження або за іншою ознакою,

уважаючи, що ліквідація масових і грубих порушень прав людини народів і осіб, що зачіпаються такими ситуаціями, та які є результатом колоніалізму, неоколоніалізму, апартеїду, усіх форм расизму й расової дискримінації, іноземного панування й окупації, агресії й погроз національному суверенітету, національній єдності і територіальній цілісності і погрози війни, сприятиме створенню умов розвитку значної частини людства,

вказуючи заклопотаність щодо наявності серйозних перешкод на шляху розвитку й повного самовираження людини та народів, що пов'язані, зокрема, із запереченням цивільних, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, і вважаючи, що усі права і основні свободи людини неподільні та взаємозалежні і що для сприяння розвитку повинна приділятися однакова увага й першорядне значення у здійсненні, сприянні й захисту цивільних, політичних економічних, соціальних і культурних прав і що внаслідок цього сприяння, повага і здійснення деяких прав людини й основних свобод не може слугувати виправданням відмови в інших правах людини та її основних свобод,

уважаючи, що міжнародний мир і безпека являються найважливішими факторами здійснення права на розвиток,

підтверджуючи, що існує тісний зв'язок між роззброюванням і розвитком і що прогрес в сфері роззброювання значно прискорив би прогрес в сфері розвитку і що ресурси, що вивільняються в результаті здійснення заходів з роззброювання, повинні бути спрямовані на економічний і соціальний розвиток і добробут усіх народів і, зокрема, народів країн, що розвиваються,

визнаючи, що людина є основним суб'єктом процесу розвитку і що внаслідок цього у політиці у сфері розвитку людина повинна розглядатися як головний учасник та бенефіціар розвитку,

визнаючи, що створення сприятливих умов для розвитку народів і індивідуумів є основним обов'язком їх держав,

усвідомлюючи, що зусилля, спрямовані на сприяння розвитку й захист прав людини на міжнародному рівні, повинні супроводжуватися зусиллями з встановлення нового міжнародного економічного порядку,

підтверджуючи, що право на розвиток є невід'ємним правом людини і що рівність можливостей для розвитку є прерогативою як держав, так і людей, що складають державу,

проголошує наступну Декларацію про право на розвиток:

### **Стаття 1**

1. Право на розвиток є невід'ємним правом людини, у силу якого кожна людина та усі народи мають право брати участь у такому економічному, соціальному, культурному й політичному розвитку, при якому можуть бути повністю здійснені всі права та основні свободи людини, а також сприяти їй користуватися його благами.

2. Право людини на розвиток допускає також здійснення повною мірою право народів на самовизначення, яке включає згідно з відповідними положеннями обох Міжнародних пактів про права людини, здійснення народами невід'ємного права на повний суверенітет над усіма своїми природними багатствами та ресурсами.

### **Стаття 2**

1. Людина є основним суб'єктом процесу розвитку й повинна бути активним учасником і бенефіціаром права на розвиток.

2. Усі люди несуть відповідальність за розвиток в індивідуальному та колективному плані з урахуванням необхідності повної поваги прав і основних свобод людини, а також своїх обов'язків перед суспільством, яке тільки й може забезпечити вільний і повний розвиток людської особистості, і тому вони повинні заохочувати й захищати відповідний політичний, соціальний і економічний порядок, необхідний для розвитку.

3. Держави мають право й обов'язок визначати відповідну національну політику розвитку, спрямовану на постійне підвищення добробуту всього населення та всіх окремих осіб на основі їх активної, вільної й конструктивної участі в розвитку та у слухному розподілі створюваних у ході його благ.

### **Стаття 3**

1. Держави несуть основну відповідальність за створення національних і міжнародних умов, сприятливих для здійснення права на розвиток.

2. Здійснення права на розвиток вимагає повної поваги до принципів міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

3. Держави повинні співробітничати між собою у забезпеченні розвитку й усуненні перешкод на його шляху. Держави повинні здійснювати свої права й обов'язку таким чином, щоб сприяти встановленню нового міжнародного економічного порядку, заснованого на суверенній рівності, взаємозалежності, взаємній зацікавленості й співробітництві між усіма державами, а також заохочувати дотримання та здійснення прав людини.

#### **Стаття 4**

1. Держави повинні ухвалювати в індивідуальному й колективному порядку заходи, спрямовані на розробку політики у сфері міжнародного розвитку з метою сприяння реалізації у повному обсязі права на розвиток.

2. Для забезпечення більш швидкого розвитку країн, що розвиваються, необхідно вживання постійних заходів. На додаток до зусиль, що вживають по відношенні до країн, що розвиваються, необхідно застосовувати ефективне міжнародне співробітництво у наданні цим країнам відповідних засобів та можливостей для прискорення їх всебічного розвитку.

#### **Стаття 5**

Держави повинні вживати рішучих заходів, спрямованих на ліквідацію масових і грубих порушень прав людини, що зачіпаються такими ситуаціями та які є результатом апартеїду, усіх форм расизму й расової дискримінації, колоніалізму, іноземного панування й окупації, агресії, іноземного втручання та загрози національному суверенітету, національній єдності й територіальній цілісності, загрози війни та відмови визнати основне право народів на самовизначення.

#### **Стаття 6**

1. Усі держави повинні співробітничати з метою сприяння заохоченню і зміцненню загальної поваги та дотриманню всіх прав людини й основних свобод для всіх, без відмінності за ознаками раси, статі, мови й релігії.

2. Усі права та основні свободи людини є неподільними й взаємозалежними; однакова увага і першорядне значення повинне приділятися здійсненню, сприянню та захисту цивільних, політичних, економічних, соціальних і культурних прав.

3. Держави повинні вживати заходів з метою ліквідації перешкод на шляху розвитку, що виникають у результаті недотримання цивільних і політичних прав, а також економічних, соціальних та культурних прав.

### **Стаття 7**

Усі держави повинні сприяти встановленню, підтримці та зміцненню міжнародного миру і безпеки та із цією метою додавати всі зусилля для досягнення загального і повного роззброювання під ефективним міжнародним контролем, а також для забезпечення використання ресурсів, що вивільняються в результаті прийняття ефективних заходів з роззброювання з метою всебічного розвитку, зокрема країн, що розвиваються.

### **Стаття 8**

1. Держави повинні ухвалювати на національному рівні всі необхідні заходи для здійснення права на розвиток і забезпечити, зокрема, рівність можливостей для всіх у тому, що стосується доступу до основних ресурсів, освіти, охорони здоров'я, харчування, житла, зайнятості та справедливого розподілу доходів. Повинні бути вжиті ефективні заходи із забезпечення активної ролі жінок у процесі розвитку. З метою ліквідації всіх соціальних несправедливостей повинні бути проведені відповідні економічні й соціальні реформи.

2. Держави повинні заохочувати участь населення у всіх сферах у якості важливого фактору процесу розвитку та у здійсненні повною мірою всіх прав людини.

### **Стаття 9**

1. Усі викладені в цій Декларації аспекти права на розвиток мають неподільний і взаємозалежний характер, і кожний з них повинно розглядати в контексті цілого.

2. Ніщо в цій Декларації не може розглядатися як таке, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй або як таке, що припускає надання якій-небудь державі, групі або окремій особі права проводити будь-яку діяльність або робити дії, спрямовані на порушення

• Декларація про право на розвиток 4 грудня 1986 р

---

прав, викладених у Загальній декларації прав людини та у Міжнародних пактах про права людини.

**Стаття 10**

Слід ухвалювати заходи для забезпечення повного здійснення й прогресивного зміцнення права на розвиток, включаючи розробку, прийняття й здійснення політичних, законодавчих і інших заходів на національному й міжнародному рівнях.

## ПАРИЗЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ

*Україна приєдналась до Декларації згідно з Указом Президента  
України N325/2007 від 19.04.2007 року*

Відповідальність, гармонізація, узгодження, результати й взаємна підзвітність

### І. РІШЕННЯ

1. Ми, Міністри розвинутих країн та країн, що розвиваються, відповідальні за надання сприяння розвитку, та Голови багатосторонніх і двосторонніх установ з питань розвитку, що брали участь у засіданні в м. Париж, яке відбулося 2 березня 2005 року, приймаємо рішення про вжиття далекосяжних заходів, що підлягають моніторингу та спрямовані на реформування шляхів надання допомоги та управління нею у світлі майбутнього огляду Декларації тисячоліття та Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), що проводиться ООН кожні п'ять років і буде проведений наступного разу в кінці поточного року. Як і під час зустрічі в Монтерей, ми усвідомлюємо, що задля досягнення зазначених цілей окрім підвищення обсягу допомоги та зростання ролі інших джерел надання допомоги, спрямованих на забезпечення розвитку, також необхідно значно підвищити ефективність допомоги для підтримки зусиль країн-партнерів, які спрямовані на вдосконалення урядування та діяльності, метою якої є забезпечення розвитку. Зазначене вище набуде ще більшої ваги, якщо вже існуючі та нові двосторонні та багатосторонні ініціативи приведуть до подальшого значного підвищення обсягу зовнішньої допомоги.

2. На цьому Форумі з підвищення ефективності зовнішньої допомоги, що проводиться на найвищому рівні, ми здійснюємо нашу подальшу роботу відповідно до Декларації, прийнятої на Римському Форумі з гармонізації (лютий 2003 року) та відповідно до основних принципів, висунутих у ході проведення Маракеського круглого столу, присвяченого питанням управління результатами розвитку (лютий 2004 року),

оскільки ми вважаємо, що саме завдяки ним буде посилено вплив допомоги, що надається, для зменшення бідності й нерівності, забезпечення зростання, створення потенціалу й прискорення досягнення Цілей розвитку тисячоліття.

Заходи стосовно підвищення ефективності зовнішньої допомоги

3. Ми ще раз підтверджуємо зобов'язання, які були взяті нами на Римському форумі стосовно забезпечення гармонізації та узгодження надання зовнішньої допомоги. Нас стимулює той факт, що багато країн-донорів і країн-партнерів визначили підвищення ефективності зовнішньої допомоги як високопріоритетний напрям, і ми ще раз підтверджуємо нашу готовність забезпечити прискорення реалізації поставлених цілей, зокрема в таких сферах:

i. Вироблення більш чітких національних стратегій розвитку країн-партнерів та забезпечення їхньої реалізації, а також посилення відповідних рамок діяльності (наприклад, планування, бюджету й оцінки виконання).

ii. Поліпшення узгодження зовнішньої допомоги з пріоритетами, системами та процедурами країни партнера й стимулювання зміцнення їхнього потенціалу.

iii. Підвищення рівня відповідної підзвітності країн-донорів і країн-партнерів перед своїми громадянами й парламентами для розробки політичних курсів, стратегій та забезпечення їхнього виконання.

iv. Уникнення дублювання заходів і забезпечення більш раціональної донорської діяльності для максимального підвищення її економічної ефективності.

v. Реформування та спрощення стратегій і процедур країн-донорів для заохочення спільної роботи й прогресивного узгодження з пріоритетами, системами й процедурами країн-партнерів.

vi. Визначення критеріїв, стандартів виконання та підзвітності для національних систем країн-партнерів у сфері державного фінансового управління, системі закупівель, фідучіарних гарантій і природоохоронних оцінок відповідно до широкоvizнаних успішних практик, а також забезпечення їхнього швидкого й широкого застосування.

4. Ми зобов'язуємося вжити конкретних та ефективних заходів, спрямованих на вирішення решти проблемних питань, як-от:

i. Недостатньої розвиненості системи закладів, що спрямовані на забезпечення розробки й виконання національних стратегій розвитку, орієнтованих на досягнення конкретних результатів, у країнах-партнерах.

ii. Неспроможності забезпечити більш передбачувані та довгострокові зобов'язання стосовно надання донорської допомоги країнам-партнерам.

iii. Недостатнього рівня делегування повноважень персоналу представництв країн-донорів і недостатньої уваги стимулюючим факторам, що можуть забезпечити налагодження партнерських відносин між країнами-донорами та країнами-партнерами.

iv. Недостатнього рівня інтеграції глобальних програм й ініціатив до внутрішніх стратегій з розвитку країн-партнерів, у тому числі таких критично важливих сфер, як боротьба з ВІЛ/СНІД.

v. Корупції й відсутності прозорості, що підривають суспільну підтримку, перешкоджають ефективній мобілізації й розподілу ресурсів, а також зменшують частку ресурсів на здійснення діяльності, яка є надзвичайно важливою для викорінення бідності й забезпечення стійкого економічного зростання. Існування корупції не дає змоги країнам-донорам покладатися на відповідні національні системи країн-партнерів.

5. Ми усвідомлюємо, що підвищення ефективності зовнішньої допомоги є доцільним і необхідним стосовно всіх видів надання допомоги. Визначаючи найбільш ефективні види надання зовнішньої допомоги, ми будемо керуватися стратегіями розвитку й пріоритетами, визначеними самими країнами-партнерами. Індивідуально або колективно ми будемо проводити відбір й вести розробку відповідних додаткових видів надання допомоги для забезпечення їхньої максимальної комбінованої ефективності.

6. З метою реалізації Декларації ми докладемо додаткових зусиль, спрямованих на забезпечення надання й використання допомоги, у тому числі збільшення обсягів фінансових потоків, як було обіцяно на зустрічі в Монтерей, та в спосіб, що дозволить раціоналізувати часто надмірну фрагментацію донорської діяльності на національному й секторальному рівнях.

Адаптація та пристосування до ситуацій у різних країнах

7. Підвищення ефективності зовнішньої допомоги також є необхідним у складних та надзвичайних ситуаціях, наприклад цунамі, яке 26 грудня 2004 року спричинило руйнування та жертви в країнах, розташованих на узбережжі Індійського океану. У таких ситуаціях надання всевітньої гуманітарної допомоги й допомоги, спрямованої на забезпечення розвитку, має узгоджуватися зі стратегіями країн-партнерів стосовно боротьби з бідністю та забезпечення економічного зростання. У країнах



з нестабільною ситуацією, у рамках надаваної нами допомоги, спрямованої на відновлення держави й забезпечення надання базових послуг, ми також забезпечимо адаптацію принципів гармонізації, узгодження й управління результатами до середовища, в якому урядування й потенціал є недостатньо розвинутими. Загалом поступово ми приділятимемо більше уваги таким складним ситуаціям під час ужиття заходів стосовно підвищення ефективності зовнішньої допомоги.

Уточнення показників, графіків та цілей

8. Ми розуміємо, що реформи, запропоновані в цій Декларації, вимагатимуть постійної політичної підтримки на високому рівні, спільного тиску з боку учасників процесу та скоординованих дій на глобальному, регіональному й національному рівнях. Ми зобов'язуємося прискорити темп здійснення перетворень у дусі спільної підзвітності, шляхом виконання Завдань Партнерства, викладених у розділі II, здійснюючи оцінку позитивних змін стосовно цих питань згідно з 12 спеціальними показниками, розробленими й погодженими нами сьогодні та викладеними в розділі III цієї Декларації.

9. Для подальшого прискорення позитивних змін ми визначимо цілі на період до 2010 року. Такі цілі передбачатимуть участь як країн-донорів, так і країн-партнерів, а також розроблятимуться для відстеження й стимулювання позитивних змін на глобальному рівні серед країн й агентств, що підписали цю Декларацію. Ці цілі не повинні перешкоджати досягненню цілей, або замінити собою будь-які цілі, що визначаються окремими країнами-партнерами для себе. На сьогодні ми дійшли згоди стосовно п'яти попередньо визначених цілей, досягнення яких контролюватиметься за допомогою показників, наведених у розділі III. Ми погоджуємося провести огляд досягнення цих попередніх цілей та затвердити нові цілі відповідно до решти показників, як показано в розділі III, до проведення зустрічі UNGA на вищому рівні, що відбудеться у вересні 2005 року. У зв'язку із цим ми звертаємося з проханням до країн-донорів і країн-партнерів, що беруть участь у роботі Комітету допомоги розвитку, провести відповідну термінову підготовчу роботу<sup>15</sup>. Водночас

<sup>15</sup> Відповідно до пункту 9 Декларації товариство країн-донорів і країн-партнерів, що беруть участь у Комітеті допомоги розвитку (Робоча група з моніторингу ефективності зовнішньої допомоги), у тому числі членів Комітету допомоги розвитку (ОЕСР), країни-партнери та багатосторонні установи, провело дві зустрічі, 30-31 травня 2005 року та 7-8 липня 2005 року для прийняття й, за необхідності, проведення огляду цілей для дванадцяти Показників позитив-

ми вітаємо ініціативи країн-партнерів і країн-донорів стосовно визначення власних цілей з підвищення ефективності зовнішньої допомоги в рамках погоджених показників позитивних змін та Зобов'язань зі співробітництва. Наприклад, ряд країн-партнерів представили плани дій, також багато країн-донорів взяли на себе нові важливі зобов'язання. Ми пропонуємо всім заінтересованим учасникам надати інформацію про такі ініціативи до 4 квітня 2005 року для забезпечення їхньої публікації.

Проведення моніторингу та оцінки реалізації

10. Оскільки забезпечення реальних позитивних змін на національному рівні є надзвичайно важливим завданням, ми під керівництвом країни-партнера будемо періодично проводити як якісну, так і кількісну оцінку наших спільних досягнутих позитивних змін на національному рівні в напрямі реалізації погоджених зобов'язань стосовно підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Для цього ми використовуватимемо відповідні механізми, що існують на національному рівні.

11. На міжнародному рівні ми закликаємо спільноту країн-донорів, а також країн-партнерів, що беруть участь в роботі Комітету допомоги розвитку збільшити свою участь, і до кінця 2005 року запропонувати низку заходів стосовно середньострокового моніторингу реалізації зобов'язань, зазначених у цій Декларації. Водночас ми звертаємося до всіх учасників процесу з проханням забезпечити координацію міжнародного моніторингу показників позитивних змін, зазначених у розділі III; та, у випадку необхідності, доопрацювати цілі; надати необхідні рекомендації стосовно визначення основних напрямів; й організувати постійний збір інформації з низки країн для подальшого узагальнення в періодичному звіті. Ми також використаємо існуючі донорські механізми для проведення оглядів та регіональних оглядів для забезпечення позитивних змін у цій сфері. Крім того, ми розглянемо можливість за-

---

них змін. На цих зустрічах було досягнуто згоди стосовно цілей, викладених у розділі III цієї Декларації. Ця угода є предметом застережень з боку однієї країни-донора за а) методикою оцінки якості систем закупівель, керованих на місцевому рівні (стосуються підпункту «b»(1) пункту 2 і підпункту «b» пункту 5) і b) прийнятної якості державних програм з реформи фінансового керування (стосуються підпункту «a.ii» пункту 5). Надалі будуть проведені обговорення з метою розгляду цих питань. Цілі, у тому числі застереження, було доведено до відома Голів Пленарного Засідання на вищому рівні 59-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у листі від 9 вересня 2005 року від імені Ричарда Маннінга, Голови Комітету допомоги розвитку (ОЕСР).

стосування процесів незалежного моніторингу національного значення (з повним охопленням країни) й оцінок, які повинні застосовуватися, не покладаючи додаткового навантаження на партнерів, а також таких, що забезпечать більш повне розуміння того, як підвищена ефективність зовнішньої допомоги сприяє досягненню завдань із забезпечення розвитку.

12. У зв'язку з нашою спрямованістю на реалізацію ми плануємо зустрітися знову 2008 року в одній з країн, що розвиваються, і провести два кола моніторингу. Потім планується проведення огляду прогресу в реалізації цієї Декларації.

## II. ЗАВДАННЯ ПАРТНЕРСТВА

13. Підготовлені в дусі взаємної підзвітності, ці Завдання Партнерства розроблено з урахуванням отриманих знань і наявного досвіду. Ми усвідомлюємо, що зобов'язання необхідно інтерпретувати у світлі ситуацій, що притаманні кожній країні-партнеру.

### ПРИЧЕТНІСТЬ

Країни-партнери повинні здійснювати ефективне керівництво шляхом розробки політики й стратегії з розвитку й координації своєї діяльності, спрямованої на такий розвиток

14. Країни-партнери зобов'язуються:

— Відігравати провідну роль у розробці й здійсненні національних стратегій розвитку<sup>16</sup> за допомогою проведення розширених консультацій.

- Перевести національні стратегії в пріоритетні операційні програми, орієнтовані на результати, які фіксуються в структурі середньострокових витрат і річних бюджетах (показник 1).

— Узяти на себе провідну роль у координуванні зовнішньої допомоги й інших ресурсів для розвитку на всіх рівнях під час діалогу з країнами-донорами, а також сприяти залученню громадськості й приватного сектору.

15. Донори зобов'язуються:

— Поважати керівну позицію країни-партнера й надавати допомогу в посиленні її потенціалу з виконання керівної ролі.

<sup>16</sup> Термін «національна стратегія розвитку» містить зниження рівня бідності й подібні стратегії загального характеру, а також секторальні й тематичні стратегії.

## УЗГОДЖЕННЯ

Усебічна допомога, надавана донорами, повинна ґрунтуватися на національних стратегіях розвитку, діяльності відповідних закладів та процедурах країни партнера.

Узгодження донорської допомоги зі стратегією країни партнера.

16. Країни-донори зобов'язуються:

— Засновувати свої стратегії для країн, установлювати діалог стосовно політик і програми співробітництва для розвитку, спираючись на національні стратегії розвитку країн-партнерів і періодичні огляди прогресу реалізації цих стратегій<sup>17</sup> (Показчик 3).

— По можливості висувати умови, засновані на національних стратегіях розвитку або щорічному огляді прогресу реалізації цієї стратегії. Інші умови будуть уключені тільки за наявності чіткого обґрунтування. Вони будуть виконуватися з дотриманням прозорості, а також лише після проведення консультацій з іншими країнами-донорами й заінтересованими сторонами.

— Погоджувати фінансування з єдиною структурою умов та (або) певним складом показників, що ґрунтуються на національній стратегії розвитку. Це не означає, що всі країни-донори повинні мати ідентичні умови, але умови кожної окремо взятої країни-донора повинні бути засновані на єдиній раціоналізованій структурі, спрямованій на досягнення стійких результатів.

Використання країнами-донорами зміцнених національних систем

17. Використання національних закладів і систем у тих випадках, коли існує надійна гарантія того, що допомога буде використана за призначенням, підвищить ефективність зовнішньої допомоги за рахунок посилення стійкого потенціалу країн-партнерів у розробці й реалізації стратегій і звітності перед своїми громадянами й парламентами. Системи й процедури країн-партнерів зазвичай уключають, але не обмежуються ними, національну діяльність і процедури для здійснення державного фінансового менеджменту, бухгалтерського обліку, аудиту, системи закупівель, структури й моніторингу результатів.

18. Діагностичні огляди є важливим джерелом інформації, і дедалі більше використовуються урядами й країнами-донорами як джерело інформації про стан національних систем у країнах-партнерах. І країни-партнери, і країни-донори заінтересовані в можливості проводити мо-

<sup>17</sup> Це містить, наприклад, Щорічний огляд прогресу стратегії зі зниження рівня бідності

ніторинг прогресу в ході вдосконалення національних систем. Цьому сприятимуть механізми оцінки виконання й відповідні пакети реформ, розроблені з використанням інформації, що міститься в діагностичних оглядах і відповідних аналітичних роботах.

19. Країни-партнери й країни-донори зобов'язуються спільно:

— Працювати разом для створення взаємно погоджених структур, які забезпечать застосування надійних оцінок виконання, прозорість і підзвітність національних систем (Покажчик 2).

— Інтегрувати діагностичні огляди й механізми оцінки виконання до національних стратегій з розвитку потенціалу.

20. Країни-партнери зобов'язуються:

— Провести діагностичні огляди, які забезпечать проведення надійних оцінок національних систем і процедур.

- На підставі даних діагностичних оглядів проводити реформи, необхідні для забезпечення ефективності, підзвітності й прозорості національних систем, діяльності закладів і процедур у рамках керування зовнішньою допомогою й іншими ресурсами, спрямованих на розвиток.

— Проводити реформи, наприклад реформу державного управління, що є необхідною для запуску й посилення процесів розвитку стійкого потенціалу.

21. Країни-донори зобов'язуються:

— По можливості максимально використовувати національні системи й процедури. У випадках, коли використання національної системи є неможливим, повинні враховуватися додаткові заходи обережності, спрямовані на посилення національних систем і процедур, а також запобігання їхньому послабленню (показник 5).

— Докладати максимальних зусиль, спрямованих на недопущення створення спеціалізованих структур, відповідальних за оперативне (повсякденне) керування й реалізацію проектів і програм, фінансованих зовнішньою допомогою (показник 6).

— Упроваджувати в національні системи узгоджені механізми оцінки виконання з метою уникнення появи надмірної кількості потенційно конфліктних цілей.

Посилення потенціалу розвитку країн-партнерів за підтримки країн-донорів

22. Створення стійкого потенціалу в плануванні, керуванні й реалізації стратегій, а також у звітності стосовно отримання результатів стратегій і програм має вирішальне значення для досягнення цілей

розвитку на підставі аналізу й діалогу, а також за допомоги реалізації, моніторингу й оцінки. Розвиток потенціалу є відповідальністю країн-партнерів, при цьому країни-донори повинні надавати підтримку. Розвиток потенціалу повинен виходити з національних стратегій розвитку країн-партнерів. Розвиток потенціалу повинен ґрунтуватися не лише на ретельному технічному аналізі. Цей показник повинен чітко реагувати на соціальне, політичне та економічне становище, у тому числі необхідність підвищення застосування людських ресурсів.

23. Країни-партнери зобов'язуються:

— Інтегрувати спеціальні завдання з розвитку потенціалу до національних стратегій розвитку й узятися до їхньої реалізації в рамках національних стратегій з розвитку потенціалу за необхідності.

24. Країни-донори зобов'язуються:

— Погодити свою аналітичну й фінансову підтримку із завданнями й стратегіями країн-партнерів з розвитку потенціалу й, відповідно, узгодити свою підтримку для розвитку потенціалу (показник 4).

Посилення потенціалу державного фінансового управління

25. Країни-партнери зобов'язуються:

— Посилити мобілізацію внутрішніх ресурсів і фіскальну стійкість, а також створити сприятливе середовище для державних і приватних інвестицій.

— Забезпечити механізм своєчасної, прозорої та надійної звітності з виконання бюджету.

— Узяти на себе провідну роль у реформуванні державного фінансового керування.

26. Країни-донори зобов'язуються:

— Надати надійні показники зобов'язання з надання допомоги на багаторічній основі, а також здійснювати виплати допомоги на своєчасній і передбачуваній основі відповідно до погодженого графіка (показник 7).

— По можливості максимально використовувати прозорі бюджетний механізм і систему фінансової звітності країни-партнера (показник).

27. Країни-партнери й країни-донори зобов'язуються спільно:

— Проводити гармонізовані діагностичні огляди й оцінки виконання державного фінансового керування.

Посилення національної системи закупівель

28. Країни-партнери й країни-донори зобов'язуються спільно:

— Використовувати спільно погоджені стандарти й процеси<sup>18</sup> для виконання діагностичної роботи, розробляти стабільні реформи й проводити моніторинг їхньої реалізації.

— Надавати достатні ресурси для надання підтримки в проведенні середньострокової й довгострокової реформи закупівельної системи, забезпечення розвитку її потенціалу.

— На національному рівні забезпечувати обмін інформацією й досвідом стосовно рекомендованих заходів для їхнього подальшого вдосконалення.

29. Країни-партнери зобов'язуються взяти на себе провідну роль у реформуванні системи закупівель.

30. Країни-донори зобов'язуються:

— Більшою мірою використовувати національні системи країн-партнерів для закупівель, за умови, що країна-партнер розробила й запровадила взаємоузгоджені стандарти й процеси (показник 5).

— Ужити узгоджених заходів у випадках, коли національні системи не відповідають взаємоузгодженим рівням виконання, або у випадках, коли донори не використовують їх.

Незв'язана допомога: одержання ліпшого результату за гроші

31. У цілому, незв'язана допомога збільшує ефективність наданої допомоги шляхом скорочення операційних витрат для країн-партнерів і вдосконалення заінтересованої участі країни й узгодження. Донори Комітету допомоги розвитку спрямовують свої зусилля на реалізацію Рекомендацій Комітету допомоги розвитку стосовно Незв'язаного Офіційного Розвитку Сприяння для найменш розвинених країн (показник 8).

## УЗГОДЖЕННЯ

Діяльність країн-донорів на більш узгодженій і прозорій основі з підвищеною колективною ефективністю

Країни-донори уживають загальних заходів і спрощують процедури

32. Країни-донори зобов'язуються:

— Реалізувати плани дій країн-донорів, які проводяться в рамках виконання зобов'язань Римського Форуму на високому рівні.

— По можливості реалізувати загальні заходи на національному рівні з планування, фінансування (наприклад, спільні фінансові заходи),

---

<sup>18</sup> Такі, як розроблені спільним круглим столом Комітету допомоги розвитку (ОЕСР) й Світового банку з посилення потенціалу закупівель у країнах, що розвиваються.

виплат, моніторингу, оцінки й звітності стосовно донорської діяльності й потоків надаваної допомоги перед Урядом. Одним зі способів досягнення цієї мети є розширене використання програмних моделей надання допомоги (показник 9).

— Проводити спільну роботу, спрямовану на скорочення окремо проведених і дублюючих місій і діагностичних оглядів (показник 10), а також сприяти проведенню спільних тренінгів для обміну отриманими досвідом і знаннями.

Взаємодоповнюваність: більш ефективний, розподіл праці

33. Надмірна фрагментація зовнішньої допомоги на національному, глобальному та секторальному рівнях знижує ефективність зовнішньої допомоги. Прагматичний підхід до розподілу праці й навантаження підвищує рівень взаємодоповнюваності й може знизити операційні витрати.

34. Країни партнери зобов'язуються:

— Надати чіткий посібник з порівняльних переваг країн-донорів і рекомендації з досягнення донорської взаємодоповнюваності на національному або секторальному рівнях.

35. Країни-донори зобов'язуються:

— У повному обсязі використовувати відповідні порівняльні переваги на секторальному або національному рівнях шляхом делегування повноважень провідним країнам-донорам для виконання програм, заходів і завдань за необхідності.

— Працювати разом для узгодження окремих процедур

Стимули для колективної роботи

36. Узв'язку із цим країни-донори й країни-партнери зобов'язуються спільними зусиллями:

— Провести реформу процедур і посилити стимули (у тому числі прийняття на роботу, оцінку та навчання) для менеджменту й персоналу в здійсненні роботи з гармонізації, узгодження та спрямованості на результати.

Надання ефективної допомоги постконфліктним державам<sup>19</sup>

37. Довгострокове бачення міжнародної участі в розвитку постконфліктних держав полягає в побудові правомірної, ефективної та стійкої держави, а також інших національних інститутів. Тоді, коли керівні

---

<sup>19</sup> Наступний розділ узято з проекту Принципів Міжнародних Зобов'язань у постконфліктних державах, які були вироблені на Форумі Вищого Рівня з ефективності розвитку в постконфліктних державах (Лондон, січень 2005).



принципи з надання ефективної допомоги застосовуються до всіх постконфліктних держав рівномірно, необхідно їх адаптувати до оточення, де заінтересованість уряду в участі слабо виражена й рівень потенціалу країни досить низький, а також до термінових потреб у наданні основних послуг.

38. Країни-партнери зобов'язуються:

— Досягти прогресу в створенні інститутів і структур керування, які забезпечували б ефективне керування, суспільну безпеку, стабільність й однаковий доступ громадян до основних соціальних послуг.

— Брати участь у діалозі з країнами-донорами зі створення простих інструментів планування, наприклад структури проміжних результатів, для тих країн, в яких ще не прийняті національні стратегії розвитку.

— Сприяти залученню широкого кола національних акторів до визначення пріоритетів розвитку.

39. Країни-донори зобов'язуються:

— Узгодити свою діяльність. Узгодження донорської діяльності особливо необхідна у випадку відсутності сильної лідерської позиції з боку національних урядів. Вона повинна зосереджуватися на аналізі «знизу-вгору», спільних оцінках і стратегіях, координації політичних зобов'язань і практичних ініціативах, наприклад створенні спільних донорських офісів.

— Досягнути максимального узгодження на основі центральних національних стратегій. У випадку, коли неможливо досягнути узгодження на основі стратегій національного уряду, донори повинні максимально використовувати національні системи на національному, регіональному, секторальному або неурядовому рівнях.

— Уникати таких видів діяльності, які підривають побудову потенціалу національних інститутів, наприклад бюджетних процесів, паралельних до національного бюджету, або нарахування високих зарплат для місцевого персоналу.

— Використовувати відповідне комбінування інструментів допомоги, у тому числі підтримку поточного фінансування, особливо для тих країн, для яких процес перехідного режиму становить особливі ризики.

Сприяння застосуванню узгодженого підходу під час проведення оцінок навколишнього середовища

40. Країни-донори досягли значного прогресу стосовно узгодженості у сфері оцінок впливу на навколишнє середовище, зокрема у відповідних питаннях у секторі охорони здоров'я й соціального захисту

на проектному рівні. Цей прогрес повинен поглиблюватися й містити питання глобальних природоохоронних проблем, наприклад зміни клімату, збільшення пустель й порушення біологічного різноманіття.

41. Країни-донори й країни-партнери зобов'язуються спільно:

— Посилити застосування оцінок впливу на навколишнє середовище й загальних процедур для проектів, зокрема консультацій із заінтересованими сторонами, а також розробляти й застосовувати загальні підходи під час проведення «стратегічних оцінок навколишнього середовища» на секторальному й національному рівнях.

— Продовжувати розвиток спеціалізованого технічного й політичного потенціалу, необхідного для аналізу навколишнього середовища й посилення національного законодавства.

42. Подібні зусилля з узгодження також необхідні в інших питаннях загального характеру, наприклад гендерної рівності й інших тематичних питаннях, що фінансуються спеціалізованими фондами.

### **УПРАВЛІННЯ, ОРІЄНТОВАНЕ НА РЕЗУЛЬТАТИ**

Управління ресурсами й удосконалення процесу прийняття рішень, орієнтованого на результати

43. Керування, орієнтоване на результати означає керування й здійснення допомоги таким методом, який зосереджується на бажаних результатах і використовує інформацію для вдосконалення прийняття рішень.

44. Країни-партнери зобов'язуються:

— Посилити зв'язок між національними стратегіями розвитку та річними й багаторічними бюджетними процесами.

— Створити структури оцінки виконання й звітності, орієнтовані на результати для виміру прогресу порівняно з ключовими аспектами національних стратегій розвитку й секторальних стратегій, а також у рамках цих структур забезпечити відстеження раціонального числа показників, для яких збір даних можливий на економічно вигідних умовах (показник 11).

45. Країни-донори зобов'язуються:

— Здійснити зв'язок між національним програмуванням та ресурсами з результатами, а також узгодити їх зі структурою оцінки виконання країни-партнера; утримуватися від висування запитів стосовно впровадження показників виконання, які не збігаються з національними стратегіями розвитку країн-партнерів.

— Працювати з країнами-партнерами для якнайбільшого використання механізмів звітності й моніторингу країн-партнерів, що є орієнтованими на результати.

— Гармонізувати вимоги з моніторингу й звітності. На той період, коли країни-донори ще не можуть повністю покладатися на статистику й систему моніторингу, а також оцінки країни-партнера, країни-донори повинні домовитися з країною-партнером про максимально можливе використання спільних форматів для періодичної звітності.

46. Країни-партнери й країни-донори зобов'язуються спільно:

— Використовувати підхід спільної участі для посилення потенціалу країни-партнера та популяризації управління, орієнтованого на результати.

### **СПІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

Донори та партнери є підзвітними стосовно результатів наданої допомоги розвитку

47. Основним пріоритетом для країн-партнерів та донорів є посилення спільної звітності й прозорості стосовно використання ресурсів зовнішньої допомоги. Це також сприятиме суспільній підтримці національних політик та зовнішньої допомоги розвитку.

48. Країни-партнери зобов'язуються:

— Відповідно посилити роль парламентів у формуванні національних стратегій розвитку та (чи) бюджетів.

— Посилити підхід спільної участі шляхом систематичного залучення широкого кола партнерів з розвитку для формування та оцінки прогресу в реалізації національних стратегій розвитку.

49. Донори зобов'язуються:

— Надавати вчасну, прозору та повну інформацію, що стосується потоків зовнішньої допомоги для того, щоб сприяти поданню повних бюджетних звітів законодавцям та громадянам країни через відповідальні виконавчі органи.

50. Країни-партнери та донори зобов'язуються:

Шляхом існуючих національних механізмів проводити спільну оцінку взаємного досягнення прогресу у виконанні узгоджених зобов'язань стосовно підвищення ефективності, зокрема реалізації Завдань Партнерства (показник 12).

## III. ПОКАЗНИКИ ПРОГРЕСУ

Для визначення на національному рівні та використання в міжнародному моніторингу

	Причетність і відповідальність	Мега до 2010
1	Партнери мають діючу стратегію розвитку. Ряд країн з національною стратегією розвитку (в тому числі PRSs), що мають пріоритети, які пов'язані з середньостроковими витратами та відображені в щорічних бюджетах	Принаймні 75% країн-партнерів мають діючу стратегію розвитку
	Узгодження	Ціль до 2010
2	Належні національні системи. Кількість країн-партнерів, що мають систему закупівель державного фінансового управління, які а) мають відповідати широко визнаним належним практикам чи б) мають програму реформування для досягнення цих завдань	Державне фінансове управління. Половина країн-партнерів піднімаються принаймні на один пункт (наприклад, 0,5 пункту) за шкалою вимірювання цього показника RFM/CPA (Оцінка політики країни та індустріального потенціалу) б) Закупки. Одна третина країн-партнерів піднімається принаймні на один пункт (наприклад, з D до C, з C до B чи з B до A) за чотирибальною шкалою, що використовується для оцінки виконання за цим показником

	<b>Причетність і відповідальність</b>	<b>Мета до 2010</b>
3	<p>Потоки зовнішньої допомоги узгоджені з національними пріоритетами. Прогнозне співвідношення допомоги, яка надається донорами для урядового сектору, що відображено в національних бюджетах країн-партнерів</p> <p>Посилення спроможності шляхом узгодженої (координованої) підтримки. Процент підтримки розвитку спроможності за допомогою спільних програм, що відповідають національним стратегічним пріоритетам країн-партнерів.</p>	<p>Скоротити вдвічі. Скоротити вдвічі потоки зовнішньої допомоги урядовому сектору, які не відображено в національних бюджетах (принаймні 85% відображеними в бюджеті)</p>
4	<p>Посилення спроможності шляхом узгодженої (координованої) підтримки. Процент підтримки розвитку спроможності за допомогою спільних програм, що відповідають національним стратегічним пріоритетам країн-партнерів.</p>	<p>50% технічного співробітництва впроваджуються через координовані програми, що відповідають національним стратегіям розвитку</p>
5a	<p>Використання національних систем фінансового управління. Процент донорів та процент потоків допомоги, що використовують національну систему закупівель та (або) державне фінансове управління в країнах-партнерах, які:</p>	<p>Процентне відношення донорів</p> <p>Оцінка (*)</p> <p>Мета 5+ Усі донори використовують систему країн-партнерів з оцінки виконання 3,5-4,5</p> <p>90% донорів використовують систему країн-партнерів з оцінки виконання</p> <p>Процентне співвідношення потоків зовнішньої допомоги</p> <p>Оцінка (*)</p> <p>Мета</p>

	Причетність і відповідальність	Мета до 2010
	<p>а) належать до широко прийнятих практик чи</p> <p>б) мають програму реформ для досягнення цього</p>	<p>Скорочення на дві третини в процентному співвідношенні зовнішньої допомоги державному сектору, який не використовує системи оцінки країн-партнерів, що стосується оцінки впровадження. ,5-4,5 Скорочення на одну третину в процентному співвідношенні зовнішньої допомоги державному сектору, який не використовує системи оцінки країн-партнерів, що стосується оцінки впровадження</p>
5b	<p>Використання національних систем фінансового управління. Процент донорів та процент потоків допомоги, що використовують національну систему закупівель та (або) державне фінансове управління в країнах-партнерах, які а) належать до широко прийнятих практик чи б) мають програму реформ для досягнення цього</p>	<p>Процентне відношення донорів</p> <p>Оцінка (*)</p> <p>Мета</p> <p>А. Усі донори використовують системи закупівель країн-партнерів.</p> <p>В. 90% усіх донорів використовують системи закупівель країн-партнерів.</p> <p>Процентне співвідношення потоків зовнішньої допомоги</p> <p>Оцінка (*)</p> <p>Мета</p> <p>А. Скорочення на дві третини в процентному відношенні зовнішньої допомоги державному сектору, який не використовує системи закупівель країн-партнерів.</p> <p>В. Скорочення на одну третину в процентному відношенні зовнішньої допомоги державному сектору, який не використовує системи закупівель країн-партнерів.</p>

	Причетність і відповідальність	Мета до 2010
6	Посилювати спроможність через запобігання утворення паралельних структур. Кількість паралельних відділів з реалізації проекту (ВРП) у рамках однієї країни	Скоротити на 2/3 кількість паралельних відділів з реалізації проектів
7	Допомога є передбачувана. Процентне співвідношення виплат, що відбуваються відповідно до попереднього узгодженого графіку в рамках річного та багаторічних бюджетів	Скорочення розриву вліччі. Скоротити вліччі частину зовнішньої допомоги, яка не була виплачена протягом фінансового року, на який вона була запланована
8	Непов'язана допомога. Процентне співвідношення непов'язаної двосторонньої допомоги	Довготривалий процес протягом часу.
	Гармонізація	Цілі до 2010
9	Використання спільних систем чи процедур. Процентне співвідношення допомоги, що надається через програмні підходи	66% потоків зовнішньої допомоги надаються в контексті програмних підходів.
10	Сприяли проведенню спільних аналізів. Процентне співвідношення а) місій та б) аналітичної роботи, зокрема спільних діагностичних поглядів.	а) 40% місій донорів у країнах-партнерах є спільним б) 66% аналітичної роботи в країнах є спільними

	Причетність і відповідальність	Мета до 2010
	Управління, орієнтоване на результати	Мета до 2010 року
11	Структури, орієнтоване на результати. Кількість країн з прозорою й такою, що піддається аналізу, структурою оцінки виконання, що використовується для виміру прогресу порівняно з а) національними стратегіями розвитку та б) секторальними програмами	
	Взаємна відповідальність	Цілі до 2010 року
12	Взаємна відповідальність. Кількість країн, де проводяться спільні оцінки досягнутого прогресу, що стосується домовлених зобов'язань з підвищення ефективності зовнішньої допомоги, зокрема зобов'язань за цією декларацією	Усі країни-партнери проводять огляд спільної оцінки досягнутого прогресу



Важлива примітка. Відповідно до пункту 9 Декларації товариство країн-донорів і країн партнерів, що беруть участь у Комітеті допомоги розвитку (Робоча група з моніторингу ефективності зовнішньої допомоги), у тому числі члени Комітету допомоги розвитку (ОЕСР), країни-партнери та багатосторонні установи, провело дві зустрічі, 30-31 травня 2005 року та 7-8 липня 2005 року для прийняття й, за необхідності, проведення огляду цілей для дванадцяти показників позитивних змін. На цих зустрічах було досягнуто згоди стосовно цілей, викладених у розділі III цієї Декларації.

Ця угода є предметом застережень з боку однієї країни-донора за а) методикою оцінки якості систем закупівель, керованих на місцевому рівні (стосуються підпункту «b» пункту 2 й підпункту «b» пункту 5) і b) прийнятної якості державних програм з реформи фінансового керування (стосуються підпункту «a.ii» пункту 5). Надалі будуть проведені обговорення для розгляду цих питань. Цілі, у тому числі застереження, було доведено до відома Голів Пленарного Засідання на вищому рівні 59-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у листі від 9 вересня 2005 року від імені Ричарда Маннінга, Голови Комітету допомоги розвитку (ОЕСР).

*(\*) Примітка до показника 5. Оцінки для показника 5 визначаються з допомогою методики, що використовується для вимірювання якості систем закупівель та державного фінансового управління згідно з наведеним вище показником 2.*

## Додаток А

### МЕТОДИЧНІ ПРИМІТКИ СТОСОВНО ПОКАЗНИКІВ ПРОГРЕСУ

Показники прогресу забезпечують засади, які дозволять виконувати зобов'язання та забезпечать підзвітність, що були озвучені в рамках Паризької Декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Ця основа частково відображає ідеї, що закладені в Партнерських Зобов'язаннях, які викладено в розділі II цієї Декларації.

**Мета.** Показники прогресу надають основи для виконання зобов'язань та застосування системи підзвітності, що озвучені в рамках Паризької Декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. За їхньою допомогою можна виміряти колективну поведінку на національному рівні.

**Національний рівень порівняно з глобальним рівнем.** Показники повинні вимірюватись у тісному співробітництві між донорами та країнами партнерами. Значення показників національного рівня потім можна об'єднати статистично на регіональному та глобальному рівнях. Таке глобальне об'єднання проводитиметься для згаданої вище національної групи експертів для статистичного порівняння, а також для всіх країн партнерів, які мають відповідну інформацію.

**Донорське (партнерське) виконання.** Показники прогресу також повинні надати вихідні дані, на підставі яких окремі донорські агентства або країни-партнери зможуть вимірити рівень свого виконання на національному, регіональному або глобальному рівні. У ході вимірювання донорського виконання показники повинні вимірюватись із дотриманням гнучкого підходу, ураховуючи, що донори мають різні інституціональні повноваження.

**Завдання.** Завдання визначені на глобальному рівні. Прогрес з виконання завдань повинен вимірюватись шляхом статистичного узагальнення показників, які вимірюються на національному рівні. На додаток до глобальних завдань, завдання національного рівня можуть бути узгоджені з країнами-партнерами та донорами окремо для кожної індивідуальної країни.

**Основна лінія.** Основна лінія буде встановлена на 2005 рік для експертної групи країн, що відібрані згідно з принципом самовисунення. Перед Робочою групою Комітетом допомоги розвитку (Робоча група з моніторингу зовнішньої допомоги) поставлено завдання створити зазначену експертну групу країн.

**Визначення та критерії.** Робочій групі з питань підвищення ефективності зовнішньої допомоги Комітетом допомоги розвитку доручено надати спеціальне керівництво стосовно визначення сфери використання, критеріїв та методики, щоб результати могли бути узагальнені незалежно від країни та часу.

#### **Примітка до показника 9.**

Програмні підходи, які визначено в другому томі Гармонізації Донорських Практик для підвищення ефективності зовнішньої допомоги (ОЕСР, 2005) у таблиці 3.1, як спосіб участі в співробітництві для розвитку на основі принципів координованої підтримки для місцевих програм розвитку, наприклад національної стратегії розвитку, секторальної програми, тематичної програми або програми специфічної організації. Програмні підходи мають такі загальні ознаки: а) провідну роль країни

або організації, що приймає; b) єдину комплексну програму та структуру бюджету; c) оформлений процес донорської координації та гармонізації донорських процедур стосовно звітності, бюджетування, фінансового управління та закупівель; d) зусилля для розширеного використання місцевих систем для складання дизайну та здійснення програми, фінансового управління, моніторингу та оцінки. Для цілей показника 9 виконання вимірюватиметься окремо від моделей надання допомоги, які слугують програмним підходам

Додаток В

## **СПИСОК КРАЇН ТА ОРГАНІЗАЦІЙ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ДЕКЛАРАЦІЇ**

### **Країни-учасниці**

Албанія, Австралія, Австрія, Бангладеш, Бельгія, Бенін, Болівія, Ботсвана, Бразилія (\*), Буркіна-Фасо, Бурунді, Камбоджа, Камерун, Канада, Китай, ДР Конго, Чеська Республіка, Данія, Домініканська Республіка, Єгипет, Ефіопія, Європейська Комісія, Фіджі, Фінляндія, Франція, Гамбія, Німеччина, Гана, Греція, Гватемала, Гвінея, Гондурас, Ісландія, Індонезія, Ірландія, Італія, Ямайка, Японія, Йорданія, Кенія, Корея, Кувейт, Киргизька Республіка, Люксембург, Лаоська Народнo-демократична Республіка, Мадагаскар, Малаві, Малайзія, Малі, Мавританія, Мексика, Монголія, Марокко, Мозамбік, Непал, Нідерланди, Нова Зеландія, Нікарагуа, Нігер, Норвегія, Пакистан, Папуа Нова Гвінея, Філіппіни, Польща, Португалія, Румунія, Російська Федерація, Руанда, Саудівська Аравія, Сенегал, Сербія, і Чорногорія, Словацька Республіка, Соломонові Острови, Іспанія, Шри Ланка, Швеція, Швейцарія, Таджикистан, Танзанія, Таїланд, Демократична Республіка Туніс, Туреччина, Тимор, Уганда, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Вануату, В'єтнам, Ємен, Замбія.

### **ОРГАНІЗАЦІЇ-УЧАСНИЦІ**

- Африканський банк розвитку
- Азіатський банк розвитку
- Консультативна група допомоги найбіднішим країнам
- Економічна Комісія ООН для Африки

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)
- Глобальний фонд з боротьби зі СНІД, туберкульозом і малярією
- Міжамериканський банк розвитку
- Міжнародний валютний фонд (МВФ)
- Ісламський банк розвитку
- Нове партнерство для розвитку Африки
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)
- Фонд міжнародного розвитку ОПЕК
- Група ООН з розвитку
- Арабський банк економічного розвитку в Африці
- Секретаріат Співдружності
- Рада Європейського банку розвитку
- Ініціатива з прискореного забезпечення загальної освіти
- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)
- Міжурядова група двадцяти чотирьох з міжнародних валютних проблем (G24)
- Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку
- Міжнародна організація франкофонії
- Кампанія Тисячоліття
- Скандинавський фонд розвитку
- Організацій східно-карибських держав
- Секретаріат Форуму тихоокеанських островів
- Світовий банк
- Організації громадянського суспільства
- Гуманітарна акція для Африки
- Фонди Біла та Мелінди Гейтс
- Каголицький комітет з боротьби з голодом та з розвитку
- Економічна комісія (Comision Economica) (Нікарагуа)
- Європейська мережа з проблем боргу та розвитку (EURODAD)
- Японський центр неурядових організацій з міжнародного співробітництва
- Соціальний та економічний трест Танзанії
- Африканський форум (AFRODAD)
- Канадська Рада з міжнародного співробітництва
- Міжнародне співробітництво для розвитку та солідарності
- Неурядова організація міжнародного розвитку «Енда» (ENDA Tiers Monde)

• Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги

- Світовий союз охорони природи й природних ресурсів
- Організація «Реальність мережі допомоги» (Reality of Aid Network)
- Організація «Мережа допомоги Сполученого Королівства» (UK Aid Network)

*Джерело тексту — zakon1.rada.gov.ua*

Офіційний вісник України від 07.05.2007 — 2007 р., № 31, стор. 10.

**МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ****УГОДА  
МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ І УРЯДОМ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ  
АМЕРИКИ ПРО ГУМАНІТАРНЕ І ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНЕ  
СПІВРОБІТНИЦТВО**

Уряд України і Уряд Сполучених Штатів Америки, визнаючи взаємну зацікавленість у співробітництві з метою надання, у разі необхідності, гуманітарної і техніко-економічної допомоги на користь обох країн, та визнаючи необхідність укладення подальших угод для практичного здійснення і забезпечення ефективності цього співробітництва, домовились в цьому дусі про таке:

**Стаття І  
Податки та інші збори**

а) Товари, поставки та інше майно, що надаються або використовуються у зв'язку з програмами допомоги Сполучених Штатів, можуть імпортуватися, експортуватися або використовуватися в Україні із звільненням від будь-яких тарифів, зборів, мит, податків на імпорт та інших аналогічних податків або зборів, що накладаються Україною або будь-якою її організацією.

б) Будь-яка урядова або приватна організація Сполучених Штатів, що несе юридичну відповідальність за здійснення програм допомоги Сполучених Штатів, та будь-які співробітники такої приватної організації, які не є громадянами або не мешкають постійно в Україні і які перебувають тут у зв'язку з виконанням цих програм, звільняються (1) від будь-яких прибуткових податків, відрахувань на соціальне забезпечення або інших податків, що їх накладає Україна або будь-яка її організація, з доходів, одержаних у зв'язку із здійсненням програм допомоги Сполучених Штатів та (2) виплат будь-яких тарифів, зборів, мит, податків на імпорт та інших аналогічних податків або зборів на власне або домашнє майно, що ввозиться, вивозиться або використовується в Україні для особистого користування цих співробітників або членів їхніх сімей.

в) Доступ і рух літаків та суден, які використовуються Урядом Сполучених Штатів або від його імені у зв'язку з програмами допомоги Сполучених Штатів в Україні, звільняються від плати за посадку, навігацій-

них зборів, портових зборів, плати за прохід та інших подібних зборів, що накладаються Україною або будь-якою її організацією.

## **Стаття II**

### **Статус персоналу**

Цивільному та військовому персоналу Уряду Сполучених Штатів, що перебуває в Україні у зв'язку із здійсненням програм допомоги Сполучених Штатів, надається статус, еквівалентний тому, який надається адміністративному та технічному персоналу відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року.

Ніщо в цій Угоді не повинно тлумачитися таким чином, що могло б ущемити привілеї та імунітети, якими такий персонал, як правило, користується в інших випадках.

## **Стаття III**

### **Перевірка і ревізія**

На обгрунтоване прохання, представники Уряду Сполучених Штатів Америки можуть проаналізувати використання будь-яких товарів, поставок, іншого майна або послуг, що надаються відповідно до програм допомоги Сполучених Штатів у місцях їхнього знаходження або використання, а також можуть перевіряти або ревізувати будь-які записи або іншу документацію у зв'язку з наданням допомоги, де б не розмішувалися такі записи або документація, протягом періоду, впродовж якого Сполучені Штати будуть надавати допомогу Україні, та трьох років після того.

## **Стаття IV**

### **Використання допомоги**

Будь-які товари, поставки або інше майно, що надається в рамках програм допомоги Сполучених Штатів, використовуватимуться виключно для цілей, погоджених між Урядами Сполучених Штатів Америки та України. Якщо використання будь-яких товарів, поставок або іншого майна здійснюється для інших цілей, ніж тих, що були погоджені в рамках таких програм, чого можна було б обгрунтовано не допустити відповідним рішенням Уряду України, то Уряд України на прохання відшкодовує у доларах Сполучених Штатів Уряду Сполучених Штатів

Америку суму, виплачену за ці товари, поставки або інше майно. Уряд Сполучених Штатів Америки може на власний розсуд використати відшкодовану суму для фінансування інших витратна діяльність, пов'язану з цією допомогою.

### **Стаття V** **Інші угоди**

Уряд України і Уряд Сполучених Штатів Америки визнають, що стосовно конкретних видів діяльності Сполучених Штатів по наданню допомоги може виявитися необхідним або бажаним укласти додаткові домовленості або угоди. У разі будь-яких розбіжностей між цією Угодою і будь-якими наступними письмовими угодами, положення таких письмових угод матимуть переважну силу.

### **Стаття VI** **Набуття чинності**

Ця Угода набуває чинності з моменту її підписання обома Сторонами.

Здійснено у м.Вашингтоні 7 травня 1992 року, в двох примірниках, українською і англійською мовами, причому обидва тексти мають однакову силу.

За Уряд України

За Уряд Сполучених  
Штатів Америки

(підпис)  
О.Слепичев

(підпис)  
Дж.Бейкер



МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ

**УГОДА**

**між Урядом України і Урядом Швейцарської Конфедерації  
про технічне та фінансове співробітництво**

*(Угоду ратифіковано Законом України  
№ 665-XIV ( 665-14 ) від 14.05.99, ВВР, 1999, N 28, ст.235)*

Уряд України та Уряд Швейцарської Конфедерації, які надалі іменуються Сторонами,

бажаючи укріпити дружні стосунки між двома країнами,  
прагнучи до зміцнення цих стосунків та розвитку плідного технічного і фінансового співробітництва між двома країнами,

визнаючи, що таке співробітництво сприятиме покращенню соціальних та економічних умов в Україні для подальшого розвитку ринкової економіки і демократії,

усвідомлюючи, що Кабінет Міністрів України зобов'язаний продовжувати курс реформ з метою переходу до ринкової економіки в умовах демократії,

домовились про таке:

**Стаття 1**

**Завдання**

1.1. В рамках законодавства своїх держав Сторони будуть сприяти виконанню проектів технічної та фінансової допомоги в Україні, які мають зробити внесок у розвиток процесу реформування в Україні та сприяти зниженню економічних і соціальних витрат при його проведенні.

1.2. Метою даної Угоди є встановлення загальних правил і процедур здійснення та виконання вказаних проектів.

**Стаття 2**

**Співробітництво**

**Частина 1. Види співробітництва**

2.1. Співробітництво буде здійснюватись у вигляді технічної, фінансової та гуманітарної допомоги.

2.2. Співробітництво може здійснюватись як на двосторонній основі, так і спільно з іншими країнами чи міжнародними організаціями, що надають допомогу.

### **Частина 2. Технічна допомога**

2.3. Швейцарська Сторона надає Технічну допомогу Українській Стороні шляхом передачі ноу-хау через підготовку кадрів, проведення консультацій і шляхом забезпечення інших послуг, а також у вигляді поставок матеріалів і обладнання, необхідних для успішної реалізації проектів Технічної допомоги.

2.4. Процес політичних та економічних перетворень є основним напрямом надання Технічної допомоги Україні.

2.5. У галузі Технічної допомоги Швейцарія буде представлена Дирекцією з питань розвитку та співробітництва Федерального департаменту закордонних справ Швейцарської Конфедерації.

### **Частина 3. Фінансова допомога**

2.6. Швейцарська Сторона надає Фінансову допомогу Українській Стороні шляхом фінансування поставок швейцарських товарів, матеріалів і обладнання для пріоритетних проектів, а також послуг та передачі ноу-хау, необхідних для успішної реалізації проектів співробітництва.

2.7. Фінансова допомога надаватиметься для пріоритетних проектів розвитку інфраструктури і відбудови економіки, що не є комерційно окупними. При цьому особлива увага приділятиметься проектам співробітництва в сфері охорони довкілля, охорони здоров'я, в енергетичному секторі, а також проектам, які сприяють розвитку приватного сектора в економіці.

2.8. У сфері Фінансової допомоги Швейцарія буде представлена Федеральним відомством зовнішніх економічних зв'язків Федерального департаменту національної економіки Швейцарської Конфедерації.

### **Частина 4. Гуманітарна допомога**

2.9. Положення цієї Угоди також застосовуватимуться до проектів Гуманітарної допомоги, погоджених Сторонами, Швейцарія уданому випадку буде представлена Дирекцією з питань розвитку та співробітництва Федерального департаменту закордонних справ Швейцарської Конфедерації.

### **Стаття 3** **Умови**

3.1. З метою сприяння реалізації проектів співробітництва обладнання, матеріали та послуги, які фінансуються Швейцарською Стороною на безвідплатній основі та обладнання, тимчасово ввезене для потреб реалізації проектів в рамках даної Угоди, звільняються від податків, мит, зборів (крім митних зборів, які сплачуватимуться українськими отримувачами), інших обов'язкових платежів.

3.2. Українська Сторона надаватиме дозволи на тимчасовий ввіз обладнання, необхідного для реалізації проектів співробітництва в рамках даної Угоди.

3.3. Українська Сторона погоджується, що для здійснення платежів по проектам фінансової допомоги за домовленістю партнерів для кожного проекту можуть бути призначені фінансові агенти, уповноважені діяти від імені відповідних українських учасників проекту. Фінансовими агентами можуть бути відкриті у відповідності до чинного законодавства України спеціальні рахунки для здійснення платежів в національній валюті (в гривнях). Використання коштів, які знаходяться на даних рахунках, визначатиметься рішенням партнерів по кожному проекту.

3.4. Експерти, відряджені для здійснення проектів технічної та фінансової допомоги в рамках цієї Угоди, за умов, що вони не є громадянами України та не проживають постійно на її території, звільняються від оподаткування, мита, зборів (крім митних зборів), інших обов'язкових платежів на речі особистого користування.

3.5. Українська Сторона у відповідності до чинного законодавства України забезпечить швейцарським експертам і представникам, які беруть участь в реалізації узгоджених проектів, видачу безкоштовно та без затримок в'їзних віз.

### **Стаття 4** **Антикорупційні дії**

Договірні Сторони зобов'язуються ставитися з відповідальністю до факту корупції, яка підриває процес управління, обмежує можливості ресурсів по сприянню розвитку та ставить під загрозу відкриту та чесну конкуренцію, що базується на співвідношенні цін та якості. Сторони зобов'язуються спільними зусиллями вести боротьбу проти корупції, та проголошують, що будь-яка пропозиція, сплата, винагорода чи прибуток, що можуть бути розцінені як незаконні чи хабарництво, або ж

як безпосередній чи непрямий подарунок чи винагорода за отримання якого-небудь контракту, все це в рамках даної Угоди стане підставою до припинення постачання обладнання та відміни результатів тендеру. Можуть бути вжиті додаткові заходи у відповідності до чинного законодавства Сторін.

## **Стаття 5**

### **Дія та Застосування Положень**

Положення даної Угоди поширюються на:

а) проекти, взаємно узгоджені Дирекцією з питань розвитку та співробітництва Федерального департаменту закордонних справ Швейцарської Конфедерації або Федеральним відомством зовнішніх економічних зв'язків Федерального департаменту національної економіки Швейцарської Конфедерації, з одного боку, та Національним агентством України з реконструкції та розвитку та/або відповідними центральними, регіональними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування України, з іншого боку;

б) проекти, які здійснюються за участю суб'єктів громадського чи приватного права будь-якої з країн, та стосовно яких обидві Сторони або їх уповноважені представники погодились поширити з необхідними змінами положення статті 3 даної Угоди;

в) діючі проекти, або на проекти, які знаходяться в стані розробки до набуття цією Угодою чинності.

## **Стаття 6**

### **Координаційна робота та Процедури**

6.1. Кожен проект в рамках даної Угоди має бути предметом певних домовленостей між його учасниками з детальним викладенням їх прав та обов'язків. Кожен проект має бути належним чином зареєстрований у Національному агентстві України з реконструкції та розвитку у відповідності до чинного законодавства України.

6.2. Сторони будуть подавати одна одній інформацію, необхідну для координації спільних дій з метою забезпечення максимальної ефективності проектів співробітництва та виключення дублювання проектів, які реалізуються іншими країнами.

6.3. З боку Української Сторони така координація здійснюватиметься Національним агентством України з реконструкції та розвитку, яке діятиме від імені Уряду України.

6.4. З боку Швейцарської Сторони координаційна робота здійснюватиметься швейцарськими відомствами, вказаними відповідно у пунктах 2.5, 2.8 та 2.9 Статті 2 даної Угоди. Взаємодію з центральними органами виконавчої влади України з метою здійснення нагляду та моніторингу проектів виконує Посольство Швейцарії в Україні.

6.5. Сторони постійно інформуватимуть одна одну про започатковані проекти за цією Угодою. В процесі виконання проектів, які фінансуються в рамках даної Угоди, та протягом першого року після їх реалізації Сторони будуть проводити регулярні консультації на рівні експертів.

## **Стаття 7** **Термін дії**

Ця Угода набуває чинності з дати останнього письмового повідомлення про виконання Сторонами внутрішньодержавних процедур, необхідних для набуття нею чинності.

Угода діє протягом п'яти років, якщо жодна з Сторін не припинить її дію, поінформувавши іншу Сторону у письмовому вигляді за шість місяців до відповідного терміну про свій намір денонсувати її. Після спливу цього п'ятирічного терміну дія цієї Угоди буде автоматично продовжуватись на новий поточний рік, за винятком припинення дії останньої будь-якою із Сторін шляхом письмового повідомлення не пізніше, ніж за шість місяців до відповідного терміну.

Припинення дії цієї Угоди не впливатиме на виконання раніше погоджених проектів.

Вчинено у м.Києві цього тринадцятого дня жовтня місяця, одна тисяча дев'ятсот дев'яносто сьомого року в двох примірниках українською та англійською мовами, причому обидва тексти є автентичними. У випадку розбіжностей стосовно тлумачення положень цієї Угоди текст англійською мовою матиме переважну силу.

За Уряд України

За Уряд Швейцарської  
Конфедерації

**Алфавітний покажчик****А**

Альошин В. – 86;  
Арцибасов І. – 62;

**Б**

Баймуратов М. – 80;  
Богуславський М. – 64;  
Браун С. – 17, 30, 34, 39;  
Бувайлик Г. – 64;  
Буткевич В. – 126;  
Бекашев К. – 26, 63, 79;  
Бюрнел П. – 19, 30, 39;  
Брундтланд Г. Х. – 44;

**В**

Василенко В. – 62;  
Вельямінов Т. – 84;  
Вернадський В. – 47;

**Г**

Гаєвська О. – 23;  
Гавердовський О. – 126;  
Гидирим А. – 110;

**Д**

Дергачова К. – 50;  
Дмитрієв А. – 63, 64, 126;  
Дмитрієва Г. – 85;

**З**

Звеков В. – 126;

**І**

Ігнащенко В. – 110;

**К**

Капустін О. – 79;  
Кеннан Д. – 35;  
Кістерський Л. – 36;  
Клепацький З. – 36, 37, 38;  
Ковальов О. – 26, 27;  
Кучеренко О. – 110;

**Л**

Лазарев М. – 62;  
Левін Д. 126;  
Лукашук І. – 48, 66, 71, 75, 80;  
Липова Т. – 30;

**М**

Мартенс Ф. 105;  
Маршалл Д.Л. – 35, 36;  
Матвєєва Т. – 84;  
Мережко О. – 118;  
Моравецький В. – 13, 16;

**Н**

Нешатаєва Т. – 25, 81, 85;

**О**

Опришко В. – 64;

**Р**

Робінсон М. – 39;

**С**

Стоук О. – 30;

**Т**

Тодоров І. – 80;

Трумен Г. – 35;

Тускоз Ж. – 24;

**У**

Усенко Є. – 62, 126;

**Ф**

Фельдман Д. – 62;

Фрідмен В. – 23, 64;

**Х**

Хилтухін Е. – 14, 17;

**Ч**

Чолганська – В. 12;

Черніченко С. – 79;

**Ш**

Шуміло О. – 110, 159;

Шумилов В. – 26, 66.

**Предметний покажчик**

- А**  
Агентство координації міжнародної технічної допомоги України – 137-138;  
Агентство з міжнародного розвитку Швеції (SIDA)– 121;  
Агентство міжнародного розвитку США (AMP США) – 40, 87, 161,  
аналітично-дорадча діяльність (АДД) – 151, 152;
- Б**  
бенефіціар – 113, 130, 131, 162, 165, 167;  
бюджетна підтримка – 58, 108, 157, 171;
- Г**  
грант – 32, 34, 108, 116-118, 131-132, 138, 158, 164-166;  
Група розвитку ООН (ГРООН) – 51;
- Д**  
Декларація з охорони навколишнього середовища та розвитку 1992 р. – 46, 47;  
Декларація про встановлення нового економічного порядку 1974 р.– 24, 65;  
Декларація про право на розвиток 1986 р. – 24, 44-45, 67, 68;  
Декларацію про міжнародне співробітництво, зокрема по-жвавлення економічного росту у країнах, що розвиваються 1990 р. – 45;  
Декларація тисячоліття ООН 2000 р. – 52, 55, 67, 73, 77  
Декларації ООН про принципи міжнародного права 1970 р. – 22;  
Декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 р. – см. *Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги 2005 р.*  
донор, донори – 13, 19, 20, 21, 29, 30-32, 39-42, 51, 54, 57-60, 71, 87, 108, 111, 114, 115, 119, 122-124, 127, 145, 159, 167;
- Є**  
Європейська політика сусідства – 96-98, 101, 107, 109, 140, 179;  
Європейська Комісія – 96-98, 100, 102, 104, 106, 108, 143, 155, 157;  
Європейський Союз – 87-109, 128, 132, 155-157;



- І**  
індустріально розвинені країни – 19, 26, 27 31, 43, 45;  
Інструмент європейського сусідства та партнерства (ІЄСП)– 97, 98, 102, 155;
- К**  
країна-донор – 19, 32, 42-45, 53, 57-60, 83, 87, 89, 90, 148, 177; 89, 141, 143, 169;  
країна-реципієнт – 13-21, 28-33, 35, 37, 41, 42, 51, 53-61, 71, 72, 74, 76-78, 82-84, 86, 87, 89-93, 98, 105, 107-111, 113, 115, 119, 122, 123, 143, 144-146, 152, 154, 159, 162, 165;  
країни Центральної Європи (КЦЄ) – 88-91, 107;  
країни з перехідною економікою – 27, 29, 52, 54, 93, 116;  
країни, що розвиваються – 12, 14-19, 23-25, 26, 28, 38, 42-44, 50-53, 62, 63, 75, 164;  
Комітет допомоги розвитку ОЕСР (КДР) – 19, 27, 29, 38, 56;  
Комітетом з політики у сфері розвитку (КПР) 27, 28;  
Концепція сталого розвитку – 46-51, 61, 65, 123, 175;  
координація – 16, 38, 71, 82, 89, 146, 148, 151, 157, 168;  
- діяльності – 18, 26, 40, 54, 56, 77, 108, 127, 129, 143;  
- допомоги ЄС – 89, 137, 139, 140;  
- міжнародної технічної допомоги – 39, 42, 51, 54, 55, 58, 89, 141, 148, 159;
- Л**  
лист-угода – 117, 118, 165;  
людський розвиток 48, 49, 152;
- М**  
міжнародна допомога – 34, 41, 49, 52, 54-57, 60, 67, 70-72, 77, 82, 98, 108, 110, 127, 146;  
Міжнародна комісія з довкілля та розвитку ООН – 44;  
Міжнародна конференція з фінансування розвитку 2002 р. – 53, 54;  
міжнародне право – 13, 51, 62-71, 75, 77-80, 83, 86;  
міжнародне економічне право – 65, 66;  
міжнародне співробітництво – 9, 21-23, 25, 26, 33, 39, 42-44, 46, 63, 68, 140, 170;  
Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) – 15, 26, 56, 111, 112, 117-119, 124, 125, 160, 164, 165;  
Міжнародний валютний фонд (МВФ) – 26, 56;  
міжнародні організації – 13, 18, 21, 23, 26, 29, 32, 43, 44, 50-53, 56, 66, 70, 71, 74-86, 110, 127, 148, 155, 174;  
міжнародне право розвитку 23, 63-65, 67, 68, 69, 75, 177;  
міжнародна технічна допомога  
- визначення – 29-33;  
- принципи правового регулювання – 58-60;  
- Європейського Союзу – 87-109;

міжнародна угода – 41-43, 64, 65, 68, 78, 85, 98, 109, 110, 115, 116, 122, 127-131;  
моніторинг – 33, 60, 77, 129, 135-143, 153, 158, 168, 170-173;

## Н

Нарада з безпеки та співробітництва у Європі (НБСЕ) – 22, 23;  
Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції 117, 138, 139;  
Національна індикативна програма ЄС – 99, 108, 155;  
Національна програма ЄС для України – 99;  
національне виконання проектів – 154, 155;  
Новий міжнародний економічний порядок (НМЕП) – 24-26;

## О

Об'єднана інспекційна група ООН (ОІГ) – 20, 73;  
Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ) – 22, 72, 112, 179;  
офіційна допомога у розвитку (ОДР) – 20, 29, 38, 45, 52, 124, 164;  
Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – 28, 38, 72, 90, 174;

## П

План дій ПРООН в Україні – 153;  
План дій Україна-ЄС – 102;

Паризька декларація щодо підвищення зовнішньої допомоги – 10, 56-58, 67, 68, 83, 87, 108, 109, 127, 143, 144, 146, 147, 155, 156, 158, 168-173, 175;  
«план Коломбо» – 40;  
«план Маршалла» – 35, 36, 38;  
Порядок денний на ХХІ століття – 46, 47;  
право розвитку – 24, 64, 65, 68;  
принцип, принципи  
- захисту навколишнього середовища – 65;  
- міжнародного права – 23, 78, 79, 82;  
- міжнародного економічного права – 64-65, 68;  
- правового регулювання міжнародної технічної допомоги – 60-62;  
- преференцій – 64, 65;

Програма прикордонного співробітництва ЄС – 92 ;  
Програма з ядерної безпеки ЄС – 93;  
Програма розвитку ООН (ПРООН) – 18, 26, 42, 82, 124, 153, 154;

## Р

рамкова угода 114, 120, 113;  
Рамкова угода між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку 1998 р. – 111, 112, 116, 165;  
Рамкова угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств 2006 р. – 104, 106;

Рамкова угода про спрямування допомоги ПРООН Україні 1993 р. – 153;

Регіональна програма ЄС – 93, 94;

## С

Світовий банк – 112, 116, 117, 124, 137, 151, 152, 157, 158;

сталий розвиток – 18, 28, 30, 33, 44, 46-48, 50-60, 66-69, 101, 149, 150, 152, 171;

стратегія розвитку – 19, 21, 41, 45, 47, 55-61, 66, 67, 72, 76, 107, 115, 127, 143, 145, 149;

## Т

TACIS, програма – 92, 93, 96, 140, 178;

технічне сприяння – 31, 166;

техніко-економічне співробітництво – 34, 65, 68, 69, 110, 123, 161, 174;

транскордонне співробітництво ЄС – 97, 101, 102;

## У

Угода між Україною і Урядом Сполучених Штатів Амери-

ки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво 1992 р. – 110, 114, 118, 135, 160;

Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС – 97, 103, 104, 109, 178;

## Ф

фінансування програм та проектів міжнародної технічної допомоги – 15, 19, 71, 92, 98, 99, 118, 154, 157-159;

## Х

Хартія економічних прав та обов'язків держав 1974 р. – 19, 24, 26;

Хельсінкський процес – 22;

## Ц

Цілі розвитку тисячоліття 52, 61, 67, 76, 77, 83, 152, 153, 170, 172;

Цілі розвитку тисячоліття для України 152;

## Ю

ЮНІДО – 18, 26, 42, 76;

## АНОТАЦІЯ

**Братко І. В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку.**

У монографії досліджуються актуальні теоретичні та практичні проблеми правового регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги на основі аналізу широкого кола міжнародно-правових документів, вивчення розвитку міжнародних правовідносин між донорами та країнами-реципієнтами; розглянуто теоретико-методологічні особливості норм міжнародного права у сфері надання та використання міжнародної технічної допомоги, здійснено аналіз теоретичних та практичних питань, пов'язаних з імплементацією міжнародних угод у сфері міжнародної технічної допомоги у законодавство України.

Автором досліджено особливості договірно-правового регулювання надання та використання міжнародної технічної допомоги Україні. У цьому контексті розглянуто рамкові угоди, які визначають основні умови техніко-економічного співробітництва, механізми узгодження та надання міжнародної технічної допомоги та особливості реалізації програм та проектів міжнародної технічної допомоги на території України. Визначено принципи правового регулювання відносин між донорами та країнами-реципієнтами у цій сфері.

Окремі розділи монографії присвячено особливостям імплементації міжнародних угод у сфері міжнародної технічної допомоги та правовому регулюванню міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу. Виявляються прогалини у законодавстві України з питань надання та використання міжнародної технічної допомоги та пропонуються шляхи їх усунення.

*Ключові слова: міжнародне право, міжнародна технічна допомога, міжнародна угода, донор, країна-реципієнт, м'яке право, сталий розвиток, міжнародне право розвитку, міжнародна організація.*

## АННОТАЦИЯ

**Братко И. В. Правовое регулирование международной технической помощи: состояние, тенденции и перспективы развития.**

В монографии исследуются актуальные теоретические и практические проблемы правового регулирования предоставления и использования международной технической помощи на основе анализа широкого круга международно-правовых документов, изучения развития международных правоотношений между донорами и странами-реципиентами; рассмотрены теоретико-методологические особенности норм международного права в сфере предоставления и использования международной технической помощи; проведен анализ теоретических и практических вопросов, связанных с имплементацией международных соглашений в сфере международной технической помощи в законодательство Украины.

Автором исследованы особенности договорно-правового регулирования предоставления и использования международной технической помощи Украине. В этом контексте рассмотрены рамочные соглашения, которые определяют основные условия технико-экономического сотрудничества, механизмы согласования и предоставления международной технической помощи и особенности реализации программ и проектов международной технической помощи на территории Украины. Определены принципы правового регулирования отношений между донорами и странами-реципиентами в этой сфере.

Отдельные разделы монографии посвящаются особенностям имплементации международных соглашений в сфере международной технической помощи и правовому регулированию международной технической помощи Европейского Союза. Выявлены недостатки законодательства Украины в сфере предоставления и использования международной технической помощи и предлагаются пути их устранения.

*Ключевые слова: международное право, международная техническая помощь, международное соглашение, донор, страна-реципиент, международная организация, мягкое право, устойчивое развитие, международное право развития.*

## ANNOTATION

### **Bratko I.V. Legal Regulation of International Technical Assistance: State, Tendency and Prospects of Development**

The thesis presents an unique research of actual and practical problems of legal regulation of providing and use of international technical assistance taking into account analysis of wide range of international legal documents, studies the development of international legal relations between donor and recipient state, covers theoretical and methodological distinctive features of regulations of international law in the sphere of providing and use of international technical assistance, analyses theoretical and practical issues related to implementation of international agreements in the sphere of international technical assistance in legislation of Ukraine.

The author defines distinctive features of treatment regulations of providing and use of international technical assistance that is gained by Ukraine. In this context concluding the specific treaties is important. They define the main terms of technical and economic cooperation, mechanism of coordinating and providing the international technical assistance and peculiarities of programmes or projects realization within the territory of Ukraine. The author finds the principles of international legal regulations of relations between donors and recipient states in that sphere.

Some chapters of the research define the distinctive features of implementation of international agreements in the sphere of international technical assistance and legal regulation of providing and use of international technical assistance of European Union. The research shows that some gaps can be found in the legislation of Ukraine on issues of providing and use of international technical assistance and offers the ways of their completion.

*Keywords: international law, international technical assistance, international agreement, donor, recipient state, international organization, sustainable development, international law of development.*

*Наукове видання*

**БРАТКО Ірина Василівна**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ  
ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ:  
стан, тенденції та перспективи розвитку**

МОНОГРАФІЯ

За науковою редакцією доктора юридичних наук,  
професора А.І. Дмитрієва

Редактор  
Коректор  
Верстка

*Короткий Т.Р.  
Черкасова Л.С.  
Вітвицька В.Г.*

Здано до набору 28.07.2011. Підписано до друку 05.09.2011.  
Формат 60x84/16. Обл.-вид.арк.10,8. Ум.-друк. арк. 13,02. Папір офсетний.  
Друк на дуплікаторі. Зам. № 1109-01. Тираж 300 прим. Ціна договірна.

**Видано і віддруковано ПП «Фенікс»**

(Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591.

e-mail: [maritimebooks@yandex.ru](mailto:maritimebooks@yandex.ru)

[www.law-books.od.ua](http://www.law-books.od.ua)